

Eveliina Saarela

Verhojen takana

Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta turvakotien asiakaskertomuksissa

ACTA ELECTRONICA UNIVERSITATIS LAPPONIENSIS 444

Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta on sukupuolistunut ja yhteiskunnallisesti merkittävä, mutta edelleen vähän tunnettu ilmiö. Naisilla parisuhdeväkivaltakokemukset voivat olla monimuotoisia ja jatkua vuosikymmeniä. Väkivalta voi olla vakavaa ja kietoutua osaksi naisten elämänhistoriaa, läheisiä ihmissuhteita ja ikääntymisen erityispiirteitä. Usein kokemuksiin liittyy kärsimys, kompleksisuus, tuen ja avun saamisen haasteet sekä väkivallan näkymättömyys.

Saarelan tutkimus tekee näkyväksi ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia pohjautuen turvakotien asiakaskertomuksiin. Tutkimuksessa parisuhdeväkivaltaa tarkastellaan sukupuolistuneena ja monitasoisena sosiaalisena ongelmana, jossa yksilölliset kokemukset kiinnittyvät läheisiin ihmissuhteisiin, auttamisjärjestelmään ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta ja sen parissa tehtävästä auttamistyöstä. Se haastaa tunnistamaan väkivallan myöhemmissä elämänvaiheissa ja tarjoaa näkökulmia työkäytäntöjen, interventioiden ja palveluiden kehittämiselle.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 444

EVELIINA SAARELA

Verhojen takana

Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta turvakotien asiakaskertomuksissa

Akateeminen väitöskirja, joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston luentosalissa B126 6.11.2026 klo 12.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2026

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:
Professori Merja Laitinen, Lapin yliopisto
Yliopistonlehtori Pia Skaffari, Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:
Emeritus, professori Leo Nyqvist, Turun yliopisto
Dosentti, erikoistutkija Johanna Hietamäki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Vastaväittäjä:
Professori, Marjaana Seppänen, Helsingin yliopisto

Taitto: Sisältö- ja suunnittelupalvelut, PunaMusta Oy
Kansi: Susanna Pääkkö

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 444

ISBN 978-952-337-568-0
ISSN 1796-6310

Sähköisen väitöskirjan pysyvä osoite:
https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-568-0

Tiivistelmä

Eveliina Saarela

Verhojen takana – Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta turvakotien asiakaskertomuksissa

Rovaniemi, Lapin yliopisto 2026, 260 sivua
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 444
Väitöskirja: Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
ISBN 978-952-337-568-0
ISSN 1796-6310

Väitöskirjatutkimuksessani käsittelen ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa, joka on ilmiönä jäänyt tutkimuksellisen mielenkiinnon katveeseen. Tutkimukseni kiinnittyy sosiaalitieteellisiin teoreettisiin lähtökohtiin, joissa parisuhdeväkivalta nähdään sukupuolistuneena ja sosiaalisena ongelmana. Tarkastelen ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa ja heidän auttamistaan yksilöllisenä, ihmissuhteisiin liittyvänä, yhteisöllisenä ja yhteiskunnalliskulttuurisena kysymyksenä hyödyntäen väkivallan ymmärtämisen ekologista kehystä. Tutkimus vastaa tutkimuskysymykseen: Mitä turvakotien asiakaskertomukset kertovat ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisesta? Tavoitteenani on tuottaa uutta tieteellistä tietoa vähän tutkitusta ilmiöstä sekä kuvata naisten kokeman parisuhdeväkivallan muotoja, erityispiirteitä, seurauksia, väkivallan dynamiikkaa sekä auttamista turvakotipalveluissa.

Tutkimus sijoittuu laadullisen tutkimuksen kenttään ja kiinnittyy metodologisesti sosiaaliseen konstruktionismiin ja narratiivisuuteen. Sosiaalinen konstruktionismi toimii tutkimuksessani tieteenfilosofisena ja tietoteoreettisena lähtökohtana ja narratiivisuus tutkimusotteenani. Aineisto koostuu 65-vuotiaiden ja sitä vanhempien naisten turvakotijaksoilla laadituista asiakaskertomuksista (N=85) ja asiakaskertomusmerkinnöistä (N=3250). Aineisto on poimittu Suomessa toimivien turvakotien asiakas-

tietojärjestelmistä, joiden rekisterinpitäjänä toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aineisto on analysoitu narratiivisella analyysillä soveltaen aineistolähtöistä sisällön analyysiä sekä temaattista lähestymistapaa.

Tulokset osoittivat ensiksi, että ikääntyneet naiset kokivat parisuhteissaan pitkäkestoista ja monimuotoista henkistä, hengellistä, taloudellista, fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa sekä pakottavaa kontrollia. Kokemuksiin liittyi toistuvuus, väkivallan muotojen muuttuminen, lisääntyminen, raaistuminen ja arkipäiväistyminen. Parisuhdeväkivalta sisälsi erityispiirteitä, jotka liittyivät pariskunnan taustaan, parisuhteisiin, avun vastaanottamisen valmiuksiin sekä naisten ja lasten välisiin suhteisiin. Erityispiirteet sitoivat naisia suhteisiin ja vaikeuttivat heidän eropäätöksiään. Ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemukset tuottivat heille fyysisiä, emotionaalisia, psyykkisiä ja psykososiaalisia seurauksia sekä heikensivät heidän hyvinvointiaan. Väkivaltaisten parisuhteiden dynamiikka jatkui naisten turvakotijaksoilla, vaikutti heidän tuntemuksiinsa ja jaksoilla olemiseen. Naiset hyötyivät turvakodeista saadusta moniulotteisesta ja intensiivisestä tuesta, mutta usein auttamisessa tarvittiin sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä, joka mahdollisti auttamisen keinojen kohdentamisen.

Toisena tuloksena nimesin neljä narratiivia, jotka kuvasivat ikääntyneiden naisten sukupuolistuneen parisuhdeväkivaltailmiön keskeisimpiä piirteitä ja lisäsivät ilmiön syvällisempää ymmärrystä. Narratiivit käsittelivät *kärsimystä*, *kompleksisuutta*, *tukea* ja *näkymättömyyttä*. Kärsimyksen narratiivissa naisilla korostuivat väkivallan tuottamat henkilökohtaiset ja emotionaaliset merkitykset, jotka heijastuivat heidän selviytymiskeinoihinsa, mutta tuottivat samanaikaisesti uudelleenrakentamisen mahdollisuuden. Kompleksisuuden narratiivissa yhdistyivät parisuhdeväkivaltailmiötä ylläpitävät monimutkaiset sidokset, sukupuolijärjestelmät ja sukupuolistuneet käsitykset, jotka vaikuttivat ikääntyneiden naisten toimintamahdollisuuksiin ja edesauttoivat väkivallan kierteiden jatkumista. Tuen narratiivissa painottuivat yhteisölliset merkitykset naisten kohtaamisissa avun hakijoina ja suhtautumistapojen vaikutukset heidän ulossulkemiseen tai voimaantumiseen. Näkymättömyyden narratiivissa korostuivat naisten näkymättömyys

ja yhteiskunnassa olevat rakenteelliset esteet, jotka vaikeuttivat heidän avunsaannin mahdollisuuksia ja lisäsivät ilmiöön liittyvää vaikenemista ja ohittamista.

Tulosteni pohjalta väitän, että ikääntyneiden naisten kokema sukupuolistunut parisuhdeväkivalta on monitasoinen ja moniulotteinen sosiaalinen ongelma, joka syntyy ikääntyneiden naisten ja miesten välisissä parisuhteissa, mutta siihen vaikuttavat myös yksilölliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliskulttuuriset tekijät. Sosiaalista ongelmaa ylläpitävät auttamisjärjestelmän puutteet ja yhteiskunnalliset rakenteet.

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan heikon tunnistamisen, naisten näkymättömyyden ja ilmiön sosiaalisen luonteen vuoksi haluan nostaa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemukset laajemman yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi. Tutkimukseni tarjoaa uutta tietoa ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, väkivaltailmiöstä ja auttamisesta sekä antaa välineitä sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisille työkäytäntöjen, interventioiden ja palveluvalikon kehittämiselle.

Asiasanat: Nainen, ikääntynyt nainen, parisuhdeväkivalta, sukupuolistunut väkivalta

Abstract

Eveliina Saarela

Behind the curtains – Intimate partner violence experienced by older women in shelters' customer stories

Rovaniemi, University of Lapland 2026, 260 pages
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 444
Doctoral Thesis: University of Lapland, Faculty of Social Sciences
ISBN 978-952-337-568-0
ISSN 1796-6310

In my doctoral dissertation, I deal with intimate partner violence experienced by older women, which as a phenomenon has been overshadowed by research interest. My research is based on theoretical starting points in social sciences, where intimate partner violence is seen as a gendered and social problem. I examine the intimate partner violence experienced by older women and how to help them as an individual, interpersonal, communal and socio-cultural issue, utilising the ecological framework of understanding violence. The study answers the research question: What do the customer stories of shelters tell us about the intimate partner violence, the phenomenon of intimate partner violence and helping? My goal is to produce new scientific information on a little-researched phenomenon and to describe the forms, special characteristics, consequences, dynamics of violence experienced by women, and help in shelter services.

The research is located in the field of qualitative research and is methodologically linked to social constructionism and narrative. In my research, social constructionism serves as a starting point for the philosophy of science and epistemology, and narrative as my research approach. The data consists of client reports (N=85) and client record entries (N=3250) of women aged 65 and older during shelter periods. The data has been extracted from the client information systems of shelters operating in Finland, whose controller is the National Institute for Health and Welfare.

The material has been analysed with narrative analysis, applying data-driven content analysis and a thematic approach.

The results first showed that older women experienced long-term and diverse mental, spiritual, economic, physical and sexual violence as well as coercive control in their relationships. The experiences were associated with recurrence, changes in forms of violence, increasing, becoming more brutal and becoming more commonplace. Intimate partner violence included special characteristics related to the couple's background, relationships, readiness to receive help, and relationships between women and children. The special characteristics tied women to relationships and made it difficult for them to decide to divorce. Older women's experiences of intimate partner violence caused them physical, emotional, psychological and psychosocial consequences and weakened their well-being. The dynamics of abusive relationships continued during the women's shelter periods, affecting their feelings and being in the periods. Women benefited from the multidimensional and intensive support received from shelters, but often the help required cooperation between social and health care service professionals and other actors, which made it possible to target the means of helping.

As a second result, I named four narratives that described the key features of the gendered intimate partner violence phenomenon among older women and increased a deeper understanding of the phenomenon. The narratives dealt with *suffering*, *complexity*, *support* and *invisibility*. In the narrative of suffering, women emphasised the personal and emotional meanings produced by violence, which were reflected in their coping mechanisms, but at the same time produced an opportunity for reconstruction. The narrative of complexity combined the complex bonds, gender systems and gendered perceptions that sustained the phenomenon of intimate partner violence, which affected older women's opportunities to act and contributed to the continuation of the cycles of violence. The narrative of the support emphasised communal meanings in women's encounters as help seekers and the effects of attitudes on their exclusion or empowerment. The narrative of invisibility emphasised the invisibility

of women and the structural barriers in society that made it difficult for them to get help and increased the silence and ignorance related to the phenomenon.

Based on my results, I argue that gender-based intimate partner violence experienced by older women is a multi-level and multidimensional social problem that arises in relationships between older women and men, but it is also affected by individual, communal and socio-cultural factors. The social problem is maintained by the shortcomings of the assistance system and social structures.

Due to the poor recognition of intimate partner violence experienced by older women, the invisibility of women and the social nature of the phenomenon, I want to highlight the experiences of intimate partner violence among older women as the subject of broader social discussion. My research provides new information on intimate partner violence, the phenomenon of violence and help experienced by older women and provides tools for social and health care professionals to develop work practices, interventions and service menus.

Keywords: Woman, elderly woman, intimate partner violence, gender-based violence

Esipuhe

Parisuhdeväkivallan moniulotteisuus ja ilmiön monimutkaisuus on herättänyt minussa kiinnostusta kauan. Aikanaan kiinnostus johdatti minut väkivaltatyöhön, myöhemmin tohtoriopintoihin ja väkivaltatutkimuksen pariin. Vaikka matkani lähtöviivalta tähän pisteeseen on kestänyt kauan, en koe, että kiinnostukseni väkivaltailmiöön olisi sammunut. Päinvastoin ilmiö herättää minussa kiinnostusta edelleen ja ylläpitää perehtymisen ja tutkimisen paloa.

Matkani aikana rinnallani on kulkenut ihmisiä, joita haluan kiittää. Aluksi kiitän työkollegoitani lähisuhdeväkivaltatyön yksikössä ja tutkimukseni rahoittajia. Työkollegani ovat olleet tukenani ja apunani pohtiessani väkivaltailmiön ulottuvuuksia ja yhteyksiä etenkin ikääntyneiden naisten ja sukupuolistuneen väkivallan näkökulmista. Tutkimukseni rahoittamisesta kiitän OLVI-säätiötä sekä Esko Riepulan rahastoa. Heiltä saamani taloudellinen tuki on ollut erittäin arvokas väitöskirjatutkimukseni edistämisessä.

Toiseksi esitän lämpimät kiitokset väitöskirjani esitarkastajille professori Leo Nyqvistille ja dosentti Johanna Hietamäelle. Teidän näkemyksenne ja korjausehdotuksenne ovat antaneet selkeät suuntaviivat tekemiseen ja olleet tärkeitä kokonaisuuden viimeistelyssä. Lisäksi kiitos professori Marjaana Seppäselle vastaväittäjänä toimimisesta ja gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuden jakamisesta.

Seuraavaksi kiitän aviopuolisoani Mika Saarelaa, veljeäni Heikki Riikosta ja hänen vaimoaan Raili Prokkolaa siitä tuesta, jota minulle olette antaneet. Tukenne on ollut äärimmäisen tärkeää sovittaessani yhteen työtä ja opintoja. Lisäksi kiitän vanhempiani, edesmennyttä isääni Esko Riikosta ja äitiäni Kaarina Riikosta siitä motivaatiosta ja tuesta, jota kirjoitustyöhön ja opintojen viimeistelyyn sain.

Viimeiset ja tärkeimmät erityiskiitokset esitän väitöskirjaohjaajilleni Merja Laitiselle ja Pia Skaffarille. Ilman teidän kärsivällisyyttänne, ohjaustanne, neuvojanne ja tukeanne polkuni tähän pisteeseen olisi ollut paljon kivikkoisempi ja pidempi.

Valoisana elokuun päivänä Oulussa 15.8.2026.
Eveliina Saarela

Sisällys

Tiivistelmä **3**

Abstract **6**

Esipuhe **9**

1 Johdanto **14**

2 Tutkimuksen lähtökohdat **21**
2.1 Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta 21
2.2 Sukupuolistunut väkivalta ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa 33
2.3 Väkivallan teoreettisia selitysmalleja ja tulkintatapoja 40

3 Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset **54**
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys 54
3.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja narratiivisuus tutkimuksellisena lähestymistapana 55
3.3 Asiakaskertomukset tutkimuskohteena 61
3.4 Aineiston analyysi 69
3.5 Sensitiivinen tutkimus ja eettiset kysymykset 76

4 Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta **81**
4.1 Parisuhdeväkivallan ominaisuudet 82
4.2 Henkinen väkivalta 87
4.3 Hengellinen väkivalta 91
4.4 Taloudellinen väkivalta 92
4.5 Fyysinen väkivalta 96
4.6 Seksuaaliväkivalta 99
4.7 Pakottava kontrolli 101

5 Parisuhdeväkivaltailmiön keskeiset erityispiirteet **112**
5.1 Pariskunnan taustaan liittyvät tekijät 114
5.2 Pariskunnan keskinäiseen suhteeseen sisältyvät ominaisuudet 122
5.3 Avun vastaanottamisen valmiudet 128
5.4 Naisten ja lasten väliseen suhteeseen liittyvät heijastumat 134

6 Väkivallan seuraukset 141
6.1 Fyysiset seuraukset 142
6.2 Emotionaaliset seuraukset 147
6.3 Psyykkiset seuraukset 158
6.4 Psykososiaaliset seuraukset 163

7 Väkivallan dynamiikka ja naisten auttaminen turvakotijaksoilla 169
7.1 Turvakotijakso 170
7.2 Hyvittely 173
7.3 Manipulointi 175
7.4 Syyllistäminen ja muistamattomuus 180
7.5 Empatiaan vetoaminen 182
7.6 Ambivalenssi 184
7.7 Eron ja yhteen paluun punnitseminen 193
7.8 Naisten voimaantuminen osana auttamista 200
7.9 Turvakotijaksoilta saatu tuki 205

8 Ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemukset sukupuolistuneena väkivaltana 215
8.1 Väkivallan ekologinen kehys narratiivien jäsentäjänä 215
8.1.1 Yksilötaso - Kärsimyksen narratiivi 218
8.1.2 Ihmissuhdetaso - Kompleksisuuden narratiivi 220
8.1.3 Yhteisötaso - Tuen narratiivi 223
8.1.4 Yhteiskuntataso - Näkymättömyyden narratiivi 226
8.2 Auttamisen keskeiset periaatteet ja ratkaisuehdotukset 230

9 Johtopäätökset 234
9.1 Tulosten merkitys 234
9.2 Tulosten pohjalta kootut suositukset ja jatkotutkimusaiheet 236
9.3 Tutkimusprosessi 240

Lähteet 247

Lista kuvioista

Kuviot

Kuvio 1. Väkivallan ymmärtämisen ekologinen malli.....43
Kuvio 2. Ekologinen kehys ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan tulkitsijana. 46
Kuvio 3. Analyysiprosessin kuvaus.....71
Kuvio 4. Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan muodot ja tekotavat. 82
Kuvio 5. Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ja parisuhdeväkivaltailmiön erityispiirteet. 113
Kuvio 6. Parisuhdeväkivallan seuraukset. 141
Kuvio 7. Naisten kokeman parisuhdeväkivallan dynamiikka ja heidän auttaminen turvakotijaksoilla. 169
Kuvio 8. Sukupuolistuneen parisuhdeväkivaltailmiön narratiivit ekologisessa kehyksessä..... 217

1 Johdanto

Tutkimukseni kohteena on ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta. Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa pitkästä väkivaltatyön työkokemuksestani. Vuosien ajan kohtasin turvakodissa parisuhdeväkivaltaa kokeneita ikääntyneitä naisia, kuuntelin heidän väkivaltakokemuksiaan ja yritin omalta osaltani auttaa heitä katkaisemaan väkivallan kierteitä. Naisten kertomukset auttoivat minua ymmärtämään väkivallan esiintymismuotojen laajuuden, parisuhteiden dynamiikan kompleksisuuden ja ilmiön erityisyyden. Ilmiön kompleksisuuden ja erityisyyden vuoksi naisten auttaminen ja väkivallan katkaisu eivät olleet kysymyksinä yksinkertaisia. Palvelujärjestelmä ja lainsäädännön tuottamat raamit eivät aina taipuneet vastaamaan naisten avuntarpeisiin, ja monissa asiakastapauksissa jouduin todistamaan, miten naiset kohtasivat ohittamista, normatiivisia uskomuksia ja käsityksiä yrittäessään löytää ja saada apua palvelu- ja auttamisjärjestelmästä. Koska halusin parantaa aihealueeseen liittyvää tietoisuutta, lisätä ilmiön ympärillä olevaa tieteellistä keskustelua, valitsin ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltailmiön tutkimukseni kohteeksi.

Suomessa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivallasta on uutisoitu esimerkiksi seuraavasti: *”Vanhus oli vähällä surmata vaimonsa”* (Iltalehti 12.11.2010), *”Vanha mies potki vaimoaan Heinolassa”* (Itä-Häme 16.4.2011), *”Vanhus pahoinpiteli puolisonsa Lahdessa”* (Yle 7.1.2013), *”Syyte: 91-vuotias surmasi nojatuolissa istuneen vaimonsa vasaralla”* (HS 24.3.2023). Kyseiset esimerkit kuvaavat naisten väkivaltakokemusten jäävuoren huippua. Kuitenkaan naisten kokemukset eivät aina sisällä raakoja ja fyysisiä parisuhdeväkivallan tekoja. Kokemukset ovat moninaisia ja voineet normalisoitua naisilla vuosien aikana tavalliseen elämään kuuluvaksi arkisiksi asioiksi. Naisilla koettu väkivalta kiinnittyy parisuhteiden monimutkaiseen dynamiikkaan sekä rakenteellisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten parisuhteiden kestoon, keskinäiseen riippuvuuteen, henkilökohtaisten resurssien niukkuuteen, taloudellisiin tekijöihin, arvo- ja asennemaailmaan, normatiivisiin uskomuksiin sekä puutteelliseen tietoon auttamis-

järjestelmästä. (Tetterton & Farnsworth 2010; Roberto & McCann 2018; Pathak ym. 2019; Meyer ym. 2020; Penhale 2021; Safar ym. 2023.)

Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta voi sisältää erilaisia esiintymismuotoja ja olla pitkäkestoista. Esimerkiksi Espanjassa tehdyssä tutkimuksessa lähes 10 prosenttia yli 65-vuotta täyttäneistä naisista koki parisuhteidensa olleen väkivaltaisia (Sanz-Barbero ym. 2019, 11). Parisuhteissaan ikääntyneet naiset kokevat muun muassa henkistä, fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa, mutta fyysinen väkivalta voi vähentyä ikääntymisen seurauksena (Brozowski & Hall 2009; Zapata-Calvente ym. 2019, 317, 327–328; Pathak ym. 2019, 71; Meyer ym. 2020, 21). Kuitenkin kokemuksissa on tavallista väkivaltamuotojen monimuotoisuus. Esimerkiksi Saksassa tehdyissä tutkimuksissa korostuivat 60–69–vuotiaiden sekä yli 65–vuotiaiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan useat erilaiset ilmenemismuodot, vaikka väkivaltaa he kokivat keski-ikäisiä naisia vähemmän (Jud ym. 2023, 1483, 1486; Stöckl ym. 2012, 2545, 2558, 2561).

Suomessa on vähän tilastotietoa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksista, vaikka maailmanlaajuisesti ikääntyneiden kokema kaltoinkohtelu ja väkivalta on tunnustettu sosiaaliseksi kansanterveysongelmaksi (Brozowski & Hall 2009, 1184; Pillemer ym. 2016, 194). Tilastokeskuksen vuonna 2023 julkaiseman tutkimuksen mukaan väkivaltakokemuksista raportoivat muita ikäryhmiä harvemmin 65-74-vuotiaat naiset. Heistä noin 40 prosenttia oli kokenut elämänsä aikana väkivaltaa ja 20 prosentilla kokemukset olivat ei fyysisiä ja 17 prosentilla sekä fyysisiä että ei fyysisiä. (Attila ym. 2023, 29.) Vuonna 2011 julkaistun AVOW tutkimuksen mukaan suomalaisista 60–97–vuotiaista naisista noin 25 prosenttia oli kokenut viimeisen vuoden aikana kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. Tyypillisin väkivallan muoto oli henkinen väkivalta ja seuraavaksi yleisimmät muodot olivat taloudellinen väkivalta ja naisten oikeuksien loukkaaminen. Vähiten naiset olivat kokeneet laiminlyöntiä, fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa. Hoitosuhteissa tapahtuneissa teoissa tavallisimmin tekijöinä toimivat lapsi tai lapset, muissa muodoissa kumppani tai puoliso. (Luoma ym. 2011, 7, 28–29.)

Ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa on useita tutkimuksellisia aukkoja ja saatavilla oleva tieto on hajanaista. Suomessa ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa ja ilmiötä on tutkittu niukasti ja aiheesta on vähän pitkittäis- ja elämänkaaritutkimuksia. Erilaisten tutkimusten ja tilastojen kautta ikääntyneiden kokemasta kaltoinkohtelusta ja väkivallasta muodostuukin epäyhtenäinen kuva (Luoma ym. 2018, 1797). Epäyhteneväisyys liittyy esimerkiksi tutkimuksellisiin ratkaisuihin, ikärajan epätasaisuuteen, tutkimusjoukon heterogeenisyyteen sekä tutkimuskontekstien ja käytettyjen metodien vaihtelevuuteen. Koska ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta on kontekstisidonnainen ilmiö, eivät kansainväliset tutkimustulokset ole kaikilta osin siirrettävissä suomalaisten naisten kokemuksiin ja järjestelmään. Tämän vuoksi tarvitaan kontekstispesifiä tutkimustietoa suomalaisten ikääntyneiden naisten kokemuksista suomalaisessa palvelujärjestelmässä.

Tutkimuksessani vastaa tutkimuskysymykseen: Mitä turvakotien asiakaskertomukset kertovat ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisesta? Tarkastelen parisuhdeväkivaltaa ikääntyneiden naisten näkökulmista osana yksilöllistä, situationaalista, yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstia. Tarkoituksenani on sanoittaa ilmiötä, tuottaa uutta tietoa sekä tarkastella naisten kokeman parisuhdeväkivallan muotoja, tekotapoja, seurauksia, erityispiirteitä, dynamiikkaa ja auttamista turvakotipalveluissa. Näkökulmani on laaja, sillä ikääntyneisiin naisiin kohdistuva väkivalta sisältää yksilötasoisten kokemusten lisäksi palvelujärjestelmän haasteita ja yhteiskunnassa esiintyviä rakenteellisia elementtejä, jotka kiinnittyvät ilmiöön, altistavat väkivallalle ja mahdollistavat väkivallan. Kyseiset tekijät sitoutuvat osaksi kulttuurisia ja yhteiskunnallisia rakenteita (Ronkainen 2017, 34–35) ja tämän vuoksi niiden huomioiminen on parisuhdeväkivaltailmiön tarkastelussa tärkeää.

Kiinnitän tutkimukseni sosiaalitieteellisiin teoreettisiin lähtökohtiin, jossa parisuhdeväkivaltailmiö ymmärretään sukupuolistuneena ja sosiaalisena ongelmana. Näkökulmani mahdollistaa väkivallan, väkivaltailmiön ja sen vaikutusten tarkastelun sukupuolen näkökulmasta (myös Attila ym. 2023, 12). Näin ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta

hahmottuu tutkimuksessani juridisesti laittomaksi ja sosiaalisesti ongelmalliseksi ilmiöksi, jolla on vakavia seurauksia. Valitsemani näkökulmani jatkaa naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuskeskustelujen perinteitä naisiin kohdistuvan ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan määrittämisessä ja tarkastelussa (esim. Nyqvist 2001; Husso 2003; Ojuri 2004; Flinck 2006; Notko 2011; Nikupeteri 2016).

Ikääntyneillä naisilla tarkoitan 65–vuotiaita ja sitä vanhempia henkilöitä ja käytän heistä rinnakkain käsitteitä *"nainen"*, *"ikääntynyt nainen"* ja *"ikääntyvä nainen"*. Vanhuuden alkamisiän tarkka määrittäminen on haastavaa ikääntyneen väestön yksilöllisten tekijöiden vaihtelevuuden vuoksi, eikä vanhukselle ole Suomessa määritelty virallista ikää (Kariniemi ym. 2020, 27). Myös kansainväliset organisaatiot, kuten YK ja WHO sekä erilaiset tutkimukset käyttävät vaihtelevaa ikärajaa määrittäessään ikääntyneitä. Tarkan ikärajan epäselvyys voi liittyä väestön elinajan odotteeseen, joka vaihtelee eri maiden kehitystason ja taloudellisten tekijöiden mukaan.

Outilan (2025) mukaan sosiaaligerontologisessa näkökulmassa ikää voidaan pitää tärkeänä tekijänä, mutta se ei ole ainoastaan yksilöllinen ominaisuus. Ikä rakentuu useasta tekijästä: kalenteri-iästä, biologisesta iästä, koetusta iästä, sosiaalisesta iästä sekä kulttuurisista käsityksistä vanhuudesta ja vanhenemisesta. (Outila 2025, 22.) Siten ikärajan määrittämisessä käytetään kronologisen iän lisäksi muita tapoja, kuten kolmannen ja neljännen iän käsitteitä. Jyrkämän (2013) mukaan kolmatta ikää määrittää ihmisen kokema subjektiivinen ikä. Ikä ei välttämättä liity kronologiseen, biologiseen tai sosiaaliseen ikään, vaan siihen, kuinka vanhaksi ihminen kokee itsensä. (Jyrkämä 2013, 93.)

Neljännessä iässä ihmisen subjektiivinen kokemus ei ole enää kategorisointia priorisoiva tekijä. Neljäs ikä sisältää ikääntyneet, joiden ei enää oleteta olevan itsenäisiä, vaan riippuvaisia toisista (Pirhonen ym. 2015, 1). Kuitenkaan neljännen iän määrittäminen ei ole helppoa, sillä ikääntyminen on yksilöllistä. Ikääntymiseen vaikuttavat elämänlaadun heikkenemisen ohessa ikääntyneen kulttuurinen ja taloudellinen pääoma. Siten ikääntyneissä on sekä muiden avusta riippuvaisia kuin täysin omavaraisia ihmisiä. (Petrová Kafková 2016, 636–637.) Neljänteen ikään ei suoranaises-

ti katsota sijoittuvan ne ikääntyneet, jotka määrittävät itsensä iästään ja toimintakyvystään huolimatta itsenäisesti riippuvaiseksi tai riippuvaisesti itsenäiseksi. Itsenäisesti riippuvaiset ikääntyneet tarvitsevat selviytymisessään muita ihmisiä, mutta kykenevät päättämään elämästään itse, kun taas riippuvaisesti itsenäiset pystyvät olemaan itsenäisiä saamansa tuen avulla. (Pirhonen ym. 2015, 16–17.)

Ikärajaan ja iän käsitteeseen liittyvien epätarkkojen määritelmien vuoksi hyödynnän Suomen lainsäädännössä esiintyvää vanhuuteen liitettyä ikärajaa, jonka mukaan ikääntyvällä väestöllä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012). Naisten alaikärajaksi olen määrittänyt 65 vuotta. Kuitenkaan tarkasteluni kohteena olevista väkivaltaa kokeneista ikääntyneistä naisista ei muodostu yhtenäinen, vaan heterogeeninen väestöryhmä. Ryhmä sisältää naisia, joiden toimintakyky ja toimijuus ovat hyviä, sekä naisia, joiden toimintakyky on heikentynyt, ja jotka ovat riippuvaisia muiden avusta.

Tutkimukseni aineisto koostuu 65 vuotta täyttäneiden ja sitä vanhempien naisten turvakotien asiakaskertomuksista vuosilta 2021–2022. Turvakodeissa olevat ikääntyneet naiset ovat pieni asiakasryhmä, joiden väkivaltakokemusten kesto ja laajuus vaihtelevat heidän elämänhistoriassaan ja -tarinoissaan huomattavasti. Ikääntyneiden naisten asiakaskertomukset perustuvat pääosin asiakkaiden henkilökohtaisiin kertomuksiin heidän elämäntilanteestaan ja väkivaltakokemuksistaan. Vaikka asiakaskertomuksista saatu tieto on suodattunutta ja työntekijöiden kirjaamaa yhteenvetoa asiakkaiden tilanteista, kuvataan niissä laajasti naisten kokeman parisuhdeväkivallan muotoja ja tekoja, väkivallan seurauksia sekä auttamisen keinoja. Toisinaan naisten kokemukset ja ilmiön aiheuttamat seuraukset ovat olleet vakavia ja tuoneet esiin naisten elämän armottomuutta. Kuitenkaan en ole halunnut kuvata naisia ainoastaan uhreina, vaan tuon esiin myös heidän voimavarojaan ja toimintastrategioitaan parisuhdeväkivallasta selviytymisessä.

Metodologisesti kiinnitän tutkimukseni sosiaaliseen konstruktionismiin (Burr 2005; Burr 2015) ja narratiivisuuteen (Abbott 2002; Becker

& Quasthoff 2005). Sosiaalinen konstruktionismi toimii tutkimuksessani tieteenfilosofisena ja teoreettisena lähtökohtana, ja tutkimusotteenani on narratiivinen lähestymistapa. Narratiivinen lähestymistapa toimii asiakaskertomusten kerronnallisena tulkintatapana ja ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltailmiöstä kertovien kuvausten ja kuvauksista rakennettujen narratiivien väljänä kehyksenä. Naisten sukupuolistuneen parisuhdeväkivaltailmiön jäsentämisessä hyödynnän Bronfenbrennerin ekologisesta teoriasta sovellettua väkivallan ymmärtämisen ekologista mallia (Bronfenbrenner 1979; Preventing violence 2004, 4; Word report on violence and health 2002, 9), joka toimii tutkimustulosten pohjalta rakennettujen narratiivien käsitteellisenä kehyksenä.

Tutkimuksestani saatuja tuloksia voidaan hyödyntää usealla tavalla. Tuotettua tietoa voidaan levittää asiantuntija- ja käytännöntyöhön sekä hyödyntää ikääntyneille suunnattujen palveluiden ja interventioiden kehittämisessä. Tieto vahvistaa kansalaisten ja auttamisjärjestelmässä toimivien työntekijöiden tietämystä ja tukee ikääntyneiden naisten kokemusten ja parisuhdeväkivaltailmiön tunnistamista. Näin tutkimukseni voi edistää ikääntyneiden naisten yhteiskunnallisen tasa-arvon kehittymistä ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Kyseinen pyrkimys liittyy Suomen YK-liiton Kestävän kehityksen tavoitteisiin turvata nykyisille ja seuraaville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet muun muassa edistämällä heidän terveyttään ja hyvinvointiaan, lisäämällä sukupuolten välistä tasa-arvoa ja vähentämällä eriarvoisuutta.

Tutkimusraporttini olen jäsentänyt perinteisesti. Raportin toisessa luvussa käsittelen tutkimukseni tutkimuksellisia lähtökohtia. Luvussa kiinnitän sukupuolistuneeseen väkivaltaan ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan, kuvaan ilmiön ominaispiirteitä, seurauksia sekä yhteiskunnallisia että kulttuurisia ulottuvuuksia. Lisäksi tarkastelen ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia väkivallan ymmärtämisen ekologisessa kehyksessä ja esittelen väkivallan selittämisen malleja. Luku kolme keskittyy tutkimustehtävän, tutkimuskysymyksen ja metodologisten sitoumusten kuvaukseen ja tutkimukseni konkreettiseen toteuttamiseen.

Tutkimukseni luvut neljästä seitsemään ovat empiirisiä lukuja. Luvut käsittelevät ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemusten ja tekojen muotoja, väkivaltailmiöön liittyviä erityispiirteitä, seurauksia ja ulottuvuuksia niin parisuhteiden, turvakotijaksojen kuin auttamisen näkökulmista. Kahdeksannessa luvussa kuvaan tuloksistani johdettuja narratiiveja ja niihin sisältyviä kysymyksiä sukupuolistuneen väkivallan ja väkivallan ymmärtämisen ekologisessa kehyksessä. Viimeisessä luvussa pohdin tulosteni merkitystä, käsittelen tutkimukseni pohjalta rakennettuja suosituksia, esitän jatkotutkimusaiheita ja kuvaan tutkimusprosessiani.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta

Ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan käsitteellistämisessä tarvitaan erilaisten määritelmien yhdistämistä, sillä mikään yksittäinen määritelmä ei pysty riittävästi selittämään naisten väkivaltakokemuksia ja ilmiöön liittyviä erityispiirteitä. Tutkimuksessani nojaudun sekä Yhdistyneiden kansakuntien että Maailman terveysjärjestön määritelmiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja vanhusten kaltoinkohtelusta. Kyseiset määritelmät antavat pohjan ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun ja lisäävät ymmärrystä ilmiön ulottuvuuksista.

YK:n mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on *"fyysistä, seksuaalista ja psykologista väkivaltaa, jonka tekijöinä voivat olla perheenjäsenet, tuntemattomat ihmiset tai jopa valtio"*. Väkivaltaisten tekojen katsotaan tapahtuvan perheissä fyysisenä, seksuaalisena ja psykologisena väkivaltana, hyväksikäyttöön liittyvänä, kulttuurin ja perinteiden varjolla toteutettavana tai kumppanin harjoittamana väkivaltana, avioliitossa tapahtuvana raiskaamisena tai naispuoleisiin lapsiin kohdistuvana seksuaalisena hyväksikäyttönä. Määritelmä huomioi naisten historian sekä miesten ja naisten välisen valtasuhteen epätasa-arvon.

Molemmissa WHO:n määritelmissä naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja vanhusten kaltoinkohtelusta käsitellään väkivallan monimuotoisuutta, tekojen tahallisuutta, läheistä ihmissuhdetta ja epäsymmetristä valta-asetelmaa (Väkivalta ja terveys maailmassa 2005). Naisiin kohdistuvan väkivallan määritelmä huomioi konkreettiset ja passiiviset teot, eli uhkaamisen, pelottelun, laiminlyönnin ja tekemättä jättämisen. Määrittely yhdistää vallan ja väkivallan sekä fyysisen vallan ja vallankäytön ja huomioi tekojen seuraukset. Kuitenkin määritelmä poissulkee tekojen lopputulokset. (Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 21–22.) Vanhusten kaltoinkohtelun määritelmä yhteensovittaa väkivaltaiset teot, tekemättä jättämisen, luot-

tamuksellisen ihmissuhteen ja väkivallan seuraukset. (Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 147.) Kuten muissakin väkivallan määritelmässä, niin myös tässä, ymmärretään läheisissä ihmissuhteissa olevien osapuolten välinen epätasa-arvo, jota väkivalta vahvistaa.

Edellä kuvattujen määritelmien kautta tarkoitan ikääntyneiden naisten kokemalla parisuhdeväkivallalla erilaisia väkivallan muotoja, jotka sisältävät naiseuden ja iän tuottamia merkityksiä, toistuvia tekotapoja, erityispiirteitä, erityisen dynamiikan, sekä yhteiskunnan rakenteiden, kulttuurin ja asenteiden tuottamia vaikutuksia. Termin ”naisiin kohdistuvan väkivallan” käsitän Ronkaisen (2017) tavoin väkivallan esiintymismuotojen, sukupuolen ja vallan väliseksi yhdyspinnaksi (Ronkainen 2017, 31). Väkivaltakokemukset näen subjektiivisina ja ainutlaatuisina kokemuksina, jotka ovat tavallisesti rakentuneet pitkän ajan kuluessa ja saaneet erilaisia merkityksiä ikääntyneiden naisten elämän eri vaiheissa. Väkivaltaiset teot tapahtuvat parisuhteissa, vääristävät puolisoiden välistä valta-asetelmaa ja vahvistavat heidän välistä epätasa-arvoa. Teoilla on vakavia seurauksia ja ne heikentävät naisten hyvinvointia ja loukkaavat heidän ihmisarvoaan.

Ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa on tutkittu jonkin verran (esim. Weeks ym. 2021, 3012; Luoma ym. 2018, 1801). Valtaosa tutkimuksista on kansainvälisiä ja maakohtaisia (esim. Montero ym. 2013; Stöckl ym. 2012) ja ne käsittelevät esimerkiksi väkivaltaan, parisuhteisiin ja ikääntymiseen liittyviä tekijöitä, väkivallan seurauksia (Roberto & McCann 2018; Stöckl ym. 2012; Montero ym. 2013), valtakunnallista palvelujärjestelmää, järjestelmässä olevia puutteita ja avun saannin esteitä (Kilbane & Spira 2018; Beaulaurier ym. 2007). Osa tutkimuksista huomioi yksilöiden elämänkaaren ja syrjäisemmän asuinpaikkakunnan (Brozowski & Hall 2009), osa keskittyy tarkastelemaan väkivallan etiologiaa myöhemmissä elämänvaiheissa (esim. Mysyuk ym. 2015).

Suomalaisia julkaisuja ja tutkimuksia ikääntyneiden väkivaltakokemuksista on vähän, vaikka aihe on herättänyt kiinnostusta pitkään. Vanhemmat julkaisut, kuten Vanhus ja perheväkivalta (1986), Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta (1998), Perheväkivalta auttamistyössä (Perttu 1999) ja Naisiin kohdistuva väkivalta (Lehtonen & Perttu 1999) ovat tuot-

taneet ikääntyneiden näkökulmasta tietoa, käsitelleet heidän väkivaltakokemuksiaan, väkivallan esiintymismuotoja, erityispiirteitä, ilmiöön liittyviä yhteiskunnallisia tekijöitä ja ehdottaneet puuttumisen keinoja. Jo tuolloin ikääntyneiden kokema ja perhesuhteissa tapahtuva väkivalta on todettu monimuotoiseksi ja erityispiirteitä sisältäväksi vakavaksi ja yksilöiden hyvinvointia uhkaavaksi ilmiöksi, jonka ei tulisi kuulua vanhuuteen. Ikääntyneiden naisten kokema väkivalta on nähty sekä sukupuolistuneena että patriarkaaliseen perhedynamiikkaan kiinnittyvänä ongelmana ja sitoutuvan osaksi yhteiskunnallista vastuuta ja ihmisoikeuksia käsitteleviä kysymyksiä.

Hieman tuoreimmissa suomalaisissa tutkimuksissa on käsitelty muun muassa laitoksissa ja kotona tapahtuvaa ikääntyneiden kaltoinkohtelua (Sipiläinen 2016; Luoma ym. 2018), ikääntyneiden parisuhteita (Andersson 2007), leskien myöhemmällä iällä solmittuja avioliittoja (Pankarinkangas 2011), omaishoitajien kuormittuneisuutta ja kaltoinkohtelua (Latomäki ym. 2020) sekä ikääntyneiden perhesuhteissa ilmenevää kaltoinkohtelua (Niemi 2018). Tutkimuksissa on todettu pitkien ja läheisten ihmissuhteiden tuottavan vanhuudessa myönteisiä merkityksiä turvan, jatkuvuuden ja tuen muodoissa, mutta läheisiin ihmissuhteisiin liittyvä riippuvuus, hoivasuhde ja valtasuhteen epätasapaino on katsottu voivan altistaa ikääntyneitä läheisissä ihmissuhteissaan väkivaltaiselle kohtelulle. Tärkeäksi tutkimuksissa on nähty sekä ikääntyneiden oikeus turvallisiin, arvostaviin ja vastavuoroisiin ihmissuhteisiin että yhteiskunnan merkitys väkivallan ehkäisijänä.

Kabelengan (2018) tutkimus Sambian maaseudulla ja kaupungeissa esiintyvästä ikääntyneiden kaltoinkohtelusta on tuonut esiin ikääntyneiden kaltoinkohtelun olevan monitahoinen ja sosiaalisesti rakentuva ilmiö, jossa erilaiset kaltoinkohtelun muodot esiintyvät samanaikaisesti, mutta niiden taustalla vaikuttavat ikääntyneiden ja muiden yhteisöjen väliset suhteet. Tutkimuksessa kaltoinkohtelu tulkitaan sosiaaliseksi ongelmaksi, jolla on sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä vaikutuksia ja jonka ymmärtäminen edellyttää paikallisen ja kontekstisidonnaisen tiedon yhdistämistä. (Kabelenga 2018.)

Pitkäkestoisesta tutkimuksellisesta kiinnostuksesta huolimatta Suomessa ei ole käsitelty riittävästi ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia, ilmiöön sisältyviä erityispiirteitä sekä nykyisen auttamisjärjestelmän puuttumisen mahdollisuuksia. Vaikka kansainvälisissä tutkimuksissa ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa on käsitelty laajemmin ja annettu toimenpidesuosituksia ilmiöön puuttumiseksi, eivät tulokset ja suositukset ole maakohtaisten kontekstuaalisten erojen takia suoraan siirrettävissä Suomeen ja suomalaiseen järjestelmään. Siksi on tärkeää, että juuri Suomessa tuotetaan tietoa maassa asuvien ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksista ja suomalaisesta järjestelmästä. Kyseiseen tutkimukselliseen aukkoon ja tunnistettuun tiedontarpeeseen haluan tutkimuksellani vastata.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta on monimuotoista (esim. Tetterton & Farnsworth 2010; Roberto & McCann 2018; Pathak ym. 2019; Meyer ym. 2020; Penhale 2021; Safar ym. 2023). Parisuhteissaan naiset voivat kokea laiminlyöntiä, fyysistä, henkistä, emotionaalista, hengellistä, taloudellista ja rakenteellista väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa sekä pakottavaa kontrollia. Lyhyesti kuvattuna laiminlyönti sisältää naisten perustarpeiden ja hoidon laiminlyönnin. Fyysinen väkivalta koostuu konkreettisista väkivallanteoista ja henkisellä ja emotionaalisella väkivallalla tarkoitetaan verbaalista väkivaltaa, uhkaavaa käyttäytymistä, uhkailua sekä toistuvaa henkistä alistamista. Hengellinen väkivalta sisältää uskonnollisten tarpeiden kieltämisen ja vähättelyn, taloudellinen väkivalta tapahtuu taloudellisena hyväksikäyttönä, sortona ja talouden kontrollointina. Rakenteellinen väkivalta koostuu negatiivisista ja stereotyyppisistä asenteista ja ikäsyrjinnästä ikääntyneitä ihmisryhmänä kohtaan. Seksuaaliväkivaltaan kuuluu epäasiallinen seksuaalissävytteinen käyttäytyminen ja muut fyysiset seksuaalisuutta loukkaavat teot. (Lehtonen & Perttu 1999, 40, 106–107; Hirsch 2003; Acierno ym. 2010, 293–294; Burgess ym. 2008, 343; Byrt & Cook 2025). Pakottava kontrolli tarkoittaa useita kontrolloinnin ja uhkailun muotoja, joiden tarkoituksena on rajoittaa ja hallita kumppanin elämää (Roberto & McCann 2018, 18–19; Stark 2007; Stark 2018; Veldhuis 2024; Daw ym. 2022).

Tutkimusten mukaan ikääntyneillä naisilla on suurempi riski kokea parisuhteissaan väkivaltaa (Gerino ym. 2018, 10). Fyysinen ja seksuaaliväkivalta on myös sukupuolittunutta, sillä ikääntyvät naiset kokevat määrällisesti lähes kolme kertaa miehiä todennäköisemmin fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa (Brozowski & Hall 2009, 1194). Tyypillisimmin naiset kokevat parisuhteissaan henkistä ja fyysistä väkivaltaa (Mounton 2003, 1471). Kuitenkin fyysisen ja henkisen väkivallan lisäksi naiset kokevat usein emotionaalista väkivaltaa, taloudellista hyväksikäyttöä ja kontrollointia (Stöckl & Penhale 2015, 3100, 3105). Tavallisesti väkivaltakokemuksiin kietoutuu väkivallan, vallan ja kontrollin elementtejä (Spangler & Brandl 2007, 323; Roberto & McCann 2018, 19), joiden avulla miehet hallitsevat ja rajoittavat naisten aktiivista toimintaa, autonomiaa ja päätöksentekoa (McCarthy ym. 2018, 19).

Ikääntyneillä naisilla on useita väkivallalle ja kaltoinkohtelulle altistavia riskitekijöitä, jotka tavallisesti yhdistyvät toisiinsa ja muodostavat eri tekijöitä sisältäviä kombinaatioita. Riskitekijöitä ovat niukka sosiaalinen verkosto (Roberto & McCann 2018, 19), stressi ja hoitotaakka (Cohen ym. 2007, 1229), sukupuoli, fyysiset rajoitteet, kroonistuneet uniongelmat, matala tulotaso (Brozowski & Hall 2009, 1195), sairaudet, eristyneisyys (Roberto & McCann 2018, 19) ja aiemmat väkivaltakokemukset (Tetterton & Farnsworth 2010, 2938; Roberto & McCann 2018, 10). Muita altistavia tekijöitä ovat lasten poismuuttaminen kotoa ja kumppanin eläkkeelle jäänti (Meyer ym. 2020, 33; Penhale 2021, 152), yhteisasuminen, yhteistalous, mielenterveysongelmat, huono itsetunto (Penhale 2021, 152–153), päihteet (Tetterton & Farnsworth 2010, 2938; Kilbane & Spira 2018, 168; Penhale 2021, 152) sekä naisen pelko väkivallan pahenemisesta tai kumppanin kostosta (Penhale 2021, 155; Kilbane & Spira 2018, 168). Lisäksi riskitekijöihin voivat kietoutua sukupuolinormit, velvollisuudentunne, sosiokulttuuriset, ympäristöön ja perhekulttuuriin liittyvät tekijät, jotka voivat yhdistyä naisten asuinolosuhteisiin, perheenjäsenten väliseen dynamiikkaan, valta-asetelmiin sekä avun hakemisen ja vastaanottamisen valmiuksiin (Meyer ym. 2020, 34; Penhale 2021, 155; Straka & Montminy 2006, 262–263; Beaulaurier ym. 2007,753). Muutamassa tutkimuksessa on to-

dettu myös perinteisten uskomusten, näkemysten ja parisuhdeväkivallan välinen yhteys (Zapata-Calvente ym. 2019, 329; McCarthy ym. 2018, 19).

Erilaiset riskitekijät ovat liitoksissa ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ja väkivaltailmiön erityispiirteisiin. Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan erityispiirteet erottavatkin heidän kokemuksensa nuoremmista naisista. Toisinaan ikääntyneiden naisten väkivaltakokemukset ovat erittäin pitkäkestoisia ja jopa elinikäisiä (Mounton 2003, 1471; Meyer ym. 2020, 34). Vuosien kuluessa väkivallan uhka, väkivaltatilanteet, kokemukset ja seuraukset voivat sulautua toisiinsa. Kiinnekohdat liittyvät ikääntymiseen, väkivallan dynamiikkaan, seurauksiin sekä kokemusten ja käsitysten välisiin yhteyksiin (Meyer ym. 2020, 28). Erityisenä taustatekijänä ovat ikääntyneen naisen ja miehen keskinäinen riippuvuuden ja haavoittuvuuden monimutkainen yhdistelmä (Brozowski & Hall 2009, 1186; Penhale 2021, 152), suhteessa olevien henkilöiden välinen läheisyys, riippuvuus ja luottamus (Policastro & Finn 2017, 314, ikääntymiseen liittyvät luonnolliset tekijät (Meyer ym. 2020, 33) ja rakenteelliseen kaltoinkohteluun sisältyvät elementit (Penhale 2021, 155). Yhdessä erilaisista tekijöistä muodostuu kokonaisuus, joka kuvaa naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia ja niihin kiinnittyviä mekanismeja.

Ikääntyneiden naisten kokemalla parisuhdeväkivallalla on merkittäviä terveydellisiä, fyysisiä, psykososiaalisia ja somaattisia seurauksia, jotka lisääntyvät väkivallan jatkumisen myötä (Pathak ym. 2019, 65; Roberto & McCann 2018, 10, 13, 18) ja heikentävät naisten hyvinvointia. Väkivallan seurauksia voidaankin verrata jopa krooniseen sairauteen niiden kokonaisvaltaisuuden ja ylivoimaisuuden vuoksi (Eisikovits & Band-Winterstein 2014, 53). Fyysisten vammojen seurauksena yli 65-vuotta täyttäneillä naisilla on esiintynyt nuorempia naisia useammin sijoiltaan menneitä niveliä ja luunmurtumia (Stöckl & Penhale 2015, 3100, 3105). Fyysiset seuraukset liittyvät myös esimerkiksi terveydellisiin haasteisiin ja muihin sairauksiin (Meyer ym. 2020, 31). Negatiivisia seurauksia vahvistavat tavanomainen ikääntymisprosessi sekä iän aiheuttamat fyysiset ja kognitiiviset muutokset. (Meyer ym. 2020, 33–34). Muita tutkimuksissa havaittuja seurauksia ovat muun muassa post-traumaattinen stressi, ahdistuneisuus, unihäiriöt,

itsetuhoinen käyttäytyminen, krooninen kipu sekä masennus (Yunus ym. 2017, 200; Tetterton & Farnsworth 2010, 2929, 2938; Meyer ym. 2020, 31; Penhale 2021, 152; Machorrinho ym. 2023, 1596).

Pitkäkestoisen väkivallan vaikutusten vuoksi seurausten erottelu on haastavaa, eivätkä ne ole ainoastaan kehollisia ja heijastu terveyteen. Väkivallan ruumiilliset kokemukset, väkivaltaan liittyvä uhka sekä psyykkiset vaikutukset muokkaavat naisten suhteita muihin ihmisiin ja muuttaa heidän käsityksiään itsestä ja ympäröivästä todellisuudesta (Husso 2003, 47). Väkivallan seuraukset voivat kiinnittyä ikääntyneillä naisilla muihin tekijöihin, kuten katumukseen, kärsimykseen, yksinäisyyteen, eristäytymiseen ja syyllisyyteen. Katumuksen kokemuksiin liittyy aika ja ikä. Naiset voivat katua aiempia päätöksiään, menetettyjä eroamisen mahdollisuuksia, tai ajan tuhlaamista väkivaltaisen kumppanin kanssa elämiseen. Toisinaan naisilla yhdistyvät kokemukset katumuksesta, kärsimyksestä ja yksinäisyydestä. Yhdistelmä on seurausta heidän kokemastaan henkisestä väkivallasta, joka on vahingoittanut heidän sosiaalisia suhteitaan ja itsetuntoaan. (Meyer ym. 2020, 28–29.)

Väkivallan tuottaman kärsimyksen kokemuksissa naisilla voi korostua kokemusten intensiteetti, kesto ja tuskan toistuminen (Utriainen 2004, 228). Tunteen luonne voi olla voimakas ja tuskallinen, koska se tuo esiin ihmisten alitajuisia näkemyksiä maailmasta ja elämästä heitä vieraannuttavalla tavalla (Svenaeus 2014, 407). Toisinaan väkivaltakokemukset aiheuttavat kärsimyksen ohessa yksinäisyyttä sekä emotionaalista ja fyysistä turvattomuutta. Naiset voivat ymmärtää elämänsä lähestyvän loppuaan ja tiedostaa parisuhdeväkivallan tuottaman tuskan sulautuneen osaksi heidän olemassaoloaan. Siten väkivallan tuottamat seuraukset kiinnittyvät arjessa olevaan kärsimykseen, josta naisten voi olla vaikea irtaantua. (Band-Winterstein 2015, 316–317, 321.)

Parisuhteissaan ikääntyneet naiset voivat kokea yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä, joita voimistaa pitkä ja konfliktinen yhteiselämä (Band-Winterstein 2012, 509; Band-Winterstein ym. 2010). Yksinäisyys ja eristäytyneisyys sitovat naisia tiukemmin suhteisiin, ja yksinäisyyteen liittyvät negatiiviset merkitykset heijastuvat heidän olemassaolonsa liittyviin pel-

koihin ja kääntyvä heitä itseään vastaan. (Band-Winterstein ym. 2010, 461.) Naisten eristäytyminen johtuu sekä ikääntymisen seurauksena tapahtuvista sosiaalisten suhteiden kapenemisesta että koetusta väkivallasta (Meyer ym. 2020, 31). Se voi olla osa riippuvuuden ja haavoittuvuuden yhdistelmää, jolloin eristäytyminen sosiaalisista suhteista tuottaa perustan naisten yksinäisyydelle, mahdollistaa puolisoiden väkivaltaisen käyttäytymisen sekä taloudellisen ja psyykkisen riippuvuuden (Mysyuk ym. 2015, 3046).

Ikääntyneiden naisten kokemuksiin voi sisältyä vahvoja häpeän tunteita, väkivallan sivuuttamista ja kokemusten salaamista. Joissain tilanteissa naiset voivat olla piittaamatta väkivallasta (Davidson ym. 2024, 1870) tai heidän voi olla vaikea myöntää väkivallan olemassaolo. Tällöin he ovat alttiimpia väkivallalle. (Cohen ym. 2007, 1229.) Lievemmissä väkivallan muodoissa naiset voivat peitellä vammojaan, mutta mitä raaemmasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin he kertovat kokemuksistaan (Cohen ym. 2007, 1229). Jossain tilanteissa naiset eivät halua nähdä parisuhteitaan ongelmallisina, vaan uskovat niiden toimivuuteen ja pyrkivät minimoimaan suhteissa esiintyviä konflikteja (Pereira ym. 2020, 9). Siten he voivat pitää parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa yksityisasiana, joka ei kuulu ulkopuolisille ihmisille (Safar ym. 2023, 2424).

Osa ikääntyneistä naisista on lähtökohtaisesti haavoittuvammassa asemassa suhteissa puolisoihinsa, jolloin he alistuvat väkivaltaiseen kohteluun ja salaavat kokemuksensa (Brozowski & Hall 2009, 1186). Salaamisen taustalla voivat olla esimerkiksi häpeä (Beaulaurier ym. 2008, 240), kulttuuriset tekijät ja naisten uskonnollinen vakaumus (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Naisilla häpeän kokemuksin liittyy normatiivisia uskomuksia, sukupuolinormeja ja sosiaalisia tekijöitä. Häpeän kokemukset edistävät väkivallan salaamista, eristäytymistä ja vaikuttavat myönteisesti naisten päätöksiin pysyä väkivaltaisissa suhteissa. (Safar ym. 2023, 2424–2425; Band-Winterstein, ym. 2010, 459.)

Naisilla irrottautuminen väkivaltaisesta suhteesta voi olla haastavaa (Perttu 1998, 25). Konkreettiset haasteet liittyvät esimerkiksi pariskunnan keskinäiseen avuntarpeeseen (Penhale 2021, 155), pakottavan kontrollin

kiinnipitävyyteen, naisten henkilökohtaisten resurssien vähyyteen, taloudellisiin vaikeuksiin ja puutteelliseen tietoon auttamisjärjestelmästä (Pathak ym. 2019, 69, 72). Toisinaan naisilla on persoonallisuuden piirteitä, jotka vaikeuttavat heidän eroamisen mahdollisuuksiaan (Pereira ym. 2020, 9), eikä osa naisista hae tilanteeseensa koskaan apua (Dominguez ym. 2021, 475). Tällöin naiset voivat uskoa olevansa avun saavuttamattomissa ja kantaa huolta siitä, että muut ihmiset tulevat vahingoittamaan heitä (Pereira ym. 2020, 9). Näin he jäävät parisuhteisiin väkivallasta huolimatta (Pereira ym. 2020, 9), tai vastustavat avun hakemista siihen saakka, kunnes väkivalta muuttuu sietämättömäksi tai hengenvaaralliseksi (Pathak ym. 2019, 121; Dominguez ym. 2021, 474).

Naisten toimintatapojen taustalla voi vaikuttaa moniulottein pelko. Ikääntyneiden naisten pelon kokemukset voivat olla henkilökohtaisia ja omaan kokemusmaailmaan sitoutuneita sekä ulkoisia eli todennettavissa olevaan uhkaan liittyviä. Kuitenkaan väkivallan luonne ei kerro koetun pelon määrästä. (Barnett & LaViolette 1993, 65.) Siksi pelko voi toimia naisilla esteenä avun hakemiselle ja vaikeuttaa heillä suhteiden päättämistä (Penhale 2021, 155; Dominguez ym. 2021, 9). Naiset voivat esimerkiksi pelätä avun hakemisen seurauksia niin itselleen kuin puolisoilleen (Dominguez ym. 2021, 474), olla huolissaan väkivallan pahenemisesta, tai kantaa huolta siitä, kuinka he selviytyvät taloudellisesti eron jälkeen. Pelko voi liittyä myös huoliin siitä, kuinka läheiset ja muut ihmiset reagoivat ja suhtautuvat heihin eron yhteydessä. (Penhale 2021, 155.) Siksi pelon kokemuksiin voi ikääntyneillä naisilla sisältyä voimakasta ahdistuneisuutta, joka voi tulla konkreettisesti esiin fyysisinä oireina (Rajah & Osborn 2022, 1469).

Muut esteet, jotka liittyvät suhteista irrottautumiseen, kytkeytyvät ikääntyneiden naisten omaksumiin sukupuolirooleihin, uskomuksiin, normeihin sekä sosiaaliseen että asuinympäristöön. Sukupuolirooleihin ja normeihin liittyvät asenteet ja näkemykset sukupuolinormien noudattamisesta voivat vaikuttaa uskomuksiin miesten seksuaalisista ja talouden hallintaan liittyvistä oikeuksista, tai väkivallan hyväksyttävyydestä tilanteissa, joissa naiset pakotetaan noudattamaan perinteisiä sukupuolirooleja (McCarthy ym. 2018, 19). Naiset ovat voineet omaksua kasvatuksessaan ”nai-

sille kuuluvia rooleja" esimerkiksi kodin hoitamisesta ja puolisoista huolehtimisesta. Kyseiset roolit voivat toimia naisilla maailmankuvan perustana, josta he eivät ole valmiita luopumaan. (Safar ym. 2023, 2424.)

Arvomaailmassa ikääntyneitä naisia on voitu kasvattaa mieltämään avioliitto elinikäisenä sitoumuksena, josta on mahdotonta erota (Penhale 2021, 152). Toisinaan naisilla itsellään on vankka uskonnollinen vakaumus, jossa avioliittoon sitoutuminen tarkoittaa ensisijaisesti lupausta Jumalalle (Beaulaurier ym. 2007, 750). Tällöin avioliitosta ja perheen koossa pitämisestä voi muodostua naisille henkilökohtaista hyvinvointia tärkeämpiä asioita (Lehtonen & Perttu 1999, 106), ja naiset yrittävät löytää elämäntilanteeseensa vaihtoehtoisia ratkaisuja ja toimintamalleja kodin ennallaan säilyttämiseksi (Zink ym. 2006, 640, 647–648).

Ikääntyneillä naisilla maaseudulla asuminen voi vähentää parisuhdeväkivallan todennäköisyyttä (Stöckl ym. 2012, 2558). Kuitenkin joissain tilanteissa naisten maantieteellisesti syrjäinen asuinpaikka voi toimia sosiaalisista suhteista eristävänä tekijänä ja vaikeuttaa palveluiden saatavuutta. Syrjäisten asuinpaikkojen pienet yhteisöt voivat tuottaa naisille epäilyksen luottamuksellisuuden säilymisestä ja vaikeuttaa avun hakemista. Yhteisöjen konservatiiviset asenteet sekä vanhoillinen arvomaailma voivat vaikuttaa yhteisön jäsenten oletuksiin siitä, että naiset selviytyvät vallitsevan kokonaistilanteen kanssa itsenäisesti. (Pathak ym. 2019, 71.) Tällöin sosiaalisesta ympäristöstä muodostuu tekijä, joka vaikeuttaa naisilla väkivaltakokemuksista kertomista, tukee väkivallalle suvaitsevaa ilmapiiriä ja edistää heihin kohdistuvan väkivallan hyväksyttävyyttä (Sanchez-Prada ym. 2021, 4258).

Ikääntyneet naiset voivat hakea apua parisuhdeväkivaltakokemuksiinsa virallisia ja epävirallisia reittejä pitkin (Dominguez ym. 2021, 475; Weeks ym. 2016, 55–56). Avun hakemisen motiivina heillä voi toimia muun muassa elämäntilanteen sietämättömyys tai henkilökohtainen turvallisuus (Dominguez ym. 2021, 474–475). Naiset voivat hakea apua esimerkiksi ottamalla yhteyttä neuvontanumeroihin, hätänumeroihin tai seurakuntien pappeihin. Naiset voivat turvautua pappeihin vahvojen avioliittoon liittyvien uskomusten ja henkilökohtaisen uskonsa vuoksi (Beaulaurier ym. 2007,

754). Uskonnollisissa yhteisöissä naiset voivat rakentaa sosiaalisia suhteita ja saada apua eristyneisyytensä vähentymiseen (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Toisinaan naiset eivät halua erota puolisoistaan, vaan toivovat saavansa uskonyhteisöstä keinoja avioliittonsa korjaamiseen. (Beaulaurier ym. 2007, 754).

Toisinaan naiset hakevat apua elämäntilanteeseensa, vaikka he eivät tunnista kokemuksiaan väkivallaksi. Naisilla voi olla kontakti esimerkiksi terveydenhuollon palveluihin terveyteen liittyvien pulmien tai puolisoiden sairauksien vuoksi. Kuitenkaan väkivallan katkaisuun naisten on haastavaa saada apua, sillä työntekijät eivät välttämättä tunnista naisten väkivaltakokemuksia, väkivaltaan liittyviä riskitekijöitä, eikä palvelujärjestelmässä ole avuntarpeeseen vastaavia ja ikääntyneille väestölle kohdennettuja väkivaltapalveluita, toimintaohjelmia tai interventiomalleja. (Meyer ym. 2020, 1, 34.) Tällöin ammattilaisten voi olla vaikea hahmottaa ikääntymisen, väkivallan ja sukupuolen yhtymäkohtia vanhuuteen liittyvän haavoittuvuuden sijaan (Weeks ym. 2017, 139).

Palvelujärjestelmässä ikääntyneiden naisten auttaminen vaatii usein pitkäkestoista, intensiivistä ja monipuolista apua (Weeks ym. 2016). Avun hakemisen yhteydessä naisten on tärkeä kokea, että järjestelmä on heille avoin, heillä on oikeus palveluihin ja ne ovat helposti saatavilla (Kilbane & Spira 2018, 169). Auttavalle taholle ikääntyneet naiset voivat kertoa kokemuksistaan ja palvelujärjestelmästä heidän on mahdollista saada tukea hyvinvointinsa kohentumiseen, väkivaltaisesta suhteesta irtautumiseen ja selviytymisprosessiin. (Roberto & McCann 2018, 19–20; Penhale 2021, 152, 155.) Selviytymisprosessissa naiset hyötyvät vertaistuesta, yhteisöllisestä tuesta sekä turvallisuusuhkaan liittyvän ahdistuksen ja stressin käsittelystä (Meyer ym. 2020, 1, 34; Beaulaurier ym. 2007, 754).

Auttamisessa on keskeistä väkivallan tunnistaminen ja väkivallan puheeksi otto. Työntekijöiltä väkivallan puheeksi otto edellyttää riittävää ilmiötietoisuutta (Brossoie & Roberto 2015, 485). Tieto lisää työntekijöiden ymmärrystä ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksista sekä niistä ilmiöön liittyvistä tekijöistä, jotka vaikuttavat heidän maailmankuvan rakenteisiin, avun vastaanottamisen valmiuksiin ja käsityksiin väkivallan syistä

ja seurauksista (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Lisäksi tieto voi madaltaa työntekijöillä naisten väkivaltakokemuksista kysymistä, edesauttaa verkostoyhteistyön tekemistä ja tukea palveluihin ohjaamista (Brossoie & Roberto 2015, 485). Väkivallasta kysyminen on tärkeää, sillä kysyminen ja puhuminen voivat toimia jo itsessään naisille interventiona ja antaa heille luvan kertoa kokemuksistaan (Spangler & Brandl 2007, 328–329).

Ikääntyneet naiset voivat saada apua turvakodeista. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan vuonna 2024 turvakodeissa oli yhteensä 5801 asiakasta ja heistä 58 prosenttia oli aikuisia. Ikääntyneiden asiakkaiden määrä laski systemaattisesti 44-ikävuoden jälkeen, jolloin 65-vuotta täyttäneitä ja sitä vanhempia naisia oli turvakodeissa vuoden aikana yhteensä 113 (THL - Tilastoraportti 32/2025). Käytännössä tämä tarkoittaa noin kahta prosenttia kaikista asiakkuuksista. Naisten turvakotipalveluiden alhaiseen käyttöasteeseen ei ole tyhjentävää selitystä. Tutkimusten mukaan naisten turvakotiasiakkuuksiin vaikuttavat mielikuvat turvakodeista lapsiperheille suunnattuina paikkoina ja tietämättömyys turvakotien olemassaolosta (esim. Straka & Montminy 2006, 257). Turvakodit eivät välttämättä vastaa naisten avuntarpeisiin ja tarjoa riittävästi ikääntyneiden naisten kaipaamaa yksityisyyttä tai hiljaisuutta. Palveluihin liittyvien puutteiden takia naiset eivät välttämättä ole motivoituneita hakeutumaan turvakoteihin (Beaulaurier ym. 2007, 754; Safar ym. 2023, 2425–2426, 2431). Toisaalta ne ikääntyneet naiset, jotka ovat turvakotipalveluita käyttäneet, ovat kokeneet saaneensa sieltä tukea väkivaltaisesta suhteesta irrottautumiseen (Roberto & McCann 2018, 10, 20).

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ehkäisyssä ja naisten suojelemisessa tarvitaan monipuolisia toimenpiteitä. Suojelemiseen liittyvät menettelytavat tulee ulottaa yksilötasoisten keinojen lisäksi laajempiin toimintamalleihin ja poliittiseen päätöksentekoon (Meyer ym. 2020, 34). Lähtökohtaisesti on oleellista edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa (Montero ym. 2013, 367). Suojaamistoimia kehittäessä ikääntyneiden naisten kuuleminen ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen tulee sisällyttää osaksi päätöksentekoa (Dominguez ym. 2021, 477). Lisäksi palveluiden suunnittelussa täytyy hyödyntää väkivaltapalveluiden työnteki-

jöiden osaamista (Kilbane & Spira 2018, 169). Monipuolisten puuttumismallien avulla ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta voidaan nähdä kansanterveysongelmana ja ihmisoikeuksiin liittyvänä rikoksena, joka se todellisuudessa onkin. (Meyer ym. 2020, 34).

2.2 Sukupuolistunut väkivalta ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa

Tutkimuksessani tarkastelen ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksia osana sukupuolistunutta väkivaltaa. Tavoitteenani on sanoittaa ikääntyneiden naisten kokemaa ja parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa naisten näkökulmasta. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimisessa voidaan kiinnittää huomiota sukupuolen ja väkivallan välisten kiinnekohtien analysointiin havainnoimalla henkilöiden sukupuolta, kulttuuria, symbolisia merkityksiä, sukupuolistuneita rakenteita ja toimintaan liittyviä käytäntöjä (Ronkainen 1998, 53). Tutkimuksessani kyseinen tulokulma auttaa ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan merkitysten avaamista. Merkitysten avaaminen tapahtuu tarkastelemalla, mitä väkivaltaa esiintyvässä kulttuuriympäristössä tapahtuu ja tulkitsemalla niitä perinteitä, rooleja, rakenteita, prosesseja, oppimista ja sosialisaatiota, jotka muokkaavat ja vaikuttavat ihmissuhteissa esiintyvään väkivaltaan (Storkey 2015, 171).

Ikääntyneiden naisten sukupuolistuneen väkivallan ymmärrän monimuotoiseksi ja kompleksiseksi ilmiöksi, jossa kyse on sekä naisten yksilöllisistä kokemuksista että läheisissä ihmissuhteissa esiintyvän väkivallan tuottamista merkityksistä. Kokemukset ja väkivallan tuottamat merkitykset kiinnitän ikääntyneiden naisten parisuhteissa esiintyviin vallan areenoihin, asenteisiin, yhteiskunnan rakenteisiin ja kulttuuriin. Siten väkivalta hahmottuu tutkimuksessani Johnsonin (2004) tapaan sukupuoleen perustuvana väkivaltana, joka kohdistuu ikääntyneisiin naisiin heidän sukupuolensa perustella ja liittyy esimerkiksi ikään, taloudellisiin, sosioekonomisiin, uskonnollisiin ja kulttuurisiin tekijöihin (Johnson 2004, 22).

Ronkaisen (2017, 29.) mukaan: *”Sukupuolistunut viittaa dynamiikkaan ja prosessiin, sukupuolen tekemiseen tavalla, jossa sukupuoli ei tarkoita kahtiajakoa.”* Sukupuolistuneen väkivallan ymmärtämisessä ei keskitytä arvioimaan, mikä on kokijoiden tai tekijöiden välinen sukupuoli, sillä sukupuoli itsessään ei aiheuta väkivaltailmiön sukupuolistuneisuutta. Sukupuoli on tekijä, jolle annetaan erityishuomio. Erityishuomiolla tarkoitetaan väkivallan ominaispiirteitä, eli niitä ominaisuuksia ja tilanteita, jotka ovat sukupuolen näkökulmasta olennaisia. Sukupuoli vaikuttaa itse tekoon ja teosta seuranneisiin prosesseihin, esimerkiksi siihen, missä tilanteessa väkivaltaa on harjoitettu, mitä taustatekijöitä tilanteeseen liittyy ja millainen on tekijän ja kokijan välinen suhde. (Lidman 2015, 64.) Ilmiössä korostuu sukupuolten välinen epätasa-arvo, joka sisältää parisuhteissa esiintyvän vallan ja kontrollin epätasaista jakautumista, sukupuolinormeja, käsityksiä sukupuoleen liittyvistä rooleista ja asenteita naisiin kohdistuvan väkivallan hyväksyttävyydestä (McCarthy ym. 2018, 27). Näin sukupuolen ja väkivallan kombinaatiossa sukupuolistuneisuus, valta ja väkivalta yhdistyvät, vaikuttavat uhrikokemuksiin sekä väkivallan dynamiikkaan (Ronkainen 1998, 53).

Lähestymistapani ei ole uusi, sillä Suomessa naisten kokemaan väkivaltaan liittyvä keskustelu alkoi jo 1970-luvulla. Tällöin ilmiön taustalla ymmärrettiin vaikuttavan naisten ja miesten historiallinen ja kulttuurinen epätasa-arvo sekä vinoutunut valta-asetelma, joka oli heikentänyt naisten tasavertaisuutta suhteissa miehiin (Lehtonen & Perttu 1999, 11). Aluksi Suomessa käyty keskustelu, tulokulmat ja väkivaltaan puuttumisen keinot erosivat muista Pohjoismaista. Pohjoismaissa naisten pahoinpitelystä käytettiin termiä ”kvinnomisshandel”, painotettiin feminististä näkökulmaa, haluttiin naisille suunnattuja konkreettisia auttamispalveluita sekä naisten yhteiskunnallisen aseman parantamista. Suomessa feministiset näkemykset olivat maltillisempia ja auttamisen periaatteet sukupuolineutraalimpia. Naisiin kohdistuneesta väkivallasta käytettiin perheväkivallan käsitettä, perheväkivallan katsottiin olevan koko perheen ongelma ja turvakoteihin pääsivät naisten ohessa miehet. (Peltoniemi 1984, 16–17.)

Suomessa maltilliset tulokulmat näkyivät myös tutkimuskentällä. Tutkimuksissa välteltiin sukupuolistuneisuuden esiin tuomista ja säilytettiin mahdollisimman sukupuolineutraali näkökulma (Ronkainen 1998, 49), eikä perheissä tai parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa käsitelty sukupuolistuneena väkivaltana (Lehtonen & Perttu 1999, 8). Kuitenkin feministisissä tutkimuksissa parisuhdeväkivaltaa tarkasteltiin usein naisiin kohdistuvana väkivaltana. Näkökulma kyseenalaisti perheväkivallan käsitteen, koska sen katsottiin painottavan liikaa yhteisyyttä ja yhteisiä mielenkiinnon kohteita sivuuttaen sukupuolen, perheiden heterogeenisyyden ja sisäiset ongelmat. (Keskinen 1996, 6; Lehtonen & Perttu 1999, 10.) Feministisessä tulokulmassa väkivalta liitettiin laajemmin sukupuolten väliseen valtasuhteeseen sekä maskuliinisuuden ja väkivallan väliseen yhteyteen (Keskinen 1996, 4–5). Miesten harjoittamassa väkivallassa naisia kohtaan ei katsottu olevan kyse ainoastaan yksittäisten miesten toiminnasta, vaan väkivalta tulkittiin liittyvän osaksi tavanomaista sukupuolten välistä yhteiskunnallista suhdetta ja kilpistyvän miehiseen vallankäyttöön (Keskinen 2005, 26).

Naisiin kohdistuvaa ja sukupuolistunutta väkivaltaa on käsitelty Suomessa vuosikymmenten aikana erilaisista tulokulmista käsin. Tutkimukset ovat tarkastelleet esimerkiksi perheväkivaltaa (Peltoniemi 1984), naisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Nyqvist 2001; Husso 2003; Notko 2011), parisuhdeväkivaltaa naisten, tai naisten ja miesten näkökulmista (Ojuri 2004; Lindqvist 2009; Flinck 2006), naisten väkivaltaisia avioliittoja (Keskinen 1996) ja perheammattilaisten työskentelyä naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa (Keskinen 2005). Tutkimuksissa on selvitetty muun muassa väkivallan tekoja, kokemuksia, sukupuolen merkityksiä, valta-asetelmaa, seurauksia sekä palvelujärjestelmän mahdollisuuksia ilmiöön puuttumisessa. Jokainen tutkimuksellinen näkökulma on raamittanut omalta osaltaan väkivaltailmiötä, mutta sisältänyt myös vahvuuksia ja heikkouksia. Esimerkiksi tekoihin liittyvät tutkimukset ovat huomioineet parisuhdeväkivallan laajuuden, mutta sivuuttaneet väkivallan motiivien, erilaisten kontekstien ja kokemusten merkityksen. (Flinck 2006 18, 19.)

Aiemman tutkimuksen mukaan sukupuolistunutta väkivaltaa voi esiintyä kotona, yhteisöissä, laitoksissa ja yhteiskunnissa. Tyypillisimmin väki-

valta kohdistuu naisiin ja liittyy nykyisen tai entisen kumppanin toimintaan (Johnson 2004, 22). Marraskuussa 2024 julkaistun Euroopan unionissa tehdyn sukupuoleen perustuvan väkivallan tutkimuksen mukaan vuonna 2021 noin kolmannes EU:n maissa asuvista naisista oli aikuisuudessaan kokenut fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa. Näistä 18–29–vuotiaiden osuus oli 35 prosenttia ja 65–74–vuotiaiden osuus 24 prosenttia. (Eurostat 2024.) Vuonna 2023 Tilastokeskuksen toteuttaman tutkimuksen mukaan suomalaisista 16–74-vuotiaista naisista 34 prosenttia oli kokenut kumppaninsa harjoittamaa fyysistä väkivaltaa ja 43 prosenttia seksuaaliväkivaltaa. Miehillä vastaavat luvut olivat fyysisen väkivallan osalta 18 prosenttia ja seksuaaliväkivallan osalta 12 prosenttia. Kun tarkasteltiin väkivallan kokijoita ja tekijöitä, sekä ilmiön yleisyyttä, muotoja ja motiiveja, oli väkivallan kokeminen ja tekeminen tutkimuksen mukaan erilaista miehillä ja naisilla. (Attila ym. 2023, 8, 12.)

Miesten ja naisten väkivaltakokemusten erilaisuus näkyy teoissa, tekojen raaistumisessa ja seurausten vakavoitumisessa. Väkivaltaisten tekojen ja sukupuolten välistä symmetriaa esiintyy parisuhteissa, joissa käytetään harvoin fyysistä väkivaltaa. Tällöin väkivalta voi olla tilannekohtaista ja muodoltaan verbaalista. Sen sijaan miehet harjoittavat naisia useammin fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa sekä pakottavaa kontrollia. (Hardesty & Ogolsky 2020, 470.) Miesten ja naisten kokeman parisuhdeväkivallan erot ovat havaittavissa etenkin aikajanallisessa tarkastelussa. Parisuhteiden pidentyessä naisten osuus väkivallan kokijoina kasvaa, samalla kun heidän kokemuksensa muuttuvat vakavammaksi ja raaemmaksi. Siten määrällisesti naisten osuus miehiin verrattuna niin väkivallan seurauksia kärsivänä kuin apua tarvitsevana ihmisryhmänä korostuu. (Piispa & Heiskanen 2017, 84.)

Kuten aiemmin olen maininnut, lähestyn ikääntyneisiin naisiin kohdistuvaa sukupuolistunutta väkivaltaa parisuhteiden kontekstissa. Parisuhteissa tapahtuvan väkivallan näen Ronkaisen (2017) mukaan miesten sosiaalisesti säädellyksi keinoksi valta-asetelman hankkimisessa, jossa heidän väkivaltaiset toimintatavat sisältävät tietynlaisen dynamiikan ja sen olennaisena osana ovat seuraukset. (Ronkainen 2017, 22.) Parisuhdetta

tulkitsen ikääntyneiden naisten ja miesten välisenä, molemmin puoliseen kiintymykseen, läheisyyteen, sitoutumiseen ja lojaliteettiin perustuvana ihmissuhteena, johon sisältyy normatiivisia uskomuksia ja patriarkaalisia asenteita. Näkökulmani mahdollistaa sellaisten käyttäytymismallien tarkastelun, joiden avulla miehet pakottavat, kontrolloivat, hallitsevat ja nöyryyttävät naisia (Hamby & Koss 2003, 4). Näin väkivalta ei selity ainoastaan yksilöllisten ominaisuuksien tuottamana tai vuorovaikutuksessa olevana haasteena (Husso 2003, 325–326), vaan parisuhde tuottaa väkivallalle toimintakehyksen, rajaa väkivallan esiintymismuotoja ja määrittää väkivallan toteuttamisareenan (Ronkainen 2017, 32).

Tutkimuksessani ikääntyneiden naisten parisuhde voi olla joko seurustelusuhde, avo- tai avioliitto. Suhteissa esiintyvästä väkivallasta voidaan käyttää limittäin perhe-, lähisuhde- ja parisuhdeväkivallan termejä (Säävälä ym. 2006, 13–14).Tässä tutkimuksessa käytän parisuhdeväkivalta käsitettä. Sisällytän parisuhdeväkivalta käsitteeseen sukupuolittuneen väkivallan, jonka ymmärrän Ronkaisen (1998) tavoin yleiseksi ja monialaista tarkastelua tukevaksi tutkimuksia yhdistäväksi tekijäksi (Ronkainen 1998, 53).

Parisuhteet hahmotan sekä kulttuurisesti ja sosiaalisesti hyväksyttynä vakiintuneena rakenteena, että yhteiskunnan määrittelemänä ja yhteiskuntapoliittisesti säädeltynä instituutiona. Parisuhteet sitovat miehet ja naiset toisiinsa, raamittavat heidän keskinäistä vuorovaikutustaan ja tuottavat toimintakehyksen sukupuolistuneille väkivaltaisille toimintatavoille. Parisuhteissa väkivaltaiset teot ja väkivallan dynamiikka sulautuvat osaksi ikääntyneiden naisten elämää ja vaikuttavat heidän käsityksiinsä siitä todellisuudesta, jota he parisuhteissaan elävät. Parisuhteiden intiimi luonne ja suhteissa olevien henkilöiden välinen tunneside tuottavat suhteisiin erityisen kontekstin, jossa väkivallalla on omanlaisia sukupuolistuneita merkityksiä. Kyseinen kombinaatio sitoutuu osaksi parisuhteiden sukupuolittuneita rooleja, ja rooleihin liittyviä odotuksia ja heijastuvat pariskuntien välisiin riippuvuuksiin ja valtasuhteisiin. (Ronkainen 2017, 32.)

Näkemykseni mukaan ikääntyneen naisten väkivaltaiset parisuhteet sisältävät epätasa-arvoisen valta-asetelman, jonka ylläpitäminen vaatii toistuvia tekoja. Taustalla on ajatus ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan

väkivallan liitoksista yhteiskunnassa ilmenemiin vallankäytön tapoihin, jotka rakentuvat sukupuolten välisille epätasa-arvoisille suhteille, ja joissa suhteita ja sukupuolille annettuja merkityksiä tuotetaan ja käytetään (Lehtonen & Perttu 1999, 10). Väkivaltaiset käyttäytymis- ja toimintatavat sitoutuvat sekä kulttuuriseen ympäristöön että sosiaalisiin, psykologisiin, taloudellisiin ja historiallisiin konteksteihin (Storkey 2015, 171), eikä tekoihin, tekojen kohteeksi joutumiseen ja seurausten vakavuuteen sisälly sattumanvaraisuutta (Ronkainen 2017, 29). Siksi katson miesten väkivaltaisten tekojen olevan heidän keinonsa ylläpitää naisten alisteista asemaa ja hallita heitä. Jotta ikääntyneiden naisten puolustautumisen ja toimijuuden mahdollisuudet pysyisivät mahdollisimman pieninä, vaatii naisten alisteisen aseman ja hallinnan ylläpitäminen jatkuvia tekoja. Näkemykseni ei ole poikkeuksellinen, sillä esimerkiksi Keskisen (2005) mukaan väkivaltaisessa parisuhteessa osapuolten välistä epätasa-arvoa ylläpidetään jatkuvien väkivaltaisten tekojen avulla (Keskinen 2005, 48, 65).

Tarkastelen ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksia suorien ja epäsuorien tekojen kautta. Suora väkivalta sisältää Ronkaisen (2017) mukaan väkivallan konkreettiset ilmenemismuodot ja keinot. Muodot sisältävät erityisen dynamiikan, omanlaisia ilmenemistapoja ja tapoja tuottaa seurauksia. Jokainen muoto pohjautuu tietynlaiselle valtasuhteelle ja resursseille ja sisältää valtasuhteen sekä resurssien epätasaisen jakautumisen. Väkivallan harjoittaminen vaatii ihmisten välistä vuorovaikutusta ja ihmissuhteen, jossa toiminta tapahtuu. Resursseilla tarkoitetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa olevaa molemminpuolista vaikutusta, joka muokkaa henkilöiden kokemuksia, identiteettiä ja toimintaa. Epäsuora väkivalta sisältää kulttuurisen, symbolisen, visuaalisen, systeemisen ja rakenteellisen väkivallan sekä kontrollin, pakottamisen ja painostuksen. Keskiössä ovat välilliset olosuhteet, jotka vahingoittavat kokijoiden hyvinvointia ja omanarvontunnetta. Epäsuorassa väkivallassa on ominaista vallitsevien olosuhteiden ylläpitäminen yhteisöllisten, käytäntöjen, yhteiskunnan ja kulttuurissa olevien rakenteiden avulla. (Ronkainen 2017, 23–26.)

Ikääntyneiden naisten kokemassa sukupuolistuneessa parisuhdeväkivallassa suorat ja epäsuorat teot ovat näkemykseni mukaan konkreettisia

ja liittyvät väkivallan esiintymismuotoihin ja tapahtumien olosuhteisiin. Suoria tekoja ovat miesten harjoittama fyysinen, henkinen, hengellinen ja taloudellinen väkivalta, seksuaaliväkivalta ja pakottava kontrolli. Teot tapahtuvat parisuhteissa, niitä tekevät miehet ja ne kohdistuvat suoraan naisiin. Epäsuorat teot liittyvät naisten parisuhteiden patriarkaalisiin sukupuolijärjestelmiin ja heihin kohdistuviin asenteisiin sekä yhteiskunnan riittämättömiin suojaaviin rakenteisiin, jotka vaikeuttavat väkivallan tunnistamista ja ilmiöön puuttumista. Epäsuoriin tekoihin tai tekojen olosuhteisiin ikääntyneillä naisilla on joko rajalliset tai ei lainkaan vaikutusmahdollisuuksia. Siten parisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta muodostuu Keskistä (2005) mukaillen ilmiö, jota myös käsitellään ja määritellään viranomaistyöskentelyssä, lainsäädännössä ja julkisuudessa (Keskinen 2005, 16).

Väkivaltaiset teot näen kiinnittyvän osaksi ikääntyneiden naisten erilaisia valta-asetelmia ja valtasuhteissa tapahtuvia muutoksia. Keskisen (2005) mukaan parisuhteiden valta-asetelma ei ole tilana vakaa, vaan mahdollistaa voimasuhteiden liikkuvuuden. Suhteen epävakauden vuoksi kokijoille tarjoutuu aika-ajoin mahdollisuus eritasoiseen vastarintaan, jonka myötä he voivat kääntää parisuhteissa esiintyviä voimasuhteita toisenlaiseksi. Siksi väkivallan luonne on sidoksissa kokijoiden puolustautumisen ja toimijuuden mahdollisuuksiin esimerkiksi tilanteissa, joissa he kyseenalaistavat tekijöiden toimintaa ja alistamispyrkimyksiä. (Keskinen 2005 47–48, 63–65.) Valta-asetelman muuttumisen seurauksena ikääntyneet naiset voivat arvioida parisuhteitaan toisenlaisista näkökulmista käsin, asettaa alueellisia rajoja, keskittyä kulttuurisesti määriteltyihin rooleihin ja etsiä emotionaalista tukea ystäviltään ja sukulaisiltaan (Zink ym. 2006, 639). Siten vallankäytön ja väkivallan yhteenkietoutuminen ei ulotu kaikkialle naisten elämän osa-alueille, vaan arjessa, poliittisessa päätöksenteossa ja ammattikäytänteissä naiset voivat toimia epätasa-arvoa tuottavia rakenteita sekä kulttuurikäsityksiä vastaan ja vaikuttaa sitä kautta heihin liittyviin valtarakenteisiin (Niemi ym. 2017, 13).

Ymmärrykseni mukaan ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta sekä vallan ja väkivallan ulottuvuudet kiinnittyvät osaksi patriarkaalista sukupuolijärjestystä ja yhteiskuntaa, sillä väkivaltatilanteet ky-

seenalaistavat naisten sosiaalista järjestystä ja sitoutuvat osaksi naisten yhteiskunnallista asemaa (Ronkainen 2017, 23). Sukupuoli voi kiinnittyä yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja yhteiskunnan hierarkkisiin järjestelmiin tuottaen väkivaltaa. Sukupuoleen sisältyvä hierarkia voi liittyä rakenteellisiin, institutionaalisiin, kulttuurisiin ja normatiivisiin järjestelmiin, heijastua valta-asetelmiin ja sukupuolen välisiin eroihin. Väkivallan ja patriarkaalisen sukupuolijärjestelmän yhteys voi näyttäytyä monimuotoisesti sekä vaihdella ajallisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti. (Applin ym. 2023, 1103.) Siksi tasa-arvon toteutumisella ja sukupuolirooleihin liittyvillä uskomuksilla on yhteys parisuhdeväkivallan kokemuksiin (Zapata-Calvente ym. 2019, 317, 328; McCarthy ym. 2018, 1).

Kokonaisuudessaan hahmotan sukupuolistuneen väkivallan osaksi ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia. Näkemykseni tuottaa alustan kulttuuristen, ajallisen ja väkivaltaan sisältyvien hierarkkisten tekijöiden tarkasteluun, mahdollistaa kulttuuristen sukupuoleen sisältyviä erityispiirteiden sekä väkivallan muotojen, risteyskohtien ja yhteyksien välisten suhteiden hahmottamisen (Applin ym. 2023, 1112). Sukupuolistuneisuuteen liittyvät tulkinnat mahdollistavat sukupuolikysymysten tarkastelun tekijän, kokijan, parisuhteiden ja väkivaltailmiön näkökulmista käsin (myös Ronkainen 1998, 53; Nyqvist 2001, 13; Keskinen 2005; Piispa & Heiskanen 2017, 84). Yhdistävänä tekijöinä ovat väkivaltaan sisältyvät stigmat, vääristyneet näkemykset naisten seksuaalisuudesta, rakenteelliset suojaamisen puutteet sekä väkivallan kietoutuminen osaksi kulttuurisia olosuhteita, perinteisiin liittyviä käytäntöjä, asenteita ja arvoperiaatteita (Storkey 2015, 94).

2.3 Väkivallan teoreettisia selitysmalleja ja tulkintatapoja

Väkivaltailmiötä ja syitä väkivaltaiseen käyttäytymiseen on yritetty selittää eri aikoina eri tavoin. Selitysmallien tarkoituksena on ollut väkivaltailmiön teoretisointi yleisellä tasolla sekä niiden tekijöiden kuvaaminen, jotka liittyvät esimerkiksi puolisoiden harjoittamaan väkivaltaan (Gelles 1985, 359). Nykyisin osa kehitetyistä selitysmalleista ja väkivallan tulkintatavois-

ta eivät ole enää relevantteja. Esimerkiksi naisten ei oleteta haluavan tulla parisuhteissaan pahoinpidellyksi (esim. Peltoniemi 1984, 29–30). Kuitenkin jokainen selitysmalli heijastaa oman aikansa käsityksiä väkivallasta ja tulkitsee väkivaltailmiöön liittyvää problematiikkaa ja ilmiön sosiaalista luonnetta aikakauteensa heijastuvalla tavalla. Jokaisessa niissä on myös heikkouksia, esimerkiksi yksilöllisyyden korostaminen, ilmiön selittäminen hajanaisten väkivaltamääritelmien tai yhden tekijän perustella, tai tarkastelunäkökulman painottaminen yhteen väkivallantekoon tai -muotoon. Ilmiön monimuotoisuuden vuoksi alkuperäisten syiden etsiminen väkivaltaan on katsottu olevan jopa turhaa. (Gelles 1985, 361; Hearn 1998, 17.)

Väkivaltailmiön teoreettisissa selittämisen tavoissa on käytetty muun muassa yksilöllisiä, biologisia ja sosiaalisia tekijöitä sekä sosiobiologisia, sosiologisia ja psykologisia lähestymistapoja. Varhaisimmat selitysmallit tarkastelevat väkivaltailmiötä yksilöllisten ja patologisen tekijöiden kautta (Lehtonen & Perttu 1999, 25). Myöhemmin näkökulmissa käsitellään sosiaalisten, ekonomisten, kulttuuristen ja valtaan sisältyvien merkitysten heijastumia. Biologiset selitysmallit keskittyvät hormonaalisiin ja aggressiivisuutta lisääviin ominaisuuksiin ja sosiobiologiset näkökulmat tarkastelevat yksilöiden puolustautumiseen sekä reviirin hallitsemiseen liittyviä asioita (Hearn 1998, 17). Psykologiset lähestymistavat yhdistävät sosiaalisuuden, väkivallan, mielenterveyden ja maskuliinisen psyykeen toisiinsa, eivätkä tulkitse väkivaltaa ainoastaan yksilöllisenä ominaisuutena (Hearn 1998, 19–20), vaan ymmärtävät väkivaltaisten käyttäytymistapojen taustalla olevia persoonaan ja persoonallisuushäiriöihin liittyviä tekijöitä (Hearn 1998, 17). Sosiologian, antropologian, valtiotieteiden ja taloustieteen pohjalta kehitetyt teoriat hyödyntävät ihmissuhteisiin, yhteisöihin ja rakenteisiin liittyviä ominaisuuksia sekä yhteiskunnallisia prosesseja (Hearn 1998, 17) ja psykososiaaliset lähestymistavat tarkastelevat niitä tilannekohtaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat naisiin kohdistuvan väkivallan, vaikuttavat perheeseen ja perherakenteeseen sekä vallan ja kontrollin ulottuvuuksiin (Lehtonen & Perttu 1999, 27).

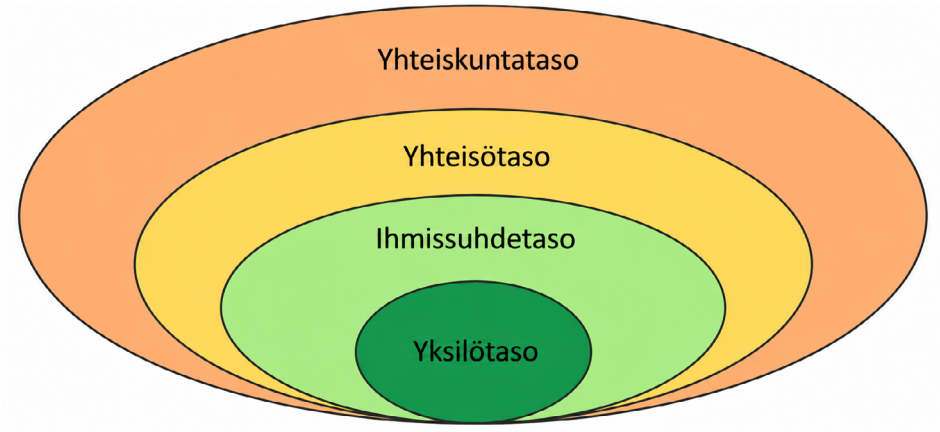
Yhteneväisenä piirteenä selitysmalleissa on se, ettei mikään niistä yritä selittää väkivaltailmiötä yhden osatekijän avulla. Mallit yhdistävät ilmiöön

liittyviä tekijöitä toisiinsa ja yrittävät tarjota näkökulmia ja hallintakeinoja väkivaltaongelman tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi. Lisäksi jokaisen teorian ymmärtämisen tavoissa heijastuu se tieteenala, jonka kautta näkemyksiä ja ilmiöön liittyviä tulkintoja rakennetaan. Selitysmalleihin liittyvän muutoksen voidaankin todeta kertovan laajemman ymmärryksen lisääntymisestä väkivaltailmiön haastavuudesta ja monimutkaisuudesta.

Teorioiden moninaisuuden ja pitkän kehityskaaren vuoksi tutkimuksessani ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä ainoastaan ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan väkivallan selittämisen tapoja. Siksi olen koonnut erilaisista näkökulmista kokonaisuuden, jossa yhdistän tutkimuskontekstini sekä naisiin että sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyviä selitysmalleja toisiinsa. Tarkastelunäkökulmani pohjautuu ekologiselle kehykselle, joka mahdollistaa erilaisten teoreettisten näkökulmien ja väkivallan yhdistämisen. Aluksi kuvaan väkivallan ymmärtämisen ekologista mallia (Preventing violence 2004, 4; Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 31) ja seuraavaksi siirrän kehyksen naisiin kohdistuvaan sukupuolistuneeseen parisuhdeväkivaltaan sekä valtaan liittyviin tulokulmiin. Tämän jälkeen hyödynnän ekologista kehystä ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan jäsentämisessä. Viimeiseksi käsittelen tutkimukseni näkökulmasta keskeisempiä väkivaltaan liittyviä teorioita.

Maailman terveysjärjestö WHO on kehittänyt Bronfenbrennerin ekologisesta teoriasta väkivallan ymmärtämisen ekologisen mallin, jossa väkivaltaan ja väkivaltailmiöön liittyviä tekijöitä jaotellaan yksilö-, ihmissuhde-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoille (Bronfenbrenner 1979; Preventing violence 2004, 4; Word report on violence and health 2002, 9; Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 31). Kehyksen avulla voidaan hahmottaa yksilöiden käyttäytymisen syitä, tarkastella erilaisten tekijöiden välisiä suhteita, vuorovaikutusta (Beck 1999, 270, 272) ja syy-yhteyksiä (Heise 2011, 7; Beck 1999, 271). Kehys pohjautuu systeemiteoreettiseen näkökulmaan. Näkökulmassa ei keskitytä selittämään miksi, vaan etsitään vastauksia esimerkiksi siihen, millaisia asioita väkivaltainen käyttäytyminen sisältää, kuinka väkivaltaisesti käyttäytyvät henkilöt suhtautuvat uhreihin ja miten uhrit

reagoivat väkivaltaisiin tekoihin (Anderson & Schlossberg 1999, 141). Kuvio 1. kuvaa väkivallan ymmärtämisen ekologista mallia.

Kuvio 1. Väkivallan ymmärtämisen ekologinen malli (Preventing violence 2004, 4; Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 31).

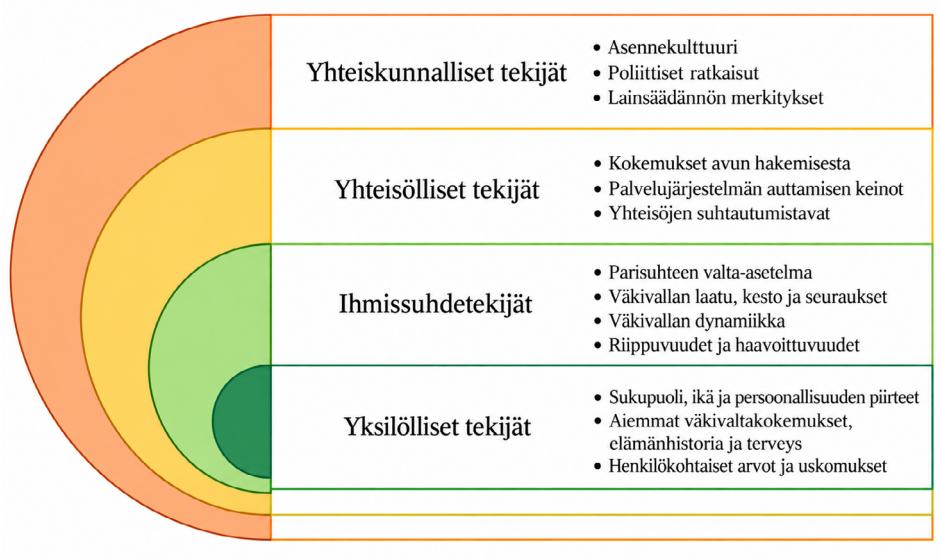
Väkivallan ymmärtämisen ekologisen kehyksen *yksilötaso* tarkastelee niitä yksilön biologiaan, sosiaalisuuteen ja historiaan liittyviä tekijöitä, joilla on merkitystä yksilöiden väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja jotka altistavat uhreja väkivaltakokemuksille. Seuraava, eli *ihmissuhdetaso* käsittää ne läheiset perhe- ja sosiaaliset suhteet, joilla on merkitystä väkivallan harjoittamiseen tai väkivallalle altistumiseen. Kehyksen *yhteisötaso* tarkastelee niitä väkivaltailmiöön liittyviä yhteisöllisiä elementtejä, jotka vaikuttavat ihmisten väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai väkivallalle altistumiseen. Ulommainen, eli *yhteiskuntataso* sisältää sellaisia yhteiskunnassa esiintyviä tekijöitä ja poliittisia päätöksiä, jotka edesauttavat väkivaltaisen käyttäytymisen omaksumista asenteellisesti ja kulttuurisesti ja edistävät ihmisten välistä epätasa-arvoa tai ihmisryhmien välisiä jännitteitä. Tasoon liittyy myös sellaiset asenteet ja kulttuuriset normit, jotka hyväksyvät hiljaisesti väkivallan käytön ja miesten hallitsevan aseman suhteissa naisiin. (Preventing violence 2004, 4–5; Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 31–34.)

Kehyksen hyödyntäminen naisiin kohdistuvan sukupuolistuneen väkivallan ymmärtämisessä auttaa havaitsemaan, että pariskunnan molemmilla osapuolilla on oma geneettinen perimä, henkilökohtaiset persoonallisuuden piirteet sekä lapsuuden ja murrosiän kokemukset, jotka toimivat taustatekijöinä väkivallan käyttämisessä tai sille altistumisessa. Parisuhteissaan naiset toimivat miehelleen kumppanina, ja naisen ja miehen välillä on ainutlaatuinen dynamiikka, jossa erilaisilla tekijöillä on joko väkivaltaisia toimintamalleja hillitsevä tai toimintaa kiihdyttävä vaikutus. (Heise 2011, 7.) Pariskunnan muodostama liitto on yksilöllinen ja ainutlaatuinen systeemi, jossa osapuolten toimintaan ja kokemuksiin vaikuttavat esimerkiksi heidän kokemansa stressi, eristäytyminen ja parisuhteessa ilmenevät konfliktit. (Anderson & Schlossberg 1999, 143.) Miehen ja naisen väliseen vuorovaikutusdynamiikkaan vaikuttavat muut perheenjäsenet, jotka joko edesauttavat tai vähentävät väkivallan mahdollisuutta. Miehen ja naisen välinen parisuhde kiinnittyy osaksi kotitaloutta, naapurustoa ja muita yhteisöjä, jotka vaikuttavat väkivallan olemassaoloon ja väkivaltaan liittyviin suhtautumistapoihin. Kaikki edellä kuvatut asiat kiinnittyvät yhteiskunnassa esiintyviin rakenteisiin ja normeihin, jotka ovat osa kulttuurisia ja yhteiskunnallisia talous- ja poliittisia järjestelmiä. Järjestelmät määrittävät ja jäsentävät muita kehyksen tasoja, mutta heijastuvat samanaikaisesti parisuhteessa elävän miehen ja naisen elämään. (Heise 2011, 7.)

Ekologinen kehys mahdollistaa erilaisten valtaan ja valta-asetelmiin liittyvien tulokulmien tarkastelun. Miesten harjoittamassa väkivallassa naisia kohtaan valta nivoutuu biologisiin, psykologisiin ja psykososiaalisiin tekijöihin sekä ihmissuhteisiin, sosialisaatioon ja makroyhteiskunnallisiin rakenteisiin (O´Neil & Harway 1999, 219). Parisuhdetta voidaan pitää yksityisenä instituutiona, jossa valta kiinnittyy osaksi parisuhteen ja yhteiskunnan välisiä normatiivisia valtarakenteita sekä seksuaalista ja sukupolvien välistä eriarvoisuutta. Koska valta-asetelman eriarvoisuus vähentää naisten puolustautumisen voimavaroja ja pakopaikkoja, voivat naisten vaikutusmahdollisuudet miestensä käyttäytymiseen olla kapeutuneita (Gelles 1979, 15–16).

Väkivaltaisessa parisuhteessa vallankäyttö jakautuu epätasaisesti ja kiinnittyy miesten käyttäytymiseen, naisten reaktioihin, perheenjäsenten välisiin valta-asetelmiin ja hallintaan liittyviin toimintastrategioihin. Väkivaltaisessa parisuhteessa valtasuhde voidaan nähdä illegitiiminä, jolloin valtaa käytetään keskinäisten sopimusten kumoamiseen ja naisten hallitsemiseen. Vaikka parisuhteessa valta jakautuu sisäisesti, kiinnittyy se samanaikaisesti ulkoisiin muuttujiin, kuten sukupuolirooleihin, yhteiskunnallisiin normeihin ja politiikkaan. Ulkoisiin muuttujiin parisuhteessa olevilla henkilöillä on joko rajalliset tai ei lainkaan vaikutusmahdollisuuksia. (Anderson & Schlossberg 1999, 142–143.)

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ja valta-asetelmien tulkitsemisessa ekologinen kehys mahdollistaa ilmiöön liittyvien syiden hahmottamisen, erilaisten asiayhteyksien ymmärtämisen ja vaikutussuhteiden hahmottamisen (myös Heise 2011, 6; Anderson & Schlossberg 1999, 142). Kehyksen avulla voidaan tarkastella ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan syitä, seurauksia, riskitekijöitä, erityispiirteitä sekä eri tasojen välisiä yhteyksiä ja syyseuraussuhteita. Kuviossa 2. kuvaan väkivallan ymmärtämisen ekologisessa kehyksessä ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa ja tulkitsen naisten kokemuksia osana sosiaalista ja sukupuolistunutta ongelmaa.

Kuvio 2. Ekologinen kehys ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan tulkitsijana.

Tutkimuksessani kiinnityn ajatukseen siitä, että ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta sisältää eritasoisia yksilöllisiä, parisuhteisiin liittyviä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä. Yksilölliset tekijät ovat osa parisuhteissa elävien naisten ja miesten persoonallisuuden piirteitä, ikää, aiempia väkivaltakokemuksia, elämänhistoriaa, fyysistä ja psyykkistä terveyttä, henkilökohtaisia arvoja ja uskomuksia. Kyseisten tekijöiden katson sitoutuvan osaksi naisten tavanomaista ikääntymisprosessia ja ikääntymisen tuottamia luonnollisia seurauksia. Ihmissuhteisiin sisältyvillä tekijöillä tarkoitan niitä asioita, joihin ikääntyneet naiset parisuhteissaan liittyvät. Asioita ovat parisuhteiden valta-asetelmat, väkivallan laatu ja kesto, väkivallasta aiheutuvat seuraukset, parisuhdeväkivallan dynamiikka sekä riippuvuuksien ja haavoittuvuuksien yhdistelmät. Valtaan ja valta-asetelmaan sisältyvät mekanismit kiinnittyvät sekä parisuhteisiin että niihin tekijöihin ja toimintamalleihin, jotka sitovat pariskunnan osapuolia toisiinsa ja haastavat naisilla eroamista.

Yhteisötason tekijöihin liittyen ymmärrän, että ikääntyneiden naisten kokemukset avun hakemisesta, palvelujärjestelmän auttamisen keinoista ja yhteisöjen suhtautumistavoista heijastuvat heidän avun hakemisen valmiuksiin, auttamisen tapoihin ja selviytymisprosessiin. Vaikka kyseiset asiat liittyvät ensisijaisesti palvelujärjestelmään, tiedostan niiden olevan sidoksissa yhteiskunnalliseen kerrokseen. Samanaikaisesti ymmärrän ikääntyneiden naisten ihmissuhteisiin kiinnittyvän muita läheisiä ja tärkeitä ihmissuhteita, jotka joko edesauttavat parisuhdeväkivaltaan puuttumista tai heikentävät naisten avun saannin mahdollisuuksia. Yhteiskuntatasolla käsitän yhteiskunnassa esiintyvän asenteita ikääntyneitä naisia kohtaan, jotka heijastuvat väkivallan ohittamiseen, poliittisiin ratkaisuihin ja vaikuttavat voimassa olevan lainsäädännön tulkintatapoihin. Yhteiskunnallisten tekijöiden tulkitsen olevan ikääntyneisiin naisiin välillisesti yhteydessä.

Ekologisen kehyksen tasoja voidaan tarkentaa muilla selitysmalleilla: teorialla *opitusta avuttomuudesta*, selitysmallilla *väkivallan syklisyydestä*, *resurssiteorialla*, *sosiaalisen kontrollin teorialla*, *sosiaalisen oppimisen teorialla* ja *sukupuoliroolien sosialisoinnin teorialla*. Kyseiset näkökulmat auttavat hahmottamaan ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan moniulotteisuutta ja väkivaltailmiöön sisältyviä muotoja, tekotapoja, seurauksia, dynamiikkaa, erityispiirteitä sekä rakenteellisia ja kulttuurisia ominaisuuksia. Näkökulmani mahdollistaa holistisen lähestymistavan, jossa tunnistan väkivaltaan liittyvien eritasoisten tekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja läpileikkaavuuden.

Ekologisen kehyksen yksilötasoisena selitysmallina toimii *näkemys opitusta avuttomuudesta*. Tämä teoria selittää, kuinka väkivaltakokemukset heikentävät yksilötasolla ikääntyneiden naisten toimijuutta ja päätöksentekoa. Teoria auttaa ymmärtämään naisten kiinnittymistä väkivaltaisiin parisuhteisiin sekä heidän selviytymisstrategioitaan. Opitun avuttomuuden teorian mukaan avuttomuuden ja hallitsemattomuuden tunteet ovat kiinteä osa naisten elämänhistoriaa ja alati läsnä. Selitysmallissa naisia ei tuomita, vaan heidän passiiviset toimintatapansa katsotaan olevan opittuja selviytymisen välineitä. (Peterson ym. 1993, 236, 239).

Naisten alttius väkivaltaiselle kohtelulle johtuu vanhoillisten sukupuoliroolien sosiaalistumisesta. Kun väkivalta on parisuhteessa alkanut, on naisilla heikentynyt kyky välttyä väkivallalta ja heidän uskonsa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa hiipuu. Sukupuoliroolien sosiaalistumisen seurauksena naisilla kehittyy opittu avuttomuus itsensä suojelemiseksi. Opitun avuttomuuden vuoksi naiset sivuuttavat toisenlaiset selviytymistavat, eivätkä käytä taitojaan suhteesta irtautumiseen, väkivallan lopettamiseen tai itsensä puolustamiseen. Naiset menettävät uskonsa siihen, että he pystyvät kehittämään sellaisia selviytymisstrategioita, joiden avulla he voivat vaikuttaa miestensä käyttäytymiseen tai paeta pahoinpitelytilanteista. Toisaalta naiset pystyvät suojelemaan itseään vakavimmilta väkivaltatilanteilta ja turvautumaan voimankäyttöön tilanteissa, joissa he suojelevat itseään. Tämän vuoksi naiset eivät ole täysin toimintakyvyttömiä väkivallan torjumisessa ja itsensä suojelemisessa. (Walker 2016, 11–12.)

Ihmissuhdetason tekijöitä ja mekanismeja voidaan tarkentaa *väkivallan sykliä*, *resurssiteoriaa ja sosiaalista kontrollia käsittelevillä selitysmalleilla*. Selitysmallit käsittelevät parisuhteita, pariskuntien välisiä vuorovaikutussuhteita, valtasuhteita ja väkivallan dynamiikkaan liittyviä merkityksiä. Teorioissa tarkastellaan väkivallan kaavamaisuutta, vallan epätasapainoista jakautumista, väkivaltaiselle käyttäytymiselle altistavien valtasuhteiden merkityksiä ja väkivallan tuottamaa riippuvuutta. Walkerin (1978) kehittämä teoria *väkivallan syklisyydestä* painottaa pariskunnan välistä vuorovaikutusta. Malli selittää väkivallan dynamiikkaa niin miesten kuin naisten näkökulmasta ja on siirrettävissä ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin. (Walker 1978.)

Väkivallan sykliin liittyvän selitysmallin mukaan satunnaisten väkivaltatilanteiden sijaan väkivaltailmiö sisältää vaiheittaisen, toistuvan ja syklimäisen luonteen. Sykli koostuu kolmesta eri vaiheesta: jännityksen kiristymisestä, akuutista väkivaltatilanteesta ja seesteisestä vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa naiset yrittävät toiminnallaan estää väkivaltatilanteita, uskovat voivansa vaikuttaa ehkäisevästi väkivallan eskaloitumiseen ja etsivät lieville teoille hyväksyttäviä selityksiä. Jännitteen lisääntyessä naisten selviytymistaktiikoiden tehokkuus vähenee. He vetäytyvät mie-

histä, jolloin miesten väkivaltaiset teot lisääntyvät ja raaistuvat. Syklin toisessa vaiheessa pariskunnan välinen jännite saavuttaa huippunsa. Tällöin miehet menettävät käyttäytymisensä kontrollin ja toimivat hallitsemattoman väkivaltaisesti. Viimeisessä syklin vaiheessa miesten käyttäytyminen naisia kohtaan muuttuu hyvitteleväksi. Miehet lupaavat muutosta, ovat rakastavia ja pahoillaan teoistaan. Naiset uskovat miestensä lupauksiin ja luottavat siihen, että seesteisellä ajanjaksolla esiintyvä puoliso on juuri se, jollainen hän todellisuudessa on. Seesteinen ajanjakso ei kuitenkaan ole stabiili, sillä vähitellen miesten käyttäytyminen muuttuu jälleen väkivaltaiseksi. Näin syklin ensimmäinen vaihe alkaa uudelleen. (Walker 1978, 146–153.)

Resurssiteorian keskeisen näkemyksen mukaan väkivaltaa käytetään keinona korvata puuttuvia resursseja valtajärjestelmän ylläpitämisessä. Teorian avulla voidaan ymmärtää ikääntyneen pariskunnan väkivaltaisen suhteen epätasa-arvoista valta-asetelmaa, kokemusten seurauksia ja väkivallan normalisoitumista. Gooden (1974) mukaan voima ja väkivalta ovat voimavaroja, joita käytetään haluttujen päämäärien saavuttamiseen silloin, kun muut resurssit ovat riittämättömiä haluttujen tavoitteiden saavuttamisessa. Perhe nähdään sosiaalisena järjestelmänä, joka sisältää valtajärjestelmän ja resursseja, esimerkiksi taloudellisia tekijöitä, kunnioitusta, arvostusta, rakkautta, ystävyyttä ja voimaa. Kaikilla resursseilla on rooli sosiaalisessa perhejärjestelmässä ja niitä hyödynnetään tavoitteiden saavuttamiseen. Perheissä olevia rakenteita tuetaan viimekädessä voimalla, joka ei aina ole näkyvää. Voima toimii pelotteena, mahdollisuutena estää toista henkilöä tekemästä jotain tai keinona saada perheenjäsen toimimaan halutulla tavalla. Voimankäyttöön liittyy kokemuksellinen historia, sillä voiman kohteena oleva henkilö muistaa kokemansa rangaistuksen ja rangaistuksen uhan vuoksi muuttaa käyttäytymistään. Toimintamallien hyödyllisyyden takia väkivaltainen käyttäytyminen on perheen sisällä hyväksyttyä ja perheenjäsenten sosiaalistumisen vuoksi perheen sisäiset toimintatavat ovat normalisoituneet. (Goode 1974, 25–28, 30, 41.)

Sosiaalisen kontrollin teoriaa voidaan hyödyntää jäsentämään ikääntyneiden naisten käyttäytymistä väkivaltaisissa parisuhteissa ja eroamiseen

liittyviä haasteita. Näkemys auttaa havaitsemaan naisten kapeutuneita puolustautumisen mahdollisuuksia, turvattomuuden kokemuksia ja arvomaailman merkityksiä suhteeseen kiinnittävistä tekijöistä. Teorian mukaan yksilöt käyttäytyvät väkivaltaisesti, mikäli kontrollijärjestelmä ei ole estämässä väkivaltaa. Käyttäytymistä ohjaa palkintojärjestelmä ja rangaistuksen välttäminen (Lehtonen & Perttu 1999, 29). Perheissä on rakenteellisia ominaisuuksia, jotka altistavat väkivaltaisille toimintamalleille ja tietyissä ympäristöissä altistavat tekijät vaikuttavat toinen toisiinsa. (Gelles 1997, 134.) Sukupuolella ja sukupuolirooleilla on merkitystä siihen, kuinka ne lisäävät yksilöiden väkivaltaista käyttäytymistä tai hillitsevät sitä. Naissukupuoleen liittyvät roolit ovat avioliiton ja kiintymyksen kautta sosiaalistettu ja heijastuvat myös miehiin. Avioliitossa naisilla on mahdollisuus oppia käyttäytymismalleja, joiden avulla he voivat hillitä puolisoidensa aggressiivista käyttäytymistä. Opittujen käyttäytymismallien avulla naiset voivat välttää rangaistuksen, jolloin käyttäytymistapa tuottaa heille palkinnon. Palkintona voi toimia esimerkiksi itsemääräämisoikeuden lisääntyminen ja sosiaalinen hyväksyntä. (Wiggins 1983, 120–121; Wyse 1993, 1.)

Ekologisen kehyksen yhteisötasoisia tekijöitä auttaa hahmottamaan *sosiaalisen oppimisen teoria*. Vaikka teorialla on vahva yksilö- ja vuorovaikutuksellinen ulottuvuus, lisää se ymmärrystä ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan yhteisöllisistä yhteyksistä. Teorian mukaan parisuhteissa tapahtuva väkivalta sitoutuu osaksi yksilökohtaisia kokemuksia, mutta kiinnittyy samanaikaisesti myös muihin ihmissuhteisiin ja epäsuoriin väkivallan muotoihin, joita kulttuuri ja yhteiskunta tuottavat. Koska väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyy biologisia, geneettisiä ja sellaisia sosiaalisia tekijöitä, jotka sisältyvät yksilöiden väliseen käyttäytymiseen ja ongelmallisiin vuorovaikutustapoihin, voidaan perheissä tapahtuva väkivaltaa tulkita osana kulttuuria ja yhteiskunnan toimintaa. (Steinmetz & Straus 1974, 17, 20). Siten teoria tukee näkemystä ilmiön laajuudesta ja ikääntyneiden naisten reagointi- ja toimintatavoista. Näkemys mahdollistaa väkivaltailmiön sosiaalisen luonteen hahmottamisen ja auttaa tulkitsemaan ilmiötä yksilöiden ja yhteiskunnan sekä mielen ja kehon välisissä suhteissa, sosiaalisissa konflikteissa, sosiaalisissa järjestyksissä ja yhteis-

kunnan rakenteissa (Hearn 1998, 20). Ymmärtämällä väkivallan olosuhteita, voidaan vaikuttaa niihin tekijöihin, jotka ovat toimintatapojen taustalla (Dutton 2003, 33).

Sosiaalisen oppimisen teoria käsittää ihmiset sosiaalistettuina yhteiskunnan ja instituution tuotteina. Teorian mukaan yksilöiden oppiminen tapahtuu ihmismaailmassa ensisijaisesti havainnoimalla (Dutton 2003, 33). Väkivaltainen käyttäytyminen on opittu käyttäytymismalli perheissä ja yhteisöissä ja tietyissä olosuhteissa ihmisiä kannustetaan käyttäytymään väkivaltaisesti. Toimintamalleihin vaikuttavat väkivallan luonne, käyttäytymisen hyödyt, pelottelun aste, voimankäytön motiivit sekä yksilöiden ja ihmissuhteiden väliset erot. Ilmiö sisältää sosiaalisia tekijöitä esimerkiksi siitä, millaisissa tilanteissa väkivaltaa esiintyy, miten väkivalta on yhteiskunnassa legitimoitu ja kuinka ilmiötä tulkitaan moraalisesti ja yhteiskunnallisesti. (Dobash & Dobash 1980, 9, 22–23.) Näkökulmassa huomioidaan lapsuudessa koetun väkivallan vaikutukset ja niiden heijastumat. Väkivaltainen käyttäytyminen ja uhrina olemisen tavat opitaan lapsuudessa havainnoimalla ongelmien ratkaisumalleja ja niitä keinoja, joiden avulla uhrit hyväksyvät heihin kohdistuvan väkivallan. (Lehtonen & Perttu 1999, 30.) Oppimisessa ei ole kyse ainoastaan opituista toimintatavoista, vaan myös käyttäytymisen sosiaalisista ja moraalisista perusteluista (Gelles 1997, 129).

Viimeinen teoreettinen näkemys on *sukupuoliroolien sosialisoinnin teoria*, joka sitoutuu ekologisessa kehyksessä yhteiskunnalliseen tasoon. Teoria auttaa ymmärtämään ikääntyneiden naisten identiteettiin, rooleihin ja asenteisiin liittyviä tekijöitä sekä parisuhdeväkivaltailmiöön yhdistyviä patriarkaalisia arvoja. Sukupuoliroolien sosiaalisoinnin teoria sitoutuu feministiseen näkökulmaan. Feministisessä käsityksessä väkivallan ymmärretään olevan seurausta miesten ja naisten välisistä yhteiskunnallisista epätasa-arvoisista valtasuhteista (Lehtonen & Perttu 1999, 28). Molempia sukupuolia tulkitaan erillisinä yhteiskunnallisina ryhminä, joiden välillä on valtaero. Sukupuoliroolien ylläpitämiseen liittyviä ja eriarvoisuutta tukevia tekijöitä ovat sukupuoli, vallankäyttö ja seksuaalisuus. Kyseiset tekijät ovat

naisiin kohdistuvan väkivallan ja miehisen vallankäytön keskiössä. (Keskinen 2005, 26–27.)

Sukupuoliroolien sosialisointia käsittelevä näkemys tulkitsee parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa naisidentiteetin näkökulmasta, jossa keskeisiä tekijöitä ovat naisten kiintymys ja sidos miespuolisiin kumppaneihinsa (Wyse 1993, 1). Miesten ja naisten sukupuoliroolit rakentuvat vallitsevista asenteista ja kulttuurisista odotuksista, jotka määrittävät sukupuolten esittämisen tapoja. Rooleihin liittyviä mielikuvia vahvistetaan ja ylläpidetään vallitsevien kulttuuristen asenteiden ja tapojen kautta. Naiset oppivat sukupuoli-identiteetin perheistään ja omaksuvat toivon ja sitoutumisen ja suvaitsevuuden. Parisuhteisiin liittyvä yhteenkuuluvuus tarkoittaa heille arvostusta ja statusta. Miehet asennoituvat naisiin vanhoillisten roolinäkemysten mukaan, jotka korostavat miesten valta-asetelmaa ja kontrollia ja näkevät naiset uhreina. Näkemykset aiheuttavat ristiriitaa ja erimielisyyttä miesten ja naisten välisiin rooliodotuksiin. Miesten valta-asetelma ja heidän harjoittama kontrolli edistävät puolisoiden keskinäistä riippuvuutta ja heikentävät itsenäisen selviytymisen mahdollisuuksia. Yhteiskunnan hyväksyvät asenteet miesten aggressiivista käyttäytymistä kohtaan ja korostunut valta-asetelma tukevat naisia mieltämään väkivallan avioliittoon kuuluvaksi asiaksi. Siten parisuhteissa naisten opittu kyky sitoutua, toivoa ja olla suvaitsevainen muuttuu vähitellen toiveeksi miesten muutoksesta. (Wyse 1993, 22; Walker 2016, 12–13.)

Kaiken kaikkiaan ikääntyneiden naisten kokemaa sukupuolistunutta ja parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa voidaan ymmärtää ekologisen kehyksen näkökulmasta laaja-alaisena ja monimutkaisena ilmiönä, johon vaikuttavat samanaikaisesti yksilölliset, vuorovaikutukselliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät sekä valtaan ja valta-asetelmiin liittyvät ulottuvuudet. Teoreettiset väkivaltaa selittävät mallit auttavat ymmärtämään ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksen taustalla olevia tekijöitä, naisten toimintatapoja, parisuhteiden dynamiikkaa, väkivaltaisiin parisuhteisiin kiinnittäviä tekijöitä sekä väkivaltaa ylläpitäviä sukupuolistuneita rakenteita. Yhdessä erilaiset näkökulmat tarjoavat tutkimukselleni viitekehyksen

ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan, väkivaltailmiön ja naisten auttamisen tarkasteluun.

3 Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Yhteiskuntatieteellisenä tutkimuksena väitöskirjani tavoitteena on tuottaa kuvauksia sosiaalisesta maailmasta (Peräkylä 2016, 413–414). Tutkimukseni tehtävänä on kuvata turvakotien asiakaskertomusten pohjalta ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa, jäsentää parisuhdeväkivaltailmiöön liittyviä tekijöitä ja tarkastella auttamisen keinoja. Tutkimuksessani vastaan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

> *”Mitä turvakotien asiakaskertomukset kertovat ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisesta?”*

Tutkimuksessani asiakaskertomukset antavat mahdollisuuden tutkia ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia laaja-alaisena ilmiönä sekä tarkastella heidän auttamistaan. Tutkimuskysymyksessäni käsittelen turvakotien asiakaskertomuksissa esiintyviä ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ominaisuuksia, muotoja, tekotapoja, erityispiirteitä, seurauksia, dynamiikkaa ja auttamista. Lisäksi tulkitsen ekologisen kehyksen raameissa parisuhdeväkivaltaan sisältyviä yksilöllisiä, ihmissuhteisiin liittyviä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia osana ikääntyneisiin naisiin kohdistuvaa sukupuolistunutta väkivaltaa.

Tutkimuksesta tuotetun tiedon avulla voidaan lisätä ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan ymmärrystä, sanoittaa naisten kokemuksia, parisuhdeväkivaltailmiön piirteitä, seurauksia ja kohdentaa auttamista. Tuotettua tietoa voidaan hyödyntää ilmiön tunnistamisessa, naisten hyvinvoinnin lisäämisessä ja yhteiskunnallisen tasa-arvon parantamisessa. Tutkimustietoa voidaan levittää käytännön- ja asiantuntijatyöhön, palvelu-

järjestelmän käyttöön sekä soveltaa väkivallan katkaisu- ja interventiomallien kehittämisessä. Tutkimukseni jatkaa sosiaalityön tutkimuskeskusteluja parisuhdeväkivallan kokemuksista ja kohtaamisen tavoista (Nyqvist 2001; Husso 2003; Ojuri 2004; Keskinen 2005; Lindqvist 2009; Notko 2011; Piippo 2022).

3.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja narratiivisuus tutkimuksellisena lähestymistapana

Tutkimukseni metodologiset kiinnekohdat antavat välineitä parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyneiden naisten maailman ja heidän todellisuutensa kuvaamiseen ja ymmärtämiseen. Sosiaalinen konstruktionismi toimii tutkimuksessani tieteenfilosofisena viitekehyksenä, joka edesauttaa ymmärtämään alati muuttuvaa ja uudelleen rakentuvaa sosiaalista todellisuutta yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Bergerin ja Luckmannin (1966) sekä Bergerin ym. (1995) mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakennettu. Tiedonsosiologiassa tutkimuksen tehtävänä on analysoida niitä prosesseja, joissa todellisuuden sosiaalinen rakentuminen tapahtuu. Tiedonsosiologia muodostuu tiedon empiirisistä vaihteluista ihmisyhteiskunnissa ja niiden prosessien yhdistelmästä, joissa mikä tahansa tieto kehittyy sosiaalisesti todelliseksi. Keskeisimmät käsitteet ovat todellisuus ja tieto. Todellisuus on ilmiön ominaisuus, joka ei ole riippuvainen yksilön tahdosta ja tieto määrittää ilmiöt todelliseksi erityisine piirteineen. Todellisuutta ja tietoa yhdistävät niiden sosiaalinen suhteellisuus sosiaalisiin konteksteihin ja todellisuuden ja tiedon suhteellisuus tulee esiin yhteyksiä analysoimalla. (Berger & Luckmann 1966, 1–3: Berger ym. 1995, 11–13.)

Ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemusten tutkimisessa hyödynnän sosiaalisen konstruktionismin keskeisiä käsityksiä todellisuudesta ja tiedosta. Todellisuuden ja tiedon kiinnitän naisten kokeman parisuhdeväkivallan erilaisiin ilmenemismuotoihin, jotka rakentuvat naisten ja miesten välisessä vuorovaikutuksellisessa suhteessa ja muodostavat sen todellisuuden, jota naiset inhimillisessä elämässään elävät. Väkivallan ilmenemismuodot käsitän kiinnittyvän parisuhteiden sosiaalisten yhteyksien

ohessa yhteiskunnan rakenteisiin ja muodostavan sosiaalisesti rakentuvan parisuhdeväkivaltailmiön. Parisuhdeväkivaltailmiön tulkintatapani kiinnittyy sosiaalisen konstruktionismin tiedonsosiologian lähtökohtiin, jossa tiedonsosiologian ei nähdä tutkivan tiedon pätevyyttä, vaan tiedon sosiaalista rakentumista, tiedon muodostumiseen liittyviä merkityksellisiä suhteita ja tiedon yhteiskunnallisia vaikutuksia (Aittola & Raiskila 1995, 217). Siten näkökulmani antaa välineitä naisten todellisuuden ja väkivaltailmiön ulottuvuuksien hahmottamiseen, johon väkivallan ilmenemismuodot ovat kietoutuneet.

Tutkimuksessani nojaudun sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen siitä, että sosiaaliset ilmiöt rakentuvat ja muokkaantuvat sosiaalisesti ja jatkuvasti. Burrin (1995) mukaan mitään ei ole olemassa itsestään, eikä mikään ole pysyvää, sillä sosiaalisten ilmiöiden rakentajina ja ilmiöiden ylläpitäjänä toimivat yksilöt yhdessä. Siten sosiaalinen konstruktionismi haastaa käsityksiä ja tietämystä itsestämme ja siitä maailmasta, jossa elämme. (Burr 1995, 9–10, 17.) Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksessa yksilöt rakentavat oman versionsa todellisuudesta keskenään. Todellisuus ei ole tulkinnallisesti objektiivinen tosiasia, kuten positivismin ja empirismin epistemologisissa näkemyksissä, joissa todellisuus nähdään havainnoimalla jo olemassa olevaa ja olemassa oleva on sitä, jonka koemme olevan olemassa. Sosiaalisessa konstruktionismissa kaikki tieto sitoutuu johonkin, jonka vuoksi vaihtoehtoisten selitysten etsiminen on mahdollista. (Burr 2005, 2–3; Burr 2015, 9.)

Muiden näkökulmien ohessa kiinnityn Burrin (1995; 2015) näkemyksiin sosiaalisen konstruktionismin kriittisestä asenteesta tietämiseen, historian ja kulttuurin sisältymisestä ilmiöihin, tietämisen merkityksestä sosiaalisten prosessien ylläpitäjinä sekä ymmärrykseen tietämisen ja sosiaalisen toiminnan yhteydestä. Kriittisessä asenteessa tietämiseen maailmaa ja yksilöä ei nähdä itsestään selvyytenä, eikä tiedon katsota koostuvan ainoastaan objektiivisen maailman havaitsemisesta. Ymmärrys, ymmärtämisen tavat ja yksilöiden käyttämät käsitteet sitoutuvat historialliseen ja kulttuuriseen taustaan, ovat niistä riippuvaisia ja kulttuurillisesti suhteellisia. Siten tietoisuus maailmasta, yksilöiden tapa ymmärtää, keskinäinen

kanssakäyminen ja yhteys muihin ihmisiin ovat osa sosiaalisia prosesseja ja vuorovaikutusta, joiden kautta yksilöt muodostavat jaettua tietämistä maailmasta. Jokainen sosiaalinen rakenne sisältää omanlaisen toiminnan, joka joko ylläpitää sosiaalisia rakenteita tai sulkee niitä pois. (Burr 1995, 3–5; Burr 2015, 2–5.) Näin tietäminen on sosiaalisesti rakentunut konkreettisista asioista (Aittola & Raiskila 1995, 226).

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaan pohjautuen ymmärrän tutkimuksessani tiedon rakentuvan yksilö-, ihmissuhde, yhteisö- ja yhteiskuntatasojen vuorovaikutuksessa. En tulkitse tiedon olevan subjektiivista tai ulkoista, vaan sosiaalisesti suhteellista ja kontekstuaalista. Näen, että ikääntyneillä naisilla tieto ei ole ainoastaan sisäinen käsitys todellisuudesta, vaan sitä ovat muokanneet naisten omaksumat merkitykset ja tulkinnat sosiaalisista käytännöistä. Parisuhteissa tiedon katson sitoutuvan miehen ja naisen väliseen kieleen, vuorovaikutukseen ja neuvotteluun, jotka tuottavat merkityksiä, vakiintuvat ja muuttuvat pariskunnan välisen toiminnan seurauksena. Tällöin parisuhteissa tapahtuva väkivalta sitoutuu naisten ja miesten yhteisesti tuottamaan todellisuuteen, joka on osa vuorovaikutusta, tulkintoja ja toimintatapoja. Parisuhteissa väkivaltailmiö rakentuu yhä uudelleen, sillä väkivalta ilmiönä sisältää toistuvan sosiaalisen rakentumisen.

Yhteisötasolla tieto liittyy naisten parisuhteiden ulkopuolella oleviin ihmisryhmiin ja ammattilaisyhteisöihin, joiden välisissä sosiaalisissa konteksteissa ja yhteyksissä tieto ja merkitykset muotoutuvat. Tieto vakiintuu osaksi vallitsevia normeja ja käytäntöjä ja heijastuu tiedon tuottamiseen ja tulkintaan. Tällöin tieto liittyy esimerkiksi siihen, kuinka ammattilaiset tunnistavat, suhtautuvat ja tulkitsevat naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia ja auttamisen keinoja. Yhteiskuntatasolla tieto kiinnittyy osaksi kulttuuria ja rakenteita ja vaikuttavat siihen, mitä tietoa pidetään relevanttina. Lisäksi tieto kiinnittyy osaksi historiaa ja on sosiaalisesti rakentunut kokonaisuus, johon vaikuttavat yhteisöjen käytänteet ja yhteiskunnan rakenteet. Tämän vuoksi ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa ja parisuhdeväkivaltailmiössä tieto sitoutuu sekä naisten toimintatapoihin, parisuhteiden vuorovaikutukseen, kulttuurisiin normeihin, sosiaalipolitiikkaan ja

lakien sääntelyyn, jotka rakentavat sitä todellisuutta, joissa naiset, pariskunnat ja yhteisöt toimivat.

Tietämisen näkökulmassa hahmotan naiset tietoisina ja toimivina subjekteina (Kekäle & Puusa 2020, 47). Tiedostan, että naisten tietämiseen ja sen tapoihin ovat vaikuttaneet vuorovaikutukselliset tekijät, jolloin heidän tietämisen tavat vaihtelevat ajan ja paikan mukaan (Elder-Vass 2012, 228, 233). Sosiaaliset prosessit kiinnittyvät väkivallan tekojen oikeuttamiseen, ilmiön kompleksisuuteen sekä siihen, kuinka naiset kokevat jotkin väkivaltaiset teot toisia tekoja epäoikeudenmukaisempina ja haavoittavampina. Ilmiönä parisuhdeväkivallan tulkitsen olevan merkityksellinen ja keskeinen osa naisten kokemusmaailmaa ja todellisuutta. Naisten elämänhistoriassa tapahtuneet kokemukset heijastuvat nykyhetkeen ja vaikuttavat heidän toimintatapoihinsa ja ajatusmaailmaansa, koska opitut käyttäytymis- ja vuorovaikutusmallit sekä kiintymyssuhteisiin liittyvät strategiat voivat kiinnittyä elinikäisiin väkivaltakokemuksiin (Herrenkohl ym. 2022, 322). Tämän vuoksi tulkitsen naisten väkivaltakokemusten kiinnittyvän yksilötasoisten ja parisuhteissa liittyvien tapahtumien lisäksi heidän elämänhistoriaan, arvomaailmaan, muihin sosiaalisiin suhteisiin, kulttuuriin ja yhteiskunnan rakenteisiin.

Tutkimusotteenani toimii narratiivinen lähestymistapa. Narratiivinen tutkimussuunta viittaa kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusasetelmaan, jossa tarinaa käytetään ihmisen toiminnan kuvaajana. Narratiivi on tapa esittää kokemuksia kielellisesti ja lähestymistapa antaa ymmärtämisen välineitä siihen, kuinka ihminen jäsentää tarinansa avulla toimintaansa, kokemuksiaan ja identiteettiään. Narratiivi on diskurssin koostamisen tapa, joka yhteensovittaa temaattisesti ihmisen elämään kuuluvia tapahtumia, sattumuksia ja tekoja sekä muodostaa niistä eteenpäin kulkevia prosesseja. (Polkinghorne 1995, 5.) Narratiivi ei ole eksakti totuudenmukainen kuvaus menneestä maailmasta, vaan kuvaus muuttuvista yhteyksistä, joita rakentuu menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille. Siten narratiivi on tarinankertojan keino kuvitella elämäänsä uudelleen. Narratiivinen lähestymistapa on tutkimuksessani käyttökelpoinen, sillä narratiivissa ta-

rinankertoja kuvaa menneisyyden tapahtumia tulkinnan kautta. (Riessman 2005, 6.)

Narratiivisessa lähestymistavassa kertomus käsitettä määritellään eri tavoin (Koski 2007, 8), sillä narratiivisuus ja tarinallisuus ovat käsitteinä laajoja (Gabriel 2015, 288). Kertomisen avulla ihminen tuottaa merkityksiä ja tekee maailmaa ymmärrettäväksi. Kertominen ei heijasta tai kuvasta ainoastaan ihmisen todellisuutta, vaan tulkitsee ja tuottaa sitä. Siten kertomus kiinnittyy osaksi todellisuutta ja yhdistää kertomista ja elämää toisiinsa. (Ukkonen 2003.) Ihmisellä on inhimillinen, vahva ja universaali kyky kertoa kertomuksia, joiden avulla hän jäsentää aikaa ja tietoisuutta (Abbott 2002, 3). Kertomuksen välinen ja konkreettinen elämän suhde hahmottuu kertomuksen perusominaisuuksien ja ominaisuuksien tuottamien kertomuksellisten elementtien kautta (Mikkonen 2005, 51). Kertomus on konkreettinen ja yksityiskohtainen esitys tapahtumasta ja tapahtumaan liittyvistä tekijöistä, joilla on kertojalle merkitystä. Kertomus sisältää erityispiirteitä, voi herättää moraalista pohdintaa tai pyytää ottamaan kantaa. (Karttunen 2020, 55–56.)

Narratiivi voidaan ymmärtää tarinana, romaanina tai saagana. Tarinan kertominen on yksilön kyky, jota hän käyttää sanojen oppimisen myötä ja tarinoiden muodostaminen on ihmiskunnassa yksilölle kuuluva ominaisuus. Elämänsä aikana ihminen muodostaa useita tarinoita päivässä, jolloin narratiivin mahdollisuus on kaikissa ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa. Tarinassa ihmisen käyttämät verbit liittävät henkilöitä toisiinsa ja muodostavat kertovan diskurssin. (Abbott 2002, 2.) Tarinat tuovat esiin tietoa, joka kuvaa ainutlaatuisesti ihmisen kokemusta. Kokemukseen vaikuttavat teot ja tapahtumat, joilla on joko myönteisiä tai kielteisiä merkityksiä henkilön tavoitteiden saavuttamiseen ja tarkoitusten täyttymiseen. (Polkinghorne 1995, 8.) Tarinoissa narratiivin voi muodostaa yleinen rakenne (Abbott 2002, 3), mutta siinä tulee esiintyä ajallinen ja kausaalinen ulottuvuus (Mikkonen 2005, 51). Ajallisella ja kausaalisella ulottuvuudella tarkoitetaan tarinassa esiintyvien tapahtumasarjojen johdonmukaista rakentumista ajallisesti loogisella tavalla. Tarinaa voi määrittää tapahtuma tai ihmisten välinen kohtaaminen, mutta siinä tulee olla kertoja, aikajanalli-

nen jäsennys ja tapahtumien välinen jännite. (Mikkonen 2005, 51.) Juonen avulla tapahtumat ja teot kootaan kokonaisuudeksi ja juoni toimii teemana, jonka kautta yksittäisen tapahtuman merkitykset esitetään (Polkinghorne 1995, 7).

Tutkimuksessani käsitän narratiivi, kertomus ja tarina käsitteet toistensa synonyymeina. Kuten Bärlund (2019), käytän narratiivista lähestymistapaa väljästi ymmärtämisen, jäsentämisen ja selittämisen tapana sekä keinonani lähestyä aineistoa tarinallisuuden viitekehyksestä (myös Bärlund 2019, 52). Narratiivi käsitteen liitän turvakotien asiakaskertomuksiin, sillä kertomuksella voidaan viitata tarinaan, joka esitetään merkein (Hänninen 2000, 20), eli toisin sanoen kirjallisesti. Kertomus voi olla mikä tahansa kokonaisista lauseista koottu proosallinen teksti, jossa lauseet yhdistyvät kokonaisuudeksi (Polkinghorne 1995, 6). Lähes mitä tahansa tekstiä voidaan tarkastella kokonaisena kertomuksena, jolla on tietynlainen rakenne (Alasuutari 2011, 126). Koska kirjoitettu kertomus sisältää samankaltaisia osatekijöitä ja kuuntelun muotoja, kuin kasvokkain kerrottu tarina, on kirjoitetusta tarinasta mahdollista havaita henkilön kokemia psykologisia ja sosiaalisia prosesseja (Becker & Quasthoff 2005, 5). Siksi turvakotien työntekijöiden kirjoittamien kertomusten tulkitsen kuvaavan ikääntyneiden naisten sosiaalisia prosesseja ja vuorovaikutusta, joiden kautta he muodostavat jaettua tietämistä maailmasta ja parisuhdeväkivaltailmiöstä.

Narratiivisessa lähestymistavassa on keskeistä, että ilmiötä ei nähdä pysyvänä tai olemuksellisena, vaan kulttuurisena tai sosiaalisena muuttuvana prosessina (Ukkonen 2003). Lähestyn asiakaskertomuksissa esiintyviä ikääntyneiden naisten kokemuksia todellisina ja totuudenmukaisina kertomuksina. Kertomukset kuvaavat naisten väkivaltakokemuksia, seurauksia, parisuhdeväkivaltailmiön erityispiirteitä ja turvakotijaksojen tapahtumia. Asiakaskertomuksissa narratiivien ajattelen rakentuneen vaiheittain, sillä aluksi ne ovat syntyneet ikääntyneiden naisten ja turvakodin työntekijöiden välisissä keskusteluissa, myöhemmin työntekijöiden laatimissa asiakaskertomusten tarinoissa. Kertomusten alkupisteen sijoitan naisten turvakotijaksojen tulotilanteeseen, keskikohta käsittelee naisten turvakotijaksoja ja loppu jaksojen päätökseen sisältyviä tapahtumia. Näin

kertomusten tapahtumat etenevät vaiheittaan ja kronologisesti toisiaan seuraten.

Kokonaisuudessaan turvakodeissa laaditut ikääntyneiden naisten asiakaskertomukset hahmotan instituutionaalisiksi tarinoiksi, jotka ovat työntekijöiden tuottamia ja ammatillisesti kirjoitettuja tarinoita naisten todellisuudesta. Työntekijöiden kirjoittamat kertomukset toimivat tapana raportoida, ymmärtää ja jäsentää ikääntyneiden naisten elettyä elämää (Hyvärinen 2013, 137). Kertomuksissa olevat virkkeet toimivat kuvauksena ikääntyneiden naisten yksilöllisistä äänistä, kulttuureista ja todellisuuksista (Lehtonen 1996, 125), sisältävät eri osapuolten kertomuksia ja muodostavat lyhyitä näyttämökäsikirjoituksia (Kääriäinen 2004, 9) naisten kokemusmaailmasta.

Lähestyn tutkimuksessani asiakaskertomuksia naisten kokemusmaailman jäsennettyinä ja konkreettisena kuvauksina. Ne tuovat esiin naisten ja yhteiskunnan välillä rakentuvaa käsitystä itsestä, vuorovaikutuksesta ja arvomaailmasta (Becker & Quasthoff 2005, 5). Kertomukset sisältävät piilotettuja viestejä ja tuovat esiin parisuhdeväkivaltailmiön ominaispiirteitä, erilaisten tekijöiden välisiä suhteita ja niihin liittyviä merkityksiä. Koska narratiivisuus tutkimusmetodina mahdollistaa uudenlaisten näkökulmien ja huomioiden tekemisen (Gabriel 2015, 288), mahdollistavat asiakaskertomusten uudelleen tulkinnat uudenlaisten kertomusten tuottamiseen ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, auttamisen keinoista ja parisuhdeväkivaltailmiöön sisältyvistä konstruktioista.

3.3 Asiakaskertomukset tutkimuskohteena

Tutkimukseni aineisto koostuu ikääntyneiden naisten turvakotijaksojen asiakaskertomuksista. Asiakaskertomukset ovat 65-vuotiaista ja sitä vanhemmista naisista, jotka ovat käyttäneet turvakotipalveluita vuosina 2021–2022. Kokonaisuudessaan aineisto on koostunut 111:sta ikääntyneen naisen asiakaskertomuksesta ja 5145 asiakaskertomusmerkinnästä. Koska kokonaisuus on sisältänyt myös sellaisten naisten asiakaskertomuksia, jotka eivät ole käsitelleet parisuhdeväkivaltakokemuksia, olen rajannut

ne tutkimukseni ulkopuolelle. Rajauksen seurauksena aineistoksi on jäänyt 85 asiakaskertomusta ja 3250 asiakaskertomusmerkintää.

Tutkimuksessani käytän asiakaskertomuksista termiä *asiakaskertomus tai asiakirja*. Asiakaskertomuksessa olevasta yhdestä kirjauksesta käytän termiä *merkintä tai asiakaskertomusmerkintä*. Termin asiakaskertomus liitän asiakirja käsitteeseen, ja käsitteet asiakaskertomus ja asiakirja ymmärrän synonyymeina keskenään. Coffeyn (2014) mukaan asiakirjaksi voidaan määritellä laaja kirjo erilaisia materiaaleja, joita systemaattisesti kirjoitetaan, tuotetaan, luetaan ja käytetään jokapäiväisessä sosiaalisessa elämässä ja käytännöissä. Asiakirjat kertovat sosiaalisten maailmojen dokumentaarista todellisuutta ja toimivat välineenä sosiaalisten käytäntöjen ymmärtämisessä. (Coffey 2014, 367.) Toisinaan asiakirjoja voidaan pitää elävinä toimijoina, koska ne kuvaavat, mitä ihmiset tekevät, aiheuttavat konflikteja ja herättävät tunteita (Jacobsson 2016, 156). Siten asiakirjat tuovat esiin vuorovaikutusketjuja, jotka ulottuvat kauas kirjoitetun tekstin ulkopuolelle (Jacobsson 2016, 156) ja muodostuvat vaikuttaviksi toimijoiksi sosiaalisen elämän tuotannossa (Prior 2016, 173).

Tutkimusaineisto on poimittu Suomessa toimivien turvakotien asiakastietojärjestelmistä, joiden rekisterinpitäjänä toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tietoluvan asiakaskertomusten tutkimuskäyttöön on myöntänyt sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomainen Findata tietoluvalla THL/5597/14.02.00/2023. Turvakotien asiakaskertomukset ovat salassa pidettäviä asiakirjoja, joiden käyttöä säätelevät EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja niin kutsuttu toisiolaki (Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä 552/2019). Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan toisiolaki mahdollistaa sosiaali- ja terveysalalla tallennettujen henkilötietojen tietoturvallisen käytön ja turvaa yksilön oikeudet, vapaudet ja luottamuksellisuuden henkilötietojen käsittelyssä. Toissijaisella käytöllä, eli toisiokäytöllä, tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa tuotettujen asiakas- ja rekisteritietojen käyttöä siinä tarkoituksessa, jonka vuoksi ne ovat tallennettu. Toissijaiseksi käyttökohteeksi määritellään esimerkiksi tutkimustarkoitus.

Turvakodeissa muodostettujen asiakaskertomusten hyödyntäminen tutkimusaineiston keruupaikkana on perusteltua, sillä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan vuonna 2024 turvakodeissa oli yhteensä 113 naisasiakasta, jotka olivat vähintään 65-vuotiaita. Turvakotipalvelut ovat tarkoitettu lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeville henkilöille ja perheille. Ne antavat suojaa lähisuhdeväkivallalta, tarjoavat tukea väkivallan katkaisuun sekä ammatillista tukea, ohjausta ja neuvontaa. Turvakoteihin hakeudutaan oma-aloitteisesti tai niihin ohjataan esimerkiksi viranomaisten tai terveys- ja sosiaalialan ammattilaisten toimesta. Asiakkaille palvelut ovat maksuttomia ja jaksojen pituudet määritellään asiakkaiden tarpeiden perusteella. (THL; THL - Tilastoraportti 32/2025; Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014.)

Turvakodeissa työntekijät laativat asiakkaiden elämäntilanteesta kirjauksia, joihin he kuvaavat asiakkaiden kertomia väkivaltakokemuksia, päivittäisiä tapahtumia ja turvakodeissa tehtyä työskentelyä. Asiakaskertomukset käsittelevät pientä osaa ikääntyneiden naisten elämästä, mutta tekstit perustuvat naisten subjektiivisiin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin. Niissä kuvataan naisten kokemusten lisäksi heidän tekemiään valintojaan, tapahtumiin liittyviä henkilöitä, ilmiöön liittyviä ympäristöjä, työntekijöiden tekemiä havaintoja sekä palvelujärjestelmän toimintatapoja ja auttamisen keinoja. Näin asiakaskertomukset välittävät kahden totuuden strategisia viestejä naisten kohtaamisista ja asiakasprosessien sisällöistä (Kääriäinen 2004, 98).

Ikääntyneiden naisten turvakotijaksojen asiakaskertomuksissa yksi merkintä koostuu esimerkiksi lyhyestä kuvauksesta yhden päivän tapahtumista tai laajemmasta kertomuksesta yksilötyöskentelyssä käydystä keskustelusta. Merkintöjen määrään ja laajuuteen ovat vaikuttaneet turvakotijaksojen pituudet sekä turvakodeissa tehdyn työskentelyn määrä. Siksi yksi asiakaskertomus on voinut sisältää useita eri aikoina kirjoitettuja kertomuksia. Vähimmillään merkintöjä on ollut yhden naisen asiakaskertomuksissa kaksi ja suurimmillaan 149. Kuitenkin lyhyemmätkin asiakaskertomukset ovat antaneet tietoa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksista, parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisesta. Tulkitsen

asiakaskertomuksia moniäänisinä esityksinä, joihin ovat osallistuneet sekä turvakodeissa olleet asiakkaat että yhteisöt, työntekijät ja viranomaiset (Kääriäinen 2004, 97). Siten asiakaskertomuksilla on ollut rooli toimia sekä tiedon säilytyspaikkana että kuvauksena toiminnan verkostoista (Prior 2008, 822; Prior 2016, 176) ikääntyneiden naisten auttamisessa.

Tutkimuksessani hahmotan asiakaskertomusten tekstit suodattuneina kertomuksina, sillä naiset eivät ole niitä henkilökohtaisesti kirjoittaneet. Kertomuksia en näe suoranaisina ikääntyneiden naisten inhimillisinä tarinoina, vaan ne sisältävät kuvauksia heidän konkreettisista parisuhdeväkivaltakokemuksistaan ja inhimillisestä elämästään. Tämän vuoksi tulkitsen asiakaskertomusten kertomuksia naisten välillisinä kokemuksina. Ne rakentavat omanlaista todellisuutta naisten elämässä olevista ihmisistä, paikoista, organisaatioista ja sosiaalisista ympäristöistä (Coffey 2014, 377) ja tuovat esiin työntekijöiden ja naisten keskinäisessä sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa rakentamaa tietoa ja todellisuutta. Siksi suhtaudun turvakotien asiakaskertomuksiin totuudenmukaisina tarinoina, jotka sisältävät yksilöllisiä ja yleisluonteisia ominaisuuksia ikääntyneiden naisten kokemusmaailmasta ja auttamisesta. Näkökulmani pohjautuu Kosken (2007) ajatukseen siitä, että jokaista kertomusta voidaan pitää todenmukaisena tarinana, vaikka ne poikkeaisivat toisistaan (Koski 2007, 8).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksista voidaan tehdä havaintoja ilmiöön kiinnittyvistä taustatekijöistä. Kulttuurihistoriallinen ymmärrys auttaa tutkimuksessani havaitsemaan ilmiöön liittyviä suhteellisia ulottuvuuksia. Lehtosen (1996) mukaan kirjoitettua tekstiä voidaan pitää luonnottomana olentona, johon kätkeytyy suuri määrä inhimillistä historiaa (Lehtonen 1996, 107). Elämän kuvauksissa kulttuurilliset ja kognitiiviset prosessit tuottavat kulttuurisen muodon ja voiman, joka sitoutuu osaksi naisten muistamista, kokemista ja tulevaisuuden käsittämistä (Hyvärinen 2013, 130). Samanaikaisesti ne antavat alustan naisten elämän ja tapahtumien tulkinnoille (Ukkonen 2003).

Ikääntyneiden naisten historian ja parisuhdeväkivaltakokemusten heijastumien ajattelen kiinnittyvän heidän muistoihinsa, sen hetkiseen tilanteeseensa ja tulevaisuuden odotuksiinsa. Ajallisesti ymmärrän ikääntynei-

den naisten kokemusmaailman sisältävän menneisyyden ja nykyisyyden yhtäaikaisuuden. Naisten menneisyyttä ja nykyisyyttä yhdistävät parisuhdeväkivalta ja väkivaltakokemukset. Nykyisyydessä heillä yhdistyy akuutti väkivaltatilanne, turvakotijakso, ulkopuolisten henkilöiden sijoittuminen kertomuksiin ja aiempien väkivaltakokemusten seuraukset.

Turvakoti antaa työntekijän kirjaamiskäytännöille omanlaisen funktion, jonka huomioin tutkimuksessani. Toimintaympäristönä turvakoti tuottaa naisille turvallisen ympäristön kokemustensa kertomiseen, jossa työntekijät voivat tukea naisia heidän kokemusmaailmansa jäsentämisessä ja ymmärtämisessä. Asiakaskertomusmerkintöjä työntekijät kirjoittavat ammatillisen ymmärryksensä avulla päättäen kenelle antavat teksteissään puheenvuoron (Kääriäinen 2004, 98, 101). Tämän vuoksi kiinnitän asiakaskertomusten sisällön institutionaaliseen puheeseen, jossa työntekijöiden ammatillinen ymmärtävä puhe sitoutuu osaksi instituutiota ja sen tehtäviä (Kääriäinen 2004, 97).

Asiakaskertomusten sisällöt ovat yhteydessä työolosuhteisiin (Kuorikoski 2022, 10), kirjoittamisen ympäristöön, työntekijöiden henkilökohtaisiin valmiuksiin, mielentilaan ja käytäntöihin. Käytännöillä tarkoitan esimerkiksi kirjoittamisen ohjeistuksia, eettisiä normeja ja lainsäädännön edellyttämää kirjaamisvelvoitetta. (Kääriäinen 2004, 100.) Kirjaamiskäytäntöihin vaikuttavat edellisten tekijöiden lisäksi rakenteelliset tekijät, kuten yhteiskunnan arvomaailma ja työntekijöiden ammatillinen arvostus, jotka ovat osa sitä sosiokulttuurista ympäristöä, joissa työntekijät tekstejään tuottavat. (Kääriäinen 2004, 100.)

Tutkimuksessani tulkitsen asiakaskertomuksia teksteinä, joita tuotetaan sosiaalityön ja väkivaltatyön ammatillisten käytäntöjen puitteissa ja jotka tuovat esiin kertomusten kertomisen tapoja, kirjoittajien yhteistä tietokantaa ja itsestäänselvyytenä pidettyjä olettamuksia (Coffey 2014, 373, 377). Asiakaskertomuksia kirjoitetaan muita ihmisiä varten ja ne ovat riippuvaisia niistä ihmisistä, jotka niitä laativat ja käyttävät (Dolan 2009, 187). Kuitenkin asiakaskertomuksia voidaan käyttää ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan kuvaamisessa, sillä ne täydentävät jo olemassa olevaa tutkimustietoja (esim. Beaulaurier ym. 2007; Beaulau-

rier ym. 2008; Zink ym. 2006; Safar ym. 2023; Band-Winterstein 2012; Band-Winterstein & Eisikovits 2010; Mysyuk ym. 2015), nostavat esiin uudenlaisia kysymyksiä ja auttavat ymmärtämään niitä asioita ja olosuhteita, jotka vaikuttavat naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin. Lisäksi ne kuvaavat konkreettisesti sitä, miksi kertomuksia on tehty ja ketkä ovat tarinoiden päärooleissa (Bowen 2009, 29–30, 33).

Ikääntyneiden naisten tunnistamattomuuden takaaminen on vaatinut sekä aineiston pseudonymisointia että anonymisointia. Pseudonymisoinnin toteuttajana on ollut sosiaali- ja terveyslupaviranomainen Findata. Pseudonymisoinnin yhteydessä aineistosta on poistettu suorat tunnisteet esimerkiksi naisten ja muiden henkilöiden nimet, henkilöturvatunnukset, paikkakunnat sekä turvakotien ja työntekijöiden nimet. Pseudonymisoitu aineisto on luovutettu CNC – IT Center for Science LTD:n tarjoamaan tietoturvalliseen käyttöympäristöön SD Desktopiin, joka on Sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain (552/2019) mukainen sertifioitu käyttöympäristö salassa pidettävien tietojen käsittelyyn. Käyttöympäristössä aineisto on ollut taulukkomuodossa ja sen säilyttäminen ja analysointi on tapahtunut SD Desktopissa.

Tutkimusaineisto on pseudonymisoinnista huolimatta vaatinut anonymisointia. Anonymisoinnin seurauksena olen käyttänyt suorissa aineistolainauksissa esiintyvistä asianomaisista yleisluonteisia käsitteitä kuten nainen, mies, tytär ja poika. Toisinaan olen vaihtanut henkilöiden sukupuolta tai sukulaissuhteita toiseksi tai muuttanut yksityiskohtaisia tietoja esimerkiksi naisten asuinympäristöistä yleisluonteisemmalle tasolle kuitenkaan muuttamatta lainausten asiasisältöä. Tarvittaessa olen tehnyt kieliopillisia korjauksia, muuttanut tekstiä yleiskielelle, poistanut murteellisia ilmauksia ja korjannut kirjoitusvirheitä.

Olen rakentanut jokaiselle asiakaskertomukselle tunnistekoodin, jossa olen yhdistänyt viisi vaihetta toisiinsa. *Ensimmäisessä vaiheessa* olen rakentanut sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaiselta Findatalta annetuista, itse määritellyistä ja asiakaskertomusien numeraalisesta listauksesta tunnisteen. *Toisessa vaiheessa* olen liittänyt edellä laadittuun tunnisteeseen koodin, joka on kuvannut naisten kokeman parisuhdeväkivallan muotoja,

tekotapoja, dynamiikkaa, seurauksia, taustatekijöitä, erityispiirteitä ja sosiaalisia suhteita. *Kolmannessa vaiheessa* olen merkinnyt oman tunnisteen kuvauksille, jotka ovat liittyneet naisten auttamiseen. Menetelmän avulla olen luonut jokaiselle naiselle kaksi erillistä tunnistekoodia.

Neljännessä vaiheessa olen yhdistänyt ensimmäisessä vaiheessa rakennetun ja joko toisessa tai kolmannessa vaiheessa annetun tunnisteen toisiinsa ja liittänyt koodin suoraan aineistolainaukseen. Viimeisessä, eli *viidennessä vaiheessa* olen laatinut jokaiselle aineistolainaukselle uuden yksilöllisen ja satunnaisesti generoidun tunnisteen. Uusissa tunnisteissa jokainen koodi on yhdistetty aiemmin rakennettuun vanhaan tunnisteeseen sekä alkuperäiseen asiakaskertomukseen. Koodaustavan seurauksena ainoastaan minä voin liittää tietyn aineistolainauksen tiettyyn asiakaskertomukseen, eikä esimerkiksi tutkimuksen lukijan ole mahdollista yhdistää analyysin havainnollistamisessa käyttämiäni aineisto-otteita toisiinsa ja koostaa henkilöitä yksilöivää tietoa niiden pohjalta.

Tutkimuksessani asiakirja-aineistolla on ollut sekä myönteisiä että kielteisiä puolia. Suuri myönteinen tekijä liittyy ajankäyttöön, sillä aineisto on jo kerätty (Morgan 2022, 70; Bowen 2009, 31). Muut vahvuudet liittyvät asiakaskertomusten käyttöön tiedon tuottamisen välineenä. Kuitenkin vahvuuden todentaminen on vaatinut kertomusten asiasisällön, tiedon hankintamenetelmien, kertomisen tapojen ja luotettavuuden arviointia. (Heikkinen 2015, 149; Lee 2012, 406.)

Tutkimuksessani asiakaskertomuksia voidaan pitää reagoimattomina ja vakaina, koska minä tai tutkimusprosessini eivät ole vaikuttaneet niiden sisältöön (Bowen 2009, 31). Konkreettinen poissaoloni asiakkaan kohtaamistilanteesta ja työntekijöiden sekä asiakkaiden tietämättömyys tutkimukseen osallistumisesta, on tukenut aineistoni objektiivisuutta ja puolueettomuutta. Puuttuvan osallistumiseni seurauksena asiakaskertomuksia voidaan pitää sisällöltään muuttumattomina. Koska asiakirjat sitoutuvat määriteltyyn aikaan, tarkkaan sosiaaliseen ryhmään, tiettyyn organisaatioon ja määrättyyn yhteiskunnalliseen ilmiöön (Dolan 2009,188), tukevat ne tutkimusaiheen tutkimista.

Tutkimuksessani asiakirja-aineiston merkittävimpänä kielteisenä tekijänä on ollut aineiston saaminen tutkimuskäyttöön prosessin byrokraattisuuden, keston ja korkeiden kustannusten vuoksi. Bowen (2009) on kiinnittänyt huomiota samaan haasteeseen, mutta liittänyt kielteisiin tekijöihin myös asiakaskertomusten sisällölliset yksityiskohdat. Tietolähteenä asiakaskertomukset voivat antaa runsaasti tietoa, mutta niihin tulee suhtautua kriittisesti, koska kertomukset eivät ole täydellisiä kuvauksia tutkittavien kokemuksista, tutkittavasta ilmiöstä, eikä asiakirjoja ole lähtökohtaisesti laadittu tutkimuskäyttöön. Siksi asiakaskertomusten tutkimuksessa olen kiinnittänyt huomiota kertomusten sisällölliseen laatuun ja määrään suhteessa tutkimuksen aiheeseen sekä arvioinut aineiston riittävyyttä. (Bowen 2009, 31–33.)

Tutkimuksessani en ole vaikuttanut asiakaskertomusten sisältöön tai laatuun. Koska asiakaskertomuksia ovat kirjoittaneet turvakotien työntekijät ammatillisista näkökulmistaan, on heillä ollut suurin vaikutusvalta tekstien asiasisältöön. (Lehtonen 1996, 151–152.) Tutkimuksen näkökulmasta työntekijät ovat kuitenkin voineet jättää kirjaamatta asiakaskertomuksiin sellaisia olennaisia asioita, jotka olisivat olleet tutkimukseni kannalta tärkeitä. Siksi olen tehnyt yleisluonteisen arvion siitä, ovatko käytössäni olleet asiakaskertomukset lähtökohtaisesti sopiva lähde tutkimuskysymykseni käsittelemiseen (Lee 2012, 392). Arviointi on tukenut tutkimukseni uskottavuutta ja aineiston edustavuutta (Morgan 2022, 75).

Tutkimusaineistoon liittyy myös rajoituksia. Aineiston hakuprosessiin, pseudonymisointiin ja käyttöön liittyvän salassapidon takia en ole saanut tutkijana yksityiskohtaisia tietoja asiakkaista, joiden asioita asiakirjoissa kuvataan. Siten en ole voinut kuvata tutkimusaineistoa yksityiskohtaisesti. En ole ollut tietoinen siitä, millainen tutkimukseen osallistuneiden naisten ikäjakauma on ollut, kuinka vanhoja vanhimmat naiset ovat olleet, miten monesta turvakodista aineisto on kerätty tai miltä paikkakunnilta asiakaskertomukset ovat. Yksityiskohtien puuttuminen on haastanut aineiston tarkkaa kuvaamista.

Vaikka turvakotien kirjaamiskäytännöt sekä aineiston pseudonymisointiin ja salassapitoon liittyvät tekijät ovat voineet heikentää kokonaisuu-

dessaan aineistoni laatua, ovat asiakirjojen määrä ja kokonaislaatu kompensoineet heikkouksia. Kokonaisuudessaan arvioin vahvuuksien olevan kielteisiä tekijöitä suuremmat asiakaskirjoihin liittyvien myönteisten ominaisuuksien vuoksi (Bowen 2009, 32). Turvakotien asiakaskertomukset ovat mahdollistaneet sellaisen ilmiön tutkimisen, jota muulla tavoin on haastavaa tutkia (myös Morgan 2022, 75).

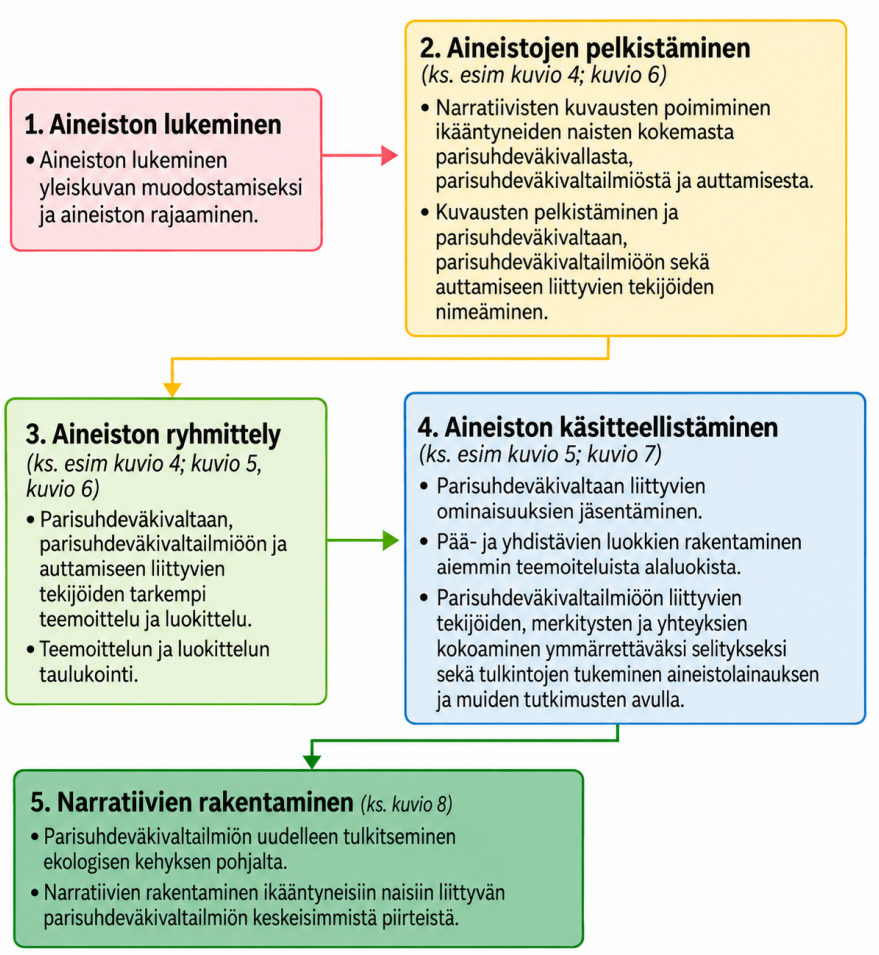
3.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksessani teen narratiiviseen analyysiperinteeseen kuuluvaa narratiivista analyysiä, jossa sovellan aineistolähtöistä sisällön analyysiä ja temaattista lähestymistapaa. *Narratiivinen lähestymistapa toimii kerronnallisena tulkintamenetelmänä ja välineenäni lukea, käsitellä ja analysoida ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia tarinallisuuden keinoin* (Koski 2007, 5). Narratiivinen menetelmä mahdollistaa *kirjallisen tekstin tarinankertomusten muotojen analysoinnin* (Becker & Quasthoff 2005, 2), sillä *tekstit sisältävät narratiivisuuden piirteitä ja muodostavat kertomuksen*, jossa kertoja tuo perustellusti esiin, miksi tarinaansa kertoo (Alasuutari 1999, 140).

Tutkimukseni analyysin kohteena ovat ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten tarinat, jotka toimivat tiedon välittäjinä ja rakentajina. Asiakaskertomuksia voidaan käyttää tutkimuksessa todisteena, jolloin analyysissa painottuu kertomusten sisältö (Prior 2008, 833). Analyysissä tutkin naisten maailmaa ja heidän koettua todellisuuttaan, joka on kirjattu heidän asiakaskertomuksiinsa. Asiakaskertomukset sisältävät tapahtumien ja kokemusten yhdistelmiä ja menneisyyden tarkastelua. Kertomuksissa esiintyvien osa-alueiden yhdistäminen tuottaa merkityksiä, joiden tarkasteleminen kokonaisuutena muodostaa tarinoille dialogisen muodon. (Heikkinen 2015, 151; Freeman 2015, 28–29.) Analyysissä en tulkitse ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten tarinoita ainoastaan ajallisena, vuorovaikutuksellisena, toimintana tai toiminnan suunnitteluna, vaan erotan niistä rakenteellisia piirteitä. Rakenteelliset piirteet erottavat tarinat

toisistaan ja tukevat niiden liittämistä uudenlaisiksi kokonaisuuksiksi. (Hyvärinen 2013, 137.)

Käyttämäni temaattinen lähestymistapa soveltuu tekstien syvempään systemaattiseen analysointiin. Temaattista analyysia voidaan käyttää muun muassa dokumenteissa esiintyviin tarinoihin paljastamaan siinä olevia merkittäviä havaintoja. (Riessman 2008, 54, 73.) Tavoitteenani on kuvata ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa, parisuhdeväkivaltailmiötä ja auttamista turvakotien asiakaskertomusten pohjalta, tehdä tulkintoja ilmiöön kiinnittyvistä sosiaalisista konstruktioista, etsiä kertomuksista samankaltaisia ja poikkeavia kuvauksia sekä rakentaa uudelleen tulkintoja. Analyysini on tapahtunut vaiheittain ja sitä kuvataan tarkemmin kuviossa 3. Vaikka kuviossa prosessi esitetään eteenpäin menevinä vaiheina, olen palannut siinä aika-ajoin takaisinpäin analyysin ja tulkinnan syventämiseksi.

Kuvio 3. Analyysiprosessin kuvaus.

Analyysiprosessin olen aloittanut aineiston lukemisella. Keen (2003) mukaan kertomusten juoni hahmottuu kokonaisuudessaan lukukokemuksen jälkeen (Keen 2003, 76). Aluksi olen lukenut jokaisen naisen asiakaskertomuksen kaikki asiakaskertomusmerkinnät ja rajannut samalla kertomuksista pois ne, jotka eivät ole käsitelleet parisuhdeväkivaltaa. Ensimmäisessä luennassa olen keskittynyt luomaan yleiskuvaa asiakaskertomusten sisällöistä ja keskittynyt siihen, mitä teksteissä on (myös Prior 2016, 172). Lukutapani on edellyttänyt aineiston kanssa tapahtuvaa vuorovaikutuk-

sellisuutta. Lehtosen (1996) mukaan vuorovaikutuksellisuus sisältää itsensä avaamisen ja altistamisen aineiston maailmalle ja sen vaikutuksille. Aineiston kanssa käytävä vuoropuhelu ja siihen luotu yhteys tuottavat polun uuden löytämiselle ja näkökulmien laajentamiselle henkilökohtaisten rajojen ulkopuolelle. (Lehtonen 1996, 222.)

Lukutavassa olen lähestynyt aineistoa holistisesti tarkastelemalla aluksi naisten yksilötasoisia kokemuksia ja sen jälkeen kokemuksiin sisältyviä laajempia asiayhteyksiä. Holistisella lukutavalla tarkoitetaan tekstien tarkastelemista kokonaisuutena ja tarinoiden osien tulkitsemista muiden kertomusten osien kontekstissa (Lieblich ym. 1998, 12). Lukemisen aikana olen kiinnittänyt huomiota asiakaskertomusten kerronnalliseen sisältöön, kertomusten rakenteisiin, merkityksiä rakentaviin ilmauksiin ja kertojan näkökulmaan tutkimalla sitä, mitä tapahtui, miksi tapahtui, ketkä olivat tapahtumiin osallisena ja mitkä olivat tapahtumien seuraukset. Holistinen lukutapa on auttanut arvioimaan, kuinka asiakaskertomusten tarinat ovat rakentuneet juonellisesti, mitkä tekijät ovat johtaneet nykyiseen tilanteeseen ja mitkä huipentumat tai käännekohdat ovat valaisseet kokonaisuutta (Lieblich ym. 1998, 12–13).

Analyysiprosessin toinen vaihe on ollut aineiston pelkistäminen, jolla tarkoitetaan tutkimusaineiston karsintaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Olen lähestynyt naisten asiakaskertomuksia narratiivisina kertomuksina, sillä kertomusten sisältö voidaan ymmärtää rakennettuina kertomuksina (Coffey 2014, 377). Tutkimuksessani pelkistämisen pohjana on toiminut aineiston sisällöllinen tarkastelu (Prior 2016, 174) ja narratiivisen otteen mukaisesti se, mitä asiakirjoihin on kirjoitettu (Riessman 2008, 53).

Pelkistämisen ensimmäisessä vaiheessa olen lukenut jokaisen naisen turvakotijakson tulotilanteen sekä työntekijöiden ja ikääntyneiden naisten välisten ensimmäisten yksilökeskustelujen asiakaskertomusmerkinnät sekä poiminut niistä systemaattisesti narratiivisia kuvauksia ja tihentymiä turvakotijaksojen alkamiseen liittyvistä tapahtumista, naisten kokeman väkivallan muodoista, tekotavoista, väkivallan dynamiikasta, seurauksista, taustatekijöistä, erityispiirteistä ja sosiaalisista suhteista. Seuraavaksi olen lukenut jokaisen naisen asiakaskertomuksista turvakotijaksojen tapahtu-

makuvauksia ja lähtötilanteita sekä poiminut niistä systemaattisesti kuvauksia, jotka ovat olleet merkityksellisiä naisten avunhakemisessa ja auttamisessa. Tarkoituksenani on ollut havaita teoreettisen viitekehykseni ja tutkimuskysymykseni kannalta keskeisimmät asiat (Alasuutari 1999, 40).

Pelkistämisen toisessa vaiheessa olen yhdistänyt aiemmin poimimistani narratiivisista kuvauksista suurempia kokonaisuuksia, jotka ovat olleet heijastettavissa koko aineistooni (Alasuutari 1999, 40). Samanaikaisesti olen tiivistänyt alkuperäisilmauksia kuvaamaan keskeisiä tekijöitä ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta ja parisuhdeväkivaltailmiöstä esimerkiksi nimeämällä ilmauksista väkivallan muotoja, seurauksia, parisuhteiden dynamiikkaan liittyviä ominaispiirteitä, riippuvuuteen sisältyviä asioita sekä palvelujärjestelmän auttamisen keinoja. Kokonaisuudessaan pelkistämisen vaihe on mahdollistanut poistamaan asiakaskertomuksista ne asiat, jotka eivät ole olleet tutkimukseni näkökulmasta tarkoituksenmukaisia. Näin aineistoni määrä on muuttunut hallittavammaksi. (Alasuutari 1999, 40.)

Analyysiprosessin kolmas vaihe on ollut aineiston ryhmittely, jolla tarkoitetaan samankaltaisten tai eroavaisuuksia kuvaavien käsitteiden etsimistä aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Ryhmittelyssä olen lukenut pelkistettyjä ilmauksia uudelleen ja teemoitellut niitä tarkemmin alaluokkiin. Teemoittelun tarkoituksena on ollut etsiä aineistosta keskeisimmät asiat ja löytää kertomusten merkityksenantojen pääkohdat (Moilanen & Räihä 2015, 61). Ryhmittelyn ensimmäisessä vaiheessa olen listannut taulukkoon teemoittain pelkistetyt ilmaukset ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan taustatekijöistä, väkivallan esiintymismuodoista, väkivallan dynamiikasta, vallan epätasapainosta, seurauksista, erityispiirteistä ja sosiaalisista suhteista. Kyseiset kuvaukset olen teemoitellut myös yksilöllisten ominaisuuksien, toimintatapojen, parisuhteiden rakenteiden, arvomaailmaan liittyvien ja kulttuuristen käsitysten mukaan.

Seuraavaksi olen koonnut turvakotijaksoilla tehdyn työskentelyn ja lähtötilanteiden kuvauksista oman taulukon, jonka teemat ovat koostuneet naisten avunhakemisesta, palvelujärjestelmän auttamisen keinoista, järjestelmän toimivuudesta tai toimimattomuudesta sekä muista parisuhdevä-

kivaltailmiöön liittyvistä yhteiskunnallisista tekijöistä. Jokaisesta teemasta on muodostanut yksi alaluokka. Aineiston ryhmittelyn seurauksena aineistoni on ollut luokiteltu, tiiviimmässä muodossa ja ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltaan, parisuhdeväkivaltailmiöön ja auttamiseen liittyvät yksittäiset tekijät ja ominaisuudet ovat yhdistyneet suuremmiksi kokonaisuuksiksi.

Käytännössä analyysiprosessin kolme ensimmäistä vaihetta ovat olleet hitaita ja työläitä. Asiakertomusten asiakaskertomusmerkintöjä on ollut paljon ja aineisto on ollut rikas ja laaja. Aineiston käsittely on ollut taulukkomuotoisen formaatin vuoksi vaikeaa ja kankeaa. Aineistoon liittyvän salassapidon ja tietoturvan vuoksi aineistoa ei ole saanut viedä tietoturvallisen ympäristön ulkopuolelle, eikä käyttöympäristön ulkopuolisten analyysiä tukevien ohjelmien käyttö ole ollut mahdollista. Siksi olen tehnyt analyysin käsin ja hyödyntänyt sen teossa ainoastaan niitä perustasoisia tekstinkäsittelyohjelmia, jotka ovat olleet käyttöympäristössä valmiina käytössä.

Analyysiprosessin neljäs vaihe on ollut *aineiston käsitteellistäminen*, jossa tutkimuksen olennaisen tiedon ja valikoidun tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Käsitteellistämisessä olen jäsentänyt ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa ja parisuhdeväkivaltailmiötä edelleen ja rakentanut pääluokkia ryhmittelyssä tehdyistä teemoitelluista alaluokista. Tällöin olen luokitellut esimerkiksi useista konkreettisista väkivallan muodoista fyysisen, henkisen ja pakottavan kontrollin kokonaisuudet sekä väkivallan dynamiikkaan liittyvän hyvittelyn, manipuloinnin, syyllistämisen ja muistamattomuuden sekä empatiaan vetoamisen ominaisuudet.

Pääluokista olen koonnut yhdistäviä luokkia ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, seurauksista, parisuhdeväkivaltailmiön keskeisistä erityispiirteistä, turvakotijaksoilla esiin nousseesta parisuhdeväkivallan dynamiikasta ja auttamisesta. Samalla olen kuvannut väkivaltaan liittyviä tapahtumia ja rakentanut kuvaa erilaisista tapahtumaketjuista parisuhdeväkivaltailmiön kontekstissa (myös Hänninen 2015, 169). Vaikka erilaiset luokat ja teemat ovat nousseet esiin ensisijaisesti ikääntyneiden

naisten asiakaskertomuksista, olen tukenut niitä muilla tutkimuksilla (Riessman 2008, 66). Tarkoituksenani on ollut tapahtumien eritteleminen ymmärrettäviksi selityksiksi.

Tulkintoja olen tehnyt aineistoni luokittelun ja teemoittelun pohjalta sekä tarkastellut aineistostani poimimiani ja luokittelemiani kuvauksia suhteessa ikääntyneiden naisten kokemaan sukupuolistuneeseen parisuhdeväkivaltaan ja tutkimuskysymykseeni. Merkitysten syntyä on ohjannut aktiivinen vuorovaikutus aineistoni kanssa (Prior 2016, 175) ja merkitykset ovat rakentuneet eri tekijöiden välisistä sidoksista (Moilanen & Räihä 2015, 62). Tulkintojani olen perustellut käymällä keskustelua aiempien tutkimusten kanssa ja lisännyt siten aineistoni teoreettista uskottavuutta (Moilanen & Räihä 2015, 67–68). Tulkintojani olen tukenut suorilla aineistolainauksilla, joiden tarkoituksena on ollut esittää mihin tulkintani pohjautuvat (Moilanen & Räihä 2015, 69).

Aineiston käsitteellistämisen viimeisessä vaiheessa olen tehnyt aineistoni johdonmukaisuuden ja vertailukelpoisuuden varmistamiseksi tarkistusluentaa. Luennan avulla olen varmistanut sen, että tekemäni tulkinnat perustuvat ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten teksteihin (Prior, 2016, 175). Tarkistusluenta on syventänyt tekemiäni tulkintoja ja estänyt virhetulkintojen tekemistä.

Analyysiprosessin viimeinen vaihe on koostunut *narratiivien rakentamisesta*. Narratiiveja olen hyödyntänyt ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemusten luokittelussa, tulkitsemisessa ja merkityksellistämisessä (Band-Winterstein 2012, 511) ja tarkoituksenani on ollut hahmottaa, millaista sisältöä narratiivit viestivät (Riessman 2018, 73). Tavoitteenani ei ole ollut muodostaa varsinaisia tarinallisia narratiiveja, vaan ekologiseen kehykseen pohjautuvia temaattisia kuvauksia, joissa peilaan tuloksiani aikaisempiin tutkimuksiin. Narratiivit olen rakentanut lukemalla tuloksiani uudelleen ekologisen kehyksen näkökulmasta ja tekemällä niistä uudenlaisia havaintoja hahmottamalla ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan, parisuhdeväkivaltailmiön ja auttamisen merkityksellisimpiä piirteitä. Tarkoituksenani on ollut etsiä aineistosta uusia näkökulmia (Alasuutari 1999, 216).

Narratiivit olen jaotellut yksilöllisiin, parisuhteeseen liittyviin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin tarinoihin. Ne ovat auttaneet muodostamaan syvemmän yleiskuvan ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan sosiaalisista, kulttuurisista ja organisatorisista konteksteista (Prior 2016, 174), valottaneet parisuhdeväkivaltailmiön erilaisia puolia, tarkentaneet ilmiön sidoksia sukupuolistuneeseen väkivaltaan sekä vahvistaneet niitä asioita, jotka ovat olleet keskeisissä rooleissa tutkimuskysymykseeni vastaamisessa.

3.5 Sensitiivinen tutkimus ja eettiset kysymykset

Tutkimukseni aihe määrittyy monelta osin sensitiiviseksi. Tyypillisesti sensitiiviset aiheet ovat tutkimuksissa laadullisia ja niihin liittyy henkilökohtaisia kokemuksia, puuttumisen haasteita ja haavoittavuutta (Nikupeteri 2016, 73). Sensitiivisyyteen läheisesti kuuluvia käsitteitä ovat arkaluontoinen, kipeä, vaikea ja henkilökohtainen (Kallinen ym. 2022, 15). Tutkimuksessani kyseiset käsitteet sisältyvät ikääntyneiden naisten kokemuksiin parisuhdeväkivallasta. Naisilla parisuhdeväkivaltakokemukset ovat tuottaneet kärsimystä, mutta kärsimyksen ohessa heidän kokemusmaailmaansa on liittynyt haavoittuvuus. Haavoittuvuus on sitoutunut osaksi kokemusten henkilökohtaista ja intiimiä luonnetta sekä sisältänyt arkaluonteisia, kipeitä ja vaikeita elämäntapahtumia.

Kallisen ym. (2022) mukaan sensitiivisessä tutkimuksessa on tärkeä erotella, liittyykö sensitiivisyys tutkimukseen, tutkimusaiheeseen, tutkittaviin vai saadaanko tutkimuksesta sensitiivistä tietoa (Kallinen ym. 2022, 15, 17). Tutkimuksessani sensitiivisyys on liittynyt sekä tutkimusaiheeseen, tutkittaviin että tutkimuksesta saatuun tietoon, sillä olen käsitellyt ikääntyneiden naisten haastavia ja henkilökohtaisia elämänkokemuksia ja tuottanut sensitiivistä tietoa, vaikka naisten kokemukset ovat olleet tutkimuksessani välillisessä muodossa.

Parisuhdetta, perhettä ja parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa voidaan pitää vaativina tutkimuskohteena perheen sosiaalisen instituutionaalisen luonteen, yksityisyyden ja intiimiyden vuoksi. Jo parisuhde ja suhteen eri-

tyinen luonne itsessään voivat toimia tutkittaville esteenä perheasioista kertomiseen. Perheen yksityisen luonteen vuoksi tutkimuksen haasteeksi voi nousta yksityisyyteen ja intiimiyteen liittyvät tekijät, jotka estävät tutkijalta pääsyn esimerkiksi perheenjäsenten käyttäytymismallien tarkasteluun ja heidän asenteisiinsa. (Gelles 1979, 147–149.) Huomiot perheen ja parisuhteen yksityisestä ja intiimistä luonteesta voidaan rinnastaan turvakodeissa kirjoitettuihin asiakaskertomuksiin. Asiakaskertomuksiin on kuvattu ikääntyneiden naisten yksityisiä, intiimejä ja parisuhteisiin liittyviä henkilökohtaisia asioita, kokemuksia sekä tapahtumia. Usein kuvaukset ovat olleet yksityiskohtaisia ja tuoneet esiin niitä elämän osa-alueita, joita parisuhdeväkivallan kohteena olevat ikääntyneet naiset eivät välttämättä olisi halunneet avoimesti tutkijalle kertoa.

Vaikka sensitiivisen aiheen tutkiminen edellyttää ennakkosuunnitelmia ja varautumista, tulee sensitiivisyyttä pohtia tutkimukseen osallistuvien yksilöiden näkökulmasta (Kallinen ym. 2022, 18–19). Tutkijana minulla on ollut mahdollisuus lukea, tarkastella ja analysoida ikääntyneiden naisten kokemusmaailmaa. Tehtävä on vaatinut itsensä etäännyttämistä asiakaskertomuksista esiin tulleista tapahtumista. Objektiivisen otteen säilyttäminen on ollut ajoittain haastavaa, sillä kertomukset ovat olleet tunteita herättäviä ja realistisen totuudenmukaisia. En myöskään ole halunnut käsitellä naisten kokemuksia ainoastaan negatiivisten kysymysten kautta, vaan olen pyrkinyt kuvaamaan kokemusten lisäksi heidän parisuhteissaan ja elämässään olevia myönteisiä asioita, jotta kertomukset toisivat realistisemmin esiin, millaista naisten elämä todellisuudessa on.

Kokonaisuudessaan ikääntyneiden naisten kokemusmaailman huomioiminen on tarkoittanut tutkimuksessani pohdintaa siitä, miten tutkimusaineistoa käsitellään, kuinka tutkimus kirjoitetaan ja minkälaisia asioita aineistosta julkaistaan. Käytännössä tämä on vaatinut huomion kiinnittämistä arkaluontoiseen aiheeseen, käytettyihin analyysitapoihin, menetelmiin ja kieleen luottamuksellisella ja tutkimukseen osallistuneita henkilöitä kunnioittavalla tavalla. (Lee 1993, 208–210.) Tutkimusta tehdessäni olen tiedostanut ikääntyneiden naisten parisuhteiden ja perheiden yksityisen luonteen, mutta pyrkinyt kuvaamaan heidän kokemuksiaan ja asiakasker-

tomuksiin kuvattuja tapahtumia objektiivisen rehellisesti loukkaamatta ketään ja kokemuksia kunnioittavalla tavalla. Käytännössä tämä on vaatinut parisuhdeväkivaltailmiön erityislaatuisuuden, aiheen herkkyyden ja aineiston salassapidon huomioimista.

Tutkimukseni käytännön toteuttaminen on vaatinut menetelmiä ja toteutustapoja, jotka ovat soveltuneet sensitiivisen aiheen ja salassa pidettävän aineiston käsittelyyn sekä tutkittavien tunnistamattomuuden takaamiseen. Aineiston hakuprosessissa olen tehnyt aineiston käytöstä tietosuojailmoituksen ja vaikutustenarvioinnin (DPIA). Arvioinnissa olen todennut tutkimuksesta aiheutuvien riskien olevan pienet tutkittavien oikeuksille ja vapauksille ja mahdolliset tutkittaville aiheutuvat vahingot matalaksi.

Käsittelylupa aineistoon on ollut ainoastaan minulla ja tutkimustani ohjaavalla professorilla. Käytäntö on noudattanut tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusta siitä, että aineistoon pääsy on ollut ainoastaan niillä henkilöillä, joilla on tietojen käsittelyyn asianmukainen peruste (TENK 2019, 12). Aineistossa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaamiseksi olen toteuttanut aineistolainauksissa yksityiskohtaisen tiedon salaamista ja muuttanut aineistossa esiintyviä yksityiskohtia yleisemmälle tasolle (Babbie 2017, 408). Kyseinen näkökulma pohjautuu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistukseen, jonka yleisperiaatteena on se, että tutkimukseen osallistuneiden ja julkaisussa mainittujen henkilöiden yksityisyyttä suojellaan (TENK 2019, 12).

Lainsäädännöllisistä syistä tutkimusaineistoani ei ole voitu avata julkiseksi. Tämän vuoksi olen pyrkinyt kuvailemaan aineistoani ja tutkimusprosessiani mahdollisimman avoimesti (TENK 2019, 13), kuinkin huomioiden tietolupaprosessiin ja tietolupapäätöksiin sisältyvät salassapitovelvoitteet. Toimintatapani liittyy hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteisiin tutkimuksen rehellisyydestä ja luotettavuudesta (TENK 2023, 12). Aineiston arkaluonteisuuden ja salassa pidettävyyden takia asiakaskertomuksia ei ole säilytetty myöhempää tutkimuskäyttöä varten. Aineisto on hävitetty tutkimuksen valmistuttua ja käyttöoikeuden päättyessä.

Olen vastannut tutkimuksen eettisyydestä koko tutkimusprosessin ajan. Eettisyys sitoutuu hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteisiin vastuunkannosta (TENK 2023, 12). Tutkimusprosessissani olen ollut tietoinen tutkimukseeni liittyvistä ristiriitaisuuksista. Leen (1993) mukaan tutkijalla tulee olla valmius käsitellä sitä ristiriitaa, joka sisältyy tutkimuksen velvollisuuksien, tutkimuksen puolueettomuuden ja totuudessa pysymisen sekä tutkittavien suojaamisen välillä. Ristiriidan käsitteleminen vaatii eettisten periaatteiden arvioimista koko tutkimusprosessin ajan. (Lee 1993, 208–210.)

Vaikka eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna tutkimukseni lähtöasetelma on ollut epäeettinen, on turvakotien asiakaskertomusten käyttö ollut perusteltua. Olen julkaissut tutkimustulokseni tieteellisenä julkaisuna sekä tuottanut uutta tietoa vähän tutkitusta ilmiöstä. Merkittävin ristiriita tutkimuksessani on liittynyt siihen, että turvakodin työntekijät ja turvakotijaksoilla olleet ikääntyneet naiset, eivät ole tienneet tutkimukseeni osallistumisesta. Tämän vuoksi olen käsitellyt tutkimusaineistoa tavalla, jolla olen varmistanut aineiston turvallisuuden, mukaan lukien suojaamisen luvattomalta ja lainvastaiselta käsittelyltä sekä vahingossa tapahtuvalta häviämiseltä. Lisäksi olen noudattanut aineiston käsittelyssä ja raportoinnissa voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä sekä salassapitoon, luottamuksellisuuteen ja vaitioloon sisältyviä tiukkoja vaatimuksia (TENK 2023, 13–14).

Olen tiedostanut, että asemani tutkijana, tulkintani tavat sekä minulla olevat taidot ja ennakkoasenteet ovat voineet heijastua tutkittavaan ilmiöön, tulkintoihin ja raportointiin (Nikander & Zehner 2006, 521). Työhistoriani turvakodissa, tekemäni väkivaltatyö, ammatillinen tieto turvakodissa olevien ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksista, käytännön kokemus asiakaskertomusten kirjaamisesta ja tietoisuus väkivaltailmiöön liittyvistä rakenteellisista haasteista ovat väistämättä vaikuttaneet esiymmärrykseni tasoon. Siksi tutkimuksessani on ollut vaarana löytää ainoastaan sen kaltaista tietoa, jota olen halunnut löytää. Olen työstänyt henkilökohtaiseen kiinnostukseeni ja arvomaailmaani liittyviä kysymyksiä sekä pyrkinyt minimoimaan henkilökohtaisen arvomaailmani

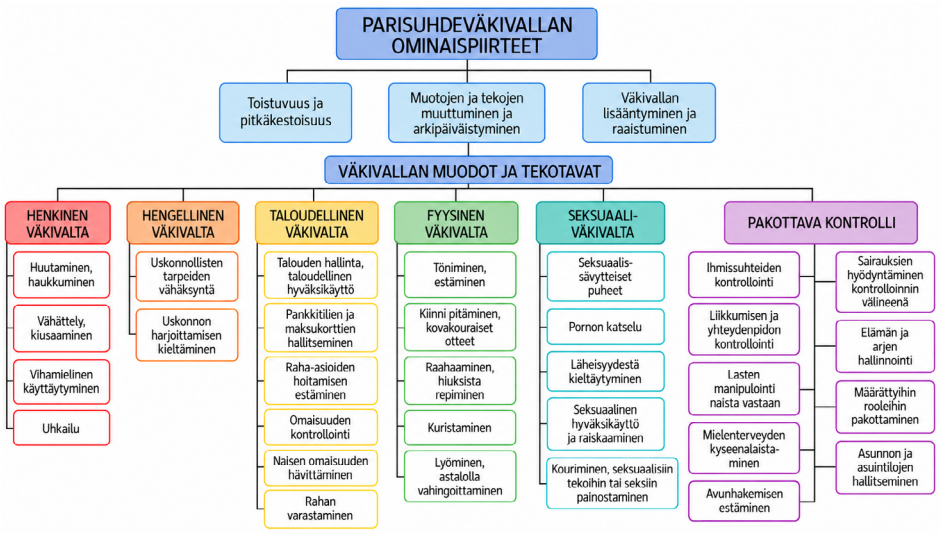
ja kiinnostusteni kohteiden heijastumisen tutkimukseni tekemiseen. (Babbie 2017, 408.) Esiymmärrykseen liittyvien tekijöiden tiedostaminen on ollut tutkimuksessani tärkeää mahdollisimman objektiivisen näkökulman säilyttämiseksi.

Koska tutkimustulokseni eivät ole tilastollisesti yleistettävissä, olen tehnyt tulkinnoistani käsitteellisiä yleistyksiä aineistossa esiintyvien yksityiskohtien perusteella (Moilanen & Räihä 2015, 72) ja nostanut esiin tulosteni yleisimpiä merkityksiä (Alasuutari 1999, 243). Tutkimuksessani ikääntyneiden naisten kokemukset parisuhdeväkivallasta ovat yleistettävissä ilmiön yleistettävyyden ja koskettavuuden osalta. Naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa sekä väkivaltatilanteisiin liittyvissä tapahtumissa on havaittavissa ihmisten elämää kuvaavia ainutlaatuisia ja koskettavia asioita. Ne voivat puhutella muita ja ovat siirrettävissä sekä sukupuolistuneeseen väkivaltaan, että naisiin kohdistuvaan väkivaltailmiöön. (Myös Moilanen & Räihä 2015, 70.) Siten tutkimukseni tulkinnat eivät käsittele ainoastaan ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa, vaan ovat suhteutettavissa myös laajemmin muihin tutkimusaiheen ilmiöihin (Alasuutari 1999, 249, 251).

4 Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta

Tutkimusaineistossa ikääntyneiden naisten kokeman väkivallan esiintymismuodot olivat monimuotoisia ja liittyivät naisten ja miesten väliseen parisuhteeseen. Aiemman tutkimuksen mukaan puolisot syyllistyvät usein muita perheenjäseniä todennäköisemmin henkiseen ja fyysiseen pahoinpitelyyn (Jackson 2016, 279) ja useimmiten uhreina ovat iäkkäät naiset ja tekijöinä vanhat miehet (Lehtonen & Perttu 1999, 103). Turvakodeissa olleet ikääntyneet naiset olivat kokeneet muun muassa henkistä, fyysistä ja taloudellista väkivaltaa sekä pakottavaa kontrollia. Kyseinen tulos vahvistaa muiden tutkimusten tuloksia väkivallan muodoista ja moniulotteisuudesta (esim. Stöckl & Penhale 2015; Pathak ym. 2019; Penhale 2021; Safar ym. 2023).

Kuvioon 4. koostin tutkimusaineistossani esiintyviä ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan muotoja ja tekotapoja. Muotoja olivat henkinen, hengellinen, taloudellinen, fyysinen ja seksuaaliväkivalta sekä pakottava kontrolli. Erilaiset tekomuodot sisälsivät erilaisia tekotapoja, jotka kuviossa erittelin. Tekotapojen paikkaa en määritellyt yleisyyden perusteella, vaikka toiset tekotavat olivat naisten kokemuksissa harvinaisempia ja toiset yleisempiä. Järjestys muotoutui satunnaiseksi ja eteni henkisestä, hengellisestä ja taloudellisesta väkivallasta kohti fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa. Pakottavan kontrollin sijoitin viimeiseksi, sillä muoto oli naisten kokemuksissa laajin ja sillä oli heidän elämäänsä kokonaisvaltaisesti hallitseva merkitys. Koska vain muutamalla naisella oli kokemuksia rakenteellisesta väkivallasta, eikä heidän kokemuksensa liittyneet parisuhdeväkivallan kontekstiin, vaan laajempiin yhteisöihin ja käytäntöihin, rajasin ne tutkimukseni ulkopuolelle.

Kuvio 4. Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan muodot ja tekotavat.

Ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta muodostui turvakotien asiakaskertomusten perusteella väkivallan toistuvuudesta ja pitkäkestoisuudesta, ajallisesta muotojen muuttumisesta sekä väkivallan lisääntymisestä ja raaistumisesta. Parisuhdeväkivallan muodot ja teot koostuivat useista erilaisista tekotavoista muodostaen laaja-alaisen kokonaisuuden väkivallan ominaispiirteistä. Ominaista ilmiössä oli se, että väkivallan muodot ja tekotavat muuttivat ajan kuluessa muotoaan, yhdistyivät ja kumuloituivat. Seuraavat alaluvut käsittelevät tarkemmin naisten kokemuksia, miesten tekotapoja ja kokemusten piirteitä.

4.1 Parisuhdeväkivallan ominaisuudet

Turvakodissa olleiden ikääntyneiden naisten parisuhteet olivat kestäneet keskimäärin 30–50 vuotta. Tavallisesti parisuhteissa tapahtuva väkivalta oli alkanut vähitellen ja suhteeseen sitoutumisen jälkeen. Aiemman tutki-

muksen mukaan naiset voivat sietää miehensä hallitsevaa käyttäytymistä suhteen alussa, sillä voivat mieltää miestensä käyttäytymisen normaaliksi miehiseksi käyttäytymismalliksi ja rakkauden osoitukseksi (Roberto & McCann 2018, 19). Kuitenkin turvakotien ikääntyneet naisasiakkaat olivat jo parisuhteiden alkuaikoina tunnistaneet miestensä toimintatavoissa väkivaltaisia piirteitä. Tämä tuli esille useiden turvakotien työntekijöiden kirjauksissa.

> QF482: *”Nainen kertonut, että on jo suhteen alkuaikoina huomannut miehen olevan kontrolloiva ja määräilevä. Nainen kertonut, kuinka tietyllä tavalla pelkäsi silloin. Koki, ettei osannut sanoa, milloin väkivalta alkanut. Miettii, että alkanut pikkuhiljaa ja pahentunut.*
>
> HE593: *”Alusta asti suhteessa ollut miehen taholta mitätöintiä, mustasukkaisuutta ja rajoittamista.”*
>
> ZB512: *”Jo suhteen alkuaikoina on miehen käytökseen liittynyt mustasukkaisuutta ja kontrollointia ainakin jonkin verran. Aluksi mies ollut kiltti ja huomaavainen, kunnes jossain kohti esimerkiksi mikään naisen ulkonäössä tai pukeutumisessa ei kelvannut miehelle, vaan [mies] alkoi kontrolloida tätä [naista]. Nainen kertoo, että ensimmäisen kerran on paennut kotoa miestään yli neljäkymmentä vuotta sitten.”*

Turvakotien asiakaskertomukset kuvasivat ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia toistuvina ja pitkäkestoisina. Monissa parisuhteissa väkivalta oli kestänyt vuosikymmeniä, väkivaltakokemukset olivat olleet monimuotoisia ja välillä hengenvaarallisia. Parisuhteiden jatkuessa ja ajan kuluessa miesten käyttäytyminen naisia kohtaan oli muuttunut entistä ennakoimattomaksi ja aggressiivisemmaksi. Väkivallanmuotojen ja tekotapojen lisääntyessä uhkailuiksi ja fyysiseksi väkivallaksi, naiset alkoivat pelkäämään henkilökohtaisen turvallisuutensa puolesta ja ymmärsivät myös miestensä kontrolloivan käyttäytymisen ongelmalliseksi (myös Roberto & McCann 2018, 19). Havahtumisen seurauksena ikääntyneet naiset tie-

dostivat parisuhdeväkivallan lisääntyneen, muuttuneen päivittäiseksi sekä teoiltaan ja seurauksiltaan vakavammaksi. Seuraavat esimerkit käsittelevät naisten asiakaskertomusten kuvauksia väkivallan pahentumisesta.

> AO691: *”Nainen kertoo tulevan nyt turvakodille saman syyn takia kuin viimeksi. Nainen kertoo miehestään, joka on psyykkisesti sairas, ja tilanteen olevan nyt jopa pahempi kuin viimeksi hänen ollessa täällä [turvakodilla].”*

> HM574: *”Miehen ollessa päihtynyt fyysinen väkivalta on ollut kovempaa (lyömistä, hiuksista repimistä ja läpsimistä) ja viime aikoina alkoholin käyttö on ollut päivittäistä.”*

> EP316: *”Nainen kertonut, että väkivaltatilanteita on päivittäin. Nainen tunnistanut myös sen, että väkivalta on pahentunut ajan myötä.”*

Ikääntyneet naiset kertoivat turvakotien työntekijöille usein, kuinka miesten harjoittamat väkivallan muodot olivat ajan kuluessa muuttaneet muotoaan esimerkiksi fyysisten sairauksien, muistisairauden tai lisääntyneen päihteidenkäytön seurauksena. Joissain tilanteissa miesten käyttäytymisen muutokseen olivat vaikuttaneet naisten henkilökohtaiset uhkaukset ja pyynnöt. Tavallisimmin miesten käyttäytyminen oli muuttunut puolison sairastumisen tai sairaskohtauksien seurauksena. Tällöin miehet eivät olleet enää kyenneet harjoittamaan fyysistä väkivaltaa naisiaan kohtaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut naisten kokemusmaailmassa parisuhdeväkivallan päättymistä, sillä fyysisen väkivallan sijaan puolisot jatkoivat, lisäsivät ja vahvistivat esimerkiksi henkisen väkivallan käyttöä. Parisuhdeväkivallassa tapahtunutta muutosta kuvattiin naisten asiakaskertomuksissa toistuvasti.

> ZW627: *”Nainen on kertonut, että aiemmin suhteessa oli ollut myös fyysistä väkivaltaa, kiinni käymistä, paiskomista ja puukolla uhkaamista, mutta viime vuosina pääasiassa rajua henkistä väkivaltaa.”*

YT530: *”Nainen kertoi, että uskoi jonkin aikaa sairaskohtauksien jälkeen, että miehen käytös voisi muuttua, mutta tilanne menikin vain pahemmaksi.”*

LF981: *”Nainen kertoo puolison olevan nykyään niin heikossa kunnossa, joten puoliso käyttää henkistä väkivaltaa.”*

MO286: *”Nainen kertoi, että miehellä noin kahden vuoden ajan ollut muistihäiriöitä ja miehen kiukkuisuus sekä aggressiivisuus lisääntynyt.”*

TG194: *”Nainen kertonut, että hänen mielestään fyysinen väkivalta on loppunut, jolloin hän sai ensimmäisen aivoinfarktin. Sen jälkeen fyysinen väkivalta on ollut enemmän tuuppimista, jonka nainen ajattelee olevan pelottelua.”*

RK561: *”Nainen kertoo fyysisen väkivallan loppuneen, kun laki muuttui ja perheväkivalta tuli yleisen syyteoikeuden alle. Nainen kertoi sanoneensa miehelleen, että menee lääkäriin, jos tämä koskee häneen ja lääkäri voi tehdä rikosilmoituksen.”*

OY975: *”Nainen kertoo olevansa kiitollinen, ettei mies enää lyö häntä päähän sen jälkeen, kun hän pyytänyt ettei [mies] niin tekisi […].”*

Ikääntyneiden naisten kokemusmaailmassa parisuhdeväkivalta eri muodoissaan muodosti usein elämänmittaisen prosessinomaisen jatkumon, joka ei päättynyt ikääntymiseen. Lidmanin (2015) mukaan parisuhdeväkivalta voi olla luonteeltaan monisärmäistä ja sisältää henkisiä, seksuaalisia ja ruumiillisia ulottuvuuksia. Väkivaltatilanteet voivat olla ennalta-arvaamattomia ja hienovaraisia tai brutaaleja yllättäviä purkauksia. Koska väkivallan luonteeseen kuuluu toistuvuus, pitkittyneisyys ja muuntuvuus, voi väkivalta alkaa määrittämään osapuolten välistä suhdetta. Siten väkivalta

voi muuttua parisuhteessa normiksi, jota osapuolten on vaikea tunnistaa tai nimetä. (Lidman 2015, 65.)

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ominaispiirteissä väkivallan toistuvuus ja pitkäkestoisuus, koettujen väkivallan muotojen ja tekojen muuttuminen sekä väkivallan lisääntyminen ja pahentuminen yhdistivät asiakaskertomuksia. Kyseiset piirteet kiinnittyivät kumulatiivisuuteen, sillä naisten väkivaltakokemuksissa yhdistyi kasaantuneisuus, monimuotoisuus ja raakuus. Väkivaltakokemusten kumuloituessa väkivalta voi sulautua osaksi naisten vallitsevaa todellisuutta, tuottaen useita seurauksia ja kaventaen naisten henkilökohtaista elintilaa ja toimijuutta (myös Pathak ym. 2019, 71). Muuntuvan luonteen vuoksi ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta saattoi asiakaskertomusten mukaan hävitä ajan kuluessa ulkopuolisilta ihmisiltä näkymättömäksi. Näkymättömyys ei kuitenkaan poistanut väkivaltaisten puolisoiden vahvaa valta-asetelmaa suhteissa naisiin, vaan vahvisti sitä väkivaltaisen toiminnan näkymättömän luonteen vuoksi.

Asiakaskertomusten perusteella ikääntyneiden naisten väkivallan dynamiikassa näytti tapahtuvan päinvastainen muutos kuin nuoremmissa ikäryhmissä, joissa väkivalta voi muuttua ajan saatossa henkisestä fyysiseksi ja jopa kuolemaan johtavaksi väkivallaksi. Ikääntyneillä naisilla fyysinen väkivalta saattoi päättyä esimerkiksi puolison toimintakyvyn muutosten seurauksena, mutta väkivalta jatkui ja raaistui esimerkiksi erilaisina henkisen väkivallan muotoina. Pathak ym. (2019) mukaan ikääntyneiden naisten ikä ja elämässä tapahtuvat muutokset saattavat vaikuttaa siihen, että he kokevat erimuotoista väkivaltaa kuin nuoremmat naiset (Pathak ym. 2019, 71). Kuitenkaan nuoruudessaan fyysistä väkivaltaa kokeneet naiset eivät välttämättä tunnista myöhemmässä elämässä tapahtuvaa henkistä väkivaltaa sellaiseksi, kuin se todellisuudessa on. Tunnistaminen tapahtuu vasta sitten, kun väkivalta muuttuu fyysiseksi tai vaikuttaa naisten terveyteen heikentävästi. (Roberto & McCann 2018, 18.)

4.2 Henkinen väkivalta

Tyypillisin ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan muoto oli asiakaskertomuksissa henkinen väkivalta, jota naiset saattoivat kokea koko parisuhteidensa ajan. Väkivalta sisälsi muun muassa huutamista, haukkumista, vähättelyä, kiusaamista, nimittelyä ja vihamielistä käyttäytymistä joko naisia itseään, lapsia, lähisukulaisia tai ystäviä kohtaan. Turvakotien työntekijät kuvasivat *lähes kaikkien* naisten asiakaskertomuksiin henkisen väkivallan erilaisia ilmenemismuotoja esimerkiksi seuraavasti.

> EY908: *"Henkinen väkivalta on naisen mukaan näkynyt haukkumisena, mitätöintinä, syyttelynä, syyllistämisenä ja kontrollointina."*

> AK480: *"Mies vähättelee häntä [naista], eikä ymmärrä sitä, että hänkin [nainen] on sairas ihminen."*

> XZ519: *"Hän [nainen] kertoi miehen kohtelusta, kuinka tämä on haukkunut naista, että tämä on liian lihava, hänellä [naisella] pitäisi olla peruukki, kun on liian ohut tukka, meikkaa liikaa, tissit liian pienet."*

> NC492: *"Nainen kertonut, että mies haukkunut naista ja hänen äitiään "itse piruksi". Nainen sanonut, että se ei ole koskaan tuntunut hyvältä, kun mies haukkuu häntä rikkaaksi ja hänen edesmennyttä äitiään."*

Pääsääntöisesti henkinen väkivalta oli kohdistunut naisten fyysisiin, persoonallisiin ja sosiaalisiin ominaisuuksiin, mutta joissain tilanteissa miesten tekemissä uhkailuissa oli vakavia piirteitä. Eräänä säännönmukaisena uhkaa aiheuttavana tekijänä asiakaskertomuksissa olivat miesten hallussa olevat teräaseet. Turvakodeissa naiset kertoivat työntekijöille miestensä kantavan aina teräasetta mukanaan tai säilyttävän asetta kotonaan kätensä ulottuvilla. Naisten tietoisuus teräaseiden läsnäolosta tuotti naisille

huolta heidän omasta turvallisuudestaan ja lisäsi väkivallan uhkaa, vaikka miehet eivät olisi niillä koskaan naisia konkreettisesti uhanneet.

Sorensonin ja Schutin (2016) mukaan aseenkäytössä on merkityksellistä se konteksti, missä sitä tapahtuu. Pelkkä aseen esittely tai sillä uhkailu voi mahdollistaa kontrolliin perustuvan uhrien alistamisen ja luoda parisuhteeseen kontrolloidun ilmapiirin, joka edistää väkivallan jatkuvuutta ja raaistumista. (Sorenson & Schut 2016, 439.) Uhan ilmapiirin seurauksena naiset voivat elää varuillaan, rauhoitella puolisoitaan, joustaa omista tarpeistaan ja mukauttaa käyttäytymistään siten, että heidän kokemuksensa vallitsevasta vaarasta vähenee (Flinck 2006, 76). Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten kertomuksia teräaseiden läsnäolosta.

> KD931: *”Mies pitää puukkoja keittiön pöydällä ja yksi puukko on aina vyöllä.”*

> BG241: *”Nainen kertoi miehen kantavan aina pientä puukkoa taskussaan, ja puukkoja on ollut myös rivissä kodin pöydällä.”*

> WE904: *”Naisen mukaan mies on uhannut häntä veitsellä esittelemällä keittiön laatikossa olevia veitsiä.”*

Joissain tilanteissa miesten tekemät uhkaukset naisia kohtaan olivat astetta vakavampia. Vakavissa uhkailuissa miehet uhkasivat tappaa itsensä tai naisen, tai heidät molemmat. Tämän kaltainen uhkailu saattoi horjuttaa naisten eksistentiaalista olemassaolon perustaa, kyseenalaistaa heidän perustavanlaatuista oikeuttaan olemassaoloon sekä sitä, millaisia ikääntyneet naiset todellisuudessa kokivat olevansa. Beaulaurierin ym. (2008) mukaan naisten kokema uhka voi muuttua kauhun tunteeksi, vaikka miehet eivät harjoittaisi fyysistä väkivaltaa. Tällöin kauhun kokemuksiin kiinnittyvät miesten sanalliset uhkaukset sekä heidän käyttämä henkinen väkivalta, joka yhdistyy naisten toivottomuuden tunteisiin (Beaulaurier ym. 2008, 242). Asiakaskertomuksissa hengenvaarallisia uhkailuja kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

TC845: *”Mies käynyt parvekkeella rauhoittumassa, sanoi myös välillä sieltä hyppäävänsä.”*

AE769: *”Nainen kertoi pelkäävänsä, että mies tekee itselleen jotain, sillä tämä [mies] on myös aikaisemmin uhannut tappaa itsensä.”*

JD682: *”Mies uhannut tappaa, jos nainen soittaa ambulanssin kaatuneelle miehelle.”*

NU904: *”[Mies] on sanallisesti pelotellut sekä itsensä että naisen tappamisella.”*

XE795: *”Nainen totesi, että mies oli uhannut, että hänelle [naiselle] käy samanlailla, kuin siellä perheessä keväällä, jossa mies oli tappanut vaimonsa ja sen jälkeen itsensä.”*

Ikääntyneiden naisten kokemuksissa kuoleman läheisyys saattoi muuttua eksistentiaaliseksi tilaksi, jossa kuoleman uhka määritti naisten olemassaolon tavan. Naisten kokema kuolemanpelko ei kiinnittynyt ainoastaan tunnetason kokemukseen, vaan muuttui todellisemmaksi ja siirtyi pysyväksi osaksi heidän jokapäiväistä elämää. Flinckin (2006) mukaan parisuhteessa esiintyvä väkivalta on yhteydessä eksistenssin ulottuvuuksiin; hengellisyyteen, kehoon, sieluun ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin. Väkivaltaiset toimintatavat ja niihin liittyvät yhteydet ilmenevät ihmisyyden, ihmisarvon ja ihmissuhteiden sekä Jumala-suhteen loukkauksina. Väkivalta sitoutuu kielelliseen, keholliseen ja emotionaaliseen vuorovaikutukseen yhdistyen joissain tilanteissa esineelliseksi väkivallaksi, jonka tarkoituksena on loukata toiselle arvokasta esineellistä elämismaailmaa. (Flinck 2006, 93.)

Välillä ikääntyneiden naisten saamat tappouhkaukset yhdistyivät esineelliseen väkivaltaan. Lynchin ym. (2019) mukaan riskitekijä aseella toteutettuun tappavaan parisuhdeväkivaltaan on väkivallan tekijän uhkaus käyttää asetta uhria kohtaan. Tekijän pääsy aseisiin vaikuttaa riskiin välillisesti. Välilliset väylät sitoutuvat erilaisiin väkivallattomiin ja aseista liitty-

mättömiin kontrolloiviin käyttäytymismalleihin, mutta kiinnittyvät uhrien kokemaan uhkaan tulla aseellisesti uhatuiksi. (Lynch ym. 2019, 8009.)

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan konkreettisimmissa tappouhkauksissa miehet uhkasivat naisia aseilla tai arkisilla työ- ja harrastusvälineillä, eli niillä asioilla, jotka olivat yhteisessä kodissa helposti ja nopeasti saatavilla. Konkreettiset tappouhkaukset esinettä hyväksikäyttäen saattoivat aiheuttaa naisille vahvan uhan ja turvattomuuden tunteen. Jo väkivallan pelko itsessään voi kaventaa naisten halun ja oman tahdon rajoja, valinnan mahdollisuuksia sekä lisätä kykenemättömyyden ja itsekontrollin menettämisen tunnetta (Husso 2003, 189). Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten kokemia vakavimpia henkisen väkivallan tilanteita.

> UL802: *”Mies on uhkaillut riitatilanteissa naista kirveellä ja nainen kertoo miehellä olevan myös jonkinlainen jousiase hallussaan.”*

> UE284: *”Naisen mukaan mies omistaa kaksi asetta ja on uhannut ampua hänet [naisen] useaan kertaan.”*

> ZY237: *”[…] mies raivostunut [naiselle] ja huutanut uhkauksia, muun muassa uhannut hakevansa kirveen.”*

> E619: *”Naisen mukaan mies on uhannut tappaa hänet muun muassa pesäpallomailalla.”*

> JC824: *”Mies oli hiljakkoin riidan yhteydessä uhannut vetää puukolla naisen kurkun auki.”*

Ikääntyneiden naisten kokema henkinen väkivalta ilmeni asiakaskertomusaineistossa jatkumona, jossa emotionaalinen ja psyykkinen alistetuksi tuleminen liukui eksistentiaaliseen, naisten henkilökohtaista olemassaoloa kyseenalaistavaan kärsimykseen ja turvattomuuteen. Band-Wintersteinin (2015) mukaan ikääntyneet naiset voivat olla tietoisia elämänsä päättymisestä sekä siitä, että väkivaltaisen puolison kanssa elämiseen liittyväs-

tä tuskasta on tullut heille pysyvä osa olemassaoloa. Kun parisuhteissa tapahtuva väkivalta tuottaa naisille yksinäisyyttä sekä emotionaalista ja fyysistä turvattomuutta, kiinnittyvät ne samanaikaisesti arjessa olevaan kärsimykseen, josta naisten on mahdotonta irtaantua. (Band-Winterstein 2015, 316–317, 321.) Näin miesten harjoittama parisuhdeväkivalta pystyi murentamaan ikääntyneiden naisten eksistentiaalista olemassaoloa, hajottamaan heidän perusturvallisuudentunnettaan ja kyseenalaistamaan heidän itsearvoaan.

4.3 Hengellinen väkivalta

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa oli vain vähän kuvauksia heidän kokemastaan hengellisestä väkivallasta. Kokemuksissa korostuivat uskonnollisten tarpeiden väheksyntä, uskonnon pilkkaaminen ja uskonnon harjoittamisen vaikeuttaminen, kuten seuraavat aineisto-otteet näyttävät.

> XP517: *”Pääsääntöisesti miehen käytös on alkoholin vaikutuksen alaisena rajoittunut henkiseen väkivaltaan naista kohtaan muun muassa arvostelemalla ja ilkkumalla naisen uskonnollista vakaumusta.”*

> UP246: *”Nainen on tullut uskoon jokin aikaa sitten ja mies ei sitä hyväksy, vaan on esimerkiksi puhunut, että ”nyt tehdään uskonpuhdistus” ja uhannut hävittää naisen uskonnollisia kirjoja.”*

> QT091: *”Nainen kertoo, että kokee miehen harjoittavan uskonnollista väkivaltaa puhumalla pilkkaavasti uskovaisista naisista.”*

> TX869: *”[Miehellä] on ollut voimakasta mustasukkaisuutta naista kohtaan kauan. Nainen ei saa käydä esimerkiksi kirkossa, eikä hän saa tuoda kotiin ketään vieraita.”*

> ND041: *”[Nainen] kertoi, että mies on kieltänyt naista rukoilemasta miehen puolesta.”*

Yhteneväisenä piirteenä ikääntyneiden naisten hengellisen väkivallan kokemuksissa oli se, että miehet yrittivät estää naisilta uskonnollisen vakaumuksen harjoittamisen. Naisten kokemuksissa korostui miesten harjoittama tarkoituksenmukainen naisten pilkkaaminen ja loukkaaminen, joka saattoi vaikuttaa naisiin haavoittavasti. Haavoittuvuuden kokemus korostui etenkin silloin, kun uskonto toimi naisilla väkivaltaisissa parisuhteissa selviytymiskeinona. Tällaisissa tilanteissa naiset voivat etsiä turvaa uskonnollisista tavoista sekä Jumalasta (myös Demir 2017, 245).

Linjakummun (2016) mukaan hengellisen väkivallan kokemukset ovat subjektiivisia ja väkivallassa korostuu kokemus tekijän harjoittaman asian vahingollisuudesta. Väkivallassa yhdistyvät vallan muotojen ja käytänteiden sekä auktoriteetti- että hallinta-asemien merkitykset. Kokemuksiin vaikuttavat, kuinka ihmiset sijoittuvat sosiaaliseen ympäristöönsä ja historiaansa sekä ihmisten henkilökohtaiset kyvyt ja sopeutumisen mahdollisuudet. Kokemuksen haitallisuus liittyy osapuolten väliseen keskinäiseen suhteeseen, joka omalta osaltaan määrittää väkivallan laatua ja tekojen tuottamia haitallisia merkityksiä. (Linjakumpu 2016, 184–185.)

4.4 Taloudellinen väkivalta

Ikääntyneiden naisten kokema *taloudellinen väkivalta* koostui turvakotien asiakaskertomuksissa joko miehen harjoittamasta taloudellisesta hallinnasta tai naisen taloudellisesta hyväksikäytöstä. Byrtin ja Cookin (2025) mukaan osa taloudellisen väkivallan muodoista voi olla niin kutsutusti harmittomia toimintamalleja, mutta toisaalta ne edustavat kontrolloivia käyttäytymismalleja, jotka tuottavat taloudellista sukupuolijärjestystä niin parisuhteissa kuin niiden ulkopuolella. Miehet voivat hyödyntää taloudellista sukupuolijärjestystä omaksi edukseen sekä lisätä valtaa intiimeissä parisuhteissa. Koska miesten taloudellinen auktoriteetti ja autonomia on kulttuurisesti hyväksyttyä, voi naisten olla vaikea hahmottaa kokemiaan taloudellisen väkivallan muotoja. Siten väkivalta voi olla näkymätön taloudellisen hyväksikäytön kokemus. (Byrt & Cook 2025).

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa ikääntyneistä naisista kustansi pariskunnan elämisen puolison osallistuessa minimaalisesti perheen taloudellisiin menoihin tai miehet käyttivät rahaa omaehtoisesti, maksattivat naisilla juoksevia menoja ja kiusasivat heitä erilaisilla maksuilla. Joissain tilanteissa miehet hallitsivat naisia heidän henkilökohtaisen omaisuutensa avulla, syyllistivät naisia taloudellisesta hyväksikäytöstä ja rahan säästämisestä. Seuraavat esimerkit kuvaavat sekä taloudellisen hallinnan että taloudellisen hyväksikäytön tilanteita.

> ZH148: *”Nainen tajunnut, että suhteessa on ollut aina myös taloudellista väkivaltaa. Mies on seurannut naisen rahankäyttöä tarkasti sekä maksattanut naisella talouden laskuista ja menoista suurimman osan. Vanhemmiten miehestä tullut entistä ”pihimpi”, vaikka säästössä olisi rahaa.”*
>
> TP306: *”Nainen kertonut, että kuitenkin kaikki mennyt niin, että hänen on pitänyt huolehtia taloudesta yksin.”*
>
> HL986: *”Nainen hoitaa miehen raha-asiat. Mies epäilee, että nainen on käyttänyt kaikki miehen rahat, vaikka niin ei ole ollut. Nainen kertoo siirtäneensä omalta tililtään rahaa miehelle, että syyttely loppuisi.”*
>
> WL052: *”Mies moittinut naista siitä, että tämä [nainen] elää hänen siivellään. Mies nähnyt joskus naisen tilin saldon, ja koska nainen säästänyt sinne rahaa, hermostunut tilin rahasummasta.”*
>
> MJ019: *”Nainen kertonut, että raha on aina ollut iso riidanaihe miehelle. Mies ei hyväksy, että naisella on säästöjä sekä oma pankkitili.”*

Välillä miehet varastivat naisten rahoja sekä hallinnoivat heidän pankkikorttejaan ja pankkitilejään. Saracin ja Odabasin (2025) mukaan taloudellinen väkivalta ei ole ainoastaan yksi parisuhdeväkivallan muoto, vaan sosiaalinen ongelma, joka kiinnittyy sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja

heikentää naisten taloudellista riippumattomuutta (Sarac & Odabas 2025, 6). Parisuhteissa tapahtuva taloudellinen väkivalta voi sisältää syvälle juurtuneen sukupuolijärjestyksen, jossa rahankäyttöön liittyvä kritiikki, rahankäytön kontrollointi ja rahasta väittely ovat näennäisesti harmittomia käyttäytymisen malleja, mutta tuovat esiin taloudellisen väkivallan olemassaolon (Byrt & Cook 2025).

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan äärimmäisissä tilanteissa miehet hallitsivat perheen taloutta kokonaisvaltaisesti ja estivät ikääntyneitä naisia hoitamasta yhteisiä tai henkilökohtaisia raha-asioita, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> YA057: *”Mies oli yöllä vienyt naisen käsilaukussa olevasta lompakosta kaikki naisen rahat.”*

> EB860: *”Mies on erilaisilla verukkeilla, muun muassa pitää hakea kaupasta jotakin, saanut naisen pankkikortin haltuunsa. Hän [mies] on useamman kerran sovittujen kauppaostosten lisäksi nostanut naisen tililtä rahaa ilman lupaa.”*

> AP795: *”Mies kontrolloi naisen raha-asioita. Tällä hetkellä naisen Kela-kortti ja pankkikortti ovat miehen hallussa.”*

Osa miehistä uhkasi myydä pariskunnan yhteisen kodin etenkin silloin, kun naiset olivat turvakodeissa. Jotkut miehet myös kertoivat naisilleen, kuinka omaisuus tultaisiin jakamaan mahdollisissa erotilanteissa. Joissakin tapauksissa miehet uhkasivat hävittää tai hävittivät luvatta naisten tavaroita, jättivät naiset testamentissaan perinnöttömäksi ja pimittivät yhteistä omaisuutta. Joskus naiset pelkäsivät miestensä surmaavan heidät taloudellisen hyödyn vuoksi. Seuraavat esimerkit kuvaavat omaisuuteen ja taloudellisiin tekijöihin liittyviä asiakaskertomuksiin kirjattuja väkivallan muotoja.

DV052: *”Nainen kertoi miehen uhkailleen, että myy asunnon ja pitää kaiken itsellään.”*

MI605: *”Nainen sanoi miehen sanoneen, ettei nainen saa talosta mitään. Mies oli naisen mukaan sanonut ottaneensa asioista selvää ja että miehellä on näyttöä siitä, ettei naiselle kuulu mitään.”*

PN402: *”Nainen kertoi, että hänellä on huoli arvokkaista tavaroistaan, jotka hän on jättänyt kotiin, sillä puoliso on aiemmin myynyt hänen tavaroitaan ilman lupaa.”*

DN270: *”[Naisella] pelko, että mies tappaa ja saa vakuutuksesta rahaa.”*

NB385: *”Naisen veroilmoituksessa ollut jokin maininta miehestä. Nainen epäilee, että mies olisi jotenkin koittanut junailla itselleen naisen verorahoja, jos nainen kuolee.”*

Ikääntyneiden naisten kokemukset omaisuuteen ja taloudellisiin tekijöihin kiinnittyvistä taloudellisen väkivallan muodoista saattoivat liittyä jossain tilanteissa tiedon puutteeseen. Robertonin ja McCannin (2018) mukaan ikääntyneet naiset voivat olettaa, ettei heillä ole oikeutta koteihinsa tai omaisuuteensa tai heitä neuvoo auktoriteetti, joka ei tunne riittävän hyvin naisten elämäntilannetta. Siten naiset voivat luopua oikeuksistaan jatkaakseen elämässään eteenpäin. Tietoaukkojen vuoksi naiset tarvitsevatkin apua ja perusneuvontaa taloudellisiin ja oikeudellisiin kysymyksiinsä. (Roberto & McCann 2018, 20.)

Aineistossa ikääntyneiden naisten kokema taloudellinen väkivalta kuvautui taloudellisena hallintana ja hyväksikäyttönä jakautuen rahakonflikteihin ja taloudelliseen väkivaltaan. Ikääntyneiden naisten kokemuksissa niin loukatuksi tuleminen kuin vallan epätasainen jakautuminen näyttäytyivät tavallisina kokemuksina. Kaittilan (2017) mukaan eskaloituneissa rahakonflikteissa konflikti ei enää sitoudu tiettyyn asiaan, vaan kiinnittyy

osaksi parisuhteen vuorovaikutusta. Tällöin konfliktitilanteet sisältävät vihamielistä vuorovaikutusta, joka tuottaa uhreille tunteen loukatuksi tulemisesta ja vallan epätasaisesta jakautumisesta. (Kaittila 2017, 73.) Miesten harjoittama taloudellinen väkivalta voi sisältää kyseenalaistamattomia ja hyväksyttäviä sukupuolittuneita taloudellisia toimintamalleja sosiaalisten normien kontekstissa. Kuitenkin toimintatapojen pohjimmaisena tarkoituksena on kontrolloida, sortaa ja alentaa naisia ja saada heidät riippuvaiseksi miehistä. (Byrt & Cook 2025.)

Asiakaskertomusten perusteella osa miehistä vahingoitti ja hallitsi ikääntyneitä naisia rahan avulla sitoen heidät taloudellisten tekijöiden kautta itseensä ja vaikeuttaen naisten lähtemisen mahdollisuuksia. Siten taloudellista väkivaltaa voidaan harjoittaa niin parisuhteissa kuin sen ulkopuolella lukuisien väkivaltaisten toimintatapojen ja sosiaalisten prosessien kautta (Byrt & Cook 2025). Taloudellisessa väkivallassa tarkoituksellinen vahingoittaminen on väkivallan keskinen piirre (Kaittila 2017, 74). Siihen voi sisältyä miehen taloudellisen hyödyn tavoittelua ja kontrolloinnin tarvetta (Kaittila & Nyqvist 2015, 272). Taloudellisten resurssien hallinta voi ylittää taloudellisen rajoittamisen muodot. Sillä voi olla pitkäaikaisia seurauksia muun muassa väkivallan kohteina olevien uhrien elämän uudelleen rakentamiseen ja itsenäistymiseen. (Sarac &Odabas 2025, 4.)

4.5 Fyysinen väkivalta

Turvakotien asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten *parisuhdeväkivaltakokemukset fyysisestä väkivallasta olivat huomattavan yleisiä*. Kyseinen tulos on samassa linjassa muiden tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Stöcklenin ym. (2012) tutkimuksessa yli 66-vuotiaista parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista yli 80 prosenttia koki lievää fyysistä väkivaltaa, kuten työntämistä, tönimistä tai puremista. Keskitasoista väkivaltaa, kuten kädestä tai hiuksista vetämistä, potkimista tai esineellä lyömistä, ja vakavaa väkivaltaa, kuten nyrkillä lyömistä, kuristamista tai aseella vahingoittamista, koki naisista yhdeksän prosenttia. (Stöckl ym. 2012, 2552–2553.)

Ikääntyneiden naisten kokema fyysinen väkivalta sisälsi asiakaskertomusten mukaan sekä lievempiä että raaempia väkivallan muotoja. Lievemmissä muodoissa miehet tönivät tai pitivät kiinni naisista, estivät heitä esimerkiksi nousemasta tuolista tai käyttivät naisiin kovakouraisia otteita. Vakavimmissa muodoissa miehet repivät naisia hiuksista, löivät heitä, raahasivat huoneesta toiseen ja vahingoittivat heitä astaloilla. Aineistossa esiintyvien fyysisten väkivallan muotojen kuvaukset olivat pääsääntöisesti lyhyitä, mutta ne toivat konkreettisesti esiin naisten kokemusten todellisuutta, kuten seuraavat aineisto-otteet havainnollistavat.

> MO971: *”Mies on pukannut naista usein rintaan ja tarttunut kovakouraisesti hänen kämmeneensä.”*
>
> IR536: *”Mies tarttunut naista hiuksista sekä raahannut niistä toiseen huoneeseen, jossa käskenyt pysymään pois tieltä.”*
>
> PA725: *”Mies oli haukkunut naista ja huitaissut tätä kasvoihin, lyönyt ja repinyt tukasta.”*
>
> SP240: *”Nainen kertoi miehen olevan humalassa aggressiivinen, kertoi, kuinka mies nostelee ja mäiskii häntä.”*
>
> TA973: *”Mies oli tästä suuttunut ja lyönyt naista alumiinisella kyynärsauvalla.”*
>
> ZN964: *”Mies oli viime talvena lyönyt naista kävelykepillä niin, että nainen murtanut kätensä.”*

Joissakin tilanteissa miehet kuristivat naisia. Ikääntyneiden naisten kuristamista esiintyi turvakotien asiakaskertomuksissa säännöllisesti. Välillä kuristamistilanteet tapahtuivat yllättäen tai tilanteissa, joissa naisten puolustautumisen mahdollisuudet olivat kapeutuneet tai niitä ei ollut lainkaan.

Tämä teki väkivallasta entistä vahingoittavampaa. Seuraavat esimerkit kuvaavat kuristamisiin liittyviä tilanteita.

> CL790: *”Puoliso läimäyttänyt naista kasvoille (josta poskeen jäänyt naarmu) ja kuristanut tätä sekä peittänyt suun kädellä estääkseen tätä huutamasta.”*

> IT063: *”Eilen mies on kuristanut häntä [naista], kaatanut lattiaan, lyönyt päähän ja vartaloon.”*

> KB157: *”Nainen kertoi miehen tulleen parvekkeelle ja kuristaneen häntä kahdesti.”*

> WL438: *”[Nainen] kertoo, että mies toimii hyvin ennalta-arvaamattomasti, saattanut esimerkiksi yhtäkkiä kuristaa naista kurkusta, kun tämä [nainen] oli ollut nukkumassa.”*

Asiakaskertomusten perusteella ikääntyneet naiset kantoivat kehoissaan muistoja fyysisestä väkivallasta. Rajahin ja Osbornin (2022) mukaan väkivaltakokemukset muuttavat naisten henkilökohtaista kehollista suhdettaan ja jäävät muistoiksi kosketuksiin, liikkeisiin ja pelkoreaktioihin. Naisten ruumiilliset prosessit ja reagointitavat vaikuttavat siihen, kuinka he määrittelevät ja kokevat itsensä suhteessa väkivaltaan (Rajah & Osborn 2022, 1473). Fyysinen väkivalta loukkaa naisten ruumiillista koskemattomuutta ja muuttaa heidän suhdettaan ruumiiseen. Naisilla pahoinpidelty ruumis voi tuntua yhtaikaa vieraalta, omalta ja intiimiltä. Ruumis on sekä rakas että yhdentekevä ja pahoinpitelytilanteissa ruumis on sekä läsnä että poissa. (Husso 2003, 237–238.) Kuitenkin ruumiilliset muuttuneet reagointitavat ja uudenlaiset määrittämisen tavat voivat naisilla toimia käännekohtana siinä, kuinka he alkavat vastustamaan väkivaltaa (Rajah & Osborn 2022, 1473).

Kuten ruumiillisen läsnäolon, niin myös muistamisen ja unohtamisen välillä turvakodeissa olleet ikääntyneet naiset saattoivat käydä kamppailua.

Band-Wintersteinin ym. (2010) mukaan naisilla unohtaminen voi edesauttaa selviytymistä, mutta samanaikaisesti se voi olla vaikeaa. Siten väkivaltaisten muistojen kanssa elämisestä voi muodostua samankaltainen asia kuin vamman kanssa elämisestä. Kun muistoa verrataan vammaan, antaa se ikääntyneille naisille mahdollisuuden vapautua vastuusta ja hyväksyä väkivaltaisissa suhteissa eläminen. Vamman näkökulman omaksuminen on naisille sosiaalisesti hyväksyttävämpää ja tukee myönteisten tunteiden kehittymistä niin itseä kuin muita kohtaan. Siten tulkintatapa voi toimia naisille keinona antaa itselleen anteeksi väkivaltaisissa suhteissa eläminen. (Band-Winterstein ym. 2010, 459.)

4.6 Seksuaaliväkivalta

Turvakodeissa olleiden ikääntyneiden naisten *seksuaaliväkivallan kokemukset olivat poikkeuksellisen yleisiä*, vaikka esimerkiksi aiemman tutkimuksen mukaan määrällisesti seksuaaliväkivaltaa koki suomalaisista naisista vain noin viisi prosenttia (Luoma ym. 2011, 7, 28). Asiakaskertomusten mukaan ikääntyneet naiset kokivat parisuhteissaan seksuaalissävytteisiä puheita, seksuaalisen hyväksikäytön tekoja, raiskauksia, seksiin painostamista, masturbaatioon pakottamista ja kourimista.

Naisten seksuaaliväkivallan kokemukset voidaan pääsääntöisesti jaotella joko suoran kosketuksen tai ilman fyysistä kontaktia sisältäviin seksuaaliväkivallan tekoihin. Ilman fyysistä kontaktia sisältävät teot ovat esimerkiksi paljastelua, ei toivottuja seksuaalisävytteisiä puheita tai kommentteja sekä ei toivottua seksuaalista huomiota. (Burgess ym. 2008, 343.) Ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksiin turvakotien työntekijät kuvasivat ilman fyysistä kontaktia sisältäviä seksuaaliväkivallan kokemuksia esimerkiksi seuraavasti.

> IO528: *"Myös seksuaaliväkivaltaa on esiintynyt ja nainen esimerkiksi kertoo, että mies on katsellut ja kommentoinut muiden naisten vartaloita hänen edessään."*

> WD871: *”Nainen kertoi miehen vilkuilevan muiden naisten perään avoimesti naisen ollessa paikalla. Mies katsoo usein pornoa ja kertoo tästä naiselle, että aikoo nyt katsoa pornoa. Mies katsoo sitä myös naisen läsnä ollessa. Nainen kertoi sen loukkaavan häntä.”*

Osa miehistä suuttui naisille heidän kieltäytyessään seksistä. Miehet vaativat naisilta seksuaalisten tarpeidensa tyydyttämistä välittämättä naisten haluttomuudesta tai toiminnan kivuliaisuudesta. Pakottaminen seksiin voidaan liittää suoran kosketusten tekoihin, joita ovat esimerkiksi seksuaalinen suutelu, rintojen ja sukupuolielinten hyväilyä sekä emättimeen, suuhun tai peräaukkoon tunkeutuminen (Burgess ym. 2008, 343). Seuraavat aineisto-otteet havainnollistavat asiakaskertomuksiin kuvattuja suoran kosketuksen tekoja.

> AH979: *”[Mies] painostanut naista seksiin ja tehnyt asioita, joita nainen ei olisi halunnut. Nainen todennut, että taipunut, koska säälinyt miestä.”*

> AX474: *”Naisen sairauksien seurauksena limakalvojen kuivuus tekee yhdynnästä erittäin kivuliasta. Mies ei välitä naisen kivuista, vaan vaatii naiselta tyydytystä.”*

> BP951: *”Nainen kuvaa miestään miespuoliseksi nymfomaaniksi ja hänen [miehen] yliseksuaalisuus on ollut naisesta rankkaa.”*

Asiakaskertomuksissa ikääntyneet naiset kuvasivat miestensä harjoittamien seksuaaliväkivallan tekojen olleen arkielämässä raskaita kestää, mutta miehet olivat jatkaneet toimintaansa naisten kärsimyksestä huolimatta. Ramsey-Klawsnikin (2003) mukaan miehet voivat oikeuttaa seksiin pakottamisen, siellä mieltävät seksin osaksi avioliittoa. Naiset alistuvat, sillä heillä ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin sietää valittamatta puolisonsa käyttäytyminen. (Ramsey-Klawsnik 2003, 46.)

Vastakkaisissa tilanteissa osa turvakodeissa olleista ikääntyneistä naisista kuvasi kokevansa läheisyyden tärkeäksi parisuhteen elementiksi. He kaipasivat puolisoiltaan välittävää kosketusta, mutta miehet eivät vastanneet heidän tarpeisiinsa. Siten naiset jäivät vaille tärkeäksi kokemaansa hellyyttä. Torjunta näyttäytyi naisten kertomuksissa nöyryyttävänä ja loukkaavana kokemuksena, joka murensi entisestään naisten itsetuntoa ja naiseutta. Seuraava aineisto-ote kuvaa erään naisen kokemusta torjutuksi tulemisesta.

> LU456: *"Nainen kertoo, että heillä ei ole ollut seksiä suhteessa vuosikausiin. Nainen oli joskus ottanut asian puheeksi, ja mies oli sanonut olevansa impotentti toispuolihalvauksen vuoksi. Nainen toivoisi läheisyyttä, edes sitä, että mies olisi läsnä, kun nainen antaa miehelle suukon iltaisin."*

Kokonaisuudessaan ikääntyneiden naisten kokema seksuaaliväkivalta näyttäytyi monimuotoisina kokemuksina. Ramsey-Klawsnikin mukaan (2003) naisten kokemuksiin seksuaaliväkivallasta myötävaikuttaa miesten etuoikeutettu asema ja historiallinen näkemys vaimosta aviomiesten seksuaalisena omaisuutena (Ramsey-Klawsnik 2003, 55). Seksuaaliväkivallalle alistavana tekijänä on miesten asenne seksuaalisista oikeuksista suhteessa naisiin. Asenteessa yhdistyvät sukupuoliroolit, normit, odotetut reaktiot sekä näkemykset naisiin kohdistuvan väkivallan hyväksyttävyydestä. (McCarthy ym. 2018, 22–24.) Kaikki edellä mainitut tekijät saattoivat vaikuttaa turvakodeissa olleiden ikääntyneiden naisten seksuaaliväkivallan kokemuksiin ja edesauttaa miesten väkivallantekojen oikeutusta.

4.7 Pakottava kontrolli

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan parisuhteissaan *ikääntyneet naiset kokivat usein pakottavaa kontrollia*. Starkin (2018; 2007) mukaan pakottavan kontrollin kohteena olevien naisten toimintatavat ja arki ovat miesten sanelemaa sekä hallittua ja elämä on kuin panttivankina elämistä.

Pakottavassa kontrollissa kyse on strategiasta, jonka avulla miehet hallitsevat naisia ja pakottavat heidät toimimaan tahtonsa mukaan. Väkivalta jakautuu rankaisemiseen, satuttamiseen sekä kontrollointiin ja hallinta kohdistuu niihin asioihin, jotka ovat naisille tärkeitä päivittäisessä selviytymisessä. Konkreettiset toimintastrategiat sisältävät miehillä riistämistä, rankaisemista, oikeuksien rajoittamista, lukuisia kontrolloinnin muotoja, fyysistä ja seksuaaliväkivaltaa. Lisäksi tyypillisenä piirteenä on jatkuva väkivallan uhka, joka voi olla konkreettista tai niin hienovaraista, että ainoastaan uhreina olevat naiset ymmärtävät sen merkityksen. (Stark 2018; Stark 2007, 238–263).

Turvakotien asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten kokeman pakottavan kontrollin toimintastrategiat olivat miehillä useissa tapauksissa samankaltaisia kuin Starkin (2018; 2007) määritelmissä. Tavallisimmin naiset kokivat ystävistä tai perheistä eristämistä sekä liikkumisen ja yhteydenpidon kontrollointia. Miehet esimerkiksi määrittelivät, keitä ihmisiä naiset saivat tavata, kehen he saivat olla yhteydessä, minne mennä ja ketkä olivat tervetulleita yhteiseen kotiin (myös Beaulaurier ym. 2008; Veldhuis 2024). Eristämisen avulla kumppanit voivat rakentaa kontekstin, jossa väkivallan uhrit ovat täysin riippuvaisia kumppaneistaan (Veldhuis 2024, 9). Seuraavat esimerkit kuvaavat naisten eristämiseen tähtääviä toimintamalleja.

> QU461: *”[Nainen] kertonut pitkään jatkuneesta kontrolloinnista miehen taholta. Nainen kertonut, kuinka mies on estänyt häntä tapaamasta perhettään ja ystäviään.”*

> AL438: *”Mies rajoittanut [naisen] yhteydenpitoa ystäviin ja sukulaisiin muun muassa kieltämällä puheluita.”*

> BV275: *”Naisen kanssa käyty keskustelu toi ilmi puolison eristäneen naista sukulaisistaan, ystävistään ja kaikista niistä kontakteista, joiden yhteydessä puoliso pelkäsi naisen puhuvan kotiasioista.”*

> CF615: *”Mies kyselee aina missä nainen on ollut ja aikaisemmin tarkistanut muun muassa auton [matka]mittarin naisen käytettyä autoa.”*

> XP751: *”Nainen kertoi, että mies on rajoittanut hänen liikkumistaan ja ei haluaisi, että nainen käy kenenkään luona tai esimerkiksi lenkkeilee yksin.”*

> BH041: *”Nainen tapaa lapsiaan kodin ulkopuolella, koska mies ei halua kotinsa olevan mikään näyttelytila.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa ikääntyneistä naisista koki miestensä taholta mielenterveytensä kyseenalaistamista. Kyseinen pakottavan kontrollin muoto liittyi niin kutsuttuun mielen sumuttamiseen (eng. gaslighting), jossa puolisot yrittivät uskotella naisten olevan mieleltään sairaita ja tarvitsevan psykiatrista apua. Mielen sumuttaminen on psykologista väkivaltaa, jossa manipuloidaan uhrin mieltä siten, että hän luulee menettäneensä mielenterveytensä ja tulleensa hulluksi (Stark 2018, 22). Keskeisiä toimintataktiikoita ovat uhrien todellisuuden määrittely, hämmentävän ilmapiirin luominen ja naisten leimaaminen hulluksi (Daw ym. 2022, 20008). Seuraavat esimerkit havainnollistavat asiakaskertomuksiin kuvattuja naisten kokeman mielen sumuttamisen tapoja.

> RK594: *”Nainen kertonut, että mies raivostunut asiasta ja haukkunut häntä hulluksi akaksi.”*

> PL906: *”Mies sanoo naista sairaaksi, käskee mennä pitkäkestoiseen hoitoon.”*

> PE087: *”Nainen on ehdottanut miehelle tutkimuksia, mutta [mies] on suuttunut siitä paljon, ei ole suostuvainen asiaan. Syyllistänyt naista, että nainen on pilannut kaiken ja nainen on se, kenen pää pitäisi tutkia.”*

Välillä naisten asiakaskertomuksissa kuvattiin, kuinka miehet estivät tai yrittivät estää naisia hakemasta apua, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> NI408: *"Naisen mies yritti estää naista soittamasta hätäkeskukseen. Nainen kertoi, että oli kuitenkin saanut miehen estelyistä huolimatta soitettua ambulanssin kotiin."*

> NH784: *"Naisella ei ole ajokorttia, ja mies on tarkoituksella juonut alkoholia, ettei hänen [miehen] tarvitse lähteä viemään naista esimerkiksi lääkärikäynnille."*

Asiakaskertomusten perusteella ikääntyneiden naisten avun hakemisen vaikeuttaminen voi sulkea heiltä niitä reittejä, joissa naisten olisi mahdollista kertoa kotitilanteestaan ja kokemastaan väkivallasta. Avun hakemisen kontrollointia on havaittu myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Stöcklin ym. (2012) mukaan tutkimukseen osallistuneita ikääntyneitä naisia oli vaikea haastatella ilman puolison, hoitajan tai lasten läsnäoloa (Stöckl ym. 2012, 2561). Brossoien ja Roberton (2015) tekemässä tutkimuksessa väkivaltaiset miehet eivät jättäneet puolisoitaan missään tilanteessa yksin ja vastasivat työntekijöiden esittämiin kysymyksiin puolisoidensa puolesta. He halusivat keskustella henkilökohtaisesti työntekijöiden kanssa naisten fyysisistä rajoitteista, mielenterveydellisistä haasteista sekä hoidon ja naisten käyttäytymisen vaativuudesta sekä sen tuottamista rajoitteista. (Brossoie & Roberto 2015, 477).

Joitakin pakottavan kontrollin muotoja esiintyi ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa välillisessä muodossa. Tällöin pakottavan kontrollin toimintastrategiat eivät kohdistuneet suoraan naisiin, vaan miehet manipuloivat tai hallitsivat naisia muiden ihmisten tai asioiden kautta. Välillä lapset olivat miesten toiminnassa välineellisessä asemassa. Lapsilleen miehet esimerkiksi mustamaalasivat naisia ja kertoivat oman versionsa tapahtumista. Kyseisen käyttäytymisen naiset kuvasivat kokeneensa lastensa manipulointiyrityksinä, jonka pyrkimyksenä oli heidän maineensa tahraa-

minen, vastakkainasettelun luominen sekä lasten mielipiteeseen vaikuttaminen. Seuraava aineisto-ote käsittelee lasten välineellistä asemaa.

> AZ736: *”Nainen kertonut miehen soitelleen lapsille ja haukkuneen häntä ja sanoneen, kuinka on hyvä aviomies.”*

Välillä naisten fyysisistä sairauksista, esimerkiksi muistisairaudesta tai vammautumisesta muodostui puolisolle väylä, joka mahdollisti väkivallan ja antoi väkivallalle oikeutuksen. Ramsey-Klawsnikin mukaan (2003) vakavan sairauden tai vamman seurauksena ikääntyneiden naisten haavoittuvuus kasvaa ja heidän itsesuojelunsa vaihtoehdot kapenevat (Ramsey-Klawsnik 2003, 46). Siten pakottavan kontrollin ja naisten sairauksien yhdistelmä joissain tilanteissa voimisti turvakotien asiakaskertomusten mukaan miesten harjoittamaa kontrollointia ja hallintaa naisia kohtaan. Kyseisiä yhdistelmiä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> PM816: *”Poika kertonut isän käyttävän äidin muistisairautta hyväkseen ja kontrolloivan ja käyttävän valtaa äitiä kohtaan.”*

> LM803: *”Nainen kertoi, että mies käyttää hänen sairauttaan hyväkseen.”*

> CJ484: *”Naisen kertoman mukaan aikuinen lapsi on sanonut [hänelle]: ”Isän pitävän sinua lieassa.”. Eli esimerkiksi kotona asioita ei järjestetä niin, että nainen pystyisi mahdollisimman itsenäisesti toimimaan, vaan siten, että [nainen] tarvitsee miehen apua useimmissa asioissa.”*

Asiakaskertomusten mukaan joidenkin ikääntyneiden naisten puolisot olivat erittäin mustasukkaisia. Miesten mustasukkainen käyttäytyminen sisälsi voimakkaan hallinnan ja kontrollin tarpeen naisista (myös Beaulaurier ym. 2008, 242). Epäluuloisuutensa vuoksi miehet kyseenalaistivat naisten uskollisuutta, epäilivät naisilla olleen tai olevan parisuhteen ulkopuolinen suhde, huorittelivat heitä sekä kontrolloivat heidän liikkumistaan ja puhe-

limen käyttöä. Seuraavissa esimerkeissä kuvataan miesten mustasukkaisuuteen liittyviä pakottavan kontrollin piirteitä.

> CT141: *”Mies epäilee, että nainen on menossa muiden miesten kanssa, ilkeilee, huorittelee, huoritteli silloin, kun meinasi lyödä.”*

> LP904: *”Mies on vainoharhainen ja syyttää naista muun muassa siitä, että nainen pettää häntä naispuolisten ystäviensä kanssa.”*

> DD293: *”Naista on monesti epäilty pettämisestä, mitä ei ole tapahtunut ja muutoinkin häntä [naista] kohdellaan, kuin hän ei osaisi tai tietäisi mitään.”*

> AX838: *”Jos nainen lähtee lenkille, mies väittää, että nainen antaa persettä jollekin.”*

> BF503: *”Mies on mustasukkainen ja vahtii naisen puhelinta. Nainen kertoo, ettei voi pitää puhelimessaan ääniä päällä, koska mies epäilee hänen saavan viestejä joiltain muilta miehiltä, eikä tahdo uskoa, vaikka viestin lähettäjänä lukisi sukulaisen nimi.”*

Pakottavan kontrollin avulla osa puolisoista hallitsi ikääntyneiden naisten arkea ja elämää kokonaisvaltaisesti. Kun puolison harjoittamat pakottavan kontrollin taktiikat ovat tehokkaita, saavat he kumppaninsa täysin hallintaansa ja käyttäytymään haluamallaan tavalla (Veldhuis 2024, 5). Naisten asiakaskertomuksissa kuvattiin, kuinka miesten hallinta ulottui jopa siihen, mitä nainen teki, miltä hän näytti, mitä ja missä hän söi ja milloin nukkui.

> AX875: *”Hän [nainen] kertoo miehen istahtavan aamulla sohvalle, jossa hän [mies] istuu iltaan saakka vahtien naisen toimintaa. Mies haluaa määritellä vieraat ja keihin nainen on yhteydessä. Hän [mies] haluaa päättää missä nainen käy ja mitä tekee.”*

DM094: *”Nainen kertoo, että ei pääse käymään itse missään, kuten kampaajalla tai kirjastossa. Hän kertoo, että mies valvoo häntä, eikä hän saa myöskään meikata.”*

CY549: *”Nainen kertoo, ettei jaksa enää miestään, joka kontrolloi kaikkea, jopa syötävien leipäpalojen määrää ja esimerkiksi syyttää, että nainen olisi syönyt miehen jogurtit.”*

EH503: *”Nainen kertoo, että mies rajoittaa hänen liikkumistaan ja tekemisiään kotona. Alistaa. Nainen ei saa syödä yhteisen pöydän ääressä, vaan joutuu syömään lattialla.”*

AM283: *”Nainen ei saa mennä nukkumaan milloin haluaa, hänen pitää esimerkiksi tehdä ristikoita miehen kanssa, kun mies ei saa öisin nukuttua. Nainen sanoo miehen valvottavan häntä.”*

OT492: *”Nainen kertoi miehen käskevän tiettyyn aikaan nukkumaan kanssaan tai ottamaan lääkkeitä aikaisemmin kuin pitäisi.”*

Ikääntyneiden naisten minäkuva ja arki kuvautuivat asiakaskertomuksissa kontrolloituna esityksenä, joka oli toisen valitsemaa ja laajasti ohjailtua. Veldhuisin (2024) mukaan väkivaltaiset kumppanit voivat tarkoituksella käyttää pakottavan kontrollin taktiikoita saadakseen vähitellen kontrollin puolisoistaan sekä normalisoida ja jatkaa väkivallan käyttöä (Veldhuis 2024, 5). Miesten käyttämien pakottavan kontrollin toimintastrategioiden pyrkimyksenä on anastaa ja hallita naisten subjektiivisuutta, eli naisten yksilöllisiä ja henkilökohtaisia ominaisuuksia ja toimijuutta sekä pakottaa heidät sellaiseen sukupuolistereotypiaan, jossa heidän vapaudentunteensa vähenee. Teot sisältävät henkilökohtaisen ja yksilökohtaisen luonteen, joka kohdistuu naisten toimijuuden kapeuttamiseen ja jossa tuttu ympäristö toimii elementtinä naisten kokeman pelon herättämisessä. (Stark 2007, 206–207, 210–211, 248.)

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan miesten siirtämät sukupuolistereotypiat ikääntyneistä naisista ulottuivat toisinaan heille määriteltyihin rooliodotuksiin. Rooliodotukset sisälsivät velvollisuuden hoitaa käytännön asioita, kotia ja kotitöitä. Turvakotien työntekijöille naiset esimerkiksi kertoivat, kuinka puolisot halusivat heidän olevan hiljaa ja huolehtivan arjesta, mutta kuitenkin heidän täytyi samanaikaisesti noudattaa toimintatavoissaan miestensä asettamia ehtoja. Joissain tilanteissa miehet eivät ymmärtäneet naisten sairauksia, vaan pakottivat heidät tekemään kotitöitä fyysisistä rajoitteista huolimatta. Asiakaskertomuksissa kuvattiin naisiin liitettyjä rooliodotuksia ja naisten alisteista asemaa esimerkiksi seuraavasti.

> DO652: *”Nainen jatkaa, että kotona on oltava pimennysverhot, ruoan laittamisen hajuja ei saisi olla ja päiväunien aikaan hän on erityisen varovainen ylimääräisistä äänistä.”*
>
> PA184: *”Nainen on kertonut kokevansa, että on alistettu kotona ja että joutuu pyytämään luvan esimerkiksi pesukoneen käyttöön.”*
>
> EN802: *”Nainen kertoi, että ei pysty edes ruokaa tekemään, kun mies huutaa ja hänen pitäisi viettää aikaa hänen [miehen] kanssaan.”*
>
> ZP246: *”Mies on uhannut kauppareissukyytien loppuvan, kun naisella kestää kaupassa niin kauan, että miehellä tulee autossa odotellessa aika pitkäksi.”*
>
> FD528: *”Mies on myös sättinyt naista siitä, ettei tämä siivoa, vaikka ei enää fyysisesti pysty siivoamaan kuten ennen.”*
>
> SP641: *”Nainen kertoo, että mies ei ole myöskään ymmärtänyt hänen sairauksiaan, vaan on pakottanut esimerkiksi kauppaan, vaikka hän on ollut voimaton.” [….] ”Kotona mies käskee naista siivoamaan ja laittamaan ruokaa.”*

Turvakotien asiakaskertomusten perustella ikääntyneet naiset pakotettiin sisäistämään heihin liitetyt rooliodotukset pakottavan kontrollin avulla. Parisuhteissaan ikääntyneet naiset eivät ainoastaan noudattaneet heille määriteltyjä sukupuolittuneita rooleja, vaan niistä saattoi muodostua heille selviytymisen väline. Starkin (2007) mukaan päivittäisistä kotitalousvelvollisuuksista voi muodostaa pakottavan kontrollin toiminta-areena, jossa naisten on puolustettava henkilökohtaista arvokkuuttaan ja autonomiaa. Kotitöitä voidaan pitää fyysisesti vaativana, sukupuolen mukaan räätälöitynä, palkattomana, sosiaalisesti eristettynä, teknillisesti alikehittyneenä, anonyymina ja älyllisesti lamauttavana työnä, jonka avulla naisten alentaminen stereotyyppisiin rooleihin on mahdollista. (Stark 2007, 211–212.) Miesten kohdistama kritiikki, vähättely ja loukkaukset liittyvät usein laajempiin sosiaalisiin asenteisiin hyväksytyistä sukupuolirooleista ja edistävät psykologisen väkivallan normalisoitumista (Daw ym. 2022, 20011).

Eräänä pakottavan kontrollin erityisenä piirteenä asiakaskertomuksissa esiintyi ikääntyneiden naisten vapaudenriistoon sisältyviä tekoja. Rikoslain mukaan vapaudenriistolla tarkoitetaan toisen henkilön sulkemista sisään, sitomista tai kuljettamista johonkin, tai muulla tavoin toisen liikkumisvapauden oikeudetonta riistämistä tai ympäristöstä eristämistä. (Rikoslaki 19.12.1889/39). Vapaudenriistoon liittyvät teot näyttäytyivät asiakaskertomuksissa puolison harjoittamana asunnon tai asuintilojen hallintana. Konfliktitilanteissa miehet eivät päästäneet naisia lähtemään asunnoista, he eristivät naisia toiseen huoneeseen, veivät heidän kotiavaimensa, häätivät ulos asunnoista tai lukitsivat heitä asuntojen ulkopuolelle. Etenkin talviolosuhteissa tapahtuva naisten uloshäätäminen oli äärimmäistä pelkoa herättävä ja hengenvaarallinen väkivallan muoto, eikä itse tekoon naisilla ollut suojautumisen tai puolustautumisen mahdollisuuksia. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten kokemuksia vapaudenriistosta.

> DU697: *”[…] Mies oli takavarikoinut naisen laukun ja avaimet, jottei tämä pääsisi lähtemään mihinkään. Naisen tavarat olivat noin viikon verran takavarikoituna.”*

RP093: *”Nainen kertoi miehen ottaneen kaikki avaimet pois ja lukinneen hänet esimerkiksi makuuhuoneeseen.”*

OY304: *”Nainen kertoo tilanteesta, jossa mies on jättänyt yöpaitasillaan olleen naisen ulos, lukinnut ovet ja lähtenyt autolla pois. Lähimpään naapuriin on useita kilometrejä. Nainen kertoo ajatelleensa, että varmaan paleltuu kuoliaaksi ulkona.”*

QS684: *”Naisen mukaan mies ei päästänyt häntä sisälle hakemaan puhelintaan tai tietokonettaan ja nainen oli lähtenyt asunnolta yö housuissa, sukkasillaan ja takki päällä. Nainen kertoo, että mies oli lukinnut myös muiden rakennusten ovia, jotta hän ei pääsisi niihin sisälle.”*

GA182: *”Aamulla, kun nainen herännyt, niin mies heittänyt hänet uudelleen ulos ja lukinnut oven.”*

BV378: *”Viime yönä mies oli ajanut naisen pois kotoa sanoen, ettei nainen saa nukkua samassa sängyssä, eikä edes samassa asunnossa.”*

FJ646: *”[…] Mies oli ajanut naisen ulos yhteisestä asunnosta ja käskenyt naista konttaamaan takaisin asunnolle […].”*

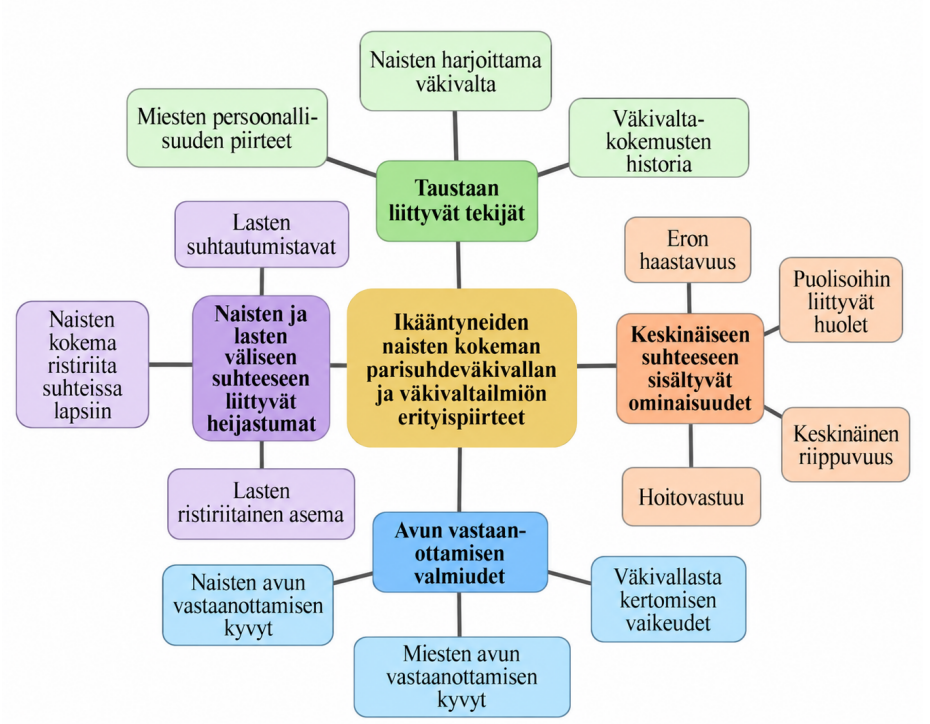
Ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa pakottavan kontrollin ilmenemismuodot piirsivät kuvaa naisten kokemasta julmasta ja sairaasta todellisuudesta, joka näyttäytyi harvoin ulkopuolisille ihmisille. Miesten käyttämät toimintastrategiat voivat saada naiset uskomaan, että miesten tarpeet ja halut ovat kaikista tärkeimpiä ja miehet voivat tehdä mitä tahansa hallitakseen tai nöyryyttääkseen naisia (Spangler & Brandl 2007, 323). Pakottavan kontrollin voimistuessa psykologinen väkivalta voi muuttua entistä avoimemmaksi, esiintymistiheys kiihtyä ja toimintatapojen vakavuus lisääntyä. Väkivallan vakavoituminen voimistaa uhrien kokemaa pelkoa, vaikka suhteissa ei olisi ollut fyysistä väkivaltaa. (Daw ym. 2022, 20011).

Aineiston perustella ikääntyneiden naisten kokema pakottava kontrolli oli miesten harjoittamaa vallan käyttöä, joka ei välttämättä sisältänyt konkreettista fyysistä väkivaltaa, vaan alati läsnä olevan väkivallan uhan. Pahimmillaan uhka välittyi naisille miesten nonverbaalisen viestinnän, katsomisen ja näkemisen sekä vallankäytön kautta. Veldhuis (2024) mukaan väkivaltaiset kumppanit voivat käyttää toimintatavoissaan psykologisia pakottavan kontrollin menetelmiä, jotka eivät tule näkyviin konkreettisesti, mutta herättävät uhreissaan pelkoa. Väkivaltakokemustensa seurauksena naiset voivat pelätä miestään, eikä miesten tarvitse tehdä paljoakaan, jotta naisten pelko mahdollisesta väkivaltatilanteen eskaloitumisesta herää uudelleen. (Veldhuis 2024, 12–13.)

Miesten toimintatavat kertoivat heidän valta-asetelmistaan suhteissa ikääntyneisiin naisiin, joka muodostui sekä näkyvistä että näkymättömistä vallankäytön muodoista. Protasiuk ym. (2024) mukaan valta voidaan nähdä sekä näkyvänä että näkymättönä väkivaltana. Katsominen ja näkeminen voivat olla vallan välineitä ja sisältää voimaa, joka välittyy väkivallan kohteena olevaan henkilöön muodostaen parisuhteessa tapahtuvassa väkivallassa arkipäiväisen hyväksikäytön välineen, kiistämisen ja vastarinnan muodon sekä tavan jakaa hoitoa ja suhteita. Siten katsominen ja näkeminen ovat sekä käyttäytymisen tapoja, että vallan ja väkivallan intiimiä, sosiaalista ja institutionaalista luonnetta. (Protasiuk 2024, 1370–1373.)

5 Parisuhdeväkivaltailmiön keskeiset erityispiirteet

Turvakotien asiakaskertomusten perustella ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta näyttäytyi kompleksisena ilmiönä, joka sisälsi erityispiirteitä ja muodostui useiden tekijöiden välisistä kokonaisuuksista. Keskeisistä ilmiöön liittyvistä erityispiirteistä ja erityispiirteisiin liittyvistä ominaisuuksista muodostin kuvion 5. Vaikka kuviossa eri tekijät erottelin toisistaan, oli niillä selkeä keskinäinen yhteys. Erilaisten tekijöiden välisiä yhteyksiä on havaittu myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi pariskunnan keskinäisen riippuvuuden, erilaisten haavoittuvuustekijöiden, sosiaalisen eristäytymisen, stressin, hoitotaakan, vallan ja kontrollin ulottuvuuksien sekä väkivallan historian on todettu olevan keskeisessä roolissa naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa. (Mysyuk ym. 2015, 3054; Gerino ym. 2018, 1).

Kuvio 5. Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ja parisuhdeväkivaltailmiön erityispiirteet.

Turvakotien asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa ja väkivaltailmiössä esiintyi neljä suurempaa erityispiirteiden kokonaisuutta, jotka sisälsivät pariskunnan taustaan liittyviä tekijöitä, keskinäiseen suhteeseen sisältyviä ominaisuuksia, avun vastaanottamisen valmiuksiin kiinnittyviä asioita sekä naisten ja lasten välisiin suhteisiin liittyviä heijastumia. Jokainen erityispiirteiden kokonaisuus koostui useiden eri tekijöiden monimutkaisesta yhdistelmästä, mutta yhdisti samanaikaisesti muita eri elementtejä toisiinsa. Seuraavat alaluvut käsittelevät tarkemmin kuviossa esiteltyjä erityispiirteitä.

5.1 Pariskunnan taustaan liittyvät tekijät

Pariskunnan taustaan liittyvät erityispiirteet koostuivat aineistossa miesten ja ikääntyneiden naisten persoonallisuuden piirteistä, naisten harjoittamasta väkivallasta ja puolisoiden väkivaltakokemusten historiasta. Naisten asiakaskertomuksissa esiintyi kirjauksia siitä, minkälaiseksi naiset luonnehtivat puolisoitaan ja millaisina he kuvasivat miestensä persoonallisuutta ja muita luonteenpiirteitä. Kuvausten perustella miesten persoonallisuutta ei voitu luokitella ainoastaan yhteen tyyppiluokkaan, vaan kyse oli pikemminkin useiden luonteenpiirteiden ja ominaisuuksien kirjosta.

Osa ikääntyneistä naisista luonnehti miehiään vihamielisiksi, pitkävihaisiksi, äkkipikaiseksi ja helposti loukkaantuviksi. He havaitsivat puolisoissaan narsistisia piirteitä ja tunnekylmyyttä, eivätkä miehet olleet naisten mukaan koskaan sietäneet heikkoutta tai myöntäneet olevansa väärässä. Osa naisista kuvasi miestensä persoonaa päinvastaisesti. Heidän mukaansa miehet olivat hiljaisia ja sisäänpäin kääntyneitä, eikä miehille asioista keskusteleminen ollut ominaista. Välillä naiset kuvasivat miehillään olevan kaksi päinvastaista persoonaa, joista toinen oli naisia kaltoinkohteleva. Seuraavat esimerkit esittävät naisten kuvauksia puolisoidensa persoonallisuuden piirteistä.

> KE586: *”[Naisen mukaan] puoliso selittää mustan valkoiseksi ja nainen kertoo, että puolisolla olisi narsistisia piirteitä, vähintään jonkin asteisia.”*

> XR418: *”Nainen kuvaili miestä tunnekylmäksi erakkoluonteeksi. Nainen sanoo heidän lapsienkin pelkäävän sanoa isälleen mitään, koska hän [mies] heti pahoittaa siitä mielensä.”*

> QA560: *”Nainen kertoo, ettei ole miehen kanssa kunnolla jutelleet vuosikausiin.”*

> SF025: *”Nainen sanonut, että miehessä on selkeästi kaksi eri ihmistä tai persoonaa, joista toinen ihminen on aivan ihana, joka on hellä ja ihastuttava ja toinen on hyvin ärsyttävä ihminen, johon ei voi luottaa ja joka kohtelee huonosti.”*

Ikääntyneiden naisten tuottamien kuvauksien perusteella osalla heidän puolisoistaan esiintyi persoonaan liittyviä rakenteellisia haasteita, tunnesäätelyn vaikeuksia sekä empatiakyvyn ja ihmissuhdetaitojen puutteita. Väkivaltaisten tekojen luonteen perustella uhrit voivat kuvata puolisoidensa kärsineen persoonallisuushäiriöstä (Daw ym. 2022, 20000). Heikkojen ihmissuhdetaitojen, kliinisen masennuksen, vakavien persoonallisuusongelmien ja alkoholinkäytön seurauksena puolisot voivat pitää väkivaltaisia toimintamalleja ainoana keinona ratkaista hankalia konflikteja (Beck 1999, 130).

Asiakaskertomusten mukaan osa miehistä oli haasteellisten persoonallisuudenpiirteiden vuoksi riitautunut naapureiden, sukulaisten ja omien lastensa kanssa tai he olivat itse katkaisseet sosiaalisia suhteitaan. Miesten niukka sosiaalisten suhteiden määrä eristi ikääntyneitä naisia ja haastoi heidän mahdollisuuksiaan ylläpitää sosiaalisia suhteita, kuten seuraavat aineisto-otteet havainnollistavat.

> ET682: *”Mies on kieltänyt poikaansa tulemasta kotiin, koska poika on puuttunut tilanteeseen.”*

> HX395: *”Nainen kertonut miehellä olevan myös riitaisat välit tapaamisella mukana olleen tyttären kanssa, mikä on vaikuttanut hänen ja tyttären väleihin.”*

> QS720: *”Asuessaan miehen luona siellä vieraili vain muutama miehen sukulainen. Miehen kanssa [he] eivät esimerkiksi käyneet koskaan missään kyläilemässä, koska sosiaalisia verkostoja ei miehellä juuri ollut.”*

Ikääntyneille naisille ymmärrys miestensä haastavista persoonallisuuden piirteistä oli helpottavaa. Ymmärryksen ja nimeämisen avulla naiset voivat ulkoistaa puolisoidensa käyttäytymistä ja saada siitä ennustettavampaa (Zink ym. 2006, 642). Naiset saattoivat saada selityksen miestensä väkivaltaiselle käyttäytymiselle ilman, että heidän tarvitsi kyseenalaistaa parisuhteissaan olleita hyviä ominaisuuksia tai pitää miestensä väkivaltaista käyttäytymistä tahallisena. Toisaalta miesten haastavat persoonallisuuden piirteet estivät naisilta normaalien tunteiden, tarpeiden ja rajojen ilmaisun, sillä miesten tunteet ja tarpeet olivat ensisijaisia. Naiset saattoivat jäädä parisuhteissaan yksin ilman vastavuoroista emotionaalista yhteyttä, jota vahvisti sosiaalinen eristäytyminen.

Joidenkin miesten persoonallisuudessa oli ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan tapahtunut muutoksia joko sairastumisen tai päihteidenkäytön seurauksena. Kyseisistä havainnoista turvakotien asiakaskertomuksissa oli toistuvasti merkintöjä.

> GK304: *”Nainen kertoi miehen käytöksen muuttuneen yhtäkkiä ja ennen tämän [miehen] sairauksia heillä meni ihan hyvin.”*

> KK331: *”Miehen muistisairaus alkoi noin viisi vuotta sitten. Nainen miettinyt, miten miehen persoonallisuus muuttui.” […] ”Miehellä oli ensimmäisenä alkanut tuhoutumaan aivoista kohta, joka vaikuttaa tunne-elämään. Mies alkoi muuttua yhä väkivaltaisemmaksi.”*

> AG271: *”Nainen harmitellut miehen alkoholin käyttöä ja kuinka se on muuttanut miestä miehen ikääntyessä.”*

Sairastumisen tai päihteidenkäytön seurauksena tapahtuneet käyttäytymisen ja persoonallisuuden muutokset tarjosivat turvakodissa oleville ikääntyneille naisille selityksen puolisoidensa väkivaltaiselle käyttäytymiselle, eikä selitysmalli ollut naisille niin uhkaava, kuin vallitseva todellisuus. Dobashin ym. (2000) mukaan alkoholiin liittyvät selitykset siirtävät väkivallan harjoittamisen ulkoisen voiman aiheuttamaksi toiminnaksi,

joka voidaan ratkaista alkoholinkäytön lopettamisella. Tällöin väkivalta ei henkilöidy, eikä miesten tarvitse pitää itseään väkivaltaisena, naisten ei tarvitse mieltää miestään väkivaltaiseksi, eikä kummankaan tarvitse sanoa parisuhteensa olevan väkivaltainen. (Dobash ym. 2000, 30.)

Muutamissa naisten asiakaskertomuksissa nousi esiin ikääntyneiden naisten itsensä harjoittama väkivalta puolisoita kohtaan. Naisten harjoittaman väkivallan muotoina olivat henkinen, fyysinen ja digitaalinen väkivalta. Turvakotien työntekijöille naiset esimerkiksi kertoivat, kuinka olivat hermostuneet puolisoilleen, räyhänneet, olleet ilkeitä, pisteliäitä ja kärkkäitä. Naisten käyttämä fyysinen väkivalta sisälsi tavaroiden heittämistä, potkimista, lyömistä tai lyömisen yrittämistä ja tönimistä. Digitaalisen väkivallan muotona oli miesten puhelimien tutkiminen. Seuraavat esimerkit kuvaavat asiakaskertomuksiin kirjoitettuja naisten käyttämiä väkivallan muotoja.

> SV214: *”Mies oli haukkunut naista ja huitaissut tätä kasvoihin, lyönyt ja repinyt tukasta. Nainen kertoo huitaisseensa miestä takaisin ja mietti nyt, että ei olisi pitänyt.”*

> KF442: *”[Nainen] sanoi, ettei itsekään ole viaton, että on joskus töninyt [puolisoa], lähinnä itseä puolustaakseen.”*

> CS928: *”[Nainen] oli lyönyt miestä avokämmenellä. Nainen sanoi, että ei koko pitkässä avioliitossaan ollut ikinä mitään tällaista, ja että ei ole itse ollut koskaan ennen väkivaltainen.”*

> LY840: *”Nainen kertoo itse olevansa riitatilanteissa paha suustaan ja myöntää aloittaneensa erään riitatilanteen sanallisesti sekä potkaisemalla miestä kylkeen.”*

> KS103: *”Nainen kertoo epäluulojensa vuoksi käyttävän itse miestä kohtaan digitaalista väkivaltaa, sillä on tutkinut miehen puhelimen.”*

Ikääntyneiden naisten harjoittamassa väkivallassa osa väkivaltatilanteista liittyi itsepuolustukseen ja osa naisten itsensä aloitteellisuuteen. Lattu (2016) kuvaa naisten käyttämän väkivallan liittyvän kahteen kategoriaan. Ensimmäisessä kategoriassa naisten väkivaltainen käyttäytyminen liittyy tilanteisiin, joissa miehet ovat väkivaltaisia naisia kohtaan. Tällöin naiset pyrkivät vastustamaan tai lopettamaan väkivallan, tai reagoivat myöhemmin kumppaniensa väkivaltaiseen käyttäytymiseen omalla aggressiivisella käyttäytymisellään. Toisessa kategoriassa on naisten aloitteellisuus. Naiset käyttäytyvät väkivaltaisesti puolisoitaan kohtaan konfliktitilanteissa esimerkiksi kokiessaan tunteidensa ohitettavan, jäävänsä ilman huomiota tai mustasukkaisuuden seurauksena. (Lattu 2016, 213.) Naiset voivat oikeuttaa väkivallan käytön hätääntymisellä, neuvottomuudella, ylikuormituksella tai turvallisuuteen liittyvällä huolella (Flinck & Paavilainen 2010, 194).

Viimeisenä taustaan liittyvänä tekijänä ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa korostui pariskunnan väkivaltakokemusten historia. Osa naisista kertoi turvakodin työntekijöille olleensa väkivaltaisissa parisuhteissa aikaisemmin, mutta myös osa miehistä oli harjoittanut naisten mukaan väkivaltaa aiempia kumppaneitaan tai muita ihmisiä kohtaan. Seuraavat esimerkit kuvaavat aiempia pariskunnan historiassa esiintyviä väkivaltakokemuksia ja väkivallan tekoja.

> MU058: *”[Nainen] kertoo, että hänellä on ollut aikaisemmin kaksi muuta miessuhdetta, joissa molemmissa häntä on kohdeltu huonosti ja on ollut väkivaltaa.”*

> JV075: *”Aikaisemmissa [naisen] parisuhteissa ollut myös väkivaltaisuutta sekä päihteiden käyttöä.”*

> IH483: *”Naisen mukaan seksuaaliväkivaltaa on ollut jo suhteen alussa, jolloin mies oli käynyt lähisukulaisen rintoihin ja yrittänyt raiskata tämän […]”*

> LF071: *”Nainen kertoo miehen myös pahoinpidelleen muita, täysin tuntemattomia ihmisiä ja saanut tuomioita pahoinpitelyistä.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneet naiset saattoivat ohittaa tietoisuuden puolisoidensa aiemmista väkivaltaisista teoista ja vähätellä niiden merkitystä. Naiset saattoivat pitää puolisoidensa käyttäytymistä entistä puolisoa kohtaan oikeutettuna, eivätkä tiedostaneet sen olevan riskitekijä väkivallan siirtymisessä heidän väliseen parisuhteeseen. Dawnin ym. (2022) mukaan osa väkivallan uhreista tietää puolisoidensa väkivaltaisesta käyttäytymisestä edellisiä kumppaneita kohtaan. Uhreille tekijät kieltävät toimintansa, kertovat vääristynyttä tarinaa tapahtumista tai selittävät käyttäytymisensä olleen entisten kumppaneidensa syytä. Koska uhrit haluavat uskoa puolisoidensa kertomuksia, voivat he sivuuttaa tiedon merkityksen. (Daw ym. 2022, 20004).

Joidenkin ikääntyneiden naisten ja miesten elämässä esiintyi ylisukupolvista väkivaltaa. Tutkimuskirjallisuudessa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivalalle altistavaksi tekijäksi on todettu muun muassa väkivallan ja trauman siirtyminen sukupolvelta toiselle (Gerino ym. 2018, 1). Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät naisten kuvauksia heidän tai puolisoidensa lapsuudessa tapahtuneista väkivaltakokemuksista.

> KL161: *”[Lapsuudessa] naisen äiti purkanut pahaa mieltään ja oloaan naiseen antamalla naiselle selkäsaunoja monta kertaa viikossa koivuvitsalla.”*

> RL103: *”Naista on pahoinpidelty lapsena ja hän on kasvanut sijaiskodissa.”*

> IZ856: *”Nainen kertoo, että miehen lapsuudessa on ollut väkivaltaa.”*

Ikääntyneiden naisten ja miesten lapsuuden väkivaltakokemukset, altistuminen vanhempien väliselle väkivallalle sekä aiemmat parisuhdeväkivaltakokemukset saattoivat myötävaikuttaa väkivallalle altistumiseen ja

väkivaltaisiin käyttäytymismalleihin myöhemmässä elämässä. Lapsuuden väkivaltakokemukset voivat normalisoitua ja siirtyä myöhempiin perhe- ja lähisuhteisiin (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939; Stöckl ym. 2012, 2553, 2559). Väkivallan ollessa opittu käyttäytymismalli ja asenteiden puoltaessa väkivallan käyttöä, voidaan aggressiivisia toimintamalleja oppia ja tukea lukuisissa ympäristöissä, joissa yksilöt elävät ja tekevät elämäänsä koskevia jokapäiväisiä päätöksiä (Dobash ym. 2000, 31).

Asiakaskertomusten mukaan miehet olivat toisinaan harjoittaneet väkivaltaa sekä puolisoitaan, lapsiaan, lähisukulaisiaan ja naisten aiemmista parisuhteista syntyneitä lapsia kohtaan. Siten väkivallan kokemukset olivat osalla naisista jatkuneet sukupolvelta toiselle (myös Stöckl ym. 2012, 2553, 2559). Aciernon ym. (2010) mukaan aiemmat traumaattiset kokemukset esimerkiksi ihmissuhteissa ja parisuhteissa lisäävät ikääntyneiden naisten henkisen, seksuaali- ja taloudellisen väkivallan mahdollisuutta. Lisäksi altistuminen ympäristössä tapahtuneille traumaattisille kokemuksille voi lisätä väkivallan riskiä. (Acierno ym. 2010, 295–296.) Sukupolvelta toiselle siirtyvää väkivaltaa kuvattiin ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> BR840: *”Nainen puhui siitä, kuinka hänen miehensä ei tunnustanut heidän poikaansa omakseen ja pahoinpidelleensä tätäkin.”*

> LG010: *” Nainen kertoi, että mies on käyttänyt perheen [nyt aikuisiin] lapsiin fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Perheen lapsiin kohdistuva väkivalta on jatkunut naisen mukaan vuosikaudet.”*

> JQ480: *”Naisen mukaan mies oli [parisuhteen] alusta asti ankara naisen nuorinta poikaa kohtaan. Mies oli hakannut toistuvasti poikaa, myös päähän.” […] ”Keskustelussa nainen kertoi miehen hakanneen häntä monta kertaa. Naisen tietojen mukaan mies on ollut aikaisemmin väkivaltainen myös äitiään kohtaan.*

Joidenkin ikääntyneiden naisten kohdalla väkivaltakokemusten ylisukupolvisuutta esiintyi naisen ja lapsen välisissä suhteissa. Väkivaltaa voi esiintyä sukupolvien välillä ja tekijöinä voivat toimia uhrien lapset tai lapsenlapset (Lehtonen & Perttu 1999, 104). Naisten asiakaskertomuksissa väkivallan tekijöinä saattoivat toimia naisia kohtaan sekä nykyinen tai entinen puoliso että lapsi.

> LK789: *”Fyysistä väkivaltaa nainen kertoo kokeneensa entisen miehensä puolelta (lyöminen, työntäminen, töniminen, kiinni käyminen ja kuristaminen), tyttären kertoo häntä potkineen […].”*

> LN797: *”Jonkin aikaa sitten aikuinen lapsi oli suuttunut jostain pienestä asiasta, hermostunut äidilleen, ottanut laatikosta puukon ja uhannut äitiään. Lapsi oli kaatanut äidin lattialle ja vetänyt hiuksista.” […] Myös mies haukkuu naista ja tönii häntä.”*

> KS539: *”[Nainen kokenut] pitkää jatkunutta henkistä väkivaltaa puolison ja lastensa taholta. [Nainen] kertoo puolison halveksivasta käytöksestä ja lasten asettumisesta isänsä puolelle sekä [lasten] syytöksistä, että hän on hullu.”*

Turvakodin asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten väkivaltakokemukset eivät aina liittyneet vain parisuhteisiin. Toisinaan väkivalta oli naisilla elämänhistoriallinen jatkumo, joka siirtyi sukupolvelta toiselle, jonka uhriksi nainen saattoi joutua ja joka oli aina naisten elämässä läsnä. Dobashin ym. (2000) mukaan miehet voivat olla väkivaltaisia puolisoitaan kohtaan, mutta väkivaltaa voi esiintyä myös laajemmassa kontekstissa, johon kuuluvat perhe, ystävät sekä kulttuuriset ja institutionaaliset ympäristöt (Dobash ym. 2000, 31). Koska väkivalta on voinut kuulua naisten elämään kauan, voivat he mieltää väkivallan omaan elämäänsä kuuluvaksi tavanomaiseksi asiaksi, jota he ovat sietäneet ja johon sopeutuneet. Tällöin opitut kiintymyssuhde-, käyttäytymis- ja vuorovaikutusmallit voivat sitoutua naisten elinikäisiin väkivaltakokemuksiin, välittyä nykyhetkeen

sekä vaikuttaa toimintamalleihin ja ajatusmaailmaan (Herrenkohl ym. 2022, 322).

Aineiston perusteella ikääntyneet naiset etsivät toisinaan vastauksia väkivaltakokemuksiinsa puolisoidensa persoonallisuuden piirteistä tai ulkoisista tekijöistä ja yrittivät ymmärtämisen kautta hyväksyä väkivallan olemassaolon. Parisuhdeväkivallassa osapuolten roolit eivät kuitenkaan olleet aina yksisuuntaisia, sillä myös osa ikääntyneistä naisista käytti väkivaltaa puolisoitaan kohtaan. Siten taustaan liittyvistä ominaisuuksista muodostui monisyinen väkivallan erityispiirteisiin kytkeytyvä kokonaisuus, jossa osapuolten roolit eivät aina olleet yksiselitteisiä.

5.2 Pariskunnan keskinäiseen suhteeseen sisältyvät ominaisuudet

Pariskunnan keskinäiseen suhteeseen sisältyvät ominaisuudet kiinnittyivät ikääntyneiden naisten huoliin puolisoidensa itsenäisestä selviytymisestä sekä niihin tekijöihin, jotka liittyivät naisten ja miesten väliseen keskinäiseen riippuvuussuhteeseen, hoitovastuuseen ja eron haastavuuteen. Naisten kokemuksia kehystävänä elementtinä olivat elämänmittaiset parisuhteet, joihin naisia olivat sitoneet pitkä yhteiselämä, miesten ja naisten fyysiset sairaudet, keskinäinen avuntarve sekä molemminpuolinen riippuvuus.

Turvakotijaksoilla lähes kaikki ikääntyneet naiset kantoivat huolta puolisoidensa kotona selviytymisestä. Naisten tuottamaa huolta kuvattiin turvakotien asiakaskertomuksissa toistuvasti.

> IP690: *”Nainen sanoi, että häntä huolettaa miten mies pärjää.”*

> EP274: *”Naisella kova huoli miehen pärjäämisestä. Nainen kertoo muun muassa muistuttavansa miestä lääkkeenotosta ja varmistavan, että tämä [mies] käy varatuilla lääkäriajoilla.”*

> LP289: *”Naisella huoli miehestä, koska tämä [mies] ei pysty käymään kaupassa, eikä oikein muista syödä, kun juominen on päällä.”*

> RM906: *”Nainen on huolissaan puolisonsa pärjäämisestä. [Nainen] kertoo puolison olevan lähes sokea ja muistinaleneman takia hän [mies] ei muista ottaa lääkkeitään.”*

> JW176: *”Nainen sanoo, että on miettinyt, että jos tilanne ei muutu ja menee vain pahemmaksi, niin turvallisuutensa ja jaksamisensa takia hänen on pakko lähteä. Kyynelehtii, kun kertoo että ei haluaisi jättää kotia ja miettii, miten mies selviää asioiden hoitamisesta itsekseen.”*

Naisten huoli puolisoidensa kotona selviytymisestä saattoi liittyä heidän omaksumiinsa vaimon ja huolehtijan rooleihin. Osa naisista oli toiminut puolisoidensa hoitajina tai omaishoitajina. Naiset kokivat miestensä hoitamisen velvollisuutenaan, josta irti päästäminen oli haastavaa. Ikääntyneillä naisilla voi olla perinteisiin sukupuolirooleihin juurtuneita ideologioita, joihin liittyy kumppanin hoitamisen tarve, ja jotka kiinnittävät naisia väkivaltaisiin suhteisiin (Safar ym. 2023, 29). Keskittyminen kumppanista huolta pitävän vaimon rooliin voi tuottaa naisille uudenlaisen merkityksen parisuhdeväkivallan ulkopuolelta (Zink ym. 2006, 644). Seuraavat esimerkit kuvaavat naisten kokemaa puolisoidensa hoitamiseen liittyvää velvollisuutta.

> KZ352: *”Nainen miettii, että onko hän omalla toiminnallaan edesauttanut miehen toimintakyvyn heikkenemistä. Nainen kertoo, että tekee kotona kaiken. Pukee miehen, auttaa vaipat päälle, tekee ruoan ja tarjoilee sen [miehelle] television ääreen.”*

> HV039: *”Nainen kertoo ehdottaneensa eroa aiemmin, mutta mies todennut, ettei pärjää yksin eikä nainen saa jättää häntä. Keskusteltu velvollisuudentunteesta, jota nainen kertoo kysyttäessä kokevan.”*

Joissakin tilanteissa naisten velvollisuudentunne puolisoidensa hoitamisesta ja naisten rooli toimia puolisoidensa hoitajina toimi suhteeseen sitovana tekijänä. Sosiaaliset ja sukupuolinormit voivat vaikuttaa ikääntyneiden naisten päätöksiin pysyä väkivaltaisissa parisuhteissa ja huolehtia väkivaltaisista kumppaneistaan, mutta ne voivat liittyä myös naisten häpeän kokemuksiin ja edistää naisten sosiaalista eristäytymistä (Meyer ym. 2020, 13). Toisaalta puolisoiden sairaudet voivat muuttaa suhteissa olevaa vallan ja kontrollin dynamiikkaa, joka antaa ikääntyneille naisille mahdollisuuden löytää myötätuntoisia ja empaattisia tunteita puolisoitaan kohtaan perinteisten sukupuoliroolien ohessa. Hoitajan rooli voi muovata naisten identiteettiä uudelleen, hämärtää väkivallan uhrin roolia sekä elinikäisten väkivaltakokemusten historiaa. (Band-Winterstein 2012, 508, 511).

Asiakaskertomusten mukaan naiset tiedostivat toisinaan oman ja puolisonsa välisen riippuvuussuhteen. Naisilla haavoittuvuus saattaa johtaa riippuvuuteen, mutta samanaikaisesti se voi olla riippuvuuden seuraus. (Mysyuk ym. 2015, 3044–3045; Perttu 1998, 25.) Väkivalta voi kietoutua riippuvuuden, läheisyyden ja luottamuksen väliseen suhteeseen, jotka ovat ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa keskeisiä tekijöitä (Policastro & Finn 2017, 314). Seuraavat esimerkit kuvaavat naisten tietoisuutta puolisoihinsa liittyvistä riippuvuussuhteista.

> YA895: *”Nainen pohti, miten vaikeaa eroaminen on iäkkäänä, kun kokee että molemmat tarvitsevat toisiaan.”*

> EK136: *”Nainen kertoi haluavansa vielä yrittää miehen kanssa. Nainen kertoi, että hän on läheisriippuvainen ja se vaikuttaa hänen päätökseensä.”*

Joissakin tilanteissa ikääntyneet naiset tukeutuivat puolisoilta saatuun hoitoapuun, ja osa naisista koki puolisoiltaan saamansa arkisen, konkreettisen ja taloudellisen avun väkivaltaa merkittävämpänä asiana. Sairauksien, heikkouden ja vammojen lisääntyminen saattaa edistää ikääntyneiden naisten riippuvuutta puolisoistaan (Pathak ym. 2019, 71; Kilbane & Spira

2018, 168), joka puolestaan voi lisätä miesten harjoittamaa väkivaltaa naisia kohtaan (Pathak ym. 2019, 71). Riippuvuutta kuvatiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> PR057: *”Nainen on kertonut, että hänen puolisonsa auttoi häntä myös fyysisissä haasteissa, eikä hän kaivannut kotihoidolta niihin tukea.”*

> JW662: *”Nainen kokee pelottavana itsenäisen asumisen vaihtoehdon, koska hänellä on sairauksia ja yksin asuessa ei voisi turvautua puolisoon.”*

> KT054: *”Nainen kertoo olevansa fyysisesti pitkäaikaissairas ja patologisesti riippuvainen miehestään.”*

Ikääntyneiden naisten riippuvuus miestensä tarjoamasta avusta tai hoitosuhteen tuottama velvollisuudentunto saattoivat edistää naisen ja miehen välistä keskinäistä sidosta. Tällöin joko naisen tai puolison vakavista fyysistä sairauksista ja toimintakyvyn vajeista muodostui naisille parisuhteeseen sitova tekijä. Joissain tilanteissa puolisoiden molemminpuolinen riippuvuussuhde sekä terveydelliset ja taloudelliset haasteet kietoutuivat toisiinsa ja haastoivat naisten itsenäisen selviytymisen kykyä. Kyseinen useiden tekijöiden monimutkainen yhdistelmä on tavanomainen piirre ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa (Meyer ym. 2020, 33, Penhale 2021, 155). Turvakotien asiakaskertomuksissa terveydellisten ja taloudellisten tekijöiden välistä yhteyttä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> KI095: *”Nainen miettii kuinka ei tiedä mitä tehdä, kun on sairas ja tavallaan tarvitsee miehen apua ja on yhteinen talo. Mietti, että erokaan ei ole vaihtoehto.”*

> LR927: *”Nainen kertoo itkuisena, ettei haluaisi erota miehestä ja uskoo tämän [miehen] välittävän, vaikka ei sitä näytäkään. Nainen toteaa, ettei pärjää yksin. [Työntekijä] kysynyt, onko hän taloudellisesti riippuvainen miehestä. Nainen vastaa, että sitäkin.”*

Asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten kokemalla psykologisella riippuvuudella oli useita ulottuvuuksia ja toisinaan se kiinnittyi osaksi taloudellista riippuvuutta. Waitesin (1993) mukaan psykologinen riippuvuus on harvoin täysin erotettavissa taloudellisesta riippuvuudesta. Ulottuvuuksia monimutkaistaa sosialisaatio, patriarkaaliset institutionaaliset rakenteet, naisten sopeutuminen sekä heille kuuluva huolehtijan rooli. Siten riippuvuus voi olla naisilla moninkertaista, sillä oman riippuvuutensa lisäksi riippuvuus voi liittyä muihin sosiaalisiin suhteisiin. (Waites 1993, 56.)

Myös parisuhteista eroaminen näkyi aineistossa ikääntyneiden naisten näkökulmasta kompleksisena ilmiönä. Osa naisista oli itse ehdottanut puolisoilleen eroa, mutta miehet eivät olleet siihen suostuneet, eivätkä naiset olleet pystyneet tekemään eropäätöstä itse. Avioeron mahdottomuuteen vaikuttivat muun muassa naisten kokema pelko eron seurauksista, uskonnollinen vakaumus ja avioliittovalaan liittyvä lupaus. Kyseiset tekijät sitoivat naisia parisuhteeseen ja tuottivat heille velvollisuudentunteen pysyä avioliitossa väkivallasta huolimatta. Avioeroon liittyvää ristiriitaa kuvattiin turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> OK603: *”Nainen tuo esiin avioeron, ja on siitä useamman kerran puhunut myös miehensä kanssa. Mies ei kuitenkaan ole koskaan halunnut lopullisesti erota.”*

> WF428: *”Nainen puhunut erosta puolisonsa kanssa, mutta tämä [mies] sanonut, että ero tapahtuu vain ambulanssin avustuksella.”*

> AZ268: *”Nainen puhunut avioliiton merkityksestä ja siitä, kuinka on aina ajatellut, ettei eroa. Miettii myös lausetta: ”Niin myötä kuin vastoinkäymisissä.”.*

> WB739: *”[Mies] sanonut [naiselle] vain, että heidän piti elää naisen kanssa kuolemaan saakka yhdessä ja näin he olivat luvanneet toisilleen.”*

Pääsääntöisesti turvakodeissa olleet ikääntyneet naiset olivat erittäin sitoutuneita avioliittoihinsa. Barnettin ja LaVioletten (1993) mukaan uskonnolliset naiset voivat kamppailla hengellisten periaatteidensa kanssa etenkin silloin, kun väkivallan tekijänä toimii ihminen, jota he rakastavat ja johon he luottavat. Avioeron yhteydessä naiset voivat olla huolissaan eron tuottamasta kielteisestä asemasta sekä siihen liittyvästä sosiaalisesta stigmasta. Siten hengellisistä periaatteista ja naisten uskonnollisesta vakaumuksesta voi muodostua naisille väkivaltaiseen suhteeseen sitova tekijä (Barnett & LaViolette 1993, 31–32, 36.)

Muutamat turvakodeissa olleista naisista olivat yrittäneet irtautua aiemmin puolisoistaan ja asuneet hetken aikaa omissa asunnoissaan. Kuitenkin he olivat palanneet takaisin väkivaltaiseen parisuhteeseen esimerkiksi arjen tylsyyden tai yksinäisyyden kokemusten vuoksi. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten eroyrityksiä.

> UC117: *”Nainen kertoo lähteneensä [parisuhteesta] muutama vuosi sitten, jolloin muutti yksiöön. Nainen kokee, ettei siellä ollut tarpeeksi tekemistä tai omaa pihaa, palasi sen takia miehensä luokse.”*

> XR890: *”[Nainen] kertoo asuneensa jonkin aikaa yksin, mutta se aika ollut hänestä kamalaa. Kuvaa yksinäisyyden tulleen hänen luokseen pyytämättä ja kutsumatta.”*

Joissain tilanteissa ikääntyneet naiset eivät olleet kyenneet irtautumaan väkivaltaisista parisuhteistaan edes ulkopuolisista kehotuksista tai tuesta huolimatta. Tällöin naiset kuvasivat, etteivät he olleet vielä valmiita siihen.

> KM983: *”[Nainen] kertoo lähipiiristään, jossa useampi läheinen ihminen neuvonut naista lähtemään liitosta.”*

> VW830: *”Naisen mukaan häntä on jo aikaisemmin tuettu lähtemään turvakotiin ja irtaantumaan väkivaltaisesta suhteesta, mutta nainen ei ole ollut siihen valmis.”*

Kokonaisuudessaan turvakotien asiakaskertomukset osoittivat, että ikääntyneiden naisten ja miesten keskinäisiin suhteisiin liittyi useiden eri tekijöiden ja ominaisuuksien erilaisia yhdistelmiä, jotka sitoivat naisia parisuhteisiin. Naiset saattavat mieltää parisuhteeseen sitoutumisen positiivisena ominaisuutena ja parisuhteesta irrottautumisen sitoumuksen hylkäämisenä, vaikka jääminen tarkoittaisi väkivallan jatkumista (Barnett & LaViolette 1993, 19; Keskinen 1996, 44–46, 50). Elämänmittaisessa avioliitossa ikääntyneet naiset voivat oppia elämään väkivallan ja rakkauden samanaikaisuuden kanssa (Zink ym. 2006, 647). Kuitenkin väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen vaatii naisilta toisenlaisen narratiivin kehittämistä, joka sisältää tyydyttymättömässä suhteessa elämisen hyväksymisen (Band-Winterstein 2012, 511).

Ikääntyneillä naisilla parisuhteisiin sitovina tekijöinä korostuivat molemminpuoliset kognitiiviset ja fyysiset vammat, keskinäinen riippuvuus, hoitovastuu sekä eron haastavuus. Toisinaan kyseiset tekijät kasautuivat ja kietoutuivat toisiinsa tuottaen pariskunnan välille molemminpuolista riippuvuutta. Parisuhteissa ikääntyneillä naisilla korostuivat vaimon ja hoitajan roolit. Naiset halusivat toimia puolisoidensa kumppaneina ja huolehtijoina ja kokivat roolinsa merkityksellisenä. Rooliensa kautta naiset saattoivat luoda ja ylläpitää suhteita väkivaltaisiin puolisoihin väkivaltakokemuksistaan huolimatta (myös Zink ym. 2006, 644). Siksi suhteeseen sitovat elementit, elementtien yhteenkietoutuminen ja keskinäinen riippuvuus ilmensivät ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan mutkikasta luonnetta.

5.3 Avun vastaanottamisen valmiudet

Turvakotien asiakaskertomuksissa avun vastaanottamisen valmiuksiin liittyvät erityispiirteet sisälsivät miesten ja naisten avun vastaanottamisen

kyvyt sekä väkivaltakokemuksista puhumisen vaikeudet. Väkivaltatutkimuksissa ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ja avun hakemisen haasteiden välinen yhteys on heikosti tunnistettu (Beaulaurier ym. 2008, 243).

Asiakaskertomusten mukaan yhteiselämänsä aikana osa naisten puolisoista ei ollut suostunut puhumaan naistensa kanssa arkielämässä esiintyvistä haasteista ja harjoittamastaan väkivallasta. Miehet olivat toistuvasti kieltäytyneet ottamasta apua vastaan niin viranomaisilta kuin muilta läheisiltä tai kieltäneet naisia kertomasta perheen tilanteesta ulkopuoliselle ihmisille. Seuraavat esimerkit kertovat asiakaskertomuksissa esiintyviä kuvauksia miesten avun vastaanottamisen vaikeuksista.

> XN240: *”Nainen koki, ettei mies ota vastaan apua. Nainen kertonut kuinka on kauan yrittänyt saada miestä avun piiriin.”*

> VA061*: ”[Naisen mukaan] mies ei kuitenkaan ole valmis ottamaan ulkopuolista apua vastaan varsinkaan, jos se maksaa.”*

> EB804: *”Nainen kertoo olleensa yhteydessä miehen ystävään, joka perhetuttu ja luvannut käydä katsomassa miestä. Nainen oli kertonut miehelleen tästä ja tämä [mies] oli kieltänyt ketään tulemasta.”*

Välillä pariskunnan näkemykset avun tarpeesta olivat vastakkaisia. Osa miehistä ei nähnyt henkilökohtaisessa toiminnassaan tai päihteiden käytössään mitään muuttamisen tarvetta, eikä osa miehistä suostunut lääkärin tutkimuksiin tai hyväksynyt saamiaan diagnooseja. Toisinaan miehet kertoivat lääkärin vastaanotolla naisten toimivan omaishoitajana ja kieltäytyivät sillä perusteella ulkopuolisesta avusta. Vastakkaisista näkemyksistä avun tarpeellisuudesta oli kirjoitettu asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> FC936: *"... [Nainen] sanoi, että on jo kauan miettinyt miehen tarvitsevan hoitopaikan, koska [mies] ei pärjää kotona. Nainen sanoin miehen osanneen aina puhua ja sanoneen, että hänellä on vaimo kotona."*

> BL791: *"Vaikka nainen itse kokee pärjäävänsä yksin ja haaveilee omasta asunnosta, miehen toimintakyky ei enää ole hyvä. Mies ei yleensä usko lääkärien hänelle antamiin diagnooseihin, eikä suostu hoitoihin."*

> FP285: *"Naisen miehellä on aamulla aika lääkärille, ja nainen olisi halunnut etukäteen kertoa lääkärille miehen tilanteesta. [Nainen] ei usko miehen itse kertovan asioista totuudenmukaisesti."*

Myös osa ikääntyneistä naisista kieltäytyi tarjotusta avusta. Naiset kokivat selviytyvänsä elämäntilanteestaan joko itsenäisesti tai läheisten tai muun verkoston tuella. Väkivaltaa kokeneiden naisten avun vastaanottaminen ei aina ole välitöntä ja joskus naiset tarvitsevat useita mahdollisuuksia ottaakseen tarjottua apua vastaan (Dominguez ym. 2021, 475). Avun vastaanottamisen esteenä naisilla voivat olla vahvat kulttuuriset arvot ja odotukset annetun avun vastaavuudesta (Brossoie & Roberto 2015, 478). Lisäksi naiset voivat uskoa, että monien ongelmiensa vuoksi heille ei ole palvelujärjestelmässä sopivia palveluita tai ikänsä vuoksi he eivät ole niihin oikeutettuja (Beaulaurier ym. 2007, 753). Seuraavat esimerkit kuvaavat tilanteita, joissa naiset kieltäytyivät tarjotusta avusta.

> LP188: *"Ehdotin [työntekijä] naiselle ulkopuolista keskusteluapua, mutta nainen sanoi, että haluaa miettiä asioita itsekseen."*

> BT170: *"Nainen sanoo, että hän ei tarvitse mitään apua kotiin, sillä hänellä on lapsi, joka auttaa. Nainen kieltäytyy menemästä lääkäriin ja kieltäytyy myöskään, että turvakodille järjestettäisiin verkostopalaveri sosiaalihuollon kanssa."*

> LW973: *”Nainen ei halua, että perheen tilanteesta tehdään huoli-ilmoitus, ei myöskään koe tarvetta avo- tai ryhmätyöskentelylle.”*

Viimeisenä aineistossa esiintyvänä avun vastaanottamisen valmiuksiin liittyvänä tekijänä esiintyi väkivallasta kertomisen vaikeudet. Turvakotijaksoilla naiset kertoivat työntekijöille, kuinka he olivat esimerkiksi valehdelleet läheisille ihmisille parisuhteissaan olevan kaiken hyvin, peitelleet miestensä väkivaltaista käyttäytymistä tai salanneet väkivaltakokemuksensa (myös Keskinen 1996, 40). Safarin ym. (2023) mukaan naisten arvomaailmassa avun hakemista väkivaltaongelmaan tai väkivaltakokemuksista puhumista ei välttämättä pidetä hyväksyttävänä toimintatapana (Safar ym. 2023, 2428). Siten osa naisista ei anna palveluverkostossa vihjeitä siitä, että he ovat kokeneet parisuhdeväkivaltaa, vaan käyttäytyvät normaalisti ja vaikuttavat voivansa hyvin (Brossoie & Roberto 2015, 477). Salaamisen vuoksi osalla turvakodeista olleista naisista väkivaltakokemuksista puhuminen oli haastavaa. Seuraavat esimerkit käsittelevät asiakaskertomuksiin kirjoitettuja kuvauksia väkivallan salaamisesta ja puhumisen vaikeuksista.

> MA114: *”[Nainen] ottanut puheeksi sen, kuinka tilanteissa ja [yksilö] keskusteluissa tärisee. Kertoo, että häntä jännittää puhuminen näistä asioista.”*

> KU745: *”Nainen kertoo fyysistä väkivaltaa olleen myös useasti aiemmin heidän suhteensa aikana, mutta ei ole niistä mihinkään ikinä puhunut.*

> XT619: *”Nainen kertonut, että ei ole tilanteestaan puhunut oikein koskaan kenellekään.”*

Useat ikääntyneet naiset kertoivat turvakodin työntekijöille salanneensa väkivaltakokemuksensa kauan. Naiset kuvasivat, kuinka he eivät olleet koskaan puhuneet kokemuksistaan perheen ulkopuolisille ihmisille tai hakeneet tilanteeseensa apua (myös Dominguez ym. 2021, 475; Cohen

ym. 2007, 1229). Välillä naiset eivät hakeutuneet terveydenhuollon palveluihin edes pahoinpitelyistä saamiensa vammojen vuoksi tai tehneet kokemuksistaan rikosilmoitusta poliisille. Erityisesti perheenjäsenten harjoittamasta psyykkisestä väkivallasta, laiminlyönnistä ja hyväksikäytöstä ikääntyneiden naisten on vaikea ilmoittaa ulkopuolisille ihmisille (Dominguez ym. 2021, 475).

Turvakotien työntekijöille ikääntyneet naiset nimesivät väkivaltakokemustensa salaamisen taustatekijöiksi häpeän, pelon puolisoidensa reagointitavoista sekä kulissien ylläpitämisen tärkeyden. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten kertomia väkivaltakokemusten salaamiseen liittyviä tekijöitä.

> KM839: *”Aiemmin hän [nainen] ei ole puhunut kenellekään [miehen harjoittamasta väkivallasta], eikä ole saanut minkäänlaista apua tai tukea kotiin esimerkiksi miestä hoitaessaan.”*

> UR902: *”[Naiselta] kysytty onko nainen koskaan käynyt lääkärissä näyttämässä vammojaan. Nainen sanoi, ettei ole ja totesi, että miehelle oli aina tärkeää pitää kulissit ulkopuolelle, että kaikki on hyvin.”*

> VS492: *”Nainen kokee häpeää ja kertoo pitäneensä kulisseja pitkään yllä.”*

Aineiston perusteella ikääntyneiden naisten puhumattomuuden taustalla oli toisinaan heidän huolet miestensä reagointitavoista. Naiset olivat huolissaan henkilökohtaisesta turvallisuudestaan etenkin silloin, kun puolisot saivat tietää naisten kertoneen väkivaltakokemuksistaan. Ikääntyneillä naisilla kertomisen seurauksiin liittyvä pelko avun hakemisen yhteydessä on havaittu edistävän väkivallan salaamista (Dominguez ym. 2021, 471). Toisaalta naisten vaikenemista voi edesauttaa vähäisten resurssien ja tuen puutteen seurauksena tapahtuva tilanteeseen jähmettyminen ja jumiutuminen (Brossoie & Roberto 2015, 477). Seuraavat esimerkit käsittelevät

asiakaskertomusten kuvauksia naisten puhumattomuuden haluttomuudesta.

> *MB266: ”Nainen melko vaitonainen asiasta ja työntekijän kysyessä, eikö asiakas halua puhua tapahtuneesta, nainen sanonut, ettei halua. Nainen ei oma-aloitteisesti puhu väkivallasta, vastailee hieman epämääräisesti työntekijän kysymyksiin.”*

> *MB407: ”Naisen kerronta hajanaista ja työntekijän on haastavaa saada selville tapahtumia. Työntekijän kysyessä tarkentavia kysymyksiä nainen vetoaa muistamattomuuteen tai haluttomuuteen vastata kysymyksiin. Nainen kieltäytyy kertomasta mitään miehestä tai väkivallasta turvakodille. Nainen toistaa useaan kertaan miehen olevan vaarallinen.”*

> *MB996: ”Nainen ei ole tehnyt rikosilmoitusta. Nainen kertoi asuvansa muutaman tunnin matkan päässä turvakodista, ei halunnut kertoa asuinkuntaansa eikä nimeään.”*

Turvakotien asiakaskertomuksissa naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin liittyi vahva vaikenemisen kulttuuri. Useissa tilanteissa naiset eivät puhuneet parisuhteissaan tapahtuneesta väkivallasta ulkopuolisille ihmisille. Henkilökohtaisten asioiden salaaminen ydinperheen ulkopuolisilta ihmisiltä voi olla ikääntyneillä naisilla nuoruudesta lähtien opittu tapa (Weeks ym. 2016, 52). Tämän vuoksi yksityiseksi mielletyistä perheasioista keskusteleminen vaatii naisilta sukupolvelta toiselle siirtyvien kieltojen ylittämistä. Salassa pidetyistä asioista keskusteleminen voi olla erityisen vaikeaa niille naisille, jotka syyllistävät itseään väkivallasta. Tällöin puhuminen voi syventää heidän kokemansa häpeän ja hämmennyksen tunteita. (Beaulaurier ym. 2008, 240.)

Turvakodeissa olleilla ikääntyneillä naisilla vaikenemisen taustatekijät saattoivat liittyä puolisoa ja avioliittoa kohtaan tuntemaan lojaalisuuteen, perhekeskeiseen ajatteluun ja sukupolvelta toiselle siirtyneeseen opittuun

hiljaisuuteen. Opittu hiljaisuus saattoi estää naisia tuomasta esiin parisuhteissaan olevia intiimejä ja henkilökohtaisia ongelmia. Sen seurauksena naiset voivat kokea väkivallan yksityiseksi asiaksi, josta he eivät ole valmiita kertomaan (myös Safar ym. 2023, 2424). Toisaalta naiset voivat pitää ulkopuolisten toimijoiden puuttumista yksityiseen perhe-elämäänsä uhkana, joka hajottaa heidän ylläpitämät kulissit ja tuovat esiin synkän ja väkivallan värittämän todellisuuden. Naiset voivat kantaa huolta siitä, mitä viranomaistoimijat voivat löytää, hajoaako perhe ja mitä muita seurauksia ulkopuolisella puuttumisella on. (Wydal & Zerk 2017, 253.)

Pitkäkestoisten väkivaltakokemusten seurauksena ikääntyneet naiset saattoivat sopeutua vallitsevaan tilanteeseen. Sopeutumisen seurauksena naisten väkivaltakokemukset voivat kiinnittyä osaksi sosiaalista kontekstia, jossa miehen harjoittama valta ja kontrolli ovat hallitsevia (Band-Winterstein ym. 2010, 461). Aineiston perustella ikääntyneiden naisten sukupuolistuneet rooliodotukset ja käsitykset miesten ja naisten välisistä valtasuhteista saattoivat voimistaa naisten vaikenemista ja heikentää avun vastaanottamisen valmiuksia. Kuitenkin tilanteissa, joissa pariskunnan avun tarve liittyi terveyteen tai hoivaan, saattoivat naiset olla valmiimpia kertomaan parisuhteissaan olevista haasteista ja miestensä harjoittamasta väkivallasta. Tilanteissa, joissa naisten puolisot kieltäytyivät tarjotusta avusta, eivät naiset välttämättä pystyneet kyseenalaistamaan miestensä kielteisiä päätöksiä. Siten naiset jäivät konkreettisen avun ja auttamisjärjestelmän ulkopuolelle.

5.4 Naisten ja lasten väliseen suhteeseen liittyvät heijastumat

Viimeisenä laajempana erityispiirteenä ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa esiintyi miesten harjoittaman parisuhdeväkivallan ja naisten väkivaltakokemusten tuottamia heijastumia naisten ja lasten väliseen suhteeseen. Heijastumat liittyivät naisten kokemaan ristiriitaan suhteissa lapsiin, lasten ristiriitaiseen asemaan sekä lasten henkilökohtaisiin suhtautumistapoihin.

Välillä turvakodeissa olleet naiset kokivat suhteensa lapsiin ristiriitaisena. Vaikka turvakotijaksoilla useat naiset olivat yhteydessä lapsiinsa, kertoivat tilanteestaan ja pyysivät lapsiaan salaamaan olinpaikkansa, kokivat naiset syyllisyyttä lasten ja isän välisen suhteen huonontumisesta parisuhdeväkivallan tullessa ilmi. Syyllisyyttä naiset kokivat myös tilanteista, joissa puolisot olivat toistuvasti yhteydessä lapsiinsa ja tivasivat heiltä naisten olinpaikkaa, kuten seuraava aineisto-ote esittää.

> HO341: *”[Nainen] kertoi olevansa stressaantunut, sillä mies oli soittanut tyttärelleen ja kysellyt naisen olinpaikkaa. Nainen kertoi, että hänestä tuntuu pahalta, sillä tyttärellä on muutenkin stressiä parhaillaan, ja että kokee syyllisyyttä asiasta.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan naiset pyrkivät usein suojelemaan lapsiaan vallitsevalta tilanteelta, eivätkä halunneet kertoa lapsilleen realistisesti väkivaltakokemuksistaan. Toisaalta naiset voivat olla huolissaan perheenjäsentensä tuomitsevuudesta ja syyllistämisestä (Beaulaurier ym. 2007, 749).

Osa ikääntyneistä naisista ei halunnut, että lapset joutuisivat valitsemaan isänsä ja äitinsä väliltä, tai että lapset joutuisivat mahdollisen eron seurauksena hoitovastuuseen isästään. Naisten pohdintoja lastensa suojelemisen tarpeesta sekä heidän huoliaan koskien puolisoiden hoitovastuun siirtymisestä lapsille kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> MC745: *”Nainen kertoi kärsineensä koko avioliiton ajan miehensä käytöksestä ja on suojellut lapsiaan viimeiseen asti kaikelta tiedolta, miltä on pystynyt.”*

> LA164: *”Nainen kertoi, että lapset ovat hänelle suuri ilo, mutta hän ei kuitenkaan halua rasittaa lapsiaan hänen omilla huolillaan. Lapset kuitenkin tietävät, että mies on aggressiivinen ja saattaa välillä käyttää väkivaltaa naista kohtaan.”*

> QT918: *”Muutoinkin nainen kokee, ettei halua kuormittaa lapsiaan liikaa, vaan puhuu näistä asioista [väkivaltakokemuksista] mieluummin muille.”*

> WY894: *”Nainen jatkaa lasten myös ehkä pelkäävän, että he joutuvat huolehtimaan isästä, jos äiti muuttaa kotoa pois.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan useat lapset olivat tietoisia äitiensä kokemasta parisuhdeväkivallasta, ja osa lapsista oli tiedostanut tilanteen vakavuuden sekä isänsä vaarallisuuden. Kuitenkaan lapset eivät välttämättä pystyneet puhumaan isänsä kanssa hänen väkivaltaisesta käyttäytymisestään (myös Beaulaurier ym. 2007, 750). Osa lapsista tuki äitiään tekemään rikosilmoituksen, mutta osa lapsista toivoi, etteivät äidit kertoisi kokemuksistaan poliisille, vaikka väkivalta oli ollut vakavaa. Asiakaskertomuksissa kyseisiä teemoja kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> DI709: *”Nainen kertoo, että lapset ymmärtävät, että miehellä voi naksahtaa päässä ja silloin hän on hengenvaarassa.”*

> SF808: *”Nainen kertoo heidän nuorimmalla lapsella olevan huoli siitä, että isä menee psykoosiin ja tappaa äidin.”*

> LO872: *”Nainen oli keskustellut lastensa kanssa rikosilmoituksen teosta, mutta lasten pyytäessä, ettei sitä tehtäisi, nainen pohtii vielä asiaa.”*

Toisinaan lapset halusivat pysyä tilanteissa puolueettomina. He pyrkivät vetäytymään vanhemmistaan, kokivat asemansa vanhempiensa erotilanteessa vaikeana, eivätkä halunneet sekaantua vanhempiensa tilanteeseen henkilökohtaisesti. Band-Winterstein ym. (2010) mukaan naiset voivat käydä lastensa kanssa kivuliaita ja tunteita herättäviä keskusteluja, joissa lapset voivat tasapainotella molempien vanhempiensa välillä. Lapset voivat haluta säilyttää suhteensa molempiin vanhempiin väkivaltakokemuksista ja

äitiinsä kohdistuneesta väkivallasta huolimatta. Lasten suhtautumistavan naiset voivat kokea henkilökohtaisena loukkauksena ja epäoikeudenmukaisuutena. (Band-Winterstein ym. 2010, 456–457.) Turvakotien asiakaskertomuksissa lasten vetäytyvää roolia kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> KE632: *”Nainen kokee, että lapset eivät uskalla auttaa häntä, ettei isälle välity niin sanotusti puolien ottaminen.”*

> KV017: *”Poika on sanonut [naiselle], ettei halua asettua kummankaan puolelle, vaan haluaa olla riippumaton.”*

> HZ450: *”Poika kokee olevansa vanhempiensa tilanteen takia pahassa välikädessä.”*

Lasten vetäytyvä suhtautuminen saattoi liittyä lasten ja vanhempien välisten roolien muutokseen, johon vaikuttivat parisuhdeväkivallan ilmitulo ja vanhempien muuttuneet olosuhteet. Band-Winterstein (2012) mukaan tavallisesti pariskuntien aikuiset lapset ovat osa vanhempiensa elämää koko heidän elämänkaarensa ajan. Aikuisuuden ja aikuisuuteen liittyvän luottamuksen myötä lasten rooli suhteissa vanhempiin muuttuu. Ikääntyessään vanhemmat voivat tukeutua yhä enemmän lapsiinsa ja tarvitsevat heitä selviytyäkseen, koska parisuhdeväkivalta ja vanhuus ovat kuluttaneet suurimman osan heidän henkisistä ja fyysisistä resursseistaan. Siten parisuhdeväkivallan historia ja vanhuuden yhdistelmä voi tuottaa uudenlaisen todellisuuden molemmille osapuolille. (Band-Winterstein 2012, 511.)

Asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten päätös pysyä väkivaltaisessa suhteessa vaikutti joissain tilanteissa heikentävästi naisten ja lasten välisiin suhteisiin. Osa lapsista halusi äitiensä eroavan. Lapset painostivat ja velvoittivat äitiään eroamaan sekä auttoivat käytännön asioiden hoitamisessa jopa vastoin naisten toiveita. Band-Wintersteinin (2012) mukaan vanhuus tuo monenlaisia muutoksia sekä väkivaltaiseen että vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen. Vanhuus velvoittaa lapsia puuttumaan vanhempien välisiin ristiriitoihin entistä aktiivisemmin neu-

vottelemalla ja vanhempien rooleja kontrolloimalla. Lasten harjoittama kontrollointi on jatkoa parisuhteissa elävien vanhempien vaikealle ja väkivaltaiselle suhteelle. (Band-Winterstein 2012, 510.)

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan lasten määräilevät ja kontrolloivat toimintatavat naiset kokivat loukkaavana, itsemääräämisoikeutensa ohittamisena ja holhoamisena. Naiset kuvasivat, kuinka lapset olivat toiminnallaan pyrkineet vangitsemaan heidät sekä käskyttävän, kuinka heidän tulisi toimia, kuten seuraava aineisto-ote esittää.

> HF319: *”Nainen kuitenkin koki, ettei hänellä ole omaa tahtoa ja häntä viedään kuin ”pässiä narussa”.” […] ”Nainen kokee, että poika on vienyt holhoamisen liian pitkälle ja nyt heillä on välit poikki.”*

Toisinaan turvakodeissa olleiden ikääntyneiden naisten lapset häpesivät naisten turvakotijaksoja ja yrittivät saada naisia palaamaan kotiin. Davidsonin ym. (2024) mukaan naisilla voi olla vaikea lähteä väkivaltaisista parisuhteista silloin, kun lapset pyytävät heitä jäämään kumppaniensa luo. Lapset eivät välttämättä miellä isäänsä pahaksi, eivätkä ole tietoisia isänsä harjoittaman väkivallan ulottuvuuksista ja vakavuudesta. Lapset voivat uskoa, että naiset pystyvät omalla toiminnallaan hallitsemaan isänsä käyttäytymistä, eivätkä pysty sisäistämään väkivallan seurauksia, sillä he eivät ole olleet väkivaltaa todistamassa. (Davidson ym. 2024, 1872–1873.)

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan joissain tilanteissa lapset eivät ymmärtäneet äitiensä eropäätöksiä, vaan syyllistivät heitä isänsä jättämisestä, asettuivat tukemaan isää ja kyseenalaistivat äitiensä mielenterveyden. Naisten ja lasten väliset konfliktit sekä lasten harjoittama naisten syyllistäminen voivat olla vaikeita haasteita naisille ja vahvistaa heidän itsesyytöksiään. (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939). Ne perheet, jotka ovat tietoisia pitkäkestoisesta vanhempien välisestä parisuhdeväkivallasta, voivat olla erityisen uhria tukemattomia. Perheenjäsenet voivat kieltää väkivallan, syyttää uhria tai suhtautua vihamielisesti ajatukseen vanhempiensa erosta ja perheen hajottamisesta. (Beaulaurier ym. 2008,

240.) Asiakaskertomuksiin lasten negatiivista suhtautumista kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> JX806: *”Tytär ja mies olivat puheillaan saaneet naiselle kurjan olon. Tytär syytellyt naista muun muassa turvakotiin tulosta ja tytärtä hävettää se.”*

> DB002: *”[Naisen] tytär ei haluaisi vanhempiensa eroavan ja tytär on sanonut, että nainen kaltoinkohtelee miestään muuttamalla pois.”*

> KU146: *”[Nainen] kertoo miehen ja lasten viestittelystä keskenään. Viesteissä lapset kehottavat painokkaasti isäänsä ottamaan eron naisesta, joka on heidän mielestään jakomielitautinen ja hullu. Nainen on pahoillaan viesteistä ja hänen haukkumisestaan.”*

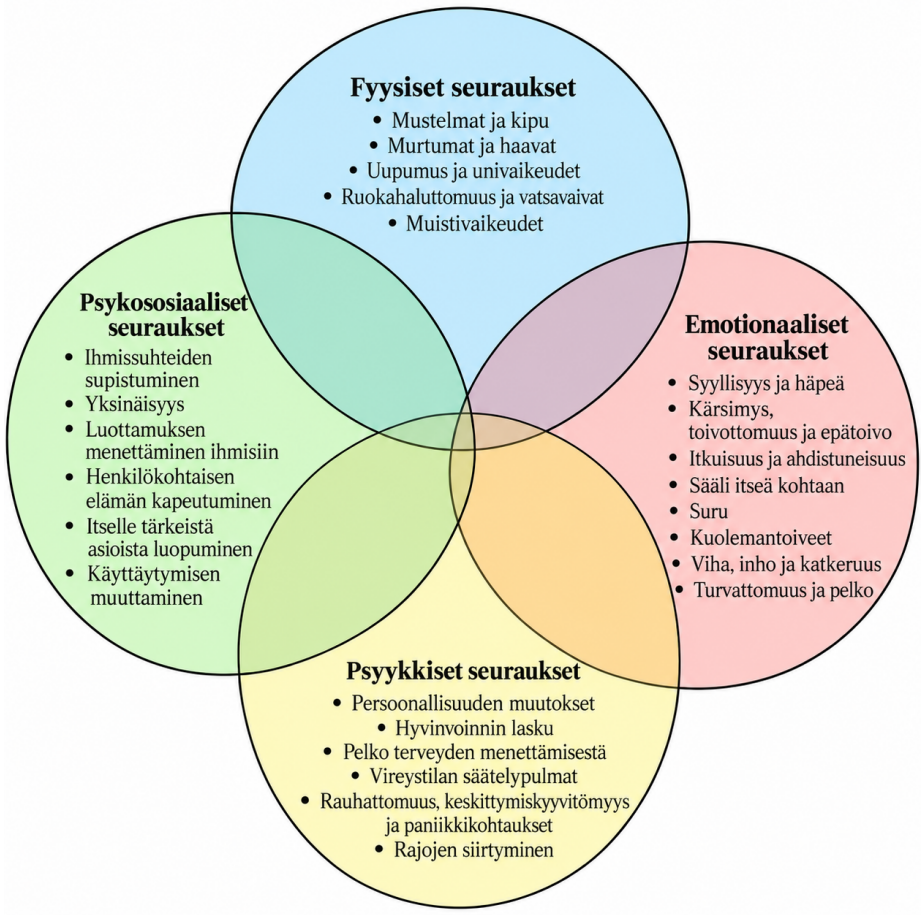
Aineiston perustella parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyneiden naisten suhteissa lapsiin erottui lasten kaksijakoinen rooli. Turvakotijaksoilla useat naiset joutuivat käymään moraalista kamppailua henkilökohtaisen hyvinvointinsa, arvomaailmansa, lastensa suhtautumistapojen ja perhesiteiden ylläpitämisen välillä. Lapset toimivat joko naisten moraalisina tukijoina tai heidän kokemusmaailmansa haastajina. Moraalisen tuen näkökulmassa osa lapsista tuki, hyväksyi ja ymmärsi äitiensä turvakotijaksot ja eropäätökset. Naiset kokivat lapsiltaan saadun ymmärryksen, tuen ja huolenpidon huojentavana ja heidän toimijuuttaan tukevana tekijänä. Toisinaan ikääntyneiden naisten lapsien rooleissa painottui vastuullisen aikuisen ja huolehtijan rooli. Tässä roolissa lapset tukivat, vaikuttivat ja kontrolloivat äitiensä valintoja ja päätöksiä niin myönteisissä kuin negatiivisissa merkityksissä.

Kokemusmaailman haastajan rooliin asettuneet lapset kyseenalaistivat äitiensä väkivaltakokemuksia, turvakotijaksoja ja eropäätöksiä. Kyseenalaistamista tapahtui etenkin silloin, kun lapset mielsivät väkivallan johtuvan itse naisesta tai väkivalta ei ollut riittävän näkyvää tai ymmärrettävää. Lasten suhtautumistavat saattoivat heijastaa heidän henkilökohtaista ko-

kemusmaailmaa väkivallan normalisoitumisesta ja väkivallan värittämästä perhedynamiikasta. Toisaalta se saattoi kertoa lasten haluttomuudesta asettautua toisenlaiseen, tukijan ja auttajan rooliin suhteissa vanhempiinsa. Joissain tilanteissa naiset joutuivat perustelemaan lapsilleen väkivaltakokemuksiaan ja päätöksiään. Samanaikaisesti he joutuivat käsittelemään kokemaansa syyllisyyttä ja häpeää aiheuttamastaan tilanteesta, väkivaltakokemusten esiintulosta sekä pettymystään lastensa suhtautumistavoista. Siksi lasten negatiiviset ja vähättelevät suhtautumistavat aiheuttivat naisille emotionaalista kuormitusta.

6 Väkivallan seuraukset

Turvakotien asiakaskertomuksissa oli paljon kuvauksia ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan seurauksista. Kuvaukset perustuivat sekä naisten kertomuksiin että työntekijöiden tekemiin havaintoihin. Rakensin asiakaskertomusten kuvauksista kuvion 6., joka havainnollistaa seurauksia tarkemmin.

Kuvio 6. Parisuhdeväkivallan seuraukset.

Ikääntyneiden naisten kokemalla parisuhdeväkivallalla oli aineiston perustella naisille fyysisiä, emotionaalisia, psyykkisiä ja psykososiaalisia seurauksia. Pathakin ym. (2019) mukaan ikääntyneiden naisten kokemalla parisuhdeväkivallalla on merkittäviä terveydellisiä ja psykologisia vaikutuksia, joita lisäävät väkivallalle altistumisen kesto (Pathak ym. 2019, 71). Asiakaskertomuksissa toiset seuraukset olivat täsmällisiä ja selkeästi nähtävissä, kuten mustelmat. Välillä seuraukset kiinnittyivät muihin seurauksiin muodostaen ketjumaisen jatkumon. Seurausten monimuotoisuuden ja useiden kiinnekohtien vuoksi muotojen rajat eivät aina olleet yksittäisten naisten asiakaskertomuksissa tarkkoja. Tämän vuoksi monimutkaisia ja useita yhdyspintoja sisältäviä seurauksia oli haasteellisempaa havaita ja tunnistaa ja luokitella. Esimerkiksi naisten kokema toivottomuus ja epätoivo saattoivat heijastua heidän käyttäytymiseensä ja sosiaalisiin suhteisiinsa siten, että naisten henkilökohtainen elämä kapeutui ja he eristäytyivät. Jatkuva väkivaltaisen suhteen turvattomuus saattoi tuottaa naisille pelkoa ja vaikuttaa heidän käyttäytymismalleihinsa, jolloin naiset muuttivat käyttäytymistään suhteissa puolisoihinsa ja muihin ihmisiin väkivaltatilanteiden ehkäisemiseksi. Seuraavat alaluvut käsittelevät tarkemmin aineistossa esiintyviä parisuhdeväkivallan seurauksia ja seurausten ulottuvuuksia.

6.1 Fyysiset seuraukset

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan *fyysiset seuraukset sisälsivät sekä fyysisiä vammoja että terveydellisiä vaikutuksia*, jotka kiinnittyivät osittain naisten kokemaan pitkäkestoiseen stressiin sekä heidän kokemiin fyysisiin oireisiin. Fyysisiä vammoja olivat mustelmat, kivut, murtumat ja haavat. Naiset saivat mustelmia esimerkiksi miestensä lyönneistä, kovakouraisista otteista tai loukkasivat itsensä väkivaltatilanteiden aikana kaatuessaan tai puolustautuessaan. Seuraavat esimerkit kuvaavat naisilla esiintyviä konkreettisia fyysisiä seurauksia.

> DF771: *”Naisella oli huuli hiukan auki ja kyynärpää turvonnut ja mustelmilla.”*

> FN576: *”[Naisella] käsivarsissa mustelmia ja [nainen] sanoo, että mies puristanut kovasti.”*

> ZT183: *”Nainen kertoi tilanteesta, jolloin mies potkaisi, hän kaatui, pää hipaisi pöytää, silmälasit rikkoutuivat, tuli mustelmia ja jalka murtui.”*

> FS108: *”Nainen kertoi kaatuneensa [väkivaltatilanteen seurauksena] lattialle lyöden päänsä. [Nainen] kertoi häntäluun olevan kipeä ja päässä kuhmu. [Työntekijän] kysyessä [nainen] sanoi edelleen olevan särkyä hartioissa ja häntäluussa, eilen ollut myös tapahtuneen seurauksesta huonovointinen.”*

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan terveydelliset vaikutukset liittyivät kehollisiin oireisiin. Safarin ym. (2023) mukaan naisten kokema parisuhdeväkivalta voi olla ikääntyessä entistä haasteellisempaa kestää, sillä naiset uupuvat ja heikkenevät myös fyysisesti ikääntymisen seurauksena (Safar ym. 2023, 2434).

Asiakaskertomusten mukaan ikääntyneet naiset olivat usein turvakotijaksoilla uupuneita ja heillä esiintyi univaikeuksia. Uupumuksen vuoksi osa naisista kuvasi elämäntilannettaan kestämättömäksi. Naisten kokema uupumus ja univaikeudet korostuivat etenkin turvakotijaksojen alussa ja heidän tuntemuksiaan kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> DG680: *”Nainen itkee ja rukoilee jumalaa auttamaan raskaassa tilanteessa. Nainen kertoo, ettei meinaa jaksaa.”*

> CY958: *”Nainen kertoo itkuisena olevansa ihan lopussa. Ymmärtää, että mies on kovilla, mutta hän [nainen] ei koko ajan jaksa olla [miehen] tukena.”*

> DM114: *”Nainen kertoo olevansa uupunut, aivan loppu ja että tilanne on kestämätön.”*

Välillä naiset reagoivat väkivaltakokemuksiinsa muilla tavoin kehollisesti. Keho voi muistaa väkivallan tuottaman tuskan ja muistuttaa kokemuksista tai väkivallan uhasta (Husso 2003, 241). Turvakodeissa naiset kertoivat työntekijöille esimerkiksi saaneensa rytmihäiriöitä, kärsineensä ruokahaluttomuudesta ja vatsavaivoista. Osalla naisista oli hengitysvaikeuksia, vapinaa ja yskimistä. Kehollisia oirekuvauksia esiintyi turvakotien asiakaskertomuksissa toistuvasti.

> FS247: *”Kotona rytmihäiriöitä on [naisella] ollut toistuvasti ja syke on ollut hetkittäin korkea. Välillä [nainen] ei ole uskaltanut lähteä lääkärin jälkeen katua ylittämään, vaan on penkillä odottanut sykkeen tasaantumista, tai yöllä noussut istumaan sängyssä heikon olon takia.”*

> PT059: *”[Nainen] kertoi käyneensä kaupassa ja kun oli vienyt kauppatavarat kotiin, niin saanut fyysisiä oireita (vapinaa, jalat eivät kantaneet) ajatuksesta, että [hänen] pitäisi jäädä puolisonsa luo kotiin.”*

> GY985: *”Nainen ollut tulotilanteessa kriisissä ja kädet tärisevät, joten ohjaaja avustanut [naisen] suostumuksella perustietolomakkeen täyttämisessä.”*

> HH525: *”Nainen kuvasi, että kotona oli turvaton olo, joka aiheutti tunteen, että hengittäminen on vaikeaa. Nainen kertoi, että hänellä tulee välillä vieläkin vaikeuksia hengittää.”*

> TR158: *”[Nainen] lähtenyt yhtäkkiä pöydästä, kun häntä alkanut yskittämään. Nainen palatessaan kertonut, kuinka häntä hermostutti [miehen] yhteydenotot ja alkoi sen takia yskimään.”*

Välillä naiset kertoivat turvakotien työntekijöille muistamisen vaikeuksista tai muistinmenetyksistä, jotka saattoivat liittyä naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin, pitkäkestoiseen stressiin ja akuuttiin kriisitilanteeseen. Naisten kognitiivisten kykyjen heikentyminen, kuten muistivaikeudet, voivat johtua pikemminkin väkivallan uhriksi joutumisesta kuin muistisairaudesta (Spangler & Brandl 2007, 327). Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät asiakaskertomuksiin kuvattuja naisten kokemia muistioireita.

> KC421: *”Nainen kertoo hänellä olleen muutamia muistikatkoksia liittyen väkivalta- ja riitatilanteisiin kotona.”*

> BQ472: *”Nainen kertonut hänen ja miehen nukkuneen piharakennuksessa kahdestaan ja yöllä tapahtuneen jotain, minkä seurauksena hänen kätensä oli leikattu ja silmä ollut mustana. Nainen kertonut, ettei muista tapahtumista mitään.”*

> VG608: *”Nainen kertoi, että tapahtuneen jälkeen hänellä on alkanut olla erilaisia psyykkisiä oireita, kuten lähimuistin pätkimistä ja sanojen kadottamista, eikä hän ole kokenut oloaan enää lainkaan normaaliksi.” […] ”Naisen mukaan neurologi on tutkinut häntä, ja päätä on kuvattu, mutta mitään viitteitä esimerkiksi muistisairaudelle tyypillisestä plakkikertymästä aivoissa ei ole löytynyt.”*

> HA732: *”Nainen kertonut muistinsa pätkivän, joskin hän epäilee sen johtuvan pitkittyneestä stressistä.”*

Ikääntyneiden naisten muistamattomuus saattoi liittyä väkivaltatilanteiden yksityiskohtiin, aikajärjestykseen tai siihen, että he olivat sulkeneet väkivaltatilanteet kokonaan pois mielestään. Naisille muistamattomuus oli

toisinaan ahdistavaa ja heikensi heidän itseluottamustaan. Spanglerin ja Brandlin (2007) mukaan muistisairaudelle tavallisia piirteitä ovat harkintakyvyn heikkous, sekavuus, poikkeuksellinen passiivisuus ja välinpitämättömyys sekä kommunikointivaikeudet. Kyseisiä oireita voi esiintyä parisuhdeväkivaltaa kokeneilla ikääntyneillä naisilla. Kuitenkin muistisairaudesta poiketen naisten oireet vähenevät nopeasti, kun he saavat ravintoa, syövät heille määrätyt lääkkeet ja pääsevät lepäämään turvalliseen ympäristöön. (Spangler & Brandl 2007, 327–328.)

Turvakotien asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten fyysisiä oireita yhdistivät konkreettiset kehokokemukset ja keholliset oireet, jotka saattoivat liittyä parisuhdeväkivaltakokemusten tuottamiin traumaoireisiin. Machorrinho ym. (2023) mukaan väkivallan seurauksena naisilla voi esiintyä häiriöitä ruumiillisissa toiminnoissa. Väkivaltakokemukset heikentävät heidän tunnettaan kehonsa omistamisesta ja heillä esiintyy ei väkivaltaa kokeneita tavallisimmin voimakkaita tunteita kehosta irtaantumisessa. (Machorrinho ym. 2023, 1597–1598). Traumat voivat olla seurausta tapahtumista, jotka ovat jollain tavalla tunkeutuneet naisten fyysisen kehon alueelle. Tällöin kehon eheyden ja koskemattomuuden menetys toimii tekijänä traumaprosessin kiihtymiselle (Rothschild 2003, 32–33).

Pitkäkestoisen ja monimuotoisen parisuhdeväkivallan seurauksena useat turvakodissa olleista ikääntyneistä naisista saattoivat kärsiä kompleksisesta traumatisoitumisesta. Suokas-Cunliffen (2003) mukaan kompleksisessa traumatisoitumisessa traumaattiset tilanteet ovat jatkuvia ja tilanteiden aiheuttamat kokemukset uhrien kehossa ja mielessä voivat toistua lukuisia kertoja. Toistuvuuden vuoksi muistin toiminnot muuttuvat ja biologiset puolustuskeinot aktivoituvat yhä herkemmin uhkaa muistuttavissa tilanteissa. (Suokas-Cunliffe 2003, 110.) Keholliset traumareaktiot voivat näkyä fyysisesti muun muassa uhrien reflekseissä. Oireet liittyvät kehollisen vaaran kokemukseen ja valmistavat kehoa hyökkäykseen tai vetäytymiseen. Keholliset reagointimallit ja fyysiset vammat voivat olla uuvuttavia ja tuottaa fyysisiä kiputiloja sekä muita kehollisia vaurioita. Kipua ne voivat tuottaa pitkään senkin jälkeen, kun fyysinen väkivalta on päät-

tynyt. Siten väkivallan tuottamat fyysiset vammat altistavat naisia muille kroonisille sairauksille. (Waites 1993, 113.)

6.2 Emotionaaliset seuraukset

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan *emotionaaliset seuraukset sisälsivät asiakaskertomusten mukaan useita tunne-elämään liittyviä vaikutuksia*. Parisuhdeväkivallan seurauksena naiset kokivat usein syyllisyyden ja häpeän tunteita. Vaikka naisten kokemukset olivat yksilöllisiä, oli seurauksilla vahva sosiaalinen sidos, sillä naisilla tunteiden kiinnittymispinta liittyi usein puolisoihin. Tavallisesti naiset kokivat syyllisyyttä kotoa lähdöstä ja puolisoidensa jättämisestä, häpesivät kokemuksiaan, elämäntilannettaan ja miestensä käyttäytymistä. Heidän kokema häpeä ja syyllisyys kiinnittyi etenkin siihen, että he olivat alistuneet elämään vuosikymmeniä väkivaltaisten parisuhteiden tuottamassa piinassa. Parisuhdeväkivaltaa kokevat naiset voivat tuntea voimakasta häpeää ja pelätä leimaantumista. Tuodessaan esiin parisuhdeväkivaltakokemuksensa naiset paljastavat uhriksi joutumisen ja voivat kokea häpäisevänsä tällöin itsensä ja kumppaninsa. (Rajah & Osborn 2022, 1470; Keskinen 1996, 41; Perttu 1999, 26–27.)

Välillä ikääntyneet naiset kokivat syyllisyyttä oman toimintansa keskeisestä roolista väkivaltatilanteissa ja siitä, etteivät he olleet pystyneet estämään väkivaltatilanteita. Toisinaan heidän kokemansa syyllisyys liittyi siihen, etteivät he olleet kyenneet päättämään parisuhdettaan aiemmin ja olivat toistuvasti palanneet takaisin väkivaltaisten puolisoidensa luo. Seuraavat esimerkit kuvaavat naisten tavallisimpia tunnekokemuksia kyseisistä aiheista.

> KM051: *”Nainen totesi tuntevansa syyllisyyttä siitä, että lähti.”*

> RW615: *”Nainen kertoi harmittelevansa, miksei hän ole lähtenyt liitosta aiemmin.”*

> HQ720: *”Nainen syytellyt itseään, kuinka tyhmänä ei ole lähtenyt aiemmin suhteesta ja vuosia mennyt hukkaan.”*

> SV072: *”[Nainen] potee jonkin verran syyllisyyttä ja häpeääkin, kun ei ole osannut aiemmin lähteä suhteesta.”*

Osa ikääntyneistä naisista kuvasi turvakodeissa elämänsä moniulotteiseksi ja pitkäkestoiseksi kärsimykseksi. Kärsimystä voidaan luonnehtia henkilön kokemaksi voimakkaaksi kivuksi, kuormitukseksi ja ahdinkoon joutumiseksi, johon liittyy mielen tuskaisuus, epämääräinen levottomuutta aiheuttava paha olo ja loputon ahdistuneisuus (Weiste 2017, 46). Naisilla kärsimyksen kokemukset liittyivät etenkin miesten harjoittamaan väkivaltaan, uhriksi joutumiseen ja siihen, että he olivat joutuneet pakenemaan kotoaan miestensä väkivaltaista käyttäytymistä. Naisten kokemasta kärsimyksestä oli asiakaskertomuksissa useita kuvauksia.

> JD509: *”Nainen kuvaili miehen käyttämää henkistä väkivaltaa ja oli hyvin pahoillaan siitä, kuinka on joutunut kärsimään pitkän avioliiton ajan.”*

> IB126: *”Nainen kertoi kärsineensä koko avioliton ajan miehensä käytöksestä […]”*

> PT209: *”Nainen pohtinut itsekseen, että pitääkö hänen vanhalla iällä vielä kärsiä väkivallasta ja siitä, että hänet ajetaan ajoittain kotoaan pois.”*

Asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten kokemaa kärsimystä sanoitettiin konkreettisesti. Kuitenkin kuvauksien taustalla voi esiintyä useita kokemuksia ja tunteita, sillä kärsimyksen kuvaaminen muille voi olla haastavaa (Weiste 2017, 49). Naiset voivat kuvata parisuhdeväkivaltakokemuksiaan tarkkojen kehysten sisällä väkivallan syklisyyden mukaan. Kuitenkin ajan kuluessa kokemuksien rajat voivat siirtyä ja hämärtyä. Siten

naisten elämänkokemuksia voi määritellä yhä enemmän menetys, sietäminen ja kärsimys. Kun naiset keskittyvät väkivaltaisessa suhteessa selviytymiseen, tulevat he tietoisemmaksi siitä, että useimmat heidän hallinnassaan olevista asioista lipuvat heidän kontrollinsa ulkopuolelle ja peittyvät sietämisen alle. Kyseisen prosessi lisää naisten kokemaa voimattomuutta ja kärsimyksen kokemusta. Tästä huolimatta naiset voivat säilyttää toivon, mutta väkivallan jatkuessa he eivät enää tiedä mitä toivoa. Lopulta he eivät odota enää mitään, joka puolestaan edesauttaa heidän kokemaansa hämmennystä ja vahvistaa emotionaalisen kärsimyksen määrää. (Eisikovits & Band-Winterstein 2014, 56–57.)

Aineiston perusteella ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa kärsimyksen aspekti oli vahvasti läsnä heidän väkivaltakokemustensa pitkäkestoisuuden ja intensiteetin vuoksi. Naisten kokema kärsimys saattoi kaventaa heidän toimijuuttaan ja muuttaa heidän maailmankuvaansa turvallisuudenkokemuksista, parisuhteista ja ihmisistä lopullisesti. Weisten (2017) mukaan kärsimyksen kokemukset voivat tuottaa lisää kärsimystä ja aiheuttaa itseään ylläpitäviä kärsimyksen kehiä (Weiste 2017, 47). Kärsimys voi koostua eri tasoilla esiintyvistä tuskallisista kokemuksista, mutta pohjimmiltaan se on tunne, jolla on vaikutuksia ihmisten elämään (Svenaeus 2014, 407). Kärsimystä voi tuottaa kokemusten intensiteetti, tuskan toistuminen ja kokemusten kohtuuton kesto (Utriainen 2004, 228).

Kärsimys voi liittyä siihen, miten ihmiset toimivat maailmassa, miten he kommunikoivat muiden kanssa ja kuinka he ymmärtävät ja suhtautuvat henkilökohtaisiin prioriteetteihinsa ja tavoitteisiinsa elämässään. Kärsimykseen luonne on tavallisesti voimakas ja tuskallinen, mutta tunne tuo usein esiin myös ihmisten alitajuisia näkemyksiä maailmasta ja elämästä heitä vieraannuttavalla tavalla. Siten kärsimys voi estää ihmisiä elämästä hyvää elämää ja olemaan sellaisia ihmisiä, jollaisia he haluaisivat todellisuudessa olla. (Svenaeus 2014, 407.)

Turvakodin asiakaskertomusten mukaan ikääntyneet naiset olivat turvakotijaksoilla usein itkuisia, ahdistuneita ja epätoivoisia. Naisten kokema voimakas ahdistuneisuus voi liittyä heidän kokemaansa pelkoon ja tulla konkreettisesti esiin fyysisinä ilmentyminä (Rajah & Osborn 2022, 1469).

Tavallisesti ikääntyneiden naisten kokeman ahdistuneisuuden tunteet kietoutuivat pitkäkestoisen väkivallan emotionaalisiin seurauksiin ja hämmennyksen tunteisiin senhetkisestä tilanteesta. Tunteet yhdistyivät toisiinsa ja toisinaan voimistuivat vahvaksi epätoivon tunteeksi, jota naisten oli vaikea sietää. Seuraavat esimerkit havainnollistavat kyseisiä tunteita ja tunneketjuja.

> *XA678: "Kotitilanne ahdistanut naista kovasti."*
>
> *HI793: "Väkivallan kokemukset aiheuttavat ahdistusta ja niistä nainen haluaa keskustella."*
>
> *ID910: "Hän [nainen] kuvaa olevansa psyykkisesti epätoivoinen ja fyysisesti hauras, johtuen pitkään jatkuneesta väkivallan pelosta ja uhasta."*
>
> *IH732: "Nainen itkuinen, eikä ymmärrä miten hän on tähän tilanteeseen päätynyt."*
>
> *IK265: "Kysyttäessä syytä itkuisuuteen, [nainen] kertoi, että asiat kasaantuvat ja murehtii tilannetta mihin nyt on päädytty."*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan joissakin tilanteissa ikääntyneet naiset tunsivat sääliä itseään kohtaan, surivat väkivaltakokemuksiaan ja avioliittojensa epäonnistumista (myös Koskelainen 2001, 56). Naiset esimerkiksi kertoivat turvakotien työntekijöille, kuinka he aiemmin olivat uskoneet romantiikkaan ja rakkauteen, mutta olleet pahoillaan siitä, että heidän toiveensa turvallisista ja rakkaudentäyteisistä parisuhteista ei ollut toteutunut ja suhteet olivat päättymässä. Toisinaan tietoisuus parisuhteen päättymisestä oli naisille huojentavaa. Suruun liittyviä pohdintoja kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

MF760: *”Nainen kertoi kuvien tuovan mieleen myös hyviä muistuja, mutta kokee samaan aikaan surua, koska eläminen ei ollut enää onnistunut miehen kanssa.”*

UL760: *”…[Nainen] toi ilmi kuinka pahalta tuntuu, että ei voi olla kotona ja että liitto miehen kanssa on tullut tähän pisteeseen.”*

HU059: *”[Nainen] totesi itkien, että yhteiselosta ei tule kyllä mitään.”*

FY028: *”Nainen kertoi itkien olevansa samalla pettynyt ja helpottunut. Pettynyt, että yhteinen elämä ei onnistunut ja että jää taloon yksin. Helpottunut, että ei tarvitse enää elää jatkuvassa pelon ilmapiirissä.”*

Ikääntyneillä naisilla suhteiden päättämiseen kuului suruprosessi, jonka käsittely oli toisinaan haastavaa. Waitesin (1993) mukaan väkivaltaisen parisuhteen päättämiseen liittyvän suruprosessin käsittelyä vaikeuttavat traumaattiset kokemukset. Ihmissuhteet, jotka ovat olleet naisille välttämättömiä, mutta joihin sisältyy tuskaa, ovat vaikeampia surra tilanteissa, joissa naisten yksilöllisen minän kehittyminen on puutteellista. Erotilanteissa naiset voivat kokea paniikin omaista tunnetta siitä, etteivät he selviä menetyksestään. Koska kivuliaaseen suhteeseen kiinnittyminen esimerkiksi muistojen tasolla, tuottaa naisille emotionaalista kipua, voi naisten mielessä korostua ihmissuhteisiin liittyvät hyvät muistot, vaikka ne olisivat harvinaisempia. Harvinaisuuden vuoksi naiset antavat näille muistolle mielessään erityisen aseman. Näin voi tapahtua silloin, kun väkivaltainen suhde on ainoa rakkauteen liittyvä malli, joka naisilla on ollut. (Waites 1993, 110–111.)

Osa ikääntyneistä naisista kertoi turvakodeissa, kuinka he olivat tehneet luopumistyötä parisuhteistaan jo suhteissa ollessaan. Ajan kuluessa heidän kokemansa rakkauden tunteet puolisoa kohtaan olivat hävinneet, eivätkä naiset lopulta tunteneet edes myötätuntoa puolisoitaan kohtaan. Välillä naiset kertoivat kokeneensa väkivaltakokemuksistaan katkeruutta,

joka ei ollut heille ominainen tunne. Seuraavat esimerkit havainnollistavat naisten tunteita ja tunteiden muuttumista puolisoita kohtaan.

> FB399: *”Nainen kertoi, ettei hänellä ole juurikaan enää edes myötätunnon tunteita, vaan hän toivoo saavansa oman asunnon, jossa voi elää rauhassa.”*

> BX061: *”[Nainen] kertonut rakkauden loppuneen muutama vuosi sitten, jäljellä enää välittämistä.” […] ”[Nainen] päästää ison kasan tunteita ulos itkun kera, myös vihaa ja katkeruutta, jotka ovat tässä kohtaa hyvin inhimillisiä tunteita.”*

Asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten näkemykset tulevaisuudesta olivat toisinaan kapeutuneita. Naisilla esiintyi ajatuksia puolisoiden tai itsensä vahingoittamisesta, ja he toivoivat joko kuolevansa itse, tai että heidän puolisonsa kuolisi. Parisuhdeväkivaltaa kokeneilla naisilla esiintyy paljon itsetuhoisuutta ja itsemurha-ajatuksia (Machorrinho ym. 2023, 1596). Naisten kokemat negatiiviset ja aggressiiviset tunteet voivat lisätä heidän itsetuntonsa heikkenemistä, masennuksen kehittymistä ja liittyä itsetuhoiseen käyttäytymiseen. Haastavien tunteiden kääntäminen itseä kohtaan voi toimia naisilla selviytymiskeinona ja heidän toiveensa niin sanotusta marttyyrikuolemasta voivat olla itsetunnon pelastamisyritys. (Waites 1993, 53.) Toisaalta nykyhetken kapeutuneet näkemykset tulevaisuudesta voivat liittyä ajatukseen menetyksen poissaolosta, jolloin tulevaisuus voi hahmottua naisilla jatkuvina menetyksien toistumisina ja pelon ja kauhun horisonttina (Utriainen 2004, 229). Ikääntyneiden naisten kuolemantoiveet olivat turvakotien asiakaskertomuksissa huomattavan tavallisia. Niitä kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> BX419: *”Nainen kertoi, että ajatukset ja tunteet ovat olleet viime aikoina epätoivoisia. On miettinyt elämänsä lopettamista useana yönä.”*

UY386: *”Nainen sanoo välillä, että olisi joutanut kuolla puukon aiheuttamaan haavaan.”*

AO892: *”[Nainen] kertoi, että on joskus miettinyt kuinka olisi vain helpompi kuolla kuin kestää miestä.”*

OS492: *”Nainen on kertonut olevansa väsynyt jatkuvaan väkivaltaan eikä välitä, vaikka kuolisi.”*

DY916: *”Pahoina hetkinä [nainen] on rukoillut Jumalaa viemään miehen jo pois.”*

Asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten toiveet kuolemasta joko väkivallan seurauksena tai itsemurhana näyttäytyivät kärsimyksestä ja väkivallasta vapauttajana. Kuolemantoiveet kertoivat naisten epätoivoisesta keinosta löytää ulospääsy sen hetkisestä elämäntilanteesta (myös Keskinen 1996, 24). Band-Wintersteinin ja Eisikovitsin (2010) mukaan ikääntyneet naiset voivat rajata kuolemankysymyksensä joko-tai paradigmaan. Ikääntyneille naisille ajatus kuolemasta ei ole vieras, mutta he voivat pelätä sitä. Toisaalta he tiedostavat kuolemanvaaran, mutta eivät konkreettista kuolemaa. Lähestyvä kuolema ja elämän määräajan päättyminen voivat tarkoittaa heille katastrofia, mutta yhdistyä samanaikaisesti kiireen tuntuun. Toisaalta he voivat kaivata kuolemaa, koska silloin he voivat jättää taakseen kokemansa elämänvaikeudet ja levätä. Tällöin kuolema tarjoaa naisille paikan, jossa heidän ruumiinsa ja sielunsa ovat turvassa. (Band-Winterstein & Eisikovits 2010, 210).

Toisinaan ikääntyneiden naisten kokemat myönteiset ja empaattiset tunteet puolisoa kohtaan vaihtuivat kiukun, vihan ja inhon tunteiksi. Naisilla vihan kokemukset saattavat liittyä heidän itsevarmuutensa puutteeseen ja johtua miesten jatkuvasta hallinnasta (Tetterton & Farnsworth 2010, 2936). Joissain tilanteissa ikääntyneiden naisten kokemat vihan tunteet olivat niin voimakkaita, että he ajattelivat itse vahingoittavansa tai

surmaavansa miehen. Naisten kokemia vihan ja aggression tunteita kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> IB385: *”Nainen kertoi tuntevansa nyt suurta vihaa ja inhoa miestään kohtaan.”*
>
> NV837: *”Nainen kertonut ymmärtävänsä senkin, että onhan hän tuntenut usein vihaa, myös miestään kohtaan, mutta ei ole tiennyt sen olevan vihaa.”*
>
> SG291: *”Nainen sanoi tuntevansa voimakasta vihaa ja inhoa miestä kohtaan ja ihmettelevänsä, miten jaksoi viime aikoina enää olla miehen luona.”*
>
> IT939: *”Nainen kertoi pelkäävänsä itse satuttavansa miestä, jos olisi jäänyt kotiin, sillä henkinen väkivalta oli ollut naisen kertoman mukaan niin raskasta ja vienyt voinnin äärirajoille.”*
>
> IX626: *”Naisen kertoman mukaan mies oli siirtynyt hänen huoneestaan rappusten yläpäähän, kun nainen oli häntä kävelykepillä ohjeistanut. [Nainen] sanoi, että hyvä ettei tönäissyt äijää portaita alas, kun oli niin vihainen.”*
>
> EK124: *”[…] Nainen huomasi, että hän itse suuttui niin paljon, että hän ajatteli voivansa tappaa miehen, jos hänellä olisi kättä pidempää ja tästä pelästyneensä hän soitti auttavaan puhelimeen ja pyysi apua.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten omaksumat sukupuoliroolit saattoivat olla heidän sukupolvessaan tiukkoja, eikä esimerkiksi vihan tunteiden ilmaisu ollut heille hyväksyttyä. Naisten positiivisia emotionaalisia reaktioita, esimerkiksi iloisuutta ja myötätuntoisuutta voidaan pitää naisellisena piirteenä, toisin kuin negatiivisia reaktioita, esimerkiksi vihamielisyyttä ja uhmakkuutta (Waites 1993, 52). Negatiivis-

ten tunteiden kieltämisen seurauksena ikääntyneet naiset saattoivat sisäistää parisuhteissaan kiltin, hiljaisen, mukautuvan ja kuuliaisen naisen roolin. Kuitenkin parisuhdeväkivaltaan liittyvä toistuva rajojen rikkovuus ja ihmisarvon loukkaavuus saattoivat kääntyä jossain tilanteissa naisilla vihan ja aggression tunteiksi, joissa heillä yhdistyi opittuihin sukupuolirooleihin liittyvä passiivisuus ja tottelevaisuus.

Waites (1993) kiinnittää aggressiossa olevan passiivisuuden ja tottelevaisuuden osaksi sukupuoliroolien stereotyyppisiä piirteitä. Naisilla aggressio voi olla oikeutettua sen sisältyessä heidän selviytymisstrategioihinsa, mutta aggressioon liittyy ristiriitaa. Vaikka aggressiivinen käyttäytyminen voi joissain tilanteissa olla oikeutettua, tarkoittaa väkivallan käyttö sitä, että naisista tulee puolisoidensa kaltaisia väkivaltaisia ihmisiä. Toisaalta vihan ja raivon tunteet ovat ihmisyyteen kuuluvia tavallisia tunteita, jotka perustuvat väistämättömiin reaktioihin, mutta niiden näyttäminen ei ole välttämättä sosiaalisesti hyväksyttävää. (Waites 1993, 108.) Etenkin nuorempien naisten kohdalla toistuva väkivallan uhriksi joutuminen voi eskaloitua väkivallan tekijän surmaamiseksi. Mikäli nainen kokee keinottomuutta vaihtoehtojensa suhteen, eikä hänellä ole keinoja väkivallan katkaisuun, voi hänelle ainoaksi vaihtoehdoksi muodostua joko itsensä tai puolisonsa tappaminen (Barnett & LaViolette 1993, 111; Daw ym. 2022, 20012).

Väkivaltatilanteiden toistuessa naisten sietokynnys väkivaltakokemuksiin voi ylittyä, viha muuttua raivoksi ja siirtyä toiminnan tasolle. Beckin (1999) mukaan viha on subjektiivinen tunne, joka voi vaihdella lievästä ärsytyksestä raivoon. Subjektiivisen tunteen ohessa viha ilmenee kehollisina reaktioina, kuten ilmeinä, lihasten supistumisena sekä kiihtyneenä pulssina etenkin silloin, kun uhri valmistautuu hyökkäämään. Inhimillisesti vihalla on arvoa informaation lähteenä, sillä se toimii ärsykkeenä ja varoituksena henkilöön kohdistuvasta uhasta. Ihmissuhteissa kyseistä puolustusreaktiota voidaan pitää merkkinä suhteen ongelmallisuudesta, joka poistuu vasta silloin, kun vihan kohteena oleva asia on neutralisoitunut. Tämän vuoksi vihan tunne itsessään voi tuottaa vahingoittamisen mahdol-

lisuuden. Se voi aiheuttaa painetta toimia ja vie huomion pois ongelman perusluonteesta. (Beck 1999, 261.)

Monet ikääntyneet naiset kertoivat turvakodeissa, kuinka he joutuivat elämään arkeaan turvattomuuden ja pelon ilmapiirissä. Naisten turvattomuuden ja pelon kokemukset liittyivät puolisoiden arvaamattomaan käyttäytymiseen, käyttäytymisen hallitsemattomuuteen, jatkuvaan väkivallan uhkaan sekä kotona olleeseen jännittyneeseen ilmapiiriin (myös Walker 1978). Pelko voi olla konkreettinen ja alati läsnä oleva asia, mutta sen kuvaaminen voi olla haastavaa (Keskinen 1996, 32). Elämäänsä ikääntyneet naiset kuvasivat turvakodeissa toisinaan ilottomaksi, pelon hallinnoimaksi ja kestämättömäksi painajaiseksi, jota seuraavat aineisto-otteet kuvaavat.

> CD741: *”Nainen kokee, että kotona ilmapiiri on kireä, eikä ilon hetkiä ole ollut paljoa viime aikoina.”*

> HN795: *”Nainen kertoi elämän olleen jatkuvaa pelkotilaa.”*

> OT772: *”Nainen on kertonut, että häntä pelottaa olla kotona, eikä hän saa nukutuksi, sillä pelkää miestään.”*

> UX960: *”Nainen kuvasi entisen elämänsä tuntuvan painajaiselta.”*

Miesten arvaamattoman ja hallitsemattoman käyttäytymisen seurauksena ikääntyneet naiset joutuivat olemaan kotonaan alati varuillaan. Suojautumiskeinojen ylläpitäminen vaati heiltä jatkuvaa miestensä mielialojen ja liikkeiden tarkkailemista (myös Keskinen 1996, 27). Seuraavat esimerkit esittävät naisten käyttämiä suojautumiskeinoja turvallisuutensa parantamiseksi.

> HR021: *”Keskusteltu, kuinka nainen on joutunut olemaan niin sanotusti varpaillaan, jotta ei suututa aviomiestään.”*

> MS061: *”Hän [nainen] kertoo eläneensä jatkuvasti pelossa ja oli iltaisin raollaan olevasta huoneenovesta tarkkaillut miehen liikkeitä.”*

> AQ155: *”Nainen kertoi, että kotona ollessaan on jatkuvasti varuillaan miehen suhteen, esimerkiksi milloin [mies] tulee paikalle ja mitä [mies] tekee.”*

Ikääntyneiden naisten kokema pitkäkestoinen parisuhdeväkivalta sekä turvattomuuden ja pelon kokemukset johtivat monilla naisilla sisäisen turvallisuudentunteen rikkoontumiseen, jota käsiteltiin muutamassa asiakaskertomuksessa.

> GK093: *”Keskustelimme myös, että nainen kokee nyt voimakasta henkistä turvattomuutta.”*

> JG604: *”Nainen kertoi olevansa sisältä rikki, vaikka ulospäin näyttääkin muulta.”*

Aineistossa ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan emotionaaliset seuraukset näyttäytyivät monisyisenä, kokonaisvaltaisena ja vahvoja negatiivisia tunteita sisältävänä ilmiönä. Naisten kokema epätietoisuus, hämmennys, pelko ja turvattomuus muodostivat kudelman, jota naisten oli miltei mahdotonta hahmottaa, sanoittaa, ratkaista tai erotella turvakotien työntekijöille. Kokemuksia yhdisti heidän kokemansa pelko, turvattomuus ja kärsimys, joka sitoutui osaksi naisten arkielämää. Kun puolisot eivät tuottaneet naisille turvaa, vaan uhkaa, saattoi naisten käsitys turvallisuudesta, rakkaudesta ja luottamuksesta vääristyä. Heidän sisäisessä maailmassaan luottamus muuttui satunnaiseksi, turva sisälsi uhkaa, rakkaus kiinnittyi pelkoon ja läheisyys alistumiseen. Suokas-Cunliffen (2003) mukaan kompleksisesti traumatisoitunut henkilö voi elää vuosia toisen ihmisen hallinnassa ilman ulospääsyä. Tämä voi vaikuttaa vääristävästi hänen uskomusjärjestelmäänsä elämästä ja ihmisistä ja luottamussuhteista. Kun ihminen, jonka tulisi olla kaikkein turvallisin, onkin vahingoittavin, vauri-

oituu uhrien usko ihmisiin ja elämään pysyvästi. (Suokas-Cunliffe 2003, 110.) Siten ikääntyneiden naisten kyky luottaa itseensä, muihin ihmisiin, ihmiskuntaan sekä maailmaan näyttäytyi asiakaskertomuksissa muuttuneena.

6.3 Psyykkiset seuraukset

Turvakotien asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan *psyykkiset seuraukset heijastuivat minäkuvan ja persoonallisuuden muutoksiin, hyvinvoinnin laskuun, trauma- ja stressioireisiin sekä psyykkisen toimintakyvyn muutoksiin*. Asiakaskertomusten mukaan osa naisista oli tiedostanut väkivaltakokemusten muuttaneen heitä ihmisenä ja vaikuttaneen heidän persoonaansa. Tettertonin ja Farnsworthin (2010) mukaan parisuhdeväkivalta voi muokata sellaisenaan ikääntyneiden naisten omakuvaa, mutta myös sitä kontekstia, johon naiset itsensä toimijoina, uhreina ja selviytyjinä paikantavat (Tetterton & Farnsworth 2010, 2937). Turvakotien työntekijät kuvasivat asiakaskertomuksissa, kuinka naiset olivat väkivallan seurauksena esimerkiksi tunnistaneet muutoksia itsetunnossaan ja muuttuneen varovaisemmaksi, vetäytyneemmäksi ja ujommaksi.

> OU934: *”Nainen todennut itkuisena, että ei hänellä taida edes olla enää itsetuntoa.”*

> TR158: *”Nainen miettinyt, kuinka on toiminut, miten mies haluaa ja mukautunut. Nainen koki, että on muuttunut varovaisemmaksi ja yhdisti ujouden ja vetäytymisen kokemaansa väkivaltaan.”*

Useissa turvakotien työntekijöiden kirjauksissa oli havaintoja siitä, että ikääntyneillä naisilla esiintyi henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja voimavarojen laskua. Naiset olivat esimerkiksi tunnistaneet laiminlyöneensä parisuhteissaan itseään ja kertoivat, etteivät heidän resurssinsa olleet parisuhdeväkivallan vuoksi enää riittäneet henkilökohtaisen hyvinvoinnin

ylläpitämiseen. Naiset voivat olla tietoisia siitä, että heidän tulisi huolehtia terveydestään, mutta itsensä huolehtimiseen liittyvä kyky voi olla heillä heikentynyt fyysisten haavoittuvuuksien vuoksi (Rajah & Osborn 2022, 1469).

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa naisista koki pelkoa oman terveytensä menettämisestä, ja osa mielsi sairastumisensa olleen väkivallan seurausta. Asiakaskertomuksissa oli kuvauksia naisten hyvinvoinnin vähenemisestä ja terveyden menettämisen pelosta, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> CS095: *”Nainen koki tulleensa siihen pisteeseen, että oli ajatellut kuolevansa kotiin, eikä hänellä ollut voimia lähteä. Nainen kokee myös, että hänen on alettava pitämään terveydestään parempaa huolta tai hän ei enää jaksa.”*

> WR803: *”[Nainen] pohtii, miten on joskus kulkenut rönttävaatteissa eikä ole ostanut itselleen mitään.” […] ”Nainen kertoo, että on unohtanut miehen kanssa ollessaan itsensä kokonaan.”*

> FC306: *”Nainen pelkää sairastuvansa itse kotitilanteen vuoksi.”*

> OY306: *”Naisen lapsi oli todennut, että naisen pitäisi lähteä suhteesta tai muuten suhde sairastuttaa hänet. Nainen totesi näin käyneen.”*

Ikääntyneiden naisten hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneet negatiiviset muutokset saattoivat liittyä voimavarojen käyttämiseen väkivaltaisessa suhteessa selviytymiseen. Naiset joutuivat pitämään toimintakykyään alati yllä väkivaltatilanteiden varalta, joka tuotti heille äärimmäistä kuormitusta. Eisikovitsin ja Band-Winterstein (2014) mukaan ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan seurauksia voidaan verrata krooniseen sairauteen. Naiset voivat kokea kehonsa vammautuneen ja kutistuneen väkivallan seurauksena ja kivun olevan kokonaisvaltaista ja ylivoimaista. Väkivaltakokemusten heijastuessa ruumiillisen voiman me-

netyksenä, antaa naisille lohtua heidän ylläpitämä sisäinen voima ja vastustus, jota parisuhdeväkivalta ei kuitenkaan ole murtanut. (Eisikovits & Band-Winterstein 2014, 53.)

Osa ikääntyneistä naisista tunnisti haitallisia muutoksia vireystilansa säätelyssä, mutta toisinaan he eivät ymmärtäneet säätelypulmien liittyvän väkivaltakokemusten seurauksiin. Vireystilan säätelyyn liittyvät haasteet ovat tyypillisiä pitkäkestoisen väkivallan ja kompleksisen trauman seurauksia (Katajisto 2012, 61). Seuraavat esimerkit käsittelevät asiakaskertomuksiin kuvattuja vireystilan säätelypulmia.

> TX023: *”Nainen kokee olevansa miehen tilanteen vuoksi usein ylivirittäytyneessä tilassa antaen minulle [työntekijälle] esimerkkejä siitä. Nainen kuitenkin kertoo hänellä olleen myös alivireystiloja silloin, kun miehen kanssa on hankalaa ja silloin hänellä voi esimerkiksi jäädä jokin asia tekemättä.”*

> DU354: *”Nainen kuvasi itseään jyrän alle jääneeksi, olo on alavireinen ja hänellä on monenlaisia vaivoja tällä hetkellä.”*

> DN517: *”[Nainen] huomannut itse olevansa ylivalppaudessa. Säpsähtelee ja pelästyy öisin ja nukkuu huonosti. Ulkona liikkuminen pelottaa, pelkää miehen ilmaantuvan jostain.”*

> JC413: *”Nainen kertoi hyytyneensä pelosta.”*

Vireystilan säätelypulmat olivat ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan tavanomaisia ja vaikuttivat naisten olemiseen ja toimintakykyyn turvakotijaksoilla. Katajiston (2012) mukaan kompleksisesti traumatisoituneilla naisilla autonomisen hermoston ja elimistön vireystilan säätelyvaikeudet voivat kroonistua. Jatkuvat yli- tai alivireyden kokemukset sekä vireystilan sahaaminen yli- ja alivireystilojen välillä kuluttavat fyysisiä ja psyykkisiä voimavaroja. Säätelyvaikeudet altistavat ja ylläpitävät trauma-

liitännäistä oireilua sekä hallitsemattomuuden olotilaa häiriten yhteyttä ja otetta nykyhetkeen. (Katajisto 2012, 61.)

Muita asiakaskertomuksissa kuvattuja psyykkisiä oireita olivat ikääntyneillä naisilla levottomaan olotilaan liittyvät tuntemukset. Monet naiset kokivat olonsa turvakodilla hermostuneeksi ja rauhattomaksi ja osa heistä kärsi paniikkikohtauksista. Toisinaan hermostuneisuus ja rauhattomuus heijastuivat naisilla fyysisiin oireisiin ja liittyivät esimerkiksi univaikeuksiin, keskittymiskyvyttömyyteen ja loogisen ajattelun haasteisiin.

> *RL264: "Nainen kertoi, että ei ole nukkunut juurikaan. Kertoi, että tilanne hermostuttaa niin paljon."*

> *KE071: "Nainen sanoi, ettei hän pysty oikein edes ajattelemaan tai keskittymään mihinkään."*

> *AK690: "Nainen tunnisti ajoittain tunteneen paniikkihäiriön tuntemuksia […]."*

Ikääntyneiden naisten kokema stressi saattoi jossain tilanteissa olla äärimmäistä ja liittyä hengenvaarallisista tilanteista johtuvaan traumaattiseen stressiin. Traumaattinen tapahtuma voi tuottaa traumaattista stressiä, joka ilmenee rasituksena ja paineen tunteena (Korkeela-Leppälä 2001, 37). Ikääntyneiden naisten kokemassa stressissä voi olla kyse postraumaattisesta stressihäiriöstä, jossa aivot reagoivat nykyhetken tilanteeseen siten, kuin traumaattinen tilanne tai uhka olisi ajankohtainen, vaikka näin ei ole. Postraumaattiseen stressiin sisältyy useita kehollisia oireita esimerkiksi lihasten jäykkyyttä, heikkoutta, uupumusta, unihäiriöitä sekä paniikin tunteita. (Rothschild 2003, 25, 28.) Pitkäaikainen stressi voi aiheuttaa syviä henkisiä vaurioita (Perttu 1999, 31).

Jotkut ikääntyneet naiset tunnistivat turvakotijaksoilla, kuinka koettu väkivalta oli muuttanut heidän arviokykyään väkivallan vakavuudesta, eivätkä he pitäneet kokemaansa väkivaltaa niin vaarallisena kuin ammattiauttajat. Rajojen siirtyminen väkivaltakokemusten toistuessa on tyypillistä

(Marttala 2011, 41). Naiset voivat pitää parisuhdeväkivaltaa normaalina intiimiin ihmissuhteeseen kuuluvana asiana (Davidson ym. 2024, 1874) ja vähätellä väkivaltakokemuksiaan (Korkeela-Leppälä 2001, 38). Seuraavat esimerkit havainnollistavat naisten asiakaskertomuksiin kuvattuja rajojen siirtymistä ja väkivallan normalisoitumista.

> HN807: *"Nainen kuvailu kuinka häntä on ajan kanssa siedätetty tällaiseen elämään. Nainen kokee nyt silmiensä auenneen todellisuuteen ja siihen, että on kokenut vääryyttä."*

> JE950: *"Nainen sanoi, että niinhän se varmasti on, että ulkopuolisille tilanne näyttää pahalta, vaikka itse ei ajattelisi tilanteen olevan kovin huono."*

Ikääntyneillä naisilla rajojen siirtyminen näkyi konkreettisesti esimerkiksi siinä, kuinka heidän kokemansa henkinen tai fyysinen väkivalta oli vuosien kuluessa jatkunut, muuttanut muotoaan ja raaistunut, mutta naiset eivät kuitenkaan olleet hakeneet tilanteeseensa apua tai pystyneet irtautumaan väkivaltaisista suhteista. Toisinaan naiset voivat ohittaa väkivaltakokemuksensa ja olla piittaamatta niistä (Davidson ym. 2024, 1870). Toimintamallit voivat liittyä väkivallan normalisoitumiseen, jossa uhrin mukautuminen voi olla hänen yrityksensä ratkaista tilannetta, mutta saattaa johtaa väkivallan sisäistämiseen (Perttu 1999, 30).

Asiakaskertomuksissa naisten kokeman parisuhdeväkivallan psyykkisiä seurauksia yhdistivät heidän minuutensa vaurioituminen sekä toimijuuden kapeutuminen. Naisten altistuessa pitkäkestoiselle kumppanin harjoittamalle väkivallalle ja väkivallan jatkuessa erityisen läheisissä suhteissa, saattoi heidän kokemuksensa omasta itsearvostaan ja kyvykkyydestään muuttua. Seuraukset näkyivät persoonan muutoksina, masennusoireina ja vireystilan säätelypulmina, joskus jopa kuolemantoiveina (myös Perttu 1999, 31; Keskinen 1996; 24). Naisten voimavarojen heiketessä ja tulevaisuuden näkemysten kapeutuessa, saattoivat naiset menettää toivonsa siitä, että he pystyisivät omalla toiminnallaan muuttamaan elämäntilannet-

taan paremmaksi tai heiltä löytyisi riittävät voimavarat muutoksen toteuttamiseen. Eisikovitsin ja Band-Wintersteinin (2014) mukaan ikääntyneiden naisten voimavarat voivat olla väkivallan seurauksena vähissä ja he voivat kokea ensisijaisesti menetystä ja tyhjyyttä. Tästä huolimatta naisilla voi olla halukkuutta ottaa vastuuta ja tarkastella kokemiaan tunteita itseä kohtaan ja rakentaa selviytymisestään sankaritarina (Eisikovits & Band-Winterstein 2014, 55).

6.4 Psykososiaaliset seuraukset

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksilla oli merkittäviä *sosiaalisia seurauksia, jotka heijastuivat naisten sosiaalisiin suhteisiin, sosiaaliseen toimintakykyyn ja käyttäytymiseen.* Tyypillisimpiä seurauksia olivat ihmissuhteiden supistuminen ja eristäytyminen. Safarin ym. (2023) mukaan kotiin eristäytyminen voi antaa ikääntyneille naisille enemmän aikaa pohtia elämäänsä, joka puolestaan voi pahentaa heidän kokemustaan vanhuudesta (Safar ym. 2023, 2431).

Asiakaskertomusten mukaan joidenkin ikääntyneiden naisten ihmissuhteet olivat väkivallan seurauksena vähäisiä, heidän sosiaalinen verkostonsa oli pieni ja ihmissuhteiden ylläpitäminen haastavaa. Joidenkin naisten kohdalla sosiaalinen verkosto oli kaventunut ikääntymiseen liittyvien luonnollisten kuolemien seurauksena. Seuraavat esimerkit kuvaavat naisten sosiaalisissa suhteissa tapahtuneita muutoksia.

> ES174: *”Nainen kertoo, että on suurimman osan ystävistään jättänyt vuosien varrella. Nainen ei oikein osaa kertoa syytä sille.”*

> QC149: *”Harrastuksia naisella ei ole ollut. Hänellä ei myöskään ole juurikaan ystäviä, monet ikätoverit ovat jo kuolleet. Omasta elämäntilanteestaan hän ei ole juurikaan kenellekään puhunut.”*

> JO125: *”Nainen kertoi monien vanhojen ystävien jo kuolleen. Toisella paikkakunnalla on yksi ystävä, jonka kanssa he ovat puhelimitse*

yhteydessä. Uusia ystävyyssuhteita ei ole oikein päässyt syntymään vuosien varrella puolison käytöksen ja rajoittamisen vuoksi."

Turvakodin asiakaskertomuksissa oli kuvauksia naisten kokemasta yksinäisyydestä, joka oli heidän elämässään vahvasti läsnä. Väkivallan seurauksena usean naisen sosiaaliset suhteet olivat katkenneet tai he kokivat vahvaa epäluottamusta muita ihmisiä kohtaan ja etääntyivät sekä omista puolisoistaan että muista ihmisistä. Osa naisista koki yksinäisyyttä sekä parisuhteissaan että arkielämässään. Naiset olivat eristäytyneet ja luopuneet omaehtoisesti harrastuksistaan ja mielihyvää tuottavista asioista jopa siinä määrin, että arkeen liittyvien käytännön asioiden hoitamisesta oli muodostunut haaste. Naisten yksinäisyyden kokemuksia oli kuvattu turvakotien asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

OD469: *"Nainen tunnistaa, että miehen käyttäytyminen on aiheuttanut sen, että elämästä on karsiutunut asioita pois. Nainen on pikkuhiljaa joutunut muokkaamaan ja rajaamaan tekemisiään, toiveitaan, harrastuksiaan, ystävyyssuhteitaan ja mielipiteitään […]."*

JT550: *"Nainen kertonut, että hänen kiinnostuksen kohteet ovat vähentyneet. Kertoi, että ennen käynyt kirpputoreilla, harrastanut ja lenkkeillyt, mutta nyt nämä jääneet vähemmälle tai kokonaan pois. Myös esimerkiksi kauppareissuille kokee olevan ajoittain vaikean lähteä."*

DY839: *"Nainen kokee, että on tilanteesta niin uupunut ja sekaisin, että ei ole enää esimerkiksi jaksanut käydä kirjastossa kuten yleensä. Kertoo, että tuntuu kuin olisi vankina omassa kodissaan."*

Asiakaskertomusten perusteella ikääntyneillä naisilla yksinäisyys ja vieraantuminen saattoivat liittyä väkivaltaisten tekojen kokonaisvaltaisiin seurauksiin ja johtaa henkilökohtaisen tilan menettämisen tunteeseen. Ikääntyneillä naisilla henkilökohtaisen tilan menettämisen tunne sisältää

iän sekä fyysisen ja sosiaalisten rajoitusten aiheuttaman rajoittuneisuuden ja vähentymisen. Naiset voivat kokea tilan menettämisen yksinäisyytenä, vieraantumisena ja kuulumattomuuden tunteena. He voivat huomata olevansa emotionaalisesti kodittomia, kykenemättömiä puolustautumaan ja eksyksissä maailmankaikkeudessa. (Band-Winterstein & Eisikovits 2010, 211.)

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa ikääntyneistä naisista ei voinut olla miestensä harjoittaman hallinnan vuoksi sellaisia ihmisiä, jollaiseksi he mielsivät itsensä olevan. Osalla naisista ei ollut lainkaan henkilökohtaista elämää ja he joutuivat elämään arkeaan puolisoidensa kautta. Eisikovitsin ja Band-Winterstein (2014) mukaan naiset voivat alkaa käyttäytymään miestensä odotusten mukaisesti, kun heidän elämänsä on hallittua ja he ovat eristettyinä ulkomaailmasta. Tällöin heidän kokema riippuvuus, alhainen itsetunto, uhriutuminen ja väkivallan kohteeksi joutuminen vahvistavat toinen toisiaan ja muodostavat näkymättömän kapselin heidän ympärilleen. (Eisikovits & Band-Winterstein 2014, 52.) Seuraavat esimerkit kuvaavat asiakaskertomuksissa esitettyjä naisten kokemuksia minäkuvan muuttumisesta ja elämisestä miehen kautta.

> JU353: *”Nainen kokee isoimpana haasteena sen, ettei pysty olemaan oma itsensä kotona, koska puoliso arvostelee häntä ja hänen tekemisiään.”*

> DO114: *”Nainen kertoo, että kokee, että elää miehen kautta, eikä omaa elämää ole.”*

Psykososiaalisten seurausten vuoksi ikääntyneiden naisten kokemus omasta itsestä saattoi muuttua. Naiset joutuivat mukautumaan miestensä heille sijoittamiin odotuksiin ja rooleihin ja elämään elämäänsä miestensä toiveiden ja määräysten mukaan. Waitesin (1993) mukaan väkivaltaisissa parisuhteissa naisia voidaan kohdella ei-inhimillisinä objekteina. Nainen voidaan idealisoida täydelliseksi naiseksi tai yli-ihmiseksi ja kohdella vuorotellen palvovasti ja väkivaltaisesti. Tällöin naiselta kielletään puoli-

soiden välisessä vuorovaikutuksessa itsenäinen ja tasavertainen subjektisuus. Kyseinen toimintamalli heijastaa miesten omistushalua naisista ja tarvetta asettaa heidät toimimaan oman itsetuntonsa säätelijänä. Toisaalta naiset voivat kokea miehiltään saamat satunnaiset huomionhetket tärkeänä oman itsetuntonsa vuoksi ja merkityksellisinä omalle itsesäätelylleen. (Waites 1993, 106–107.)

Turvakotien asiakaskertomuksissa monet ikääntyneet naiset kiinnittivät tietoisesti huomiota henkilökohtaiseen käyttäytymiseensä tunnistaessaan puolisoissaan aggressiivisen käyttäytymisen merkkejä. Naiset voivat reagoida kokemaansa väkivaltaan myötäilemällä puolisoitaan, mikä jossain tilanteissa voi jopa provosoida miesten väkivaltaista käyttäytymistä (Mysyuk ym. 2015, 3052). Turvakotien asiakaskertomuksissa kuvattiin, kuinka naiset harkitsivat käyttäytymismallejaan tai poistuivat kotoaan ennen varsinaisen väkivaltatilanteen eskaloitumista. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten toimintatapoja.

> IN537: *”Hyvinä aikoina nainen kokee, ettei hänen tarvitse varoa käytöstään, mutta huonoina hetkinä hän joutuu olemaan varuillaan sanoissaan ja teoissaan.”*

> HQ349: *”Naisella oli outo olo miehestä aamulla ja hän päätti lähteä kotoa, koska ennakoi miehen käyvän häneen käsiksi jossain vaiheessa.”*

> JM030: *”Nainen kertoi lähteneensä salaa kotoa. [Työntekijä] kysynyt, mitä nainen ajattelee, että mitä voisi tapahtua, jos hän jäisi kotiin. Nainen sanoi, että hän on pelännyt, jos mies alkaa tenttaamaan häntä: ”Miksi sä teit niin?” (soitti poliisille), tai jos mies toteuttaa uhkauksensa (tappamisesta), että ei voi tietää.”*

Välillä ikääntyneet naiset välttelivät miestensä kanssa samassa tilassa olemista, nukkuivat erillisissä huoneissa tai hakeutuivat ennakoidusti toiseen huoneeseen fyysisen väkivaltatilanteen estämiseksi. Asuintilojen hyödyn-

täminen selviytymisstrategiana oli saattanut kestää naisilla vuosia. Seuraavat esimerkit käsittelevät asiakaskertomuksissa esiintyviä kuvauksia naisten ennakoivasta käyttäytymisestä väkivaltatilanteiden ehkäisemiseksi.

> CF192: *”Jossain kohtaa ongelmia oli naisen mukaan kuitenkin alkanut ilmetä, ja he olivat naisen mukaan esimerkiksi viitisen vuotta eläneet niin, etteivät olleet missään tekemisissä keskenään ja nukkuivatkin eri huoneissa.”*

> PW460: *”Nainen kertoo heidän nukkuneen noin kahden vuoden ajan eri makuuhuoneissa. Nainen kuvailee miten ei siedä viinan hajua, likaista ja huonosti käyttäytyvää miestä.”*

> LB760: *”Nainen kertoi kotona hänellä olevan oma huone, jonka [oven] voi lukita, ja jonne [hän] usein menee, kun mies käyttäytyy aggressiivisesti tai räyhää tai juo alkoholia. Nainen kertonut, kuinka toisinaan laittaa oven lukkoon, jotta uskaltaisi nukkua.”*

> GJ925: *”Sitä vastoin nainen joutuu usein pakenemaan miehen vihaa erilliseen huoneeseen.”*

Asiakaskertomuksissa ikääntyneiden naisten käyttämät selviytymiskeinot tukivat heidän arkista selviytymistään väkivaltaisissa parisuhteissa. Naisten toimintatavat saattoivat pidentää konkreettisen väkivaltatilanteen eskaloitumista, mutta ne eivät kuitenkaan katkaisseet parisuhteissa tapahtuvia väkivallan kierteitä. Pitkäkestoista parisuhdeväkivaltaa kokevat naiset voivat kehittää selviytymisstrategioita, joiden he olettavat pitävän heidät mahdollisimman kauan turvassa (Spangler & Brandl 2007, 329). Paineistetuissa elämäntilanteissan selviytymisstrategioidensa avulla naiset yrittävät sopeutua ja löytää ratkaisuja, joiden avulla he selviytyvät ja pitävät kotinsa ehjinä. Selviytymisstrategiat sisältävät tunne- ja ongelmakeskeisiä ajattelumalleja, uudenlaisten merkitysten luomista ja fyysisten rajojen asettamista. (Zink ym. 2006, 641, 648).

Turvakotien asiakaskertomusten perusteella tavallisimmin ikääntyneiden naisten psykososiaalisissa seurauksissa korostuivat heidän yksinäisyyden ja vieraantumisen kokemukset niin itsestään, parisuhteistaan kuin muista sosiaalisista kontakteista. Miesten harjoittama väkivalta kuvautui monisyisiä tekoina ja tapahtui parisuhteiden ja ihmissuhteiden lisäksi yhteisöllisissä suhteissa. Yksilölliset väkivallan seuraukset olivat vakavimpia ja välillä seuraukset olivat syviä. Arkielämässä naiset yrittivät toiminnallaan estää väkivaltatilanteita, suojella itseään ja lisätä turvallisuuttaan. Kuitenkin heidän keinonsa turvallisuuden parantamiseen olivat riittämättömiä, sillä ulkoisen turvallisuuden lisäksi väkivalta vahingoitti naisten sisäistä turvallisuudentunnetta. Koska parisuhdeväkivalta horjutti naisten kokemusta omasta itsestään, johti se naisilla sosiaaliseen vieraantumiseen. Sosiaalisen vieraantumisen seurauksena naiset saattoivat tuntea yksinäisyyttä sekä epävarmuutta siitä millaisia he olivat, mitä he saivat toivoa ja minne he kuuluivat. Näin sosiaalinen vieraantuminen ei rajoittunut naisilla ainoastaan ulkoisiin tekijöihin, vaan oli syvästi sisäistetty yksilöllinen kokemus.

7 Väkivallan dynamiikka ja naisten auttaminen turvakotijaksoilla

Ikääntyneiden naisten ja miesten välisen parisuhdeväkivallan dynamiikka ja auttaminen turvakotijaksoilla hahmottui asiakaskertomuksissa monimutkaisena ilmiönä (ks. kuvio 7). Parisuhteiden dynamiikasta oli erotettavissa erilaisia osa-alueita, seurauksia, jännitteisyyttä ja syklisyyttä, kuten Walkerin (1978) kehittämässä väkivallan syklissä. Sykliin liittyvä kaavamaisuus voi naisten kokemuksissa olla toistuvaa (Korkeela-Leppälä 2001, 33).

Kuvio 7. Naisten kokeman parisuhdeväkivallan dynamiikka ja heidän auttaminen turvakotijaksoilla.

Ikääntyneiden naisten ja miesten välisten parisuhteiden dynamiikka sisälsi miesten vaikutuskeinoja, jotka sitoutuvat ja kiinnittyvät toisiinsa ja heijastuivat naisiin. Vaikutukset ulottuivat turvakotijaksojen aikana naisten olotiloihin ja heidän tekemiinsä päätöksiin. Turvakotijaksoilla naisten auttaminen eteni prosessinomaisesti. Jaksojen aikana naiset tarvitsivat keskusteluapua ja tukea selviytyäkseen miestensä vaikutuskeinojen tuottamista seurauksista. Auttaminen edellytti naisten kokeman ambivalenssin sekä eron ja yhteenpaluun työstämistä ja erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen punnitsemista. Saadusta tuesta huolimatta osa naisista palasi takaisin kotiin. Kuitenkin parhaimmillaan turvakodeista saatu tuki ja auttamisen keinot myötävaikuttivat naisia väkivaltaisista parisuhteista irrottautumista. Seuraavat alaluvut avaavat kuviossa esiintyviä tekijöitä tarkemmin.

7.1 Turvakotijakso

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan naiset hakeutuivat turvakoteihin joko väkivaltatilanteista tai väkivallan uhan vuoksi. Turvakoteihin he saapuivat joko itsenäisesti tai läheisten ihmisten tai viranomaisten tukemina. Osalla naisista turvakotijakso oli heidän elämänsä ensimmäinen, osalla jaksoja oli ollut myös aiemmin. Keskimäärin turvakotijaksojen pituudet vaihtelivat naisilla muutamasta vuorokaudesta puoleentoista kuukauteen.

Turvakodeissa naiset kertoivat työntekijöille, kuinka he usein olivat sinnitelleet parisuhteissaan voimavarojensa äärirajoille saakka. Osa naisista kertoi pohtineensa lähtöään kauan ja valmistelleensa sitä etukäteen ottamalla asioista selvää, pakkaamalla valmiiksi niin kutsutun turvalaukun ja aukaisemalla pankkitilin. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten lähtötilanteita ja lähtöön vaikuttavia tekijöitä.

> K830: *”Nainen kertoo, että vaikka miehen käyttäytyminen onkin kuinka kamalaa, on lähteminen silti hankalaa.”*

BN154: *”[Nainen] on miettinyt turvakotiin tuloa aiemmin, mutta tänään oli päivä, jolloin hän ajatteli, ettei enää jaksa.”*

DM728: *”Nainen kertoi miettineensä kotoa lähtemistä jo pitkään ja valmistautunut tähän aiemmin pakkaamalla valmiiksi laukun ja piilottamalla ylimääräisen avaimen pihan ulkorakennukseen.” […] ”Naisen mukaan hänellä ja puolisolla on ollut pitkään yhteinen pankkitili, mutta [nainen] oli hankkinut oman pankkitilin puolisoltaan salaa pari vuotta sitten.”*

RB507: *”[Nainen] on miettinyt syksystä asti turvakotiin tuloa, pakkaillut mieheltään puolisalaa ja säästänyt rahaa omaa asuntoa varten.”*

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan turvakodille lähteminen ei ollut heille helppo ratkaisu ja usein se oli vaatinut aikaa ja etukäteisvalmisteluita. Välillä naiset olivat valmistautuneet lähtöönsä määrätietoisesti ennakoiden ja suunnitellusti. Valmistelutyötä he olivat tehneet sekä emotionaalisella että käytännön tasolla. Lopulta esimerkiksi henkilökohtaisen hyvinvoinnin ensisijaisuus toimi laukaisevana tekijänä heidän lähdölleen. Band-Winterstein ym. (2010) mukaan naisten kokema väkivalta on voinut muuttaa heidän sosiaalista todellisuuttaan ja naiset ovat voineet tiedostaa tämän. Tiedostamisen seurauksena naiset voivat kokea menneisyytensä taakkana ja tulevaisuutensa epäselvänä, jolloin heillä herää uudenlaisia kysymyksiä elämäntilanteestaan. Tämä voi motivoida heitä hakemaan neuvoa ja apua elämäntilanteeseensa. (Band-Winterstein ym. 2010, 463.)

Turvakotijaksojen alkaessa useat ikääntyneet naiset eivät aluksi halunneet kertoa miehilleen olinpaikkaansa. Naiset kokivat muun muassa huolta omasta turvallisuudestaan, olivat huolissaan siitä, että väkivaltaiset kumppanit löytävät heidät (myös Weeks ym. 2016, 52), pelkäsivät uutta väkivaltatilannetta (myös Korkeela-Leppälä 2001, 44), tai sitä, että miehet

hakisivat heidät takaisin kotiin. Asiakaskertomuksissa naisten esittämiä huolia kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> HE524: *”Nainen on pelokkaan oloinen, että mies tulee turvakodille ja sanoo miehen lyövän häntä kirveellä päähän, jos löytää.”*

> JN114: *”Nainen sanoi, että ilmoittaa illalla miehelle itsestään, soittaa tälle. Ei kuitenkaan aio kertoa, missä on. Kertoi, että mies saattaisi tulla hakemaan häntä, jos tietäisi missä hän on.”*

> LI564: *”Nainen kertoi puhelun päätyttyä poikansa kertoneen miehelle naisen olevan turvakodissa, koska mies oli ollut lähdössä etsimään naista terveyskeskuksesta. Naista itketti, kertoi pelkäävänsä, että mies tulee turvakodille.”*

Tavallisesti pian turvakotijaksoille saapumisen jälkeen ikääntyneet naiset ilmoittivat puolisoilleen olinpaikkansa ja pitivät heihin yhteyttä. Tyypillisesti keskinäisen yhteydenpidon aikana miehet yrittivät vaikuttaa naisten tekemiin ratkaisuihin. Miesten vaikuttamisyritykset näyttäytyivät ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa monimuotoisina. Erilaisia miesten käyttämiä vaikuttamisen keinoja on vastaavissa tilanteissa ilmennyt muissakin tutkimuksissa (esim. Spangler & Brandl 2007, 327; Dobash ym. 2000, 97).

Miesten käyttämiä vaikuttamisen tapoja esiintyi naisten asiakaskertomuksissa päällekkäin ja vaihdellen. Esimerkiksi yhden yhteydenoton aikana miehet saattoivat hyvitellä naisia ja kertoa heille tunteistaan, mutta toisessa hetkessä miehet tuottivat naisille mielipahaa ja syyllistivät heitä. Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät miesten käyttämiä ristiriitaisia vaikuttamisen tapoja.

> MI409: *”Nainen kertoi, että mies on jälleen eilen ottanut naiseen yhteyttä. Viestit ovat olleet ristiriitaisia, toisaalta mies pyytää ruokaohjeita ja kertoo menevänsä käymään mökillä, jonka tietää olevan*

naiselle tärkeä. Toisaalta [mies] kertoo, ettei nainen saa hakea talosta parisänkyä, koska mies aikoo omien sanojensa mukaan ottaa uuden puolison."

AV790: *"Nainen halunnut näyttää eilen saamansa viestin. Siinä mies syytellyt naista ja haukkunut tätä. Viestissä mies myös sanonut rakastavansa naista."*

WC703: *"Mies soittanut naiselle ja ollut omalla tavallaan pahoillaan, mutta syytösten kera."*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneiden naisten turvakoteihin lähtö näyttäytyi toisinaan pitkäjänteisenä ja etukäteen suunniteltuna prosessina. Naiset saattoivat pohtia ja valmistella lähtöään vuosia. Huolellinen etukäteisvalmistelu ja suunnitelmallisuus kertoivat siitä, kuinka turvakotijaksot saattoivat olla naisille viimesijaisin yritys katkaista väkivaltainen parisuhde ja hakeutua turvaan vuosien väkivaltakokemusten jälkeen. Useissa tapauksissa naisten turvakotijaksot näyttivät muuttavan ikääntyneiden pariskuntien parisuhteiden dynamiikkaa. Miehet suhtautuivat naisten lähtöihin ja turvakotijaksoihin vaihtelevasti ja ristiriitaisesti. Miehet saattoivat kokea naisten lähdöt hylkäämisenä, mutta toisaalta he yrittivät edelleen ylläpitää kontrollia ja valta-asetelmaa suhteissa naisiin ja yrittää kompensoida hylkäämisen ja menetyksen tunteita ristiriitaisin, aggressiivisin ja manipulatiivisin keinoin.

7.2 Hyvittely

Miesten toimintatavoissa hyvittelyyn liittyvät keinot sisälsivät turvakotien asiakaskertomusten mukaan anteeksi pyytelyn, anelun ja erilaiset lupaukset. Miehet esimerkiksi pyysivät anteeksi käyttäytymistään, lupasivat muuttaa käyttäytymistapojaan ja vannoivat lopettavansa väkivaltaisen toiminnan. Tyypillisin hyvittelyyn liittyvä keino oli pyytää naisia palaamaan takaisin kotiin. Kotiin paluun tueksi miehet tarjoutuivat hakemaan naiset

autokyydillä tai tulemaan heitä vastaan. Asiakaskertomuksissa miesten hyvittely-yrityksiä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> MA493: *”Miehen kanssa nainen on puhunut aamulla ja mies pyydellyt naista kotiin. [Mies] luvannut muuttua ja ensimmäistä kertaa on suostunut puhumaan asioista.”*

> WL619: *”Mies luvannut taas olla ilman alkoholia ja pyytänyt naista palaamaan kotiin.”*

> BM768: *”Nainen kertonut puolisolleen olevansa niin kauan turvakodilla, kunnes puoliso tulee hakemaan hänet. Naisen mukaan puoliso aikonut tulla hakemaan hänet turvakodilta huomenna.”*

Joissain tilanteissa miehet halusivat nähdä ikääntyneet naiset henkilökohtaisesti, jotta olisivat voineet vaikuttaa heihin ja heidän tekemiinsä ratkaisuihin. Asiakaskertomusten mukaan miehet ehdottivat naisille tapaamisia esimerkiksi kotiin, turvakodin läheisyyteen tai muuhun neutraaliin ympäristöön. Tapaamisilla miehet tarjosivat naisille apua muun muassa käytännön asioihin, yrittivät keskustella turvakotijaksoa edeltävistä tapahtumista ja vaikuttaa myönteisesti naisten kotiinpaluuseen. Miesten tapaamisista tai tapaamisyrityksistä oli kirjoitettu naisten asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> ML040: *”Nainen kertoi, että olivat käyneet [miehen kanssa] lounaalla. Mies oli ollut anteeksipyyteleväinen ja tapaaminen oli sujunut hyvin.”*

> EE354: *”Nyt mies pyytelee naista palaamaan kotiin ja ehdottanut myös tapaamista ravintolassa.”*

Miesten hyvittely-yrityksissä korostuivat ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksissa miesten harjoittamat positiiviset vaikuttamisen keinot, joiden avulla he yrittivät korjata vallitsevan tilanteen nopeasti ennalleen.

Ikääntyneillä miehillä vanhuus ja mahdollisen erotilanteen konkretisoima yksinäisyys voivat sivuuttaa heidän kokemansa ylpeyden, ja he haluavat puolisoidensa palaavan kotiin heidän mieltämistään naisten vioista huolimatta (Band-Winterstein 2012, 509).

Asiakaskertomusten mukaan miesten käyttämät positiiviset vaikutuskeinot olivat kuitenkin usein ehdollisia ja liittyivät osaksi väkivallan sykliä. Hyvittelyyn liittyvä syklin vaihe on tyypillisesti väliaikainen sovinnollinen hetki, jota tavallisesti seuraa pariskunnan välisen jännitteen lisääntyminen ja myöhemmin uusi väkivaltatilanne. (Walker 1978.) Tutkimusaineiston perusteella miehet osoittivat hyvittelyvaiheessa ikääntyneille naisille katumusta, asettautuivat huolenpitäjän rooliin ja antoivat lupauksia paremmasta ja väkivallattomasta tulevaisuudesta. Toimintatavoillaan he saattoivat yrittää näyttää hyvän ja rakastavan puolensa, häivyttää naisten kokemaa pelkoa sekä herättää heidän toiveen paremmasta tulevaisuudesta.

7.3 Manipulointi

Asiakaskertomusten mukaan miesten harjoittamat manipulointitavat olivat ikääntyneiden naisten turvakotijaksojen aikana tavanomaisia ja jakautuivat sekä positiivisiin että uhkaaviin toimintamalleihin. Positiivisissa toimintamalleissa miehet ottivat naisiin toistuvasti yhteyttä ja yrittivät vaikuttaa heidän päätöksiinsä. Dawnin ym. (2022) mukaan mahdollisessa erotilanteessa väkivaltaiset miehet voivat muuttaa toimintatapojaan myönteisemmäksi sekä osoittaa naisia kohtaan positiivista huomiota, kiintymystä ja rakkautta. Heidän toimintansa tarkoituksena on kuitenkin pitää naiset suhteessa ja estää ero. (Daw ym. 2022, 20008.) Asiakaskertomusten mukaan positiivisissa yhteydenotoissa miehet esimerkiksi kertoivat tunteistaan, maanittelivat naisia arkisilla asioilla ja kertoivat tehneensä kotitöitä, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> LK223: *”Nainen kertoi miehen olevan tällä hetkellä surullinen. [Mies] oli pyytänyt, että voisivat jatkaa naisen kanssa yhdessä.”*

> MQ907: *”Nainen kertoi miehen lähettäneen viestin, jossa oli lukenut ”itken”. […] Nainen kertoi miehen hakevan sympatiaa.”*

> MR068: *”Nainen kertonut kerran vastanneensa [miehen] puheluun ja mies oli maanitellut häntä tulemaan saunomaan.”*

> WC071: *”Nainen kertoi, että oli käynyt kotona [turvakotijakson aikana] kahdesti ja mies oli pyytänyt häntä palaamaan. Mies oli myös siivonnut asunnossa, jota hän [mies] ei ollut koskaan aiemmin tehnyt.”*

> QE240: *”Nainen kertoo, että mies laittanut tänään viestiä, että nainen voisi tulla kotiin ja että tarjolla on lämmitä pullaa. Nainen pohtii, kukahan pullan on leiponut.”*

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan positiivisten yhteydenottojen lisäksi miehet pystyivät keskustelemaan rakentavasti parisuhteidensa tilanteesta ja kuuntelemaan ikääntyneiden naisten näkökulmia heidän väkivaltakokemuksistaan. Miehet yrittivät kantaa vastuuta käyttäytymisestään, lupasivat ottaa apua vastaan ja toimimaan muutenkin naisten vaatimilla tavoilla. Kuitenkin rakentavien keskusteluiden ohessa, osa miehistä pyrki ohjeistamaan naisia siitä, kuinka naisten tulisi turvakodilla sanoittaa elämäntilannettaan ja toimia, jotta he voisivat palata kotiin. Edellä kuvatuista toimintamalleista oli kirjoitettu ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> CL865: *”Nainen on puhunut tänään miehensä kanssa ja mies sanonut, että pariskunta hakeutuisi keskusteluavun pariin. Naisen mukaan mies kysynyt naiselta myös hänen vointiaan ja kertonut, että nainen on hänelle [miehelle] tärkeä ja rakastaa häntä [naista].”*

> LS086: *”Nainen kertoo puhelun miehen kanssa sujuneen hyvin ja [hän] oli saanut sanoitettua asioita, joita oli halunnutkin. Mies ei ollut pyytänyt anteeksi, mutta oli tunnistanut toimineensa väärin.”*

KV994: *”Nainen on keskustellut miehen kanssa ja mieheltä tullut aloitetta parisuhteen jatkumiseen ja toive, että he jättäisivät kaiken menneen taakseen ja tällä hetkellä käytössä olevat puhetavat pois.”*

YP682: *”Nainen vastannut, että mies on puhunut asioista. Aiemmin mies vaiennut tapahtumista. Nyt naisen mukaan mies on ymmärtänyt menetyksen naisen kotoa lähdön myötä. Mies sanonut, että haluaa naisen kotiin.”*

MW163: *”Puoliso soittaa kesken aamupalan ja naisen puhelin kaiuttimella. Puolisolla toiveena, että nainen kertoo tulevalla tapaamisella sen, että heillä pariskuntana olisi hyvä tulevaisuus.”*

Vaikka miesten käyttäytyminen saattoi heijastaa heidän tämänhetkistä valmiuttaan avun vastaanottamiseen ja muutokseen, esiintyi heidän käyttäytymisessään samanaikaisesti manipulatiivisia piirteitä ja kontrolloinnin tarvetta. Nyqvistin (2001) mukaan osa väkivaltaisista miehistä on motivoitunut ottamaan apua vastaan, myöntää väkivaltaisuutensa ja tuomitsee sen moraalisella tasolla, vaikka samanaikaisesti oikeuttaa toimintansa. Kuitenkin heidän motivaationsa avun vastaanottamisesta voi muuttua, sillä se on sidoksissa naisten käyttäytymiseen. Mikäli naiset haluavat erota, eivät miehet välttämättä enää halua apua itselleen. Tällöin he ovat enemmän huolissaan mahdollisesta erosta, kuin omasta väkivaltaisuudestaan. (Nyqvist 2001, 127, 134.)

Asiakaskertomusten perusteella manipuloivat miehet saattoivat saada ikääntyneet naiset palaamaan suhteeseen ystävällisellä käyttäytymisellään. Kuitenkin toisessa hetkessä he saattoivat muuttaa käyttäytymistään uhkaavaksi, kontrolloivaksi ja entistä manipulatiivisemmaksi (myös Daw ym. 2022, 20008). Tällöin osa miehistä vei uhkaavat toimintatavat konkreettisemmalle tasolle ja ottivat yhteyttä muun muassa turvakotiin, poliisiin ja lähiomaisiin. Yhteydenotoissa miehet väittivät naisten olevan psykiatrisen hoitojaksojen tarpeessa tai ilmaisseet naisten jättäneen heidät heitteille. Toiminnallaan he yrittivät saada naiset sairaalahoitoon tai päät-

tämään turvakotijakson joko omaehtoisesti tai turvakodin henkilökunnan toimesta. Kyseisiä miesten toimintatapoja kuvattiin muutamissa naisten asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> NC172: *"Mies haluaa kertoa [turvakodin työntekijälle] huolensa puolisostaan, jolla on historiassa psykiatrisen osaston jakso ja miehen näkemyksen mukaan vaimon vointi on huonontunut viime aikoina. […] Miehen näkemyksen mukaan nainen tarvitsee kipeästi psykiatrista hoitoa ja toisti [turvakodin työntekijälle] vahvan huolensa puolison terveydentilasta."*

> NC398: *"Nainen kokee, että jättää miehen heitteille ja mies on siitä häntä syyttänyt."*

> DG159: *"Nainen tuli itkuisena kertomaan miehen soittaneen ja uhkailleen häntä poliisilla. Mies oli sanonut ilmoittavansa viranomaisille siitä, että nainen on jättänyt hänet heitteille."*

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan miehet yrittivät toiminnallaan pakottaa naisia palaamaan kotiin sekä osoittamaan, että naiset olivat lähteneet kotoa esimerkiksi mielenterveyden heikentymisen vuoksi. Veldhuisin (2024) mukaan väkivallan tullessa ulkopuolisille ilmi, ovat tekijät taitavia manipuloimaan muita omaksumaan heidän näkökulmansa ja uskomaan enemmin heitä kuin uhria (Veldhuis 2024, 16). Miehet voivat väittää naisten olevan hulluja vääristelemällä tapahtumia, kyseenalaistamalla naisten väkivaltakokemuksia ja vallitsevaa todellisuutta (Daw ym. 2022, 20008).

Toisinaan miesten harjoittamat konkreettiset uhkaavat ja manipulatiiviset toimintamallit sisälsivät vakavampia uhkauksia, jotka aiheuttivat ikääntyneissä naisissa huolta heidän henkilökohtaisesta fyysisestä turvallisuudestaan ja tuottivat turvattomuuden tunteita. Uhkaavista toimintamalleista kirjoitettiin naisten asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> RS146: *”Nainen tulee lukemaan mieheltä tulleen viestin, siinä mies esittää uhkauksen naisen turvallisuutta kohtaan. Mies kirjoittaa kostavansa tilanteen naiselle.”*

> IW684: *”Turvakotiin lähtemisen jälkeen mies on toistuvasti tavoitellut naista puhelimitse soittamalla lukuisia kertoja ja lähettämällä viestejä. Kerran nainen on puhunut hänen kanssaan, jolloin puhelun sisältö on sisältänyt uhkailua naista kohtaan. Myös viestien sisältö on ollut uhkaileva.”*

Edellä kuvattuihin miesten manipulatiivisiin käyttäytymismalleihin saattoi liittyä miehillä vahvoja vihan ja epätoivon tunteita, jotka he kohdistivat ikääntyneisiin naisiin. Miehet voivat projisoida itsessään kokemansa heikkouden ja ei-maskuliiniseksi koetut piirteet muihin ihmisiin ja kokea tarvetta niiden tuhoamiseen (Jokinen 2017, 49). Siten heidän harjoittamat väkivaltaiset käyttäytymismallit toimivat eräänlaisina puolustusmekanismeina ja itsetunto-ongelmien korjaajina. (Beck 1999, 129.) Miehet voivat yrittää epätoivoisesti saada naiset takaisin hallintaan ja epätoivo näkyy heidän teoissaan. Tällöin naisten lähtö voi johtaa miehillä kostotoimiin, jonka pyrkimyksenä on tuhota kaikki se, joka on naiselle merkityksellistä. (Daw ym. 2022, 20009).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan miesten manipulatiivisissa toimintatavoissa esiintyi kokonaisuudessaan pehmeämpiä ja uhkaavampia toimintatapoja, jotka saattoivat ylläpitää pariskunnan välistä sukupuolistunutta valta-asetelmaa. Pehmeämmissä muodoissa miesten vaikuttamisen keinot liittyivät pariskunnan välisiin emotionaalisiin siteisiin. Toiminnan avulla he yrittivät säilyttää kontrollin ja valta-asetelman suhteessa naisiin, herättämään heissä empatiaa ja saamaan heidät kyseenalaistamaan lähtöään. Toisinaan miehet pyrkivät vaikuttamaan naisiin ulkopuolisten toimijoiden kautta. Miesten pyrkimyksissä korostui naisten painostaminen sekä heidän väkivaltakokemustensa ja uskottavuutensa mitätöinti. Toiminnallaan he saattoivat yrittää häivyttää väkivallan olemas-

saolon, lisätä uskottavuuttaan ja kyseenalaistaa ikääntyneiden naisten turvakotijaksojen kriteerejä.

Etenkin uhkailuun liittyvät muodot kiinnittyivät miesten tavoitteisiin ylläpitää valtaa suhteissa naisiin heidän turvakotijaksoistaan huolimatta. Vaikka turvakodit mahdollistivat naisten fyysisen turvallisuuden ja etäisyyden, antoivat miesten esittämät uhkaukset naisille vakavan viestin väkivallan uusiutumisen mahdollisuudesta. Beckin (1999) mukaan väkivaltaiset miehet voivat olla herkkiä tekijöille, jotka uhkaavat parisuhteiden voimatasapainoa. Miesten ajatusmaailma voi olla mustavalkoinen ja kahtiajakoinen, jossa miehet ovat joko selkeästi dominoivia tai alistuvia, täysin hallitsevia tai avuttomia tai valta-asetelmassa vahvoja tai voimattomia. Mikäli miehet sijoittuvat alistuneeseen, heikkoon tai voimattomaan rooliin, tarkoittaa se heille henkilökohtaisen itsetunnon murentumista. (Beck 1999, 129.) Siksi miehet saattoivat yrittää säilyttää miehisyytensä, omanarvon tunteensa sekä käsityksensä todellisuudesta ikääntyneiden naisten turvakotijaksojen aikana jopa uhkaavin keinoin.

7.4 Syyllistäminen ja muistamattomuus

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan syyllistävissä toimintamalleissa miehet kiistivät toimineensa väkivaltaisesti tai syyttivät toiminnastaan naisia. Miehet oikeuttivat harjoittamansa väkivallan esimerkiksi omilla lapsuuden väkivaltakokemuksillaan ja pyrkivät selittämään, peittelemään ja vähättelemään väkivaltaista käyttäytymistään. Waitesin (1993) mukaan sosialisaatio opettaa miehiä ja naisia etsimään syyllistä naisista, mutta opettaminen tapahtuu eri tavoin. Miehiä kannustetaan ulkoistamaan aggressiivisuutensa osana maskuliinista sukupuolirooliaan, kun taas naisia sosiaalistetaan etsimään syyllinen omasta itsestään. (Waites 1993, 51; Wyse 1993; Walker 2016). Ikääntyneiden naisten syyllistämisen avulla miehet yrittivät häivyttää väkivaltatilanteita, kyseenalaistaa tapahtumia ja horjuttaa naisten mahdollisia eropäätöksiä. Turvakotien asiakaskertomuksissa naisten syyllistäminen oli toistuva teema.

> CW018: *”Naisen kertoman mukaan mies jatkaa hänen syyttelyä. Miehen mukaan naisen nalkutus ärsyttää hänet [miehen] väkivallan partaalle, ärsyttää aiheettomasti. Mies sanonut, kuinka naisen on hakeuduttava hoitoon käsittelemään omaa henkistä väkivaltaa, muuten mikään ei muutu.”*
>
> NI699: *”Mies ei ollut naisen mukaan vihainen puhelimessa, mutta kiesi satuttaneensa naista. Mies väitti naisen itse kompuroineen ja totesi, että nainen oli käynyt miehen kaulaan käsiksi.”*

Tilanteissa, joissa ikääntyneet naiset lähtivät turvakoteihin, saattoivat miehet kokea häpeää. Kuitenkaan heillä ei välttämättä ollut keinoja tunnistaa tai käsitellä haastavia tunteitaan. Miehet saattoivat oikeuttaa toimintansa naisten toimintaa mitätöimällä tai heitä syyllistämällä. Esimerkiksi nalkutukseen viittaaminen saattaa liittyä naisten mitätöintiin ja kiinnittyä laajempaan kokonaisuuteen, jossa välitetään mielikuva sukupuolittuneesta vallanjaosta ja väkivallasta (Lidman 2015, 90).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten perusteella miesten harjoittamassa syyllistämisessä sukupuolistuneet valtasuhteet ja perinteiset rooliodotukset saattoivat tuottaa naisille uskomuksen siitä, että heidän puolisonsa olivat oikeutettuja kontrolloimaan heitä ja määrittelemään perhe-elämää. Naisten syyllistämisen kautta miesten ei tarvinnut käsitellä henkilökohtaisia toimintatapojaan, vaan syyllistäminen toimi heidän puolustusmekanisminaan ja oikeutuksenaan. Beckin (1999) mukaan tilanteissa, joissa yksilön käsitys konfliktista on yksipuolinen ja itsekeskeinen, sisältää se samanaikaisesti oikeutuksen tuottaman itsepetoksen. Tällöin henkilökohtaiset toimintamallit mielletään järkeväksi ja oikeutetuksi, kun taas kumppanin käyttäytymismallit kohtuuttomiksi ja vääriksi (Beck 1999, 107).

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa miehistä ei muistanut käyttäytyneensä väkivaltaisesti tai sitä, miksi nainen oli lähtenyt turvakotiin. Miesten muistamattomuuteen liittyi päihteiden käyttö, muistisai-

raus tai jokin muu fyysinen sairaus. Seuraavat esimerkit kuvaavat miesten muistamattomuuteen liittyviä asiakaskertomusten merkintöjä.

> TR928: *”Nainen oli eilen vastannut miehen puheluun. Mies kertoi etsineensä naista koko iltapäivän kaupungilta, eikä ymmärtänyt, mitä hän [mies] on tehnyt.”*

> LZ212: *”Puoliso oli kysellyt syytä naisen [turvakodille] lähtöön, jota ei naisen mukaan ilmeisesti muistanut.”*

> JN951: *”Nainen kertoi, että mies on sanonut, ettei muista tapahtumista mitään, tai [mies] ainakin väittää, ettei muista.”*

Miesten muistamattomuus saattoi olla aitoa, kun se liittyi muistisairauteen tai runsaaseen päihteiden käyttöön. Muistamattomuuden seurauksena miehet eivät pystyneet kantamaan vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestään tai kohtaamaan tekojaan samalla tavoin kuin ollessaan terveinä ja päihteettöminä. Muistamattomuus ei kuitenkaan poistanut heidän käyttämäänsä valtaa ja kontrollointia suhteissa ikääntyneisiin naisiin, vaan antoi miehille uudenlaisia vallankäytön välineitä. Siksi naisten kertomukset ja väkivaltakokemukset olivat suhteissa miesten kertomuksiin epätasa-arvoisessa asemassa. Miesten muistamattomuuden seurauksena naiset saattoivat vähätellä ja kyseenalaistaa väkivaltakokemuksiaan ja sääliä puolisoitaan. Miesten muistamattomuus ja naisten syyllistäminen saattoivat vahvistaa miesten oikeutusta luopua väkivaltaisiin tekoihin liittyvästä vastuusta, sillä muistamattomuus ja syyllistäminen tarjosivat teoille uskottavan syyn ja puolustuksen.

7.5 Empatiaan vetoaminen

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan miehet yrittivät joissain tilanteissa herättää naisissa voimakkaita säälintunteita vetoamalla heidän empatiakykyyn. Tällaisissa tilanteissa miehet kaltoinkohtelivat it-

seään ja valehtelivat turvakodeissa oleville naisille, etteivät viranomaiset olleet tavoittaneet heitä. Miehet myös totesivat naisilleen, kuinka heidän mielestään vaimon paikka oli kotona ja luettelivat heille kotona rästiin jääneitä kotitöitä. Joissain tilanteissa miehet toivat esiin, kuinka huonosti he kotonaan voivat, kuinka heillä ei ollut ruokaa tai lääkkeitä, valittelivat kipujaan, kertoivat sairastuneensa sekä halunneet nähdä naiset vielä yhden kerran ennen kuolemaansa. Naisten empatiakykyyn vetoamisesta oli turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavia kirjauksia.

> GM526: *”[Nainen] sanoi kyydinneensä miestä tänään ruokakauppaan, kun tämä [mies] oli valitellut, ettei kotona ole ruokaa. Silloin mies todennut [naiselle], että hän [mies] varmaan kuolee nyt, kun joutuu asumaan yksin.”*

> AL604: *”Nainen oli puhunut miehensä kanssa puhelimessa, ja mies ollut hengästynyt ja kertonut olevan rintakipuja. Mies ei ollut halunnut soittaa ambulanssia, eikä halunnut naisen soittavan, oli huutanut naiselle puhelimessa. Nainen pohti lähtisikö itse [turvakodilta] kotiin.”*

> BW838: *”Nainen kertoi, että hänen miehensä on kotona surkeana, eikä ole syönyt mitään kolmeen päivään.”*

> KM074: *”Mies oli sanonut [naiselle], ettei kotona ole ruokaa tai lääkkeitä.”*

> FO904: *”Puhelun jälkeen nainen kertoo, että mies ei osaa käyttää hellaa ruoan laittoon ja puhuu tästä syystä hänelle rumasti. Mies uhkaa tekevänsä itselleen jotain, mikäli nainen ei palaa [kotiin] aamuun mennessä.”*

Miesten harjoittama itsensä kaltoinkohtelu voi näyttäytyä väkivallan dynamiikassa harvinaisempana piirteenä, mutta kuitenkin sitä esiintyi ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa. Koska naiset hakeu-

tuivat turvaan puolisoidensa väkivaltaiselta käyttäytymiseltä, saattoivat miesten aggressiiviset toimintamallit kääntyä heitä itseään vastaan ja muuttua itsensä kaltoinkohteluksi. Jokisen (2017) mukaan miesten itsetuhoinen elämäntapa voi näkyä esimerkiksi runsaana päihteiden käyttönä, terveyden laiminlyömisenä tai oman ruumiin välineellisenä käyttönä henkilökohtaisten päämäärien saavuttamisessa. Äärimmilleen vietynä miesten harjoittama itseensä kohdistuva väkivalta tarkoittaa itsemurhaa. (Jokinen 2017, 47.)

Toisaalta miesten harjoittamassa itsensä kaltoinkohtelussa saattoi olla kyse ikääntyneen naisen ja miehen välisestä roolijaosta, jossa miehet odottivat naisten toimivan alati heidän hoitajinaan ja arjesta huolehtijoinaan. Safarin ym. (2023) mukaan ikääntyneet naiset voivat pitää perinteisiä sukupuolirooleja muun muassa kodista ja läheisten hoitamisesta itselleen kuuluvana velvollisuutena, joista voi muodostua miehille naisten hallintakeino (Safar ym. 2023, 29). Väkivalta vaikuttaa ja muokkaa patriarkaalisia sukupuolirakenteita sekä ylläpitää patriarkaalista sukupuolijärjestystä. Tällöin väkivalta toimii sosiaalisen kontrollin muotona vastaamalla tietynlaisiin käyttäytymismalleihin ja vahvistaa miesten auktoriteettia suhteissa naisiin. (Applin ym. 2023, 1102–1103).

7.6 Ambivalenssi

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan miesten vaikuttamisyritykset herättivät tyypillisesti ikääntyneissä naisissa voimakasta ambivalenssia, joka sisälsi vastakkaisten tunteiden ristiriidan. Beckin (1999) mukaan ambivalenssilla tarkoitetaan positiivisten ja negatiivisten mielikuvien, uskomusten, tunteiden ja halujen vuorottelua ja samanaikaisuutta. Ilmiössä sama henkilö nähdään vastakkaisilla tavoilla eri aikoina. Parisuhteissa ristiriitaisuus tulee esiin esimerkiksi silloin, kun yhtenä hetkenä suhteen eri osapuolet rakastavat toisiaan ja seuraavana hetkenä tuntevat vahvoja negatiivisia tunteita toisiaan kohtaan. (Beck 1999, 107). Tällöin väkivaltaisessa parisuhteessa elävä nainen elää yhtä aikaa kahta erilaista, mutta yhtä

aikaa tapahtuvaa tarinaa, jossa vastakkaiset asetelmat korostuvat (Korkeela-Leppälä 2001, 27–28).

Turvakotien asiakaskertomuksissa kuvattiin ikääntyneiden naisten kokemaan ambivalenssiin liittyvää tunnemyrskyä, joka sisälsi epätietoisuuden tunteita, itsensä kyseenalaistamista, väkivaltakokemusten vähättelyä, vaihtoehtoisten selitysten etsimistä, parisuhteeseen liittyvien hyvin asioiden, rakkauden, syyllisyyden, koti-ikävän ja puolison muutoksen todennäköisyyteen liittyvien tunteiden yhdistelmiä. Ambivalenssin sietäminen oli naisilla haastavaa, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> EM258: *”Nainen kertonut viime päivinä kokemastaan ajatusten ja tunteiden vuoristoradasta. Nainen sanoittanut kokemaansa ristiriitaa.”*

> BX974: *”Nainen kertoi nukkuneensa aika vähän ja kuvaili, kuinka tunnetilat vaihtelevat ylös alas.”*

> NG450: *”Nainen tuli kertomaan, että olisi tänään lähdössä kotiin, ei kestä olla täällä [turvakodilla].”*

Ambivalenssin alussa ikääntyneet naiset olivat epätietoisia siitä, mitä heidän tulisi tehdä sekä kokivat elämäntilanteensa ja ajatustensa olevan sekavia. Flinckin (2006) mukaan naiset kokevat sekasortoisissa ajatuksissaan pettymystä puolisoitaan kohtaan ja kyseenalaistavat omaa selviytymistään. Naiset voivat tunnistaa elävänsä väkivaltaisissa suhteissa ja tiedostaa väkivallan seuraukset niin psyykkisellä kuin kehollisella tasolla. (Flinck 2006, 84.)

Ikääntyneiden naisten turvakotijaksoilla miehet jatkoivat vaikutuskeinojen käyttöä. Vaikutuskeinot vahvistivat naisten kokemaa ambivalenssia, jonka seurauksena osa naisista ei enää lopulta osannut sanoa, mitä todellisuudessa oli tapahtunut ja epäilivät mielenterveytensä horjuneen. Naisten epätietoisuutta ja tilanteeseen liittyvää hämmennystä kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

ZL860: *”Nainen kertoo olevansa epävarma ajatuksistaan ja suunnitelmistaan. Nainen kertoo, ettei haluaisi palata parisuhteeseen, mutta toisaalta on paljon asioita, jotka aiheuttavat ristiriitaisia tuntemuksia.”*

SX204: *”Nainen purki itkien tuntojaan avioliitostaan ja siitä, että hän kokee ajatustensa olevan ajoittain sekavia.”*

MC218: *”Nainen haluaa tavallaan kotiin, mutta ei kuitenkaan.”*

HZ421: *”Nainen kuvasi, että ei tiedä mikä on totta ja mikä ei, ja nainen usein pohtii, onko tulossa hulluksi.”*

Ikääntyneillä naisilla ajatusten sekavuus, epävarmuuden tunteet ja tunne hulluksi tulemisesta saattoivat kiinnittyä osaksi väkivallan seurauksia. Dawnin ym. (2022) mukaan mielen sumuttaminen (eng. gaslighting) voi tuottaa naisille päätöksenteon kyvyttömyyttä ja tunteen siitä, että on hullu. Parisuhteissa tapahtuneen emotionaalisen ja psykologisen väkivallan seurauksena naiset voivat kokea menettävänsä järkensä ja kyseenalaistaa omaa mielenterveyttään. (Daw ym. 2022, 20008, 20010.)

Mielenterveytensä kyseenalaistamisen ohessa osa ikääntyneistä naisista alkoi vähättelemään itseään ja väkivaltakokemuksiaan. Vaikka toistuvat traumaattiset kokemukset voivat johtaa naisilla itsensä epäilyyn ja epävarmuuteen (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939), voi kokemusten kyseenalaistaminen liittyä pakottavan kontrollin seurauksiin. Tällöin miesten harjoittama hyvittely, tekojen vähättely ja kiihkeät yritykset palauttaa parisuhteet ennalleen, voivat murtaa naisten hauraan ymmärryksen siitä, että heidän parisuhteensa on väkivaltainen (Veldhuis 2024, 12).

Asiakaskertomusten mukaan osa ikääntyneistä naisista syyllisti itseään väkivaltakokemuksista, selitti niiden olevan heidän oman epäasiallisen käyttäytymisensä seurausta tai pitivät toimintatapojaan ylireagointina ja väkivaltatilanteita väärinymmärryksenä. Tutkimuskirjallisuudessa itsensä syyllistämistä puolisoiden harjoittamasta väkivallasta on tunnistettu tyypil-

liseksi piirteeksi (Kilbane & Spira 2018, 168). Naisilla itsensä syyllistäminen voi johtua miesten harjoittamasta halventamisesta sekä syyllistämisestä ja vastuun projisoimisesta naisille (Veldhuis 2024, 13). Asiakaskertomuksiin kuvattiin naisten kokemaa epävarmuutta ja vähättelyä väkivaltakokemusten ja -tapahtumien todellisuudesta esimerkiksi seuraavasti.

> BW983: *”Nainen sanoi, että ei mies ole niin pahasti lyönyt viime aikoina.”*

> JY683: *”Nainen totesi, onko vika sittenkin hänessä.”*

> BO705: *”Nainen kuvaillut tilannetta niin, että hän on osittain syyllinen väkivaltaan.”*

> JL057: *”Nainen todennut, että hänessäkin on vikaa. Nainen jatkanut, että hän on pelästynyt tilanteessa liikaa, vaikka ei olisi tarvinnut. Nainen kokee, että säikkyy turhan helposti.”*

Ikääntyneillä naisilla väkivaltakokemusten vähättelyyn liittyi omien kokemusten vertaaminen muiden turvakodeissa olleiden asiakkaiden tilanteeseen. Osa naisista mielsi parisuhteissaan olevat haasteet pieniksi toisten turvakotiasiakkaiden kokemusten rinnalla, ja he pohtivat muiden ihmisten tarvitsevan heitä enemmän turvakotia. Toisinaan naiset pyrkivät etsimään miestensä harjoittamalle väkivallalle vaihtoehtoisia selityksiä. Edellä mainituista tekijöistä naisten asiakaskertomuksiin kirjoitettiin esimerkiksi seuraavasti.

> EL051: *”Nainen kertoi ajattelevansa, että muut tarvitsevat turvakotipaikkaa enemmän kuin hän.”*

> NJ350: *”Nainen kertoi, ettei [miehen] ikävää käytöstä ole ollut aikaisemmin, vaan se on pahentunut viime aikoina. Nainen epäili sen johtuvan miehen selkäkivuista.”*

> SJ963: *”Nainen kertoi kokevansa, että kotitilanteen konfliktit johtuivat hänen ja miehen omista sairauksista ja niiden hoitoon ja hoitamattomuuteen liittyvästä stressistä.”*

> FN438: *”Nainen pohtinut, mikä miestä vaivaa, onko [miehellä] jotain aivorappeumaa tai muuta sellaista.”*

Ikääntyneillä naisilla omien kokemusten vertaaminen muiden turvakotiasiakkaiden kokemuksiin ja väkivaltakokemusten kyseenalaistaminen saattoivat heijastaa heidän tekemiään itsenäisiä arvioita oman turvakotijaksonsa tarpeellisuudesta. Weeksin ym. (2016) mukaan osa ikääntyneistä naisista kokee, että he eivät tarvitse turvakodeista saatavia palveluita. Heidän mielestään turvakoteihin hakeutuminen on ajanhukkaa, eikä se ratkaise heidän ongelmiaan tai auta heitä heidän elämäntilanteissaan. Naiset arvioivat, että väkivalta ei ole ollut tarpeeksi vakavaa tai sen kaltaista, että se täyttäisi turvakodille pääsyn kriteerit. Osa naisista ei myöskään tunne oloaan mukavaksi turvakodeissa, vaan kokee olonsa yksinäiseksi, sillä he eivät tunne henkilökuntaa tai muita asiakkaita. Toisaalta naiset toivovat, että heidän parisuhteensa muuttuisivat paremmaksi ja haluavat kaikesta huolimatta jäädä suhteeseen. (Weeks ym. 2016, 52.)

Aineiston mukaan toisinaan ikääntyneet naiset yrittivät ymmärtää puolisoidensa väkivaltaista käyttäytymistä. Naisilla ymmärtämiseen liittyvään tarpeeseen sisältyi pohdinta siitä, kuinka heidän mielestään miehet eivät olleet pohjimmiltaan pahoja, sekä mitä hyviä asioita parisuhteisiin ja puolisoihin liittyi väkivallasta huolimatta. Siten heidän ymmärtämisen tapoihin yhdistyivät miehiin kohdistuvat rakkauden tunteet ja parisuhteissa olleet hyvät asiat, joista lopulta muodostui osalle naisista väkivaltaa merkityksellisempiä asioita. Naisten ristiriitaisista tunteista suhteissa puolisoihin oli kuvattu turvakotien asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> KG496: *”Hän [nainen] puhuu ristiriitaisista tunteista kotitilanteen suhteen. Nainen puhuu pitkästä historiasta puolisonsa kanssa ja että*

heillä on ollut elämä yhdessä. Naisen mukaan hyviä hetkiä on ollut enemmän, kuin huonoja. Hän kertoo arjen olevan välillä hyvää."

DC928: *"Nainen sanonut säälivänsä miestään ja puhunut, että heillä on ollut paljon hyvääkin yhdessä, eikä vain pahoja asioita."*

JG916: *"Nainen tuo esiin ristiriitaisia tunteitaan, kuinka samalla rakastaa ja pelkää miestään."*

Ristiriitaisen tunneyhdistelmien seurauksena osa ikääntyneistä naisista ei halunnut aiheuttaa miehilleen vaikeuksia. Siten he eivät olleet valmiita tekemään miestensä käyttäytymisestä ilmoitusta sosiaalihuollon tarpeesta tai tutkintapyyntöä poliisille, kuten seuraavat esimerkit näyttävät.

MK355: *"Nainen kertoo olevansa hieman huolissaan miehestään, että mies ei saisi sydänkohtausta elämäntapojen ja tilanteen vuoksi. Nainen ei kuitenkaan ole halukas tekemään sosiaalihuollon ilmoitusta."*

BT049: *"Nainen sanoi, ettei ole varma haluaako tehdä väkivallan kartoituslomaketta, koska ei halua sotkea miehen asioita."*

Tilanteissa, joissa ikääntyneet naiset eivät halunneet ilmoittaa viranomaisille puolisoidensa väkivaltaisesta käyttäytymisestä, sisälsi heidän ambivalenssin kokemuksensa vahvoja velvollisuuden ja lojaliteetin tunteita, lähtemiseen ja väkivaltakokemusten kertomiseen liittyvää syyllisyyttä sekä ilmoittamisen seurauksiin liittyviä pelkoja. Kyseisen tunneryppään seurauksena naiset saattoivat kokea sosiaalihuollon tai poliisin väliintulon liian uhkaavaksi tai liian lopulliseksi ratkaisuksi. Wydalin ja Zerkin (2017) mukaan ikääntyneiden naisten päätös hakea apua sitoutuu niihin ihmisiin, joista he välittävät sekä niihin arvoihin, joita heidän välinen keskinäinen yhteenkuuluvuus tuottaa. Tämän vuoksi naiset voivat liittää avun hakemisen rangaistuksenomaisiin toimiin, jotka eivät ole toivottavia. Naisten vä-

kivaltakokemuksista aiheutuvat viranomaisprosessit voivat tuottaa naisille vastakkainasettelua, ristiriitaa ja syyllisyyttä sekä rikkoa perheen lojaalisuutta. (Wydal & Zerk 2017, 255.)

Asiakaskertomusten mukaan toisinaan ikääntyneiden naisten ambivalenssiin sisältyi voimakas koti-ikävä. Turvakotijaksojen aikana he kaipasivat kotiaan, harrastuksiaan ja arjessa touhuamista. Näille naisille kodeista, tavanomaisesta arjesta ja koteihin liittyvistä ympäristöistä saattoi muodostua väkivaltakokemuksia ja kotona olevaa väkivallan uhkaa tärkeämpiä asioita, joista he eivät olleet valmiita luopumaan. Naisten kokemasta koti-ikävästä oli kirjoitettu turvakotien asiakaskertomuksiin esimerkiksi seuraavasti.

> NK227: *”Nainen kertoo olevansa todella surullinen ja kaipaavansa kotiin. Miettii, onko elänyt näin kauan vain kokeakseen tällaista.”*

> XR042: *”Nainen miettii, että on vaikea lähteä pois [kotoa], sillä hän kokee, että vaikka mies toiminut väärin häntä kohtaan, on koti kuitenkin edelleen myös hänen kotinsa. Tuntee olonsa haikeaksi ja pohtii yhtenä vaihtoehtona kotiinpaluuta.”*

> OK588: *”Nainen on välillä itkuinen kertoessaan ikävistä asioista kotona. Nainen on haastavassa tilanteessa, koska haluaisi jatkaa kotona asumista, mutta haluaisi myös paremmat oltavat, kuin kotona tällä hetkellä on.”*

> CK952: *”Naisen ajatukset vaihtelevat edelleen oman asunnon ja takaisin paluun välillä. Kotona odottaisi oma arki, kukat, hyvä sänky. Ikäväkin painaa.”*

Vaikka kotia ja tavanomaista arkea voidaan pitää positiivisena ja hyvinvointia ylläpitävänä asiana, saattoi niistä ikääntyneiden naisten väkivaltaisten parisuhteiden dynamiikassa muodostua suhteeseen kiinnipitävä ominaisuus. Wydalin ja Zerkin (2017) mukaan ikääntyneillä naisilla on nuoria

vanhempi tarve jäädä kotiin. Naisille kodin yksityisellä tilalla on erityinen merkitys ja parisuhteessa olevasta väkivallasta huolimatta koti voi edustaa turvallista suojapaikkaa. Koti on naisille tärkeä, sillä kotiin ja kotiympäristöön liittyy heillä merkityksellisiä asioita kuten perhe, perhesuhteet, tutut naapurit ja yhteisö. (Wydal & Zerk 2017, 254–255.)

Useat ikääntyneet naiset pohtivat turvakotijaksoillaan puolisoidensa käyttäytymisen muutoksen todennäköisyyttä. Naiset esimerkiksi miettivät, kuinka todennäköisesti miehet voisivat luopua väkivaltaisista toimintamalleistaan. Tilanteissa, joissa puolisot kykenivät asialliseen keskusteluun ja lupasivat hakea apua, vahvistui naisten toivo väkivallan loppumisesta. Naisten pohdintoja miesten mahdollisesta muuttumisesta kuvattiin turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> RA537: *[Työntekijä] kysynyt, mitä nainen ajattelee miehen kyvystä ja halusta muuttaa omaa toimintaansa. Nainen ei pidä tätä todennäköisenä."*

> HO708: *"Nainen miettii edelleen sitä, että voiko [mies] mustasukkaisuudesta parantua ja että uskaltaisiko mennä kotiin aina päivän ajaksi, jos mies palaa kotiin."*

> JY817: *"Nainen kertoo, että viime päivinä he ovat puhuneet rakentavasti parisuhteensa tilanteesta ja siitä, miten pääsevät eteenpäin. Mies on aikeissa hakeutua väkivaltatyön avopalveluihin keskustelemaan. Naisen mielestä mies ottaa vakavammin tilanteen kuin aikaisemmin."*

Osa ikääntyneistä naisista oletti pystyvänsä tulevaisuudessa ennakoimaan mahdollisia väkivaltatilanteita tai ehkäisemään niitä erilaisilla käytännön järjestelyillä. Zinkin ym. (2006) mukaan osa naisista pyrkii asettamaan väkivaltaiseen suhteeseen rajoja ja näyttämään niiden kautta, miten paljon he sietävät väkivaltaa ja missä määrin puolisot voivat olla osallisena heidän

elämässään. (Zink ym. 2006, 643.) Seuraava aineisto-ote esittää erään naisen pohdintaa mahdollisesta tilaratkaisusta.

> CM519: *”Nainen kertoi miehen sanoneen ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin, että hänessä [miehessä] on vikaa. Nainen sanoi lähtevänsä yöksi kotiin. Aikoo jutella miehen kanssa ja kuulostella miehen ajatuksia, ja pyrkii sopimaan miehen kanssa, että he vuokraisivat yhdessä asunnon, jota kumpi tahansa voisi käyttää, kun yhteiselo ei onnistu.”*

Välillä naiset liittivät toiveensa miestensä väkivaltaisen käyttäytymisen loppumisesta asuinympäristön vaihdokseen. Naiset esimerkiksi arvioivat palveluasuntojen toimivan puolisoiden väkivaltaista käyttäytymistä ehkäisevänä tekijänä, kuten seuraavat aineisto-otteet kuvaavat.

> QB138: *”Nainen kertoo, että hänen toiveissaan olisi päästä muuttamaan senioriasuntoon. Hän uskoo, että jos he muuttaisivat [miehen kanssa] sinne, mies ei enää käyttäytyisi niin väkivaltaisesti.”*

> DK762: *”Nainen pohti, ettei hänen miehensä käyttäydy häntä kohtaan huonosti laitoksessa, kun ympäristö on toinen.”*

Miesten avun vastaanottamisen valmiudet ja muutokset asumisratkaisuissa saivat joissain tilanteissa naiset uskomaan miestensä lopettavan väkivaltaisen käyttäytymisen. Ikääntyneillä naisilla asuinympäristön vaihdos senioriasuntoon tai laitokseen oli mahdollinen ja liittyi vanhuuden tuomaan luonnolliseen elämänmuutokseen. Kuitenkaan ulkoiset ratkaisut eivät välttämättä estäneet miesten väkivaltaisuutta. Miehillä väkivaltaisten toimintatapojen muuttaminen edellyttää hoitoon motivoitumista ja hoidon onnistumisen lähtökohtana on heidän henkilökohtainen motivaatio väkivaltaisen käyttäytymisen muuttamiseen (Nyqvist 2001, 159).

Asiakaskertomusten perusteella ikääntyneiden naisten kokema ambivalenssi ilmeni haastavien ja ristiriitaisten tunteiden sekamelskana. Ambi-

valenssin aikana useat naiset kokivat puolisoitaan kohtaan samanaikaisesti huojennusta ja epätietoisuutta, kiintymystä ja pelkoa sekä lojaliteettia ja surua. Huojennusta naiset kokivat lähtöpäätöksistään, mutta samanaikaisesti he kokivat hämmennystä ja epätietoisuutta siitä, mitä heidän tulisi tehdä. Puolisoitaan kohtaan he tunsivat sekä kiintymystä että rakkautta, mutta toisaalta he olivat tietoisia miestensä väkivaltaisesta puolesta ja pelkäsivät sitä. Lojaliteettia naiset kokivat puolisoitaan ja parisuhteitaan kohtaan, mutta yhtäaikaisesti he kokivat surua mahdollisesta kodin, asuinympäristön ja tutun arjen menettämisestä.

Ikääntyneiden naisten tunteiden taustalla saattoivat vaikuttaa pariskunnan pitkä yhteinen elämä, heidän omaksumat sukupuoliroolit ja arvomaailma, jotka voimistivat naisten kokemuksia ja vaikeuttivat heidän itsenäisiä päätöksiään. Ambivalenssin seurauksena osa naisista toivoi puolisoidensa muuttuvan ja väkivallan loppuvan. Naiset voivat tehdä paljon aloitteita väkivallan loppumiseksi ja olosuhteidensa muuttamiseksi (Nyqvist 2001, 159). Turvakotijaksoilla naiset saattoivat selittää puolisoidensa käyttäytymistä tai vähätellä väkivaltakokemuksiaan niin itselleen kuin muille toimijoille. Tällöin he toivoivat elämäntilanteensa parantuvan ja yrittivät löytää keinoja muutokseen jopa ulkoisista tekijöistä tai ratkaisuista.

7.7 Eron ja yhteen paluun punnitseminen

Lähes kaikki turvakodeissa olleet ikääntyneet naiset punnitsivat, tulisiko heidän erota väkivaltaisista kumppaneistaan. Väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen lähtökohtana on eron prosessointi sekä psykologisella ja fyysisellä tasolla että menetyksen sureminen (Waites 1993, 110). Ikääntyneillä naisilla eroon ja yhteen paluun liittyvä pohdintaprosessi koostui eron tuottamien muutosten realisoitumisesta sekä vaihtoehtoisten asumisratkaisujen, tulevaisuuden ja itsenäisen selviytymisen puntaroinnista. Vaikka osa naisista koki parisuhteensa haastavana, koettiin eropäätöksen tekeminen ja uuden elämän aloittaminen vanhalla iällä vaikeaksi (myös Brossoie & Roberto 2015, 477; Spangler & Brandl 2007, 326–327). Siten jotkut

naiset eivät halunneet hakea avioeroa, mutta olivat valmiita asumaan erossa puolisoistaan, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> IM975: *”Nainen ilmoittanut, että ei ole miehestään vielä eroamassa, mutta ei voi yhdessä asumista jatkaa fyysisen väkivallan vuoksi.”*

> LA009: *”[Nainen] ei pidä tässä kohtaa eroamista vaihtoehtona, johtuen molemminpuolisesta riippuvuudesta avioliitossa. Kokee kuitenkin, että voisi hankkia oman asunnon, johon [työntekijänä] kannustan.”*

> VK730: *”Nainen ei halua ottaa avioeroa, mutta kertoo ettei missään nimessä aio palata asumaan miehen kanssa, vaan haluaa oman asunnon.”*

> EN359: *”Nainen sanoi miettivän, kannattaako avioeroa hakea, sen aika näyttää. Voihan sitä asua vain eri osoitteissa.”*

Eroon ja yhteen paluun liittyvässä pohdinnassa ikääntyneet naiset miettivät mitä eroaminen tai yhteen paluu heidän kohdallaan konkreettisesti tarkoittaisi. Naiset kuvasivat turvakotien työntekijöille, kuinka kyseisen teeman työstäminen oli haastava, voimavaroja kuluttava ja ristiriitaisia tunteita tuottava prosessi. Turvakotien asiakaskertomuksiin naisten mietteitä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> MJ735: *”Nainen kertoi elämän olevan kuin vuoristorataa. Välillä olo kirkkaampaa, nyt taas on voimaton olo. Nainen kokee tulevaisuuden ajattelun olevan hyvin voimia vievää, on suuri epätoivo, miten tästä eteenpäin.*

> OX469: *”Nainen pohti kovasti, mistä asioista joutuisi eron myötä luopumaan ja mitä muutoksia elämään tulisi.”*

> NT146: *”Tulevaisuuden ajattelu tuntuu vaikealta ja oikeaa ratkaisua ei ole helppo löytää. Nainen kertoo eroa miettiessä tulleen surun ja murheen ajatuksia, eikä [ero] näin ollen tunnu hyvältä vaihtoehdolta.”*

> MR931: *”Nainen kertonut välillä olevan vaikeaa ja häneen iskee sääli miestä kohtaan. Nainen jatkanut, että tuleva välillä pelottaa.”*

> RM491: *”Nainen miettii ja prosessoi muutostilannetta elämässään. Hän on miettinyt, että miestään hän ei pysty auttamaan. Mies ei ota naisen apua vastaan, on epäluuloinen ja sulkeutunut. Silti muutos ja tilanne kokonaisuudessaan mietityttää.”*

Ikääntyneille naisille mahdollisen elämänmuutoksen hahmottaminen ei ollut helppoa ja eroa pohtiessaan he kyseenalaistivat toimintakykyään ja selviytymistaitojaan. Aiemman tutkimuksen mukaan eroa pohtiessaan naiset voivat kokea epävarmuutta yksinolostaan ja kyseenalaistaa resurssejaan (Brossoie & Roberto 2015, 477). Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneet naiset esimerkiksi miettivät, kuinka oppivat asumaan yksin, sietävät yksinäisyyttä, saavat uusia ystäviä ja tukea muilta ihmisiltä. Naisilla yksinäisyyden, väkivallan ja vanhuuden yhdistelmä voi luoda pelon hylkäämisestä, joka kiinnittyy erotilanteen tuottamaan uhkakuvaan yksinäisyydestä, merkitysten puuttumiseen ja kertyneisiin menetyksiin (Band-Winterstein 2012, 511). Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät edellä kuvattuja teemoja.

> AF011: *”Nainen kertoo, että heillä on yhteisiä ystäviä ja pohtii mistä saisi uusia ystäviä, jos eroaisivat. Nainen toteaa, ettei hänen iässään ole helppoa aloittaa elämää yksin.”*

> ZT168: *”Nainen sanonut, että voisi muuttaa omaan asuntoon, mutta häntä jännittää kovasti, kuinka hän yksin pärjää. Nainen sanonut, ettei oikein osaa olla yksin.”*

LS529: *”Naista mietityttänyt yksinäisyys, sillä ystävillä on kuitenkin omat kumppanit, joiden kanssa viettävät aikaa. Tyttärellä on lapsia, joten nainen koki tyttären olevan omassa elämässään kiireinen.”*

LB019: *”Nainen kertoo olevansa valmis hakemaan avioeroa ja hankkimaan itselleen uuden asunnon. Toisaalta hän kuitenkin kertoo pelkäävänsä taantumaa ja palaavansa uudesta asunnosta takaisin kotiin, jos ei saa riittävää tukea.”*

Yksinäisyyden, sosiaalisten suhteiden vähyyden ja muilta ihmisiltä saatavan tuen puutteen lisäksi ikääntyneet naiset arvioivat matalan tulotasonsa vaikutuksia mahdollisissa erotilanteissa. Joidenkin naisten tulotaso oli erittäin matala, ja he olivat huolissaan eron jälkeisestä taloudellisesta selviytymisestään. Brossoien ja Roberton (2015) mukaan eropäätöksen tekeminen voi olla erityisen haastavaa silloin, kun omaisuus jää väkivaltaisen miehen haltuun tai miehen tuhottavaksi. Naisten voi olla helpompi pysyä väkivaltaisissa suhteissa, kuin hylätä henkilökohtaiset tavaransa, omaisuutensa, taloudellinen turvallisuutensa, ihmissuhteensa ja elinikäiset muistonsa. Koska ikääntyminen itsessään tuottaa menetyksiä, voi naisten olla helpompaa olla väkivaltaisten kumppaniensa kanssa, kuin ilman heitä. (Brossoie & Roberto 2015, 477).

Osa turvakodeissa olleista ikääntyneistä naisista oli kerryttänyt yhteistä omaisuutta puolisoidensa kanssa asuessaan ja omistanut yhteisen asunnon. Yhteinen omaisuus ja matala tulotaso aiheuttivat naisille haasteita uuden asunnon hankinnassa. Toisinaan naisten omaisuus oli sidottu yhteiseen omaisuuteen, jolloin heillä ei ollut rahaa oman asunnon vuokraamiseen (myös Safar ym. 2023, 2429). Toisinaan he kantoivat huolta siitä, saisivatko he asunnon varallisuutensa vuoksi ja kuinka he selviytyisivät kaikista kuluista itsenäisesti. Välillä naiset joutuivat laskemaan, minkälaiseen asuntoon heillä olisi varaa, selvittämään mihin etuuksiin he olisivat oikeutettuja ja mihin kaikkeen käytännön asioihin puolisoiden kanssa oleva yhteinen omaisuus vaikutti. Harvoissa tilanteissa naisten taloudellista selviytymistä haastoi puolisoihin liittyvä elatusvelvollisuus. Taloudellisiin

tekijöihin liittyviä naisten huolia kuvattiin turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> BP798: *”Naista huolestutti raha-asioiden järjestyminen, jos hän muuttaa omaan vuokra-asuntoon, koska hänellä on vain noin tuhannen euron eläke. Nainen epäili, että koska hänellä on omistusasunto, että hän ei saisi asumistukea.”*

> IA295: *”[…] Nainen harmitellut, ettei eläkettä tule paljon ja [miettinyt] mihin hän voi näillä tuloillaan muuttaa.”*

> RJ370: *”Nainen kertoo eläkkeensä olevan pieni, ja miettii kovasti taloudellista puolta yksin asumisessa.”*

> EM115: *”[Naisen] mies ei kuitenkaan voinut saada sosiaalitukia omaan asuntoon ja naisen katsottiin olevan elatusvelvollinen tilanteessa.”*

Asiakaskertomusten mukaan monet ikääntyneet naiset kantoivat huolta erotilanteeseen liittyvien käytännön asioiden hoitamisesta. Naiset voivat kantaa huolta eron tuottamista haasteista taloudellisiin ja käytännön realiteetteihin, kuten siihen missä he asuvat, miten maksavat vakuutuksensa ja lääkkeensä (Spangler & Brandl 2007, 326). Turvakodeissa naiset kokivat stressiä virallisten lomakkeiden täyttämisestä, tavaroiden jakamisesta ja siitä, mitä he mahdollisesti saisivat mukaansa vanhasta asunnosta. Seuraavat esimerkit kuvaavat asiakaskertomuksissa esiintyviä käytännön asioihin liittyviä ja huolta tuottavia tekijöitä.

> AZ914: *”Nainen sanoo myös stressaavansa paperibyrokratiaa, jota näistä [käytännön] asioista tulee.”*

> YN982: *”Naisen mukaan häntä hermostuttaa kaikki hoidettavat asiat.”*

> FV395: *”Nainen kertoo asuntovaihtoehtoja ja murehtii, miten omaisuuden myynti ja muut käytännön asiat tulevat sujumaan.”*

Osa ikääntyneistä naisista oli huolissaan väkivallan mahdollisesta muuttumisesta eron jälkeiseksi väkivallaksi tai vainoksi. Ikääntyneiden naisten kokemasta eron jälkeisestä väkivallasta ja vainosta on erittäin vähän tutkimustietoa. Daw ym. (2022) mukaan etenkin pakottavaa kontrollia sisältävistä suhteista eroaminen voi johtaa eron jälkeiseen väkivaltaan ja vainoon. Tällöin eron jälkeisessä ajassa entiset puolisot hakevat kostoa kontrollinsa menettämisestä. (Daw ym. 2022, 20012.) Asiakaskertomuksiin kyseisiä huolia oli kuvattu esimerkiksi seuraavasti.

> CU217: *”Nainen sanoi, että häntä pelottaa, miten puoliso suhtautuu hänen lähtemiseensä sekä miten hän saa kerrottua tälle [miehelle] erosta.”*

> HC340: *”Naisen sukulainen kertoi olevan todellinen riski, että mies voisi tulla naisen asunnolle, jos [mies] saa tietää [naisen uuden asunnon] osoitteen.”*

> IM390: *”Mies oli uhonnut poliiseille, että ei tule jättämään koskaan naista rauhaan.”*

Asiakaskertomusten mukaan yli puolet turvakotijaksoilla olleista ikääntyneistä naisista palasi takaisin kotiin puolisoidensa luo. Spanglerin ja Brandlin (2007) mukaan ikääntyneet naiset voivat jatkaa suhdettaan, mutta toivovat samanaikaisesti väkivallan päättyvän (Spangler & Brandl 2007, 327). Naisilla tilanteen muuttamiseen voi liittyä vastustusta ja usein he haluavat testata miestensä muutoshalukkuutta (Koskelainen 2001, 55). Tämän vuoksi väkivaltaisen suhteen dynamiikka voi sisältää toistuvaa sahausliikettä lähtemisen ja yhteen paluun välillä. (Spangler & Brandl 2007, 327.) Seuraavat aineisto-otteet kertovat naisten kotiinpaluun päätöksistä.

ON631: *”Nainen kertoo päätyneensä siihen, että hän on palaamassa kotiin. Hän haluaa vielä yrittää miehensä kanssa selvittää välejä ja toiveissa on, että he pystyisivät elämään sovussa.”*

LU078: *”Ennen päivällistä nainen tuli toimistoon keskustelemaan hetkeksi siitä, että voiko hän sittenkään mennä [takaisin] kotiin. Keskustelun päätteeksi tuli tulokseen, että menee kotiin, vaikka se ei ole hyvä vaihtoehto. Nainen pohti, että turvakotiin jääminenkään ei olisi hyvä vaihtoehto. Nainen oli hermostuneen oloinen.”*

Joissakin tilanteissa ikääntyneiden naisten kokema tunnemyrsky, puolisoon, kotiin ja parisuhteeseen liittyvät positiiviset tekijät, käytännön asioihin liittyvät vaikeudet, naisten usko tilanteen muuttumisesta parempaan sekä eroon liittyvät ristiriidat muodostuivat naisilla kestämättömäksi tunteeksi. Naiset halusivat antaa puolisoilleen ja parisuhteilleen vielä yhden mahdollisuuden myös niissä tilanteissa, jossa he tiedostivat kotiin paluun olevan virhe. Mitä useampia väkivaltaisiin parisuhteisiin liittyviä erityispiirteitä ikääntyneiden naisten kokemuksista löytyi, sitä haastavampaa heidän oli irrottautua väkivaltaisista suhteista.

Waitesin (1993) mukaan etenkin pakottavaa kontrollia kokeneiden naisten vuorovaikutus puolisoiden kanssa voi perustua vapaaehtoiseen, myönteiseen ja jopa liiallisen idealisoituun vuorovaikutusmalliin. Kyseisessä mallissa uhrien kokema kiintymys puolisoitaan kohtaan ei ole vain patologista, vaan myös reaktio mahdollisesta menetyksestä. Tämän vuoksi naisten voi olla haastavaa käsitellä idealisoidun suhteen menetystä. Naiset voivat uskoa rakkauden olevan edelleen olemassa ja väkivallan sykliin liittyvä rakkauden ajanjakson olevan siitä todiste. Siten he ajattelevat pystyvänsä herättämään rakkauden tunteet uudelleen olemalla tarpeeksi hyviä, alistuvia ja huolehtivia. Mekanismi kuvastaa sitä, kuinka parisuhdeväkivallan osapuolet voivat olla riippuvaisia kyseisestä illuusiosta ja kieltävät tulevien pahoinpitelyjen väistämättömyyden. (Waites 1993, 110.)

Turvakodeissa olleilla ikääntyneillä naisilla selkeän eropäätöksen tekeminen oli asiakaskertomusten perusteella vaikeaa. Tunteiden ja järjen väli-

nen ristiriita voi olla naisille häkellyttävää (Koskelainen 2001, 56). Naisten tekemissä päätöksissä ei kyse ollut ainoastaan menetyksestä, erosta ja luopumisesta, vaan uudenlaisen elämän rakentamisesta. Naiset saattoivat mieltää tulevaisuutensa epävarmaksi ja he käyttivät paljon resursseja erilaisten valintojen pohtimiseen ja puntarointiin. Keskeisenä tekijänä oli mahdollisen eron tuottamien muutosten arviointi. Naiset kantoivat huolta taloudellisesta selviytymisestään, asumisestaan ja tulevaisuutensa ennakoimattomuudesta. Samanaikaisesti he pohtivat kuinka sietäisivät yksinäisyyttä, mistä saisivat tukea ja miten taloudelliset sekä käytännön asiat järjestyisivät. Siten eroamiseen ja yhteen paluun liittyvä päätöksenteko näyttäytyi asiakaskertomuksissa pitkäjänteisenä ongelmanratkaisuprosessina, jossa naiset ratkoivat vaikeita haasteita vähitellen, prosessinomaisesti ja yksi kerrallaan. Päätöksenteon monimutkaisuus toi esiin sen, kuinka naiset yrittävät tehdä aktiivisia, rationaalisia ja loogisia päätöksiä väkivaltaisten parisuhteidensa ja auttamisjärjestelmän konteksteissa (Wydal & Zerk 2017, 253).

7.8 Naisten voimaantuminen osana auttamista

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneillä naisilla ambivalenssin sietäminen, sen käsittely ja eron työstäminen olivat keskeisissä rooleissa voimaantumisen polulla. Turvakotien työntekijöiden ymmärtävä kohtaaminen, heidän tietoisuutensa väkivaltailmiöstä, ilmiön erityispiirteistä ja seurauksista auttoi naisia tilanteeseen liittyvien tunteiden käsittelyssä, ambivalenssin työstämisessä ja tukivat naisia voimaantumisprosessien etenemisessä. Naisten vastustus väkivaltaista parisuhdetta kohtaan voi kasvaa emotionaalisten ja fyysisten muutosten kautta, joita edesauttavat naisten myönteiset kokemukset auttavista palveluista (Rajah & Osborn 2022, 1473). Sisäisten ja ulkoisten tekijöiden muuttaminen vaikuttaa myönteisesti naisten hyvinvointiin (Band-Winterstein ym. 2010, 463).

Voimaantumisprosessin alussa ja turvakotien yksilötyöskentelyn avulla ikääntyneiden naisten ymmärrys väkivallan seurauksista lisääntyi. Vähitellen naiset huomasivat, kuinka väkivalta oli vaikuttanut heidän elämään-

sä tavallisessa arjessa. Naisilla todellisuuden hahmottaminen edellyttää etäisyyden ottamista väkivaltakokemuksiin, joka puolestaan mahdollistuu pidempikestoisilla turvakotijaksoilla (Nyqvist 2001, 190). Kyseistä aihetta käsiteltiin turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> OS304: *”Nainen kertoi, että kaupungilla kävellessä on tuntunut oudolta, kun ei ole tarvinnut pelätä, mitä kotona odottaa ja mitä mies sanoo. Nainen kertoi, että jos hänen nyt pitäisi mennä katsomaan miestä, niin heti alkaisi tuntumaan ahdistavalta.”*

> KA895: *”Nainen oli tajunnut, ettei ole saanut vuosiin kuunnella ystävällisen miehen ääntä, kun hän oli aina pitänyt kuulokkeita päässään, kun he [miehen kanssa] olivat katsoneet telkkaria, eikä nainen ollut saanut olla muiden miesten kanssa tekemisissä puolison mustasukkaisuuden takia.”*

> DC158: *”Naisen kertoman mukaan oli todella outoa mennä pitkän tauon jälkeen kauppakeskukseen. Koko paikka oli tuntunut suorastaan hämmentävältä ja ihanalta, mitä nainen oli jäänyt ihailemaan.”*

> AI704: *”Nainen kertonut kokevansa, että turvakodilla hänellä on hyvä olla ja [hän] tunsi olonsa paremmaksi ja energisemmäksi kuin kotonaan.”*

Turvakodeissa ikääntyneet naiset alkoivat vähitellen tekemään havaintoja hyvinvointinsa kohentumisesta sekä elämänilon palautumisesta. Naisilla voimaantuminen edellyttää terveempien ihmissuhdemallien omaksumista, joka vähentää heidän kokemaansa riippuvuutta väkivaltaisista puolisoista ja vahvistaa heidän itsetuntoaan (Waites 1992, 110). Turvakotijaksojen aikana naiset pystyivät kertomaan kokemuksistaan empaattiselle yleisölle, joka saattoi vähentää heidän yksinäisyyden kokemuksiaan ja muuttaa heidän suhtautumistapaa itseä kohtaan anteeksiantavammaksi (myös Band-Winterstein ym. 2010, 463). Samanaikaisesti naisten havaitsemat

positiiviset muutokset hyvinvoinnista ja elämänilon palautumisesta heijastuivat myönteisesti heidän toimijuutensa ja vahvistivat heidän päätöksentekokykyään.

Vähitellen ikääntyneet naiset pystyivät asettamaan määrätietoisemmin miehilleen rajoja, heidän päättäväisyytensä lisääntyi ja halu itsenäiseen elämään ilman miesten määräysvaltaa vahvistui. Kyseistä voimaantumisprosessia voidaan verrata sisäiseen voimaantumiseen, jota edesauttaa henkilökohtaisten haavoittuvuustekijöiden tunnistaminen ja käsittely (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939) sekä itsemääräämisoikeuden, riippumattomuuden ja valinnanvapauden puolustaminen (Band-Winterstein ym. 2010, 463). Sisäinen voimaantuminen edellyttää ikääntyneillä naisilla pitkäkestoista ja sinnikästä työskentelyä, jonka naiset joutuvat tekemään itsenäisesti osana selviytymisprosessiaan (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939). Naisten sisäistä voimaantumisprosessia kuvattiin turvakotien asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> FD312: *”Nainen kertoo pystyneensä tuetusti asettamaan rajoja miehelleen. Nainen kokee voimaantuneensa jossain määrin, hän on pystynyt turvakodilla syömään ja nukkuminenkin on ollut jollain tavalla parempaa.”*

> OV153: *”Nainen kertoi, että hänellä tuli eilen ensimmäistä kertaa olo, että hän haluaa luopua siitä elämästä, joka miehen kanssa oli.”*

> VL984: *”Nainen on tuottanut keskusteluun paljon voimakasta tahtoaan siitä, että haluaisi olla omatoiminen ja itsenäinen, eikä kenenkään määräysvallan alla.”*

Voimaantumisen lisääntyessä ikääntyneet naiset ymmärsivät pystyvänsä omatoimiseen ja itsenäiseen elämään. He tiedostivat kykenevänsä tekemään itsenäisiä ratkaisuja ja päättämään henkilökohtaisista asioistaan. Naisilla itsenäisyyden lisääntyminen voi tukea heidän minä itse ajatteluaan ja rajojen asettamisen kykyä, joiden vahvistuminen voi tuottaa vahvoja

mielihyvän tunteita vapauden ja itsemääräämisoikeuden lisääntymisestä (Koskelainen 2001, 58). Tällöin naiset voivat luoda sillan omien oikeuksiensa ja tarpeidensa välille, jota edesauttaa naisten kannustaminen aktiiviseen päätöksentekoon omassa elämässään (Band-Winterstein ym. 2010 463).

Voimaantumisen seurauksena tapahtuneet oivallukset tukivat turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneitä naisia ottamaan etäisyyttä miehiinsä, kohottivat heidän itsetuntoaan, päätöksentekokykyään ja lisäsivät määrätietoisuutta, kuten seuraavat aineisto-otteet esittävät.

> BY740: *”Nainen kertoi haluavansa itselleen itsenäisen elämän. Mies on aina kontrolloinut ja kytännyt häntä ja tätä nainen ei voi sietää. Nainen kuvasi olevansa aikuinen ihminen, joka pystyy tekemään omia ratkaisuja ja valintoja.”*

> MN406: *”Nainen kokee, että on löytänyt jälleen itsensä turvakotijakson aikana. Nainen kokee, että hänelle on tullut varmuutta ja luottaa omiin kykyihinsä.”*

> OH993: *”Nainen kokee saaneensa uskoa ja luottamusta siihen, että osaakin jotakin ja saanut turvakodilta vahvistusta omiin kykyihinsä ja omatoimisuuteen.”*

> FO138: *”Nainen vielä kertonut, että ei jatkossa aio ottaa ”yhtään kaksijalkaista” eikä luota enää muuhun kuin itseensä.”*

Vaikka turvakodeissa tehdyllä väkivaltatyöllä oli ikääntyneiden naisten voimaantumisprosessia tukeva merkitys, oli läheisten tuella sekä uudella kodilla siihen yhtäläiset vaikutukset. Naisten läheiset tarjosivat heille usein käytännön apua ja psykososiaalista tukea. Sukulaiset saattavat olla keskeisessä asemassa ikääntyneiden naisten tukemisessa ja väkivaltaisista puolisoista irtautumisessa (Weeks ym. 2016, 50; Keskinen 1996, 41).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten perustella uusi koti näyttäytyi perustana, jonka päälle naiset pystyivät rakentamaan itsenäistä väkivallatonta elämää. Koskelaisen (2001) mukaan uusi koti, asuinympäristö ja itse rakennettu miljöö voivat tuottaa naisille positiivisia tuntemuksia (Koskelainen 2001, 61). Seuraavat aineisto-otteet käsittelevät asiakaskertomusten kuvauksia läheisten ja uuden kodin roolista.

> OS026: *”Nainen kertoo hyvistä, läheisistä ihmissuhteistaan ja siitä, kuinka saa tukea ja kannustusta lähteä pois yhteisestä kodista ja tilanteesta.”*

> OV362: *”Nainen puhui uuden asuntonsa laittamisesta ja saa siihen pojaltaan apua.”*

> JT036: *”Nainen sanonut, että hän ei ole enää vankina ja saa tehdä mitä tykkää silloin kun haluaa.”*

> YC341: *”Nainen koki arkisten asioiden tuottavan iloa, esimerkiksi saa ostaa sellaisia vaatteita kuin haluaa, saa laittaa uutta kotia näköisekseen, saa pitää yhteyttä ihmisiin silloin kun haluaa, saa valokuvata asioita, joita haluaa.”*

> OX802: *”Nainen kokee olevansa nyt oikeassa paikassa uudessa kodissa ollessaan. Kokee myös olonsa turvalliseksi siellä.”*

> QP340: *”[Nainen] kertoo, miten haluaa laittaa omaa tulevaa kotiaan, jossa on rauhallista ja turvallista.”*

Kokonaisuudessaan turvakodeista ja läheisiltä saama tuki sekä uusi koti mahdollistivat ikääntyneillä naisilla katseen siirtämisen nykyhetkestä tulevaan ja henkilökohtaisen tulevaisuuden suunnittelun. Kyseisistä tekijöistä rakentui asiakaskertomusten perusteella naisille sekä ulkoisen turvallisuuden vahvistaja, että sisäisen turvallisuudentunteen korjaaja.

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan ikääntyneillä naisilla voimaantumisprosessi eteni vaiheittain konkreettisella, emotionaalisella ja psykologisella tasolla. Usein naiset tarvitsevat sosiaalista ja yhteisön tukea väkivallan uhkaan, siitä aiheutuvan stressin ja ahdistuksen käsittelyyn sekä väkivallasta selviytymiseen (Meyer ym. 2020, 13). Useassa kerroksessa tapahtunut voimaantuminen näytti tuottavan asiakaskertomusten perusteella ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksille uudenlaisia merkityksiä. Uudenlaisten merkitysten seurauksena naiset eivät kokeneet olevansa ainoastaan parisuhdeväkivallan uhreja, vaan myös väkivallasta selviytyjiä. Waitesin (1993) mukaan negatiivisen ajattelumallin muuttaminen uhrista selviytyjäksi on tärkeä osa voimaantumisprosessia. Kun uhrien selviytyminen tunnustetaan, voidaan siitä keskustella osana heidän osaamistaan. Tämän kaltainen keskustelu vahvistaa naisten tietoisuutta osaamisesta ja auttaa vahvistamaan heidän itsetuntoaan. (Waites 1993, 108.)

Ikääntyneillä naisilla erilaisten merkitysten hahmottaminen väkivaltakokemuksiin edesauttoi heidän toimijuutensa vahvistumista. Toimijuuden lisääntyessä naiset pystyivät hyödyntämään väkivaltakokemuksiaan elämänmuutosta tehdessään ja tekemään oivalluksia, jotka tukivat heitä muutoksen eteenpäin viemisessä. Irrottautumisprosessissa ja suurta elämänmuutosta tehdessään naiset saattoivat yhdistää sekä sisäisiä että ympärillään olevia virallisia ja epävirallisia resursseja. Zinkin ym. (2006) mukaan työskenneltäessä vanhempien parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kanssa tulee tiedostaa, kuinka paljon naiset ovat panostaneet parisuhteisiinsa ja kotiensa säilyttämiseen sekä millaisia ajattelumalleja he ovat omaksuneet pitääkseen parisuhteensa ja kotinsa ehjinä (Zink ym. 2006, 648). Tämän vuoksi palvelujärjestelmässä tulee tunnistaa ne viralliset ja epäviralliset resurssit, jotka tukevat naisten selviytymistä heitä itseään parhaiten palvelevalla tavalla. (Weeks ym. 2016, 51.)

7.9 Turvakotijaksoilta saatu tuki

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan useat ikääntyneet naiset tarvitsivat irrottautumiseen intensiivistä ja eriasteista apua, jota he turvakodeis-

ta saivat. Turvakodeista löytyy väkivaltatyön erityisosaamista, mutta väkivallasta selviytyminen edellyttää usein moniammatillista ja pitkäjänteistä yhteistyötä (Ojuri 2001, 191; Perttu 1999, 61). Kaikista ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksista ilmeni, että turvakodeissa naisia autettiin eri tavoin käytännön asioiden hoitamisessa, annettiin neuvontaa ja palveluohjausta. Turvakodeissa käytettiin systemaattisesti niin kutsuttua uhrikeskeistä lähestymistapaa, jossa väkivaltaa kokeneille ikääntyneille naisille annettiin tietoa parisuhdeväkivallan dynamiikasta ja saatavilla olevista palveluista uhrien voimaannuttamiseksi ja heidän turvallisuutensa parantamiseksi. Saadun tiedon avulla uhrit pystyvät tekemään tietoon perustuvia valintoja siitä, mitä he tulevat päättämään ja kuinka aikovat edetä. (Spangler & Brandl 2007, 326, 330.) Perustana on uhrin selviytymisen tukeminen väkivallan tuottamasta kriisistä ja traumasta sekä voimavaraistava työskentely väkivallasta irrottautumisessa (Perttu 1999, 37).

Asiakaskertomusten perusteella turvakotijaksoilla oli tavanomaista verkostoyhteistyön tekeminen eri toimijoiden ja viranomaisten kanssa. Verkostoyhteistyön mahdollisuutta tarjottiin naisille systemaattisesti, vaikka osa heistä ei antanut työskentelyyn lupaa. Ikääntyneet naiset saattavat mieltää, että heillä ei ole mahdollisuutta tehdä tietoon perustuvia valintoja viranomaistyöskentelyssä, jolloin he voivat lopettaa yhteydenpidon ulkopuolisiin toimijoihin ja piilottaa väkivaltakokemuksensa yksityisen perhe-elämänsä taakse (Wydal & Zerk 2017, 253).

Asiakaskertomusten mukaan verkostoyhteistyöntekijänä ja työn koordinoijana turvakodin merkitys oli keskeinen. Turvakotien tekemälle yhteistyölle oli usein selkeä tarve, sillä turvakodeilla ei ollut toiminnassaan sellaista toimi- tai viranomaisvaltaa kuin hyvinvointialueiden viranomaisilla. Koska ikääntyneiden parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten avuntarve oli usein monimuotoinen, ei heidän avuntarpeeseen voitu vastata riittävän monipuolisesti ilman monialaista yhteistyötä.

Asiakaskertomusten mukaan turvakotien yhteistyötahoina olivat esimerkiksi sosiaalityöntekijät, järjestötoimijat, seurakunnan työntekijät ja ikääntyneisiin kohdistuvat hankkeet. Yhteistyötahoista jokaisen naisen ympärille kerättiin ne toimijat, joiden katsottiin auttavan naisia heidän

elämäntilanteissaan, ja joiden arvioitiin palvelevan parhaiten naisten henkilökohtaisia toiveita. Spanglerin ja Brandlin (2007) mukaan ikääntyneet naiset voivat tarvita elämäntilanteessaan monipuolista tukea esimerkiksi edunvalvonnasta, uskonyhteisöistä, kulttuurispesifeistä toimijoista, terveydenhuollosta, mielenterveyspalveluista ja oikeusjärjestelmästä. Tämän vuoksi verkostoyhteistyöllä on auttamisessa ratkaiseva rooli. (Spangler & Brandl 2007, 329–330.)

Keskeisenä verkostoyhteistyötoimijana olivat gerontologiset sosiaalityöntekijät. Turvakodeissa olleiden ikääntyneiden naisten kohdalla gerontologinen sosiaalityö pystyi usein reagoimaan naisten haastaviin elämäntilanteisiin. Gerontologisten sosiaalityöntekijöiden kanssa turvakodeissa järjestettiin palaveri, jossa käsiteltiin ikääntyneiden naisten elämäntilanteita, väkivaltakokemuksia, kartoitettiin avun tarpeita ja jatkotyöskentelytoiveita. Gerontologisen sosiaalityön kautta naiset saivat apua esimerkiksi puolisoilleen tai itselleen tukitoimien tai palveluasunnon järjestämisessä, tai edunvalvonnan ja omaishoitajuuden siirtämisessä.

Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa turvakodeissa olleista ikääntyneistä naisista sai nopeasti apua myös terveydenhuollon palveluista. Etenkin ne naiset, joilla oli ollut jo ennen turvakotijaksoa asiakkuus terveydenhuollossa, esimerkiksi oman tai puolisonsa sairauksien vuoksi, saivat sieltä joustavammin apua jopa henkilökohtaisesti turvakodille saakka, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

> OZ948: *”Psykiatrinen sairaanhoitaja kävi tapaamassa naista. […] Sairaanhoitaja kertoi, että heillä on huoli naisen ja miehen väleistä ja väkivallasta. Sairaanhoitaja ilmaisi, että tulisi mielellään palaveriin, jos sellainen yhteistyötahojen välillä järjestetään. Sairaanhoitajan näkemys oli, että [molemmat] tarvitsisivat kotiin apua.”*

Toisinaan ikääntyneiden naisten avun saannissa oli päinvastaisia kokemuksia. Kaikki naiset eivät saaneet tarvitsemaansa tukea palvelujärjestelmästä. Turvakotien asiakaskertomusten mukaan osa naisista ei päässyt terveydenhuollon palveluihin tai palveluasuntoihin pitkien jonojen tai ta-

loudellisen tilanteensa vuoksi. Toisinaan heille tarjottiin ainoastaan lyhytaikaista ratkaisua elämäntilanteeseensa ja väkivallan katkaisuun. Wydalin ja Zerkin (2017) mukaan rajallisten resurssien vuoksi palvelujärjestelmässä voidaan tarjota naisille ainoastaan väliaikaisia vaihtoehtoja, jotka voivat olla ristiriidassa heidän todellisten tarpeidensa sekä prioriteettiensa kanssa. Tämä voi johtaa naisilla palveluista kieltäytymiseen. (Wydal & Zerk 2017, 255.) Seuraava esimerkki kuvaa kyseistä tilannetta.

> PB450: *”[Sosiaalityöntekijät] kävivät naisen kanssa pitkään keskustelua siirtymisestä lyhytaikaiselle paikalle ympärivuorokautisen palveluasumisen yksikköön. Nainen vastusti lähtöä ja sanoi mieluummin lähtevänsä yksin kaupungille kulkemaan. [Naiselle] kerrottu [turvakodin työntekijän toimesta], että turvakodin johtajan linjaus on, että kun on tiedossa turvallinen paikka, jonne voi turvakodilta siirtyä, ei tarvetta turvakotijaksolle enää ole. Nainen oli tästä vihainen. Nainen kieltäytyi lähtemästä sosiaalityöntekijöiden mukaan ja tilasi itselleen taksin.”*

Välillä ikääntyneiden naisten elämäntilanteet olivat sen kaltaisia, että turvakotipalveluiden arvioitiin olevan naisille väärä palvelu. Tällaisissa tilanteissa naisten katsottiin tarvitsevan pikemminkin terveydenhuollon apua esimerkiksi muistiin liittyvien ongelmien tai mielenterveydellisten haasteiden vuoksi. Turvakotien asiakaskertomuksiin kyseistä tilannetta kuvattiin esimerkiksi seuraavasti.

> PB696: *”Keskusteltu kahden ohjaajan kanssa naisen turvakotijaksosta ja todettu naisen käyneen viimeksi [kyseisessä] turvakodissa tämän vuoden puolella. [Edellisellä jaksolla] sosiaalityöntekijä oli tavannut naisen, eikä hänelle ollut aloitettu asiakkuutta eikä vuokrattu kriisiasuntoa. Nainen oli silloin mennyt hostelliin. […] [Ohjaajat] todenneet, että naisen tilanne on edelleen sama, eikä turvakoti voi häntä auttaa.”*

Erityisen akuuteissa tilanteissa ikääntyneet naiset saivat turvakodeille nopeasti apua. Joskus naisten toimintakyky tai psyykkinen vointi romahti tai se oli niin heikko, etteivät naiset pystyneet toimimaan turvakodeissa riittävän itsenäisesti. Tällöin heidän turvakotijaksonsa päätettiin ja heille järjestettiin muiden viranomaisten kanssa vaihtoehtoinen olinpaikka. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat tilanteita, joissa naisten toimintakyky oli liian heikko turvakotijaksoille ja naisten siirto vaati viranomaisten nopeaa reagointia.

> PF229: *”Sosiaalipäivystys kertoi, että alkaa selvittämään kriisimajoituspaikkaa asiakkaalle. Asiakas siirtyisi taksilla kriisimajoitukseen. Sosiaalipäivystys hakee mahdollisesti asiakkaan lääkkeet kotoa ja toimittaa ne kriisimajoitukseen. Päivystys soittaa vielä takaisin turvakodille tarkemmista aikatauluista. Sosiaalipäivystyksestä soitettu takaisin ja kerrottu, että asiakkaalle on löytynyt paikka [...].”*

> PI049: *”Puhelu gerontologisen sosiaalityöntekijän kanssa. [Turvakodin] työntekijä kertonut, että nainen on sairaalassa [jonne hänet on siirretty turvakotijaksolta], jossa pohtivat kotiutumista sekä jatkoa. Totesimme [yhdessä], ettei turvakoti ole nyt naiselle oikea paikka.”*

> PL524: *”[Sosiaalityöntekijä] ilmoittanut, että terveyskeskus ei ota naista vastaan. Hän selvittää mihin nainen voidaan ohjata ja ilmoittaa sitten turvakodille, miten toimitaan. Sosiaalityöntekijä soittanut uudestaan ja kertonut, että nainen tulee ohjata sairaalan päivystykseen.”*

Turvakotijaksojen lähestyessä loppuaan turvakotien työntekijät usein pohtivat ikääntyneiden naisten kanssa heidän jaksojensa kulkuja. Toisinaan asiakaskertomuksissa oli kirjauksia naisten kiteyttämistä merkityksellisistä tekijöistä heidän avun saannin kannalta. Naisten kokemuksissa korostui sekä yksilötyön että käytännössä saadun konkreettisen avun tärkeys. Merkitystä oli lisäksi eri toimijoiden antamalla tuella, joka jatkui turvakoti-

jaksojen jälkeen. Naisten kertomia asioita kuvattiin asiakaskertomuksissa esimerkiksi seuraavasti.

> PL660: *”Nainen ilmaisi, että oli onnellinen asunnon saannista ja että kaikki käytännön asiat saatiin hoidettua ennen virallista muuttopäivää. […] Nainen ollut kiitollinen kaikille häntä auttaneille ihmisille ja pohtinut, miten voi tarpeeksi kiittää apuna olleita […]”.*

> PR117: *”[Työntekijä] kysynyt, onko hän [nainen] turvakotijakson aikana oppinut jotain tai tehnyt tärkeitä päätöksiä. Nainen sanoi oppineensa ainakin sen, ettei pidä tehdä äkkipikaisia päätöksiä. Kertoi, että olisi varmaan ensimmäisenä päivänä palannut turvakodilta kotiin, ellei hänen kanssaan olisi keskusteltu. Nainen kertoi, että nyt tuntuu helpommalta. Nainen kertoi olevansa iloinen siitä, että tuli turvakotiin, ja on saanut täältä paljon apua.”*

> OZ301: *”Nainen kertoo lähisuhdeväkivaltatyön yksiköstä työntekijän olleen häneen yhteydessä ja olivat sopineet ensimmäisen tapaamisajan etänä […].”*

> PS253: *”[Työntekijä] kertonut kuulleensa, että nainen oli keskustellut lähisuhdeväkivaltatyön yksikön työntekijän kanssa ja tiedustellut, onko nainen edelleen aikeissa olla sinne yhteydessä. Nainen kertoi, että kyllä varmaan, mutta ei ainakaan montaa kertaa, kun hänellä on jo tukea muista auttavista tahoista.”*

Aineiston perusteella turvakodeista ikääntyneet naiset saivat monipuolista psykososiaalista ja konkreettista apua. Roberton ja McCannin (2018) mukaan turvakoti voi toimia ikääntyneille naisille tukea antavana paikkana, vaikka toisinaan turvakodeissa olleet naiset mieltävät, että heidän tarpeensa ovat erilaisia kuin nuoremmilla turvakodeissa olevilla naisilla. (Roberto & McCann 2018, 20.) Koska väkivaltapalveluita ei ole suunniteltu vastaamaan ikääntyneiden naisten tarpeita, tarvitaan vastavuoroista

vuoropuhelua aikuisille suunnattujen väkivaltapalveluiden ja turvakotipalveluiden välillä. Tällöin auttamisen tavat voidaan kohdentaa ikääntyneiden naisten toiveisiin. (Weeks ym. 2017, 140.)

Asiakaskertomusten mukaan turvakotijaksojen lopuksi naisten kanssa keskusteltiin turvallisuudesta ja laadittiin turvasuunnitelmia. Turvallisuuden käsittely ja turvasuunnitelmat ovat keskeisessä roolissa väkivaltakonstruktion huomioivassa väkivaltatyössä (Keskinen 2005, 192). Turvasuunnitelman tarkoituksena oli miettiä ennalta, kuinka väkivallalta voi suojautua (myös Perttu 1999, 41). Suunnitelma tehtiin ikääntyneiden naisten kanssa yhteistyössä ja se kohdistui tilanteisiin, joissa naiset saattoivat tuntea olevansa vaarassa. Suunnitelmissa pohdittiin, kuinka naiset voivat toimia, mitä tehdä ja mihin poistua tilanteissa, joissa he kohtaavat puolisonsa. (Myös Spangler & Brandl 2007, 329.) Lisäksi turvasuunnitelmissa mietittiin muuton ja uuden kodin turvallisuutta, akuutteihin tilanteisiin liittyviä toimintamalleja sekä muita naisten ulkoista ja sisäistä turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta parantavia tekijöitä. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat naisten kanssa tehtyjä turvasuunnitelmia.

> PT042: *”Käyty läpi turvasuunnitelmaa muuttoon liittyen.” […] ”Uuteen asuntoon liittyen kerrattu turvallisuusasiat: lukittu portti, alaovi lukossa, naisen nimeä ei tule ovisummeritauluun eikä ehkä asunnon oveenkaan. Nainen ei muistanut onko asunnon ovessa ovisilmää, mutta hän harkitsee sen ja turvaketjun hankkimista. Osoitetta hän ei aio kertoa kuin välttämättömiin paikkoihin.”*

> PW084: *”Työstetty naisen kanssa turvasuunnitelmaa ja kirjattu keskustelun pohjalta kirjallinen turvasuunnitelma”. […]”Listattu turvasuunnitelmaan myös naisen toivomat tärkeät numerot.” […]”Käyty läpi fyysistä turvallisuutta, auttavia tahoja, mutta myös naisen sisäistä turvallisuudentunnetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.”*

Joidenkin ikääntyneiden naisten asiakaskertomuksiin kirjattiin yhteenvetoja niin kutsutuista loppukeskusteluista, joita käytiin turvakotijaksojen

päätteeksi. Loppukeskusteluissa naisten kanssa keskusteltiin turvakotijaksoilla tehdyistä käytännön asioista sekä jatkosuunnitelmista. Seuraava aineisto-ote havainnollistaa erään naisen asiakaskertomukseen kirjoitettua yhteenvetoa.

> QA618: *"Turvakotijakso päättyy aamulla, kun naisen tytär tulee hakemaan hänet turvakodilta uuteen asuntoon. Nainen ja hänen tyttärensä kutsuvat paikalle virka-avun, mikäli mies on asunnolla ja käyttäytyy uhkaavasti. Nainen ei kerro miehelleen uuden asunnon osoitetta. Nainen varaa itselleen tyttärensä avustuksella ajan oikeusaputoimistosta. Nainen siirtää [vanhan kotikuntansa] terveysasemalla olleet varauksensa [uuden kotipaikkakuntansa] terveysasemalle. Nainen soittaa akuutissa keskustelun ja tuen tarpeessa kriisikeskukseen tai valtakunnalliseen kriisipuhelimeen. Nainen on yhteydessä [uuden kotipaikkakuntansa] sosiaalitoimistoon, mikäli kokee tarvetta gerontologisen sosiaalityön kontaktille esimerkiksi raha-asioissa. Nainen voi soittaa turvakodille matalalla kynnyksellä, jos joku täältä käsin hoidetuista asioista on jäänyt epäselväksi."*

Loppukeskusteluun liittyvä aineistolainaus antaa kuvaa siitä työstä ja työmäärästä, jota turvakodeissa tehtiin ikääntyneiden naisten auttamiseksi. Dominquezin ym. (2021) mukaan ikääntyneiden naisten auttamisessa tulee käyttää sellaisia interventioita, jotka perustuvat naisten toiveisiin ja heidän tarpeidensa arviointiin. Tarpeiden arvioinneissa huomioidaan toiveiden ja tarpeiden lisäksi naisten näkemykset kielteisistä interventioista ja rajoitetaan niiden käyttöä. Tällaisilla toimintamallilla naisia kannustetaan sitoutumaan annettaviin palveluihin. (Dominquez ym. 2021, 476).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomusten mukaan turvakodit näyttäytyivät paikkana, josta naiset saivat välitöntä fyysistä turvaa ja psykososiaalista tukea. Pääsääntöisesti naiset kokivat turvakodit tärkeänä ja auttavana palveluina ja olivat tyytyväisiä sieltä saamaansa apuun ja tukeen. Lähtökohtaisesti parisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille palveluiden räätälöinti tulee sisältää kuulluksi ja uskotuksi tulemisen, emotionaalisen tuen sekä

oikeudellista, taloudellista ja asumiseen liittyvää neuvontaa (Pathak ym. 2019, 71). Kyseiset toimintaperiaatteet olivat sulautuneet turvakotien käytäntöihin, sillä turvakodeissa tehtiin systemaattista väkivaltatyötä, autettiin käytännön asioiden järjestämisessä, annettiin palveluohjausta, laadittiin turvasuunnitelmia ja järjestettiin jatkotuki naisten toiveita kuunnellen. Suomalaisessa turvakotijärjestelmässä korostui myös gerontologisen sosiaalityön rooli auttajatahona. Muissa maissa auttajatahoina ovat tavallisemmin muun muassa terveydenhuollon ammattilaiset (esim. Spangler & Brandl 2007).

Ikääntyneiden naisten asiakaskertomukset osoittivat, että heidän avunhakemisessa ja auttamisessa esiintyi erityispiirteitä, jotka vaikuttivat palveluiden tarjoamiseen ja ammattilaisten toimintaan. Auttaminen vaati erityisyyttä etenkin silloin, kun ikääntyneiden naisten haasteet olivat kompleksisia ja ne heikensivät naisten itsenäistä selviytymistä. Erityistilanteet vaativat ammattilaisilta nopeaa reagointia, yksilöllisten palveluiden räätälöintiä sekä erityisosaamista, jota gerontologinen sosiaalityö edusti. Sosiaalihuollon sekä gerontologisen sosiaalityön kenttää edustavat palvelut pystyivät reagoimaan turvakodeissa olleiden ikääntyneiden naisten haastaviin elämäntilanteisiin terveydenhuoltoa nopeammin ja joustavammin. Ikääntyneille naisille palveluita arvioitaessa ja niitä tarjotessa sosiaalihuollon ja gerontologisen sosiaalityön työntekijät pystyivät huomioimaan mahdollisuuksien mukaan naisten ja heidän puolisoidensa tarpeet ja toiveet. Tällainen erityispiirteiden ja erityisyyden huomioiminen edellyttää työntekijöiltä niin kutsutun laatikon ulkopuolelta olevan ajattelumallin omaksumista, jossa naisille etsitään heidän sukupolvensa ominaispiirteet huomioiden heidän avun tarpeitaan vastaavia hoitomenetelmiä (Beaulaurier ym. 2007, 754).

Asiakaskertomusten perustella turvakodit tukivat ikääntyneiden naisten väkivaltakokemusten katkaisua ja -kokemuksista toipumista. Turvakodeissa naiset tulivat kuulluksi ja heille tarjottiin välineitä palauttaa henkilökohtainen elämänhallinta. Tämän vuoksi turvakoti ei edustanut naisille ainoastaan fyysistä turvapaikkaa, vaan tuotti heille myös symbolisia ja emotionaalisia merkityksiä kuulluksi tulemisesta, turvallisuudentunteen

korjaamisesta ja väkivallasta selviytymisestä. Naiset tulivat kohdatuiksi omana itsenään kokemustensa ja tarpeidensa kautta sekä ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla. Vaikka turvakoti esiintyi usealle ikääntyneille naisille tärkeänä ja merkityksellisenä palveluna, kaikkia he eivät voineet auttaa.

Aineiston perusteella turvakodin henkilökunnalla oli tavallisesti asiantuntemusta ikäsensitiiviseen kohtaamiseen, traumatietoisuutta sekä valmiuksia rakentaa naisten palvelutarvetta vastaavia verkostoja. Tettertonin ja Farnsworth (2010) mukaan työntekijöiden rooli auttajana koostuu kuuntelijan, tukijan ja palveluneuvojan rooleista. Väkivaltakokemusten tuomitsematon kuuntelu mahdollistaa työntekijöille naisten maailmankuvan hahmottamisen sekä niiden olosuhteiden arvioinnin, jotka vaikuttavat heidän päätöksentekoonsa (Tetterton & Farnsworth 2010, 2939). Siten auttamisjärjestelmässä turvakoti toimi palvelukokonaisuutena, joka useimmiten toi ikääntyneet parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset ja heidän tarpeensa näkyväksi ja kuulluksi.

8 Ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivalta-kokemukset sukupuolistuneena väkivalta-na

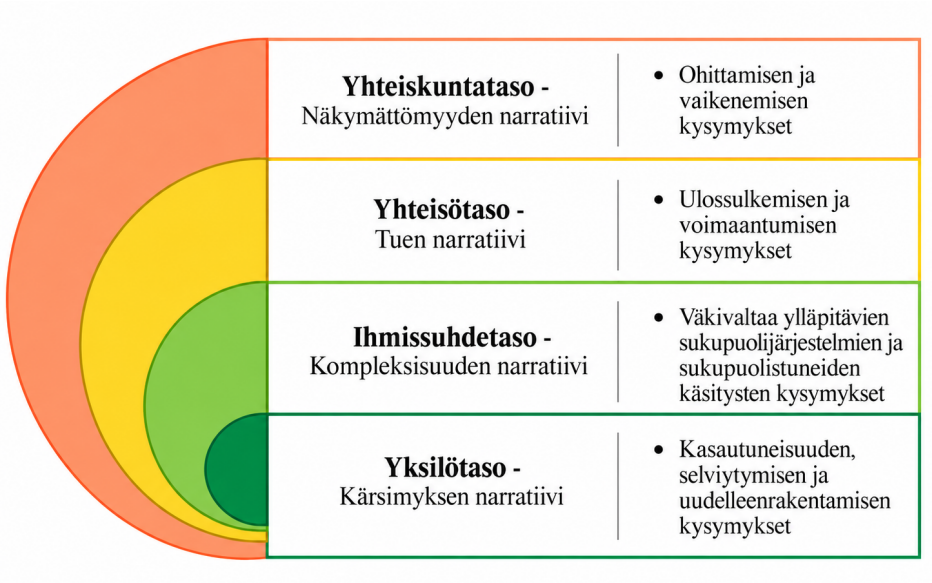
8.1 Väkivallan ekologinen kehys narratiivien jäsentäjänä

Ikääntyneisiin naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta hahmottui tutkimukseni tulosten perusteella sukupuolistuneena väkivaltana. Luvuissa 5–7 toin esiin, kuinka naiseus, rooliodotukset, monimutkainen parisuhdedynamiikka, erilaiset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät olivat osa ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia. Ilmiön monitasoisuuden vuoksi ja tuloksiini peilaten naisten sukupuolistuneet parisuhdeväkivaltakokemukset hahmottuivat iän, sukupuolen, naiseuteen liittyvien käsitysten, odotusten ja yhteiskunnallisen arvomaailman kautta. Siten sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan keskeiset kysymykset liittyivät sekä ikään, naiseuteen liittyviin käsityksiin, rooliodotuksiin, suhtautumistapoihin, kulttuurisiin tekijöihin että vallan ja väkivallan välisiin yhteyksiin.

Luin tuloksiani uudelleen ekologisen kehyksen näkökulmasta ja tein niistä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Väkivallan ekologinen kehys tarjosi mahdollisuuden sukupuolistuneen väkivallan keskeisten tekijöiden, ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemusten ja auttamiseen liittyvien tekijöiden syvällisempään hahmottamiseen ja ymmärtämiseen. Tulkintani mukaan ikääntyneiden naisten kokemassa sukupuolistuneessa parisuhdeväkivallassa ja parisuhdeväkivaltailmiössä kyse ei ollut ainoastaan naisten yksilöllisistä kokemuksista ja parisuhteen dynamiikasta, vaan myös valta-asetelmista, joiden ulottuvuudet ylsivät miesten hallitsevaan asemaan, sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja kulttuurisiin käsityksiin. Kyseisistä ilmiöön liittyvistä merkityksellisimmistä piirteistä rakensin narratiiveja ja jaottelin ne väkivallan ymmärtämisen ekologisessa kehyksessä yksilöllisiin, parisuhteeseen liittyviin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin tasoihin.

Narratiiveja voidaan käyttää naisten parisuhdeväkivaltakokemusten luokitteluun, tulkitsemiseen ja merkityksellistämiseen siten, että kokemuksissa säilyy johdonmukaisuus ja jatkuvuus (Band-Winterstein 2012, 511). Tulosten tulkinnassa ja johtopäätösten teossa narratiivit olivat keinoni jäsentää, ymmärtää ja selittää ikääntyneiden naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa, parisuhdeväkivaltailmiötä ja auttamista sukupuolistuneena väkivaltana. Narratiivien avulla pystyin kuvaamaan naisten väkivallan värittämää elämää, heidän kokemuksiaan, väkivallan seurauksia sekä yhteisöjen ja yhteiskunnan suhtautumistapoja. Rakennetut narratiivit muodostivat ikääntyneiden naisten sukupuolistuneesta parisuhdeväkivaltailmiöstä kokonaisuuden ja lisäsivät ymmärrystä siitä, mitä seurauksia naisten väkivaltakokemuksilla oli, kuinka naiset selviytyivät kokemuksistaan, miten väkivalta kasaantui, millä tavoin tekoja oikeutettiin, kuinka väkivaltaa ulos suljettiin ja kuinka ilmiö ohitettiin.

Kuvioon 8. rakensin jäsentämiäni ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltailmiöön liittyviä narratiiveja ja niihin sisältyviä kysymyksiä ekologisessa kehyksessä. Naisilla eletyn elämän kesto ja ikä tuottivat kehykseen omanlaisia merkityksiä ja merkityssuhteita, joita eri tasoilla huomioin. Kehyksessä jokaisella narratiivilla oli omanlainen tasoon sisältyvä ydin, joka koostui tasoon sisältyvistä olennaisimmista ominaispiirteistä. Ytimeen liittyvät kysymykset muodostuivat ilmiöön liittyvistä keskeisistä ulottuvuuksista ja syvensivät narratiivin suhdetta naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin.

Kuvio 8. Sukupuolistuneen parisuhdeväkivaltailmiön narratiivit ekologisessa kehyksessä.

Yksilötasolla kiinnitin ikääntyneiden naisten sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan kärsimyksen narratiiviin. Tason ytimeen sijoitin keskeisiä asioita naisten kokeman parisuhdeväkivallan henkilökohtaisista ja emotionaalisista merkityksistä sekä kasautuneisuuden, selviytymisen ja uudelleen rakentamisen kysymyksistä. Ihmissuhdetasoa jäsensin kompleksisuuden narratiivilla. Tasoon ytimeen yhdistin tekijöitä ilmiötä ylläpitävistä monimutkaisista sidoksista ja niiden vaikutuksista sekä väkivallan jatkuvuutta edistävistä sukupuolijärjestelmistä ja sukupuolistuneista käsityksistä, jotka vaikuttivat ikääntyneiden naisten toimintamahdollisuuksiin ja ylläpitivät väkivaltaa.

Yhteisötasolla painotin tuen narratiivia. Narratiivin ydin sisälsi kuvauksia siitä, kuinka ikääntyneet naiset kohdattiin avun hakijoina, minkälaisia merkityksiä palvelujärjestelmä ja yhteisöjen suhtautumistavat heille tuottivat ja miten kokemukset peilautuivat ulossulkemisen ja voimaantumisen kysymyksiin. Yhteiskuntatasolla korostin näkymättömyyden narratiivia.

Narratiivin ytimeen liittyi tekijöitä sellaisista rakenteellisista esteistä, jotka heijastuivat naisten näkymättömyyteen, avunsaannin mahdollisuuksiin sekä vaikenemisen ja ohittamisen kysymyksiin. Seuraavat alaluvut käsittelevät kuviossa esitettyjä asioita tarkemmin kuvaamalla aluksi tason narratiivia ja aukaisemalla sen jälkeen ytimeen sisältyviä kysymyksiä.

8.1.1 Yksilötaso - Kärsimyksen narratiivi

Kärsimyksen narratiivin ydin sisälsi ikääntyneiden naisten yksilölliset parisuhdeväkivaltakokemukset sekä tekijöitä naiseudesta, naisten henkilökohtaisesta arvomaailmasta, uskomuksista, traumaattisista elämänkokemuksista ja väkivallan tuottamista muuntuneista todellisuuden näkemyksistä. Ikääntyneiden naisten kokemuksissa parisuhdeväkivalta oli usein toistuva ja joskus jopa elämänmittainen kokemus. Vuosia kestänyt väkivalta aiheutti naisille pitkäkestoista kärsimystä ja muutti heidän ymmärrystään siitä, minkälaisena he mielsivät itsensä niin naisena, kumppanina kuin äiteinä.

Naisilla kärsimys voi liittyä tapahtumiin, jotka estävät heitä toteuttamasta elämänsä ja itsekunnioituksensa keskeisiä arvoja (Svenaeus 2014, 417). Elinikäisissä väkivaltaisissa parisuhteissa elävillä ikääntyvillä naisilla väkivallasta voi muodostua elämäntapa, joka heijastuu vanhuuden kanssa selviytymiseen ja vaikeuttaa ikääntymistä (Band-Winterstein 2012, 511). Elämäntavassa voi olla kyse passiivisuudesta, jossa naisten kyky ja taito yhdistyvät kyvyksi kärsiä ja kestää (Utriainen 2004, 246). Naisten kokemus puolisoiden käyttämän väkivallan uhreina olemisesta voi vahvistaa heidän kokemustaan sellaisista sosiaalisista konteksteista, joissa miesten harjoittama valta ja kontrolli ovat vallitsevia (Band-Winterstein 2010 ym. 461).

Pitkäkestoisen ja todellisuutta muokkaavan kärsimyksen seurauksena ikääntyneet naiset kadottivat toisinaan itsearvostuksensa ja elämänsä merkityksellisyyden. Tällöin kärsimys sitoutui naisilla osaksi pysyvää sisäistä maailmaa, jonka kautta he antoivat itselleen ja parisuhteissa tapahtuvalle väkivallalle uudenlaisia merkityksiä. Kärsimyksen, väkivallan, elämänviisauden ja vanhuuteen luonnollisesti liittyvän lähestyvän kuoleman

yhdistelmä voi saada naiset rakentamaan kokemuksistaan kertomuksen, jossa yhdistyvät tuskalliset muistot väkivallan kanssa elämisestä ja toivo suhteesta pakenemisesta (Band-Winterstein 2010 ym. 461). Siten kärsimyksestä voi muodostua naisille maailmasta, ruumiista ja ajasta vieraannuttava mieliala. Kokemus saattaa olla kokonaisvaltainen ja voi pakottaa naiset kamppailemaan elämästään silloinkin, kun elämän merkitys ja tarkoitus tuntuvat häviävän. (Svenaeus 2014, 418.)

Kuitenkaan ikääntyneiden naisten kärsimyksen kokemuksilla ei ollut ainoastaan negatiivisia ulottuvuuksia. Toisinaan kokemukset edesauttoivat heitä elämänkulun uudelleen suuntautumisessa. Tällöin kärsimykseen havahtuminen, sen tiedostaminen, tunnistaminen ja jäsentäminen toimivat naisilla väkivaltaisten parisuhteiden päättämistä tukevana tekijänä ja edistivät heidän väkivallasta selviytymistään.

Kärsimyksen ytimeen kiinnittyvät kysymykset liittyivät parisuhdeväkivaltakokemusten kasautuneisuuteen sekä selviytymisen ja uudelleenrakentamisen mahdollisuuteen. Kokemusten kasautuneisuudessa vuorottelivat näkymättömyys, sinnikkyys, lojaliteetti ja selviytyminen. Tilanteissa, joissa ikääntyneiden naisten aiemmat ja nykyiset väkivaltakokemukset olivat heidän elämässään jatkumo, olivat kokemukset aiheuttaneet heille kertyneitä kärsimyksen kokemuksia läpi elämän. Jokapäiväisen kärsimyksen läsnäoloa naiset saattoivat selittää sinnikkyydellä, lojaliteetilla, arvomaailmalla ja uskomuksilla. Tällöin kärsimys normalisoitui ja kiinnittyi heillä osaksi elämänarvoja ja moraalisia periaatteita.

Tilanteissa, joissa ikääntyneet naiset eivät tunnistaneet kokemuksiaan väkivallaksi tai kokemukset jäivät muilta ihmisiltä piiloon tai niitä ei tunnistettu, saattoivat kärsimyksen kokemukset liittyä häpeään, syyllisyyteen ja turvattomuuteen. Negatiiviset tunnekokemukset voimistivat naisten kärsimyksen kokemusta, edesauttoivat henkilökohtaisen yksityisyyden suojaamista ja parisuhteissa tapahtuneen väkivallan salaamista. Näin kärsimys muuttuu kärsivällisyydeksi, alistumiseksi ja passiivisuudeksi, joka puolestaan aiheuttaa naisille lisää kärsimystä (Utriainen 2004, 247).

Selviytymisen kysymys sisälsi uudelleenrakentamisen mahdollisuuden ja väkivaltaisessa parisuhteessa selviytymisen. Väkivaltaisessa suhteessa

selviytyminen vaati ikääntyneiltä naisilta toimijuutta. Toimijuuden avulla he saattoivat rakentaa keinoja toistuvien väkivaltatilanteiden sietämiseen, selviytymiseen ja puolustautumiseen. Naiset voivat oppia elämään väkivallan kanssa, kun he pystyvät määrittelemään sitä, mitä he odottavat puolisoiltaan ja kuinka he ovat miestensä kanssa vuorovaikutuksessa (Zink ym. 2006, 644).

Uudelleenrakentamisen mahdollisuus sisältyi ikääntyneiden naisten selviytymisen kysymykseen silloin, kun he pystyivät luomaan kokemansa kärsimyksensä kautta itselleen uudenlaisia ymmärryksen ulottuvuuksia. Tällöin heidän ymmärryksensä omasta itsestään ja toiminnastaan lisääntyi ja he pystyivät jälleen näkemään itsensä ja oman elämänsä merkityksellisyyden. Uudelleenarviointi on ikääntyneillä naisilla itsearvostuksen säilyttämiseksi merkityksellistä (Band-Winterstein ym. 2010, 462). Naisten tiedostaessa, ettei kärsimyksessä ole mitään myönteistä, voi tietoisuus tukea heitä toimintaan tunteen poistamiseksi (Utriainen 2004, 248). Kun naiset pystyvät tunnistamaan kokemuksensa ja muuttamaan elämänarvojaan, voi heidän kärsimyksen kokemuksensa vähentyä ja elämä muuttua nykyisissäkin olosuhteissa paremmaksi (Svenaeus 2014, 419).

8.1.2 Ihmissuhdetaso - Kompleksisuuden narratiivi

Ekologisen kehyksen ihmissuhdetaso sisälsi kompleksisuuden narratiivin, jossa tasoon liittyvien tekijöiden kautta väkivalta hahmottui osaksi laajempaa rakenteellista ilmiötä ja parisuhteissa tapahtuva väkivalta oli osa sukupuolistuneen vallan ja kontrollin dynamiikkaa. Ikääntyneillä naisilla parisuhdeväkivalta ei näyttäytynyt ainoastaan yksilöllisenä kokemuksena, vaan väkivallan ulottuuden ydin sisälsi tekijöitä niin sukupuolesta, iästä, hoivasuhteista, riippuvuuksista, parisuhteen vuorovaikutuksesta, naisten ja miesten välisistä valtarakenteista kuin sukupolvien välisistä suhteista.

Ikääntyneiden naisten parisuhteiden dynamiikassa, puolisoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja väkivaltaisissa tekotavoissa esiintyi usein miesten harjoittamaa hyvien ja pahojen toimintamallien vaihtelua. Kyseissä toimintamalleissa miehet sitoivat naisia parisuhteeseen hyvien asioiden

kautta ja hallitsevat heitä pahojen, eli väkivaltaisten toimintatapojen avulla. Näin väkivallan dynamiikassa näkyy väkivallan ja lämmön tai väkivallan ja hyvien aikojen vaihtelut (Keskinen 1996, 30). Ikääntyneiden naisten kohdalla miesten harjoittaman hallinnan lisäksi pitkä parisuhde, yhteisesti jaettu elämä, keskinäinen riippuvuus ja hoivasuhteet sekoittuivat osaksi väkivallan dynamiikkaa. Tällöin yhteinen koti, yhteistalous, yhteiset lapset, jaettu menneisyys, myönteiset muistot ja väkivallan tuottamat seuraukset saattoivat ikääntyneillä naisilla nousta sen hetkistä väkivaltaa merkityksellisemmäksi asiaksi. Siksi elämänmittainen sitoutuminen kumppaneihin ja parisuhteisiin saattoivat naisilla toimia väkivallan hyväksymisen keinona ja normalisoida heidän väkivaltakokemuksensa osaksi heidän valitsemaansa elämänpolkua.

Toisinaan ikääntyneiden naisten puolisoa kohtaan tuntema rakkaus, välittäminen ja hoivaaminen tuottivat vahvaa ambivalenssia suhteessa väkivaltaan. Naiset voivat kehittää selviytymisstrategioita siihen, miten he löytävät merkityksellisiä asioita parisuhteistaan ja kuinka pystyvät asettamaan rajoja eläessään rakkauden ja väkivallan yhtäaikaisuuden kanssa (Zink ym. 2006, 648). Myönteiset tunteet ja hoivavastuu voivat sekoittaa naisilla selkeää asetelmaa uhreista ja tekijöistä, sillä naisten roolit toimia hoitajina tai hoidettavina voivat muuttaa parisuhteissa olevia rooleja ja valta-asetelmaa. Naiset voivat sijoittaa vaimon, huolehtijan ja hoitajan roolit ensisijaiseksi erottaakseen roolinsa väkivallan uhrista ja asettaakseen sille rajoja (Zink ym. 2006, 644).

Ikääntyneiden naisten kokemien myönteisten tunteiden ja hoivaamisen lisäksi pitkäkestoinen yhteiselämä, väkivallan tuottama riippuvuus, valta-asetelman vinoutuminen ja taloudelliset tekijät tuottivat jossain tilanteissa pariskunnan välille siteitä, joista naisten oli vaikea tai mahdoton irtaantua. Psykologinen ja taloudellinen riippuvuus, avioliittovalaan sitoutuminen sekä itsenäiseen selviytymiseen liittyvät huolet toimivat naisilla parisuhteisiin kiinnittävinä tekijöinä. Taloudelliset tekijät ja taloudellinen eriarvoisuus voivat rajoittaa naisten itsenäistä selviytymistä ja muodostua syyksi parisuhteen jatkamiseen (Safar ym. 2023, 2434).

Ikääntyneillä naisilla parisuhteeseen kiinnittävät asiat olivat osa tunteiden, vastuun, vallan, riippuvuuden, yhteiselämän, velvoitteiden, arvomaailman ja moraalisten tekijöiden kudelmaa. Kyseiset tekijät sitoivat naisia parisuhteisiin, vaikka he itse tiedostivat suhteiden olevan heidän terveydelleen ja hyvinvoinnilleen haitallisia. Kuitenkaan parisuhteisiin sitoutuminen ei tarkoittanut naisille sitä, että he olisivat halunneet elää sellaista elämää, mitä he todellisuudessa elivät. Naiset sitoutuivat suhteisiin sisäistettyjen velvollisuudentunteiden, henkilökohtaisen arvomaailman, moraalisesti oikeaksi miellettyjen ratkaisujen ja kapeutuneiden vaihtoehtojen pakosta. Weeksin ym. (2016) mukaan naisilla parisuhdeväkivallan hyväksymiseen ja normalisoitumiseen voivat vaikuttaa lapsuuden väkivaltakokemukset, velvollisuudentunto parisuhdetta kohtaan ja haluttomuus väkivallan paljastumiseen (Weeks ym. 2016, 52). Tällöin suhteisiin sitovien tekijöiden kompleksisuus ja monikerrollisuus saattoi aiheuttaa ikääntyneille naisille emotionaalisesti ristiriitaisen tilanteen siitä, kuinka heidän tulisi suhtautua parisuhteisiin kiinnittäviin tekijöihin ja moraalisiin velvoitteisiin.

Parisuhdeväkivallan kompleksisuuden narratiivin ytimeen sitoutui väkivaltaa ylläpitävien sukupuolijärjestelmien ja sukupuolistuneiden käsitysten kysymykset. Kysymykset sisälsivät monikerroksellisia, rinnakkaisia ja päällekkäisiä ulottuvuuksia, joissa ikääntyneiden naisten yksilöllisten kokemusten lisäksi väkivaltaa ylläpitivät sukupolveen ja ikään sisältyvät sukupuolijärjestelmät ja sukupuolistuneet käsitykset, jotka kiinnittyivät osaksi patriarkaalisia normeja ja sukupuolistuneita rooleja. Applin ym. (2023) mukaan patriarkaalisen järjestelmän monimutkaisuus väkivaltakontekstissa riippuu siitä, miten väkivalta tunnustetaan yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja ajallisesti, sekä kuinka syvälle juurtuneita ja laajoja yhteyksiä patriarkaalisilla rakenteilla on. Sukupuoli kietoutuu osaksi hierarkkisia järjestelmiä ja sosiaalisia ilmiöitä tuottaen väkivaltaa. Oletukset sukupuolierojen luonnollisista eroista toimivat pohjana ja ylläpitäjänä patriarkaalisille rakenteille (Applin ym. 2023, 1103).

Patriarkaalisessa näkemyksessä ikääntyneiden naisten rooleissa korostui kodista ja puolisoista huolehtiminen, kun taas miesten rooleissa perheenpäänä toimiminen. Perheenpäänä ollessaan miehillä oli sanaton

oikeus käyttää valtaa ja kontrollia suhteissa naisiin. Band-Wintersteinin mukaan (2012) ikääntyneet naiset voivat suhtautua kunnioittavasti sosiaalisiin normeihin ja arvoihin hoivaamisesta ja avioliittoon sitoutumisesta (Band-Winterstein 2012, 511). Väkivalta vahvistaa patriarkaalista järjestelmää tilanteissa, joissa ihmiset hyödyntävät sitä lisätäkseen sukupuolista etuoikeuttaan ja hallitsevuuttaan (Applin ym. 2023, 1105).

Patriarkaaliseen sukupuolijärjestelmään sitoutunut ikääntynyt nainen saattoi kokea velvollisuudekseen sopeutua, pysyä parisuhteessa ja ylläpitää hänelle määriteltyjä kulttuurillisia rooliodotuksia, koska näin hänen odotettiin toimivan. Patriarkaalinen sukupuolijärjestelmä saattoi normalisoida ja ylläpitää parisuhdeväkivaltaa ja väkivallan dynamiikkaa sekä määritellä naiset ensisijaisesti arjesta huolehtijoina ja hoitajina, kuin väkivallan uhreina. Tällöin naisten velvollisuudeksi muodostui selviytyä väkivallasta, sopeutua, olla lojaali ja huolehtiva, vaikka se tarkoitti heille uhrautumista ja henkilökohtaista kärsimystä. Näin erilaisten hierarkioiden erot ja niiden leikkauspinnat vaikuttavat sukupuolten välisiin valtaeroihin (Applin ym. 2023, 1103). Tämän vuoksi patriarkaalinen arvomaailma ja siihen liittyvä oikeutus saattoivat ylläpitää ikääntyneiden naisten epätasa-arvoista asemaa suhteissa miehiin ja tehdä väkivallasta hiljaisesti hyväksyttävämpää.

8.1.3 Yhteisötaso - Tuen narratiivi

Väkivallan ymmärtämisen ekologisessa kehyksessä yhteisöt tarkoittavat palvelujärjestelmää sekä muita ikääntyneisiin naisiin liittyviä yhteisöjä tai läheisiä henkilöitä, kuten esimerkiksi ystäviä, naapureita, yhteisissä harrastuksissa olevia tuttavia sekä seurakunnan diakoneja ja pappeja. Ikääntyneillä ihmisillä sosiaalinen sitoutuminen yhteisöihin voi korostua (Wydall & Zerk 2017, 257).

Yhteisötasolla ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa korostui tuen narratiivi. Tuen narratiivin ydin sisälsi naisten kohtaamisen avun hakijoina, palvelujärjestelmän tarjoaman tuen ja yhteisöjen suhtautumistavat. Tuen onnistuminen tai epäonnistuminen antoivat narratiiville omanlaisen myönteisen tai kielteisen sävyn, sillä tukeen liittyvät keinot

saattoivat joko edesauttaa naisten kokemusta ulossulkemisesta tai vahvistaa heidän voimaantumistaan ja selviytymiskertomustaan.

Auttamisjärjestelmässä sukupuolistuneen väkivaltailmiön kohtaaminen ja puuttuminen edellytti ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan ja parisuhdeväkivaltailmiöön liittyvien erityispiirteiden oivaltamista, sukupuolittuneiden roolien tunnistamista ja avunhakemiseen liittyvien yksilöllisten, rakenteellisten ja kulttuuristen esteiden ylittämistä. Erilaisilla yksilöllisillä, parisuhteeseen, perheeseen, yhteisöihin ja kulttuuriin liittyvillä tekijöillä on merkitystä naisten kanssa työskentelyssä, sillä ne heijastuvat naisten maailmankuvaan ja avun vastaanottamisen valmiuksiin (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Ammattilaisten tietoisuus siitä, kuinka naiset ovat selviytyneet väkivaltaisissa parisuhteissa, voi auttaa ymmärtämään ikääntyneiden naisten asettamia rajoja suhteissa auttamiseen ja auttamisen keinoihin (Zink ym. 2006, 649).

Avun hakemisessa ikääntyneiden naisten kohtaaminen, kuuleminen ja kokemusten ymmärtäminen olivat keskeisissä rooleissa. Naisille oli tärkeää tulla kuulluksi, nähdyksi ja uskotuksi väkivaltakokemustensa kanssa (myös Nousiainen 1998, 21). Tietoisuus avun olemassaolosta sekä empaattisen tuen tarjoaminen voivat olla merkityksellisiä (Ojuri 2001, 190). Ammattilaisten vakava suhtautuminen ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksiin, käsitykset naisten selviytymisstrategioista ja tukimuotojen kohdentaminen välittivät naisille viestin siitä, että heidän hyvinvoinnillaan oli merkitystä ja he olivat arvokkaita ja oikeutettuja väkivallattomaan elämään iästään huolimatta.

Auttamisessa ikääntyneiden naisten kohtaamisen tavat ja saatavilla oleva tuki vaikuttivat siihen, kuinka suuren arvon naisten parisuhdeväkivaltakokemukset palvelujärjestelmässä saivat. Kun kohtaamisissa huomioitiin parisuhdeväkivaltakokemusten lisäksi naisten kulttuurinen tausta ja sukupolven ominaispiirteet, antoivat kohtaamiset ja annetut tukimuodot naisten väkivaltakokemuksille tunnustavan merkityksen. Tällöin tuen narratiivi sisälsi aidon ikääntyneiden naisten ja heidän parisuhdeväkivaltakokemustensa tunnustamisen.

Toisinaan palvelujärjestelmän tarjoama tuki oli naisille riittämätöntä, toisinaan merkityksellistä (myös Dominquez ym. 2021, 475). Riittämätöntä tuki oli silloin, kun palvelujärjestelmä ei vastannut ikääntyneiden naisten tai heidän puolisoidensa avuntarpeeseen. Riittämättömässä tuessa naiset tulivat parisuhdeväkivaltakokemustensa kanssa ohitetuksi, jolloin heille saattoi muodostua kokemus ulossulkemisesta (myös Keskinen 1996, 42–43). Merkityksellistä tuki oli silloin, kun tuessa huomioitiin väkivaltailmiön sukupuolistuneisuus, iän tuottamat merkitykset, naisten terveydentila ja taloudelliset haavoittuvuustekijät (myös Perttu 1998, 25). Tällöin naisten kokemuksiin suhtauduttiin samalla vakavuudella kuin muidenkin ikäryhmien kokemuksiin. Väkivaltaa ei tulkittu perheen yksityisasiana, vaan sosiaalisena ongelmana ja auttamisessa huomioitiin naisten riippuvuutta tuottavat tekijät siten, etteivät ne muodostuneet syyksi olla tarjoamatta apua. Tällöin tuen merkitys muuttui naisia voimaannuttavaksi ja edesauttoi väkivallan katkaisussa ja elämän uudelleen rakentamisessa.

Yhteisöjen suhtautumistavat liittyivät niihin positiivisiin ja negatiivisiin tukimuotoihin, joita ikääntyneet naiset yhteisöistään saivat. Negatiivisissa tukimuodoissa yhteisöt saattoivat vahvistaa eron mahdottomuutta silloin, kun ne vähättelivät ikääntyneiden naisten kokemaa väkivaltaa tai poisselittävät sitä vetoamalla ulkoisiin tekijöihin tai patriarkaalisiin arvoihin (myös Beaulaurier ym. 2008, 240). Tällöin tuen narratiivi sai moraalisen ja ikääntyneitä naisia vastuuttavan sävyn. Tilanteissa, joissa naiset saivat väkivallan katkaisuun positiivista tukea ja rohkaisua, antoi tuki heille rohkeutta rakentaa väkivallattomia tulevaisuuden suunnitelmia ja voimia sijoittaa itsensä ja henkilökohtainen hyvinvointinsa etusijalle. Yhteisöllisyyden vahvistaminen ja yhteyden rakentaminen muihin yhteisöjen jäseniin voi luoda luottamuksellisen ja tukeen perustuvan ympäristön, jolla on väkivaltaa ennaltaehkäisevä vaikutus (Brozowski & Hall 2009, 1196).

Tuen narratiivin ydin sisälsi ulossulkemisen ja voimaantumisen kysymykset. Kysymykset kuvasivat sitä, kuinka yhteisöjen ja palvelujärjestelmän tuen keinot ja sukupuolistuneet käsitykset ikääntyneistä naisista avunhakijoina saattoivat muovata naisten tuen kokemusta joko myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Ulossulkemisen kysymyksessä palvelujär-

jestelmästä ja muista yhteisöstä saatava tuki ohitti ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemukset, eivätkä naiset tulleet kokemustensa kanssa nähdyksi tai kuulluksi. Kokemusten ohittaminen voi johtaa pahimmillaan naisten syyllistämiseen, jolloin väkivallan katkaisua tukevat toimenpiteet henkilöidään, eivätkä naiset saa yhteisöistään tarvitsemaansa tukea (Perttu 1998, 24; Beaulaurier ym. 2008, 240). Tällöin ikääntyneet naiset saattoivat kokea tulleensa yhteisöjen ja palvelujärjestelmän taholta petetyksi ja heidän epäluottamuksensa yhteisöjä ja palvelujärjestelmää kohtaan vahvistui. Kun parisuhdeväkivaltaan potentiaalisesti saatavilla oleva tuki kääntyi auttamisesta ulossulkemiseksi, saattoi ikääntyneiden naisten positiota kuvata syrjäytetyksi.

Voimaantumisen kysymyksessä ikääntyneet naiset tulivat parisuhdeväkivaltakokemustensa kanssa kuulluksi ja kohdatuksi. Naisten auttaminen ja heidän voimaantuminen pohjautui palvelujärjestelmän ja yhteisöjen kykyyn sanoittaa ja ymmärtää parisuhdeväkivaltailmiötä osana sukupuolistunutta väkivaltaa. Kyseistä toimintatapaa voidaan kuvata uhrikeskeiseksi lähestymistavaksi, jossa uhrin turvallisuus ja hänen voimaantumisensa ovat auttamisen keskiössä (Spangler & Brandl 2007, 330). Ikääntyneillä naisilla voimaantuminen lisäsi heidän toivoaan ja toimi muutoksen ja väkivaltakierteen katkaisua tukevana voimavarana. Sen avulla naiset saattoivat löytää itsearvostuksensa ja toimijuutensa uudelleen ja voimaa rakentaa henkilökohtainen selviytymiskertomus, jota yhteisöistä ja palvelujärjestelmästä saatu tuki vahvistivat. Näin auttamisen tavat toimivat naisia voimaannuttavasti ja heidän positiotaan voitiin kuvata uhreista selviytyjiksi.

8.1.4 Yhteiskuntataso - Näkymättömyyden narratiivi

Yhteiskuntatasolla ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivallan kokemukset yhdistyivät näkymättömyyden narratiiviin. Tason ytimessä merkityksiä tuottivat rakenteelliset ja asennekulttuuriin liittyvät tekijät, jotka heijastuivat naisten parisuhdeväkivallan kokemuksiin ja auttamisen tapoihin (myös Zapata-Calvente ym. 2019, 329–330). Tason ydin sisälsi näkökulmia siitä, millaisia yhteiskunnallisia keskusteluja ikääntyneiden naisten parisuhde-

väkivaltailmiöstä käytiin, miten ilmiö huomioitiin poliittisesti ja lainsäädännöllisesti ja kuinka edellä kuvatut tekijät heijastuivat rakenteellisesti.

Rakenteelliset heijastumat tarkoittivat ikäsidonnaisia oletuksia, asenteita ja tulkintoja esimerkiksi siitä, kuinka joissain tilanteissa fyysisiä sairauksia saatettiin pitää hyväksyttävänä selityksenä uhreina olemiselle tai väkivaltaiselle käyttäytymiselle sekä kuinka väkivaltaisen käyttäytymisen ja väkivallan kierteen voitiin olettaa olevan ratkaistavissa ainoastaan asumisjärjestelyjen, hoidollisin tai terveydenhuollollisin keinoin. Kaikki yhteiskuntatasoon liittyvät asiat antoivat suuntaviivoja parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyneiden naisten tunnistamiseen, tunnustamiseen ja turvaamiseen yhteiskunnassa.

Yhteiskunnallisissa keskusteluissa ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta näyttäytyi edelleen heikosti tunnistettuna ja tunnustettuna. Parisuhdeväkivaltakeskusteluissa ikääntyneet naiset ovat kautta historian olleet marginaalisessa asemassa tai näkymättömiä (McGarry ym. 2017, 2186). Kun ikääntyneiden naisten väkivaltakokemukset jäivät sanoittamatta, eikä heidän kokemuksiaan riittävästi nimetty, saattoivat naiset jäädä omana kohderyhmänään tunnistamatta. Tällöin naiset eivät välttämättä osanneet hakea tilanteeseensa ulkopuolista apua, sillä he saattoivaat mieltää väkivaltapalveluiden kuuluvan ensisijaisesti nuoremmille ikäryhmille tai lapsiperheille. Konkreettisesti he saattoivat kokea, ettei heillä ole paikkaa, minne mennä, eivätkä he tiedä, mistä apua voi saada (Spangler & Brandl 2007, 330).

Kyseisissä tilanteissa ikääntyneillä naisilla korostui vaikeneminen ja hiljaisuus. Naiset yrittivät selviytyä parisuhdeväkivallan kanssa itsenäisesti ilman ulkopuolista apua. Kun yhteiskunta ja palvelujärjestelmät olivat passiivisia, eivätkä resonoineet ikääntyvien naisten parisuhdeväkivaltakokemuksiin ja avuntarpeisiin, saattoivat naiset itse kapeuttaa väkivallan käsittelyn ja ratkaisemisen yksilö- ja ihmissuhdetasolle. Tämä saattoi johtaa palveluiden välttelemiseen, jolloin yhteiskunnalliset interventiot kävivät tarpeettomiksi ja naisten kokemukset jäivät sekä yhteiskunnallisella että järjestelmätasolla tunnistamatta. Saatavilla oleva tuki, apu ja palvelut eivät saavuttaneet naisia, niitä ei osattu tarjota tai käyttää. Näin puuttumatto-

muus liittyy osaksi väkivaltaa tuottavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita (Lidman 2015, 37).

Ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemusten ohittaminen saattoi liittyä osaksi vallitsevaa yhteiskunnallista asennekulttuuria, jossa korostuu yksilölliset valinnat, yksilöiden vastuu ja itsemääräämisoikeus. Toisinaan väkivaltaiset miehet kieltäytyivät palveluiden vastaanottamisesta myös tilanteissa, joissa he eivät selviytyneet kotona asumisesta itsenäisesti. Kun palvelujärjestelmässä korostettiin yksilöiden itsemääräämisoikeutta, ei väkivaltaiselle miehille viety niitä palveluita, joita he olisivat tarvinneet itsenäiseen selviytymiseen. Tällöin vastuu miesten hoidosta sekä laiminlyönnin ja kaltoinkohtelun ehkäisystä siirtyi ikääntyneille naisille.

Kyseisissä toimintatavoissa väkivalta kiinnittyy sukupuolistuneen väkivallan viitekehykseen, jossa naisten kokeman väkivallan muodot perustuvat naiseutta halventaville ja heitä hyväksikäyttäville yhteiskunnallisille ja kulttuurisille rakenteille, joissa heidän yhteiskunnallinen asema ei ole täysivaltainen (Ronkainen 2017, 30). Asenteissa heijastuu käsitys siitä, että julkisen vallan ei katsota voivan puuttua ihmisoikeuksilla suojattuun yksityis- ja perhe-elämään, vaikka ihmisoikeusnormit eivät sitä kieltäisi esimerkiksi hengen ja terveyden suojaamiseksi (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 53). Siksi itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisen vastuun korostuminen ohittivat joissain tilanteissa ikääntyneiden naisten väkivaltakokemukset ja pakottivat heidät jäämään väkivaltaisiin suhteisiin.

Yhteiskunnallisissa keskusteluissa ikääntyneet naiset saatettiin ensisijaisesti esittää omaishoitajina ja arjesta huolehtijoina. Vaikka miehet käyttivät parisuhteissa naisia kohtaan väkivaltaa, saatettiin naisten kuormittuminen ja väsyminen liittää heidän kantamaansa hoitovastuuseen. Asetelma sivuutti ikääntyneet naiset väkivallan uhreina, eivätkä naiset saaneet asetelmassa riittävää oikeudellista suojaa ja jäivät lainsäädännön näkökulmasta näkymättömäksi. Tällöin ei puututtu väkivaltaan liittyviin tekijöihin, kuten perhehoitosuhteiden laatuun tai perheiden sosiaalisiin verkostoihin (myös Perttu 1998, 26). Parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei nähty rangaistavina tekoina tai ihmisoikeusloukkauksina (Nousiainen &

Pentikäinen 2017, 65), vaikka sukupuolittunut väkivalta on ihmisoikeusloukkaus, joka ylläpitää ja voimistaa naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa (Lidman 2015, 54).

Toisinaan ikääntyneet naiset olivat rakenteellisesti parisuhdeväkivaltakokemustensa kanssa näkymättömiä. Rakenteellisen näkymättömyyden seurauksena parisuhdeväkivaltaa kokeneille ikääntyneille naisille oli vähän räätälöityjä tai kohdennettuja palveluita. Mikäli politiikassa ei yhteensoviteta parisuhdeväkivaltakokemuksia, ikää ja sukupuolta, voidaan väkivaltaa tarkastella joko ikääntymisen eli vanhuspalveluiden tai sukupuolen eli naiseuden näkökulmasta. Näkökulmien kahtiajako ei huomioi riittävästi ikääntyneiden naisten erityistarpeita, heidän syrjintää yhteiskunnassa sekä sukupuoli- ja sukupolvien välisten suhteiden järjestelmiä (Perttu 1998, 27). Tämä saattoi johtaa palvelujärjestelmässä siihen, etteivät ammattilaiset tunnistaneet ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksia, eivätkä naiset tunnistaneet itseään väkivallan kokijoiden kohderyhmään kuuluvaksi. Moninkertaisen tunnistamattomuuden vuoksi naisten rakenteellinen näkymättömyys ei ollut ainoastaan yksilötasoinen kokemus, vaan yhteiskunnan rakenteiden aiheuttama seuraus ja sosiaalinen ongelma, jota ylläpitivät yhteiskunnan rakenteet.

Yhteiskuntatason näkymättömyyden narratiivin ytimessä korostuivat ohittamisen ja vaikenemisen kysymykset. Ohittamisen kysymys tarkoitti sukupuolistuneen väkivallan ja iän tuottamien merkitysten ohittamista. Tämä liittyy rakenteelliseen väkivaltaan, jonka vallitessa ihmisoikeudelliset asiat ohittuvat (Ronkainen 2017, 28). Kun yhteiskunnallisesti parisuhdeväkivallasta käytiin keskusteluja yleisemmällä tasolla ja ilman sukupuolta, ei ikääntyneiden naisten eriytyisyyttä tai ilmiöön liittyviä erityispiirteitä riittävästi huomioitu. Ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksia tai parisuhdeväkivaltailmiötä ei tarkasteltu osana rakenteellista ja yhteiskunnallista ongelmaa, jolloin kokemukset jäivät usealla tasolla tunnistamatta.

Yhteiskuntatasolla vaikenemisen ulottuvuudet saattoivat yltää yksilötasolta vallitsevaan asennekulttuuriin, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun, päätöksentekoon sekä rakenteisiin, jotka puolestaan ilmenivät konkreettisesti esimerkiksi ilmiöön liittyvien erityispalveluiden niukkuute-

na ja yleisen keskustelun puutteena. Näin puuttumattomuus naisiin kohdistuvassa väkivallassa sitoutui osaksi yhteiskunnallisia rakenteita (myös Lidman 2015, 23), jossa ikääntyneet naiset eivät olleet väkivaltakokemustensa kanssa tasavertaisessa asemassa suhteissa miehiin tai muihin ikäryhmiin.

8.2 Auttamisen keskeiset periaatteet ja ratkaisuehdotukset

Olen muodostanut tutkimustuloksistani tekemieni tulkintojen pohjalta auttamisen keskeisiä periaatteita ja ratkaisuehdotuksia hyödyntämällä sukupuolistuneen väkivallan näkökulmia ja väkivallan ekologista kehystä. Auttamistyön periaatteissa ja ratkaisuehdotuksissani näkökulmani kohdentuu siihen, mitä auttaminen ja parisuhdeväkivallan eri tasoinen katkaisu edellyttää. Lähtökohtaisesti ammattilaisten täytyy olla tietoisia ikääntyneisiin naisiin liittyvistä kontekstuaalisista asioista, kuten yksilöllisistä tekijöistä, pari- ja perhesuhteiden rakenteista ja kulttuurin vaikutuksista, sillä ne heijastuvat ikääntyneiden naisten maailmankuvaan ja vaikuttavat heidän näkemyksiinsä syy-seuraussuhteista, vaikutuksista ja avun vastaavuudesta (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Tämän vuoksi konkreettinen auttaminen edellyttää ikääntyneiden naisten kokemaan parisuhdeväkivaltailmiöön liittyvien erityispiirteiden, arvomaailman, roolien ja valta-asetelman tuottamien merkitysten huomioimista.

Ikääntyneiden naisten auttamisen keskiössä korostuvat yksittäisten naisten kuuleminen, kohtaaminen ja ymmärtäminen naiseuden ja ikääntymisen näkökulmista. On syytä tiedostaa, että naiset ovat voineet salata väkivaltakokemuksensa kauan, jonka vuoksi tiedon antaminen parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamiskeinoista voi olla heille tärkeää (myös Gerino ym. 2018, 10). Kohtaamistilanteissa ikääntyneet naiset tulee huomioida itsenäisinä yksilöinä, toimijoina ja parisuhdeväkivallan uhreina, eikä iän ja hoivasuhteen kautta määriteltyinä haavoittuvina vanhuksina. Näin naisia autetaan käyttämään omia oikeuksiaan henkilökohtaisen itsemääräämisoikeuden ja itsenäisyyden toteuttamiseksi ja voimavarojen tukemisek-

si (Perttu 1998, 25). Ammattilaisilta ikääntyneiden naisten kohtaaminen vaatii aikaa. Riittävän ajan antaminen edesauttaa luottamuksellisen, turvallisen ja avoimen suhteen rakentumista (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940).

Ikääntyneen pariskunnan keskinäinen riippuvuus ja pakottavan kontrollin ulottuvuudet näyttäytyvät merkityksellisenä. Siksi keskinäistä riippuvuutta tuottavien tekijöiden ja pakottavan kontrollin ilmiön sanoittaminen saattaa olla ikääntyneille naisille auttavaa. Wydallin ja Zerkin (2017) mukaan keskinäiseen riippuvuuteen ja sosiaalisen sitoutumiseen liittyvien erityispiirteiden huomioiminen voivat muuttaa naisten avun hakemiseen liittyvää prosessia ikäsensitiivisemmäksi. Ikäsensitiivisessä prosessissa naisille tarjotaan iästä riippumattomia lähestymistapoja heidän toiveensa huomioiden ja tuetaan tekemään päätöksiä annetun tiedon pohjalta. (Wydall & Zerk 2017, 256.) Siten ammattilaisten välittämä tieto voi edesauttaa ikääntyneiden naisten ymmärryksen lisääntymistä keskinäisestä riippuvuudesta, parisuhteeseen kiinnittävistä tekijöistä, väkivallan seurauksista ja henkilökohtaisista toimintatavoista.

Tavanomaiset auttamismuodot eivät välttämättä vastaa ikääntyneiden naisten erityistarpeita (Beaulaurier ym. 2007, 754). Ikääntyneiden naisten auttamisen tapoja haastaa esimerkiksi parisuhteen pitkäkestoisuus, molemminpuolinen fyysinen, psyykkinen ja taloudellinen riippuvuus, arvomaailman heijastukset sekä itsenäiseen selviytymiseen liittyvät huolet. Tämän vuoksi ilmiön erityispiirteiden ja sukupuolistuneen väkivallan ymmärrys tukee työntekijöitä auttamisen keinojen kohdentamisessa. Kuitenkin ammattilaisten ja palvelujärjestelmän osaamisen vahvistaminen edellyttää ammattilaisten kouluttamista. Brossoien ja Roberton (2015) mukaan ammattilaiset tarvitsevat ilmiöön liittyvää erityiskoulutusta, sillä heidän käsityksiinsä ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta voivat vaikuttaa yhteisöjen sosiaaliset normit, kulttuuriset arvot ja ammatillinen näkökulma. Siksi ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltailmiöön liittyvien vastausten ja ratkaisujen etsintä vaatii naiseuden ja miehisyyden huomioimista sekä laajan ymmärryksen omaksumista yhteisöjen myönteisistä merkityksistä. (Brossoie & Roberto 2015, 485).

Ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan katkaisu vaatii usein kohdennettua, moniulotteista, pitkäkestoista ja intensiivistä tukea. Tämän vuoksi koordinoitu ja laaja-alainen auttaminen on väkivallan kierteen katkaisussa oleellista (Tetterton & Farnsworth 2010, 2940). Ikääntyneet naiset hyötyvät sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten sekä muiden auttavien tahojen välisestä rajoja ylittävästä yhteistyöstä (myös Perttu 1999, 61). Yhteistyö auttaa kohdentamaan tarjottua apua ja auttamisen tavat voidaan räätälöidä henkilökohtaisesti vastaamaan ikääntyneiden naisten tarpeita ja toiveita. Rajat ylittävä yhteistyö tukee yksilöllisten kokemusten ja elämäntilanteiden huomioimista, sukupuolistuneen väkivallan tunnistamista, yhteisen ymmärryksen rakentumista ja vastuunoton jakamista.

Ikääntyneiden naisten kokemien parisuhdeväkivaltakierteiden pysäyttäminen edellyttää yhteiskunnallisia ja rakenteellisia toimenpiteitä. Huomioni on samassa linjassa esimerkiksi Zapata-Calvente ym. (2019) tutkimuksen kanssa, jossa ehdotetaan päättäjien, median ja ammattilaisten tietoisuuden lisäämistä niistä sukupuoleen liittyvistä yksilöllisistä ja mikrososiaalisista tekijöistä, jotka altistavat väkivallalle (Zapata-Calvente ym. 2019, 330). Parisuhdeväkivallan katkaisussa tämä edellyttää muun muassa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä (Montero ym. 2013, 367) ja sukupuolten sosiaalistumista lisäävien perinteisten sukupuoliroolien muuttamista (Zapata-Calvente ym. 2019, 329–330). Tasa-arvoa parannetaan esimerkiksi sosiaalisilla vaikutuskampanjoilla tai tiedotteilla, jotka voivat muuttaa väestön asenteita positiivisemmaksi sukupuolten välistä tasa-arvoa kohtaan (myös Zapata-Calvente ym. 2019, 330).

Määrätietoinen ilmiöön puuttuminen on tärkeää, sillä ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta rikkoo useita Suomen lainsäädäntöön implementoituja kansainvälisiä sopimuksia ja asettaa naiset yhteiskunnallisesti epätasa-arvoiseen asemaan. Esimerkiksi naisiin kohdistuvaa ja perheväkivaltaa painottava Istanbulin sopimus velvoittaa valtioita ehkäisemään väkivaltaa, tekemään toimenpiteitä yleisten asenteiden muuttamiseksi ja tietoisuuden lisäämiseksi, kouluttamaan ammattilaisia, parantamaan palveluiden saatavuutta ja kohdentamaan auttamista vastaamaan paremmin

uhrien avuntarvetta (Euroopan neuvosto 2011). Sopimuksessa korostetaan perusoikeuksia, tasa-arvoa ja syrjintäkieltoa sekä vaaditaan vahvistamaan naisten vaikutusvaltaa (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 56). Siten kansainväliset sopimukset antavat velvoitteita ja mahdollisuuden parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyneiden naisten aseman parantamiseen, kokonaisvaltaiseen auttamiseen ja turvaamiseen yhteiskunnassa.

9 Johtopäätökset

9.1 Tulosten merkitys

Tutkimukseni aiheena olivat ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltakokemukset turvakotien asiakaskertomuksissa. Tehtävänäni oli vastata kysymykseen, mitä turvakotien asiakaskertomukset kertoivat ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta, parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisesta. Tutkimuksessani ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta ilmeni monimuotoisina väkivallan muotoina ja tekotapoina, jotka sisälsivät erityispiirteitä. Kokemuksistaan ikääntyneet naiset kokivat monenlaisia fyysisiä, emotionaalisia, psyykkisiä ja psykososiaalisia seurauksia. Pääsääntöisesti ikääntyneet naiset hyötyivät turvakotijaksoista ja turvakotipalveluista. Turvakodeissa naisten auttaminen koostui naisia kohtaavasta väkivaltatyöstä, pitkäkestoisesta ja moniulotteisesta tuesta sekä verkostoyhteistyön tekemisestä, joka parhaimmillaan auttoi naisia väkivallan katkaisussa.

Tutkimuskysymykseen vastaamiseksi tein tuloksistani tulkintoja ja johtopäätöksiä ekologisessa kehyksessä. Kärsimyksen narratiivissa painotin väkivallan tuottamia yksilötasoisia merkityksiä, jotka kiinnittyivät osaksi ikääntyneiden naisten selviytymiskeinoja, mutta saattoivat tuottaa toisinaan naisille uudelleenrakentamisen mahdollisuuden. Kompleksisuuden narratiivissa korostuivat ilmiötä ylläpitävät sidokset, sukupuolijärjestelmät ja käsitykset, jotka heijastuivat naisten toimintaan ja mahdollistivat väkivallan jatkumisen. Tuen narratiivissa tähdensin yhteisöjen merkityksiä naisten avun hakemisessa ja auttamisjärjestelmän suhtautumistapojen vaikutuksia. Näkymättömyyden narratiivissa nostin esiin naisten rakenteellisen ja yhteiskunnallisen näkymättömyyden sekä niitä esteitä, jotka heijastuvat heidän avunsaannin mahdollisuuksiin ja lisäsivät ilmiön ympärillä olevaa hiljaisuutta ja naisten ohittamista.

Tutkimukseni perusteella ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa, parisuhdeväkivaltailmiössä ja auttamisessa korostuu moninkertaisuus. Monikertaisuus on tekijä, joka sitoutuu sekä sukupuolistuneeseen ikääntyneiden naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan, että yksilöllisiin, ihmissuhteisiin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin parisuhdeväkivaltailmiötä edesauttaviin ja ylläpitäviin tekijöihin. Tämän vuoksi väitän, että ikääntyneiden naisten kokema parisuhdeväkivalta ja sukupuolistunut parisuhdeväkivaltailmiö ei selity ainoastaan yhden osatekijän avulla. Kokemuksissa ja ilmiössä korostuu väkivallanmuotojen moninaisuus, useiden asioiden kompleksisuus ja väkivallan kumuloituminen. Siksi ikääntyneiden naisten sukupuolistunut parisuhdeväkivaltailmiö määrittyy sosiaaliseksi ongelmaksi, joka sitoutuu osaksi yksilöllisiä tekijöitä, parisuhteita ja järjestelmää, ja jota ylläpitävät auttamisjärjestelmän puutteet sekä yhteiskunnan rakenteet.

Tutkimukseni tuloksia voidaan suhteuttaa aiempiin vanhoihin suomalaisiin väkivaltatutkimuksiin (esim. Husso 2003; Nyqvist 2001; Keskinen 2005; Lindqvist 2009; Notko 2011). Ajan saatossa suomalainen väkivaltatutkimus on tehnyt parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa näkyvämmäksi sekä lisännyt väkivaltaan liittyvien mekanismien, ilmiön ja sukupuolittuneisuuden syvällisempää ymmärrystä. Myös ikääntyneisiin ja ikääntyneisiin naisiin kohdistuva väkivalta on noussut omaksi tutkimuskohteeksi, joka saattaa kertoa heihin kohdistuvan parisuhdeväkivallan ymmärryksen lisääntymisestä omana kohderyhmänään (vrt. Lehtonen & Perttu 1999, 103). Toisaalta asiaan on voinut vaikuttaa tutkimuksellisten näkökulmien siirtyminen vuosikymmenten aikana kohti väkivaltailmiön sekä siihen liittyvien mekanismien ja erityispiirteiden kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä.

Tutkimustulokseni täydentävät aiempia tutkimuksia etenkin, kun ikääntyneen naisten väkivaltakokemuksia tarkastellaan parisuhteiden ja sukupuolistuneen väkivallan näkökulmista. Ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa, väkivallan dynamiikassa ja auttamissa on havaittavissa samankaltaisia piirteitä niin ikääntyneiden kuin nuorempienkin naisten kohdalla. Selkein ero ikääntyneiden naisten väkivaltakokemuksissa on se, että heidän kokemuksiinsa, väkivallan dynamiikkaan ja auttamiseen

liittyy erityispiirteitä, kuten väkivallan pitkäkestoisuus, ihmissuhteisiin sisältyvää riippuvuus, naisten näkymättömyys sekä palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan suojaamisen ja puuttumisen haasteet (esim. Perttu 1998; Perttu 1999; Lehtonen & Perttu 1999). Vaikka kyseiset erityispiirteet ja haasteet on aiemmin tunnistettu, ovat ne edelleen ajankohtaisia.

Merkittävin anti tutkimuksellani liittyy tarkastelunäkökulmaan. Tarkastelunäkökulman kohdentaminen parisuhdeväkivaltaan on ollut tarpeellista, sillä esimerkiksi Andersson (2007) ja Pankarinkangas (2011) ovat käsitelleet tutkimuksissaan ikääntyneiden parisuhteita ja avioliittojen merkitysten myönteisiä puolia ja nostaneet esiin niiden vaikutusta ikääntyneiden hyvinvoinnin, läheisyyden, yhteyden ja elämän jatkuvuuden rakentajina, kun taas Sipiläinen (2016), Niemi (2018) ja Latomäki ym. (2020) ovat tarkastelleet ikääntyneiden läheisten ihmissuhteiden vahingollisuutta ja tuoneet esiin, kuinka läheisissä ja hoivasuhteissa voi ilmetä kaltoinkohtelua ja vallankäyttöä. Vaikka kyseiset tutkimukset eivät ole keskittyneet parisuhdeväkivallan kontekstiin, on kaikilla tutkimuksilla yhteinen rajapinta. Ne tuovat esiin, kuinka samanaikaisesti ikääntyneiden naisten läheiset ihmissuhteet voivat toimia joko heidän hyvinvointiaan tukevana voimavarana tai väkivaltaiselle kaltoinkohtelulle altistavana tekijänä. Siten eri näkökulmilla on toinen toisiaan syventävä vaikutus.

9.2 Tulosten pohjalta kootut suositukset ja jatkotutkimusaiheet

Ikääntyneiden naisten kokemaan parisuhdeväkivaltailmiöön puuttumisessa on tärkeää tehdä korjaavia toimenpiteitä ja muutostyötä ekologista kehystä mukaillen eritasoisesti ja läpileikkaavasti. Ensisijaisen tärkeää on, että ikääntyneiden naisten kokema *parisuhdeväkivalta ymmärretään ja nimetään väkivaltana*. Tällöin tiedostetaan, että väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja väkivallan uhriksi altistumiseen vaikuttavat ikä, sukupuoli, persoonallisuuden piirteet, aiemmat väkivaltakokemukset, omaksutut asenteet, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, perheen sisäiset valta-asetelmat, kommunikointitavat ja konfliktien ratkaisutavat. Koska kyseiset

tekijät vaikuttavat molempien osapuolten persoonaan, ajattelumalleihin, arvomaailmaan, uskomuksiin ja toimintatapoihin sekä heijastuvat parisuhteiden dynamiikkaan, on taustatekijöiden tiedostaminen oleellista.

Käytännössä ikääntyneiden naisten sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan ymmärryksen lisääminen vaatii *laaja-alaista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan kouluttamista*. Muutos voidaan toteuttaa ikääntyneitä naisia kohtaavien ammattilaisten kouluttamisella, ilmiötietoisuuden levittämisellä sekä valistuksen antamisella tutkimustietoon perustuvista vaikuttavista puuttumismalleista. (Pereira ym. 2020, 10). Ammattilaisten kouluttaminen mahdollistaa väkivallan varhaisemman havaitsemisen, ilmiön kompleksisuuden tunnistamisen, ikääntyneiden naisten elämäntilanteisiin puuttumisen ja kohdennetun avun tarjoamisen.

Konkreettinen ilmiöön puuttuminen vaatii *ikäspesifien väkivaltapalveluiden kehittämistä*. Kehittämistyö vaatii arvioita siitä, kuinka ikääntyneiden naisten tarpeisiin räätälöidyt palvelut hyödyntävät parhaiten heidän yksilöllisiä tarpeitaan sukupuolittuneissa elämänpoluissa (Weeks ym. 2017, 140). Käytännössä ikääntyneiden naisten kanssa tehtävän *väkivaltatyön täytyy pohjautua psykoedukaatioon ja olla riittävän pitkäkestoista*. Psykoedukaatiossa naisille annetaan tietoa väkivaltailmiöstä, käsitellään haastavia tunteita, lisätään heidän ymmärrystään väkivallan muodoista, seurauksista ja dynamiikasta, mietitään turvallisuutta ja annetaan palveluohjausta (myös Perttu 1999, 37–38). Perustiedon antaminen, haastavien tunteiden käsittely ja naisten tukeminen ovat oleellisia elementtejä ammattilaisten ja ikääntyneiden naisten kohtaamistilanteissa. Tieto, tunteiden käsittely ja tuki voivat toimia interventiona ikääntyneiden naisten elämäntilanteeseen (myös Spangler & Brandl 2007, 328, 330). Annettu tieto voi heikentää ikääntyneiden naisten kokemia negatiivisia tunteita sekä tukea heidän voimaantumistaan, toimijuuttaan ja arjen hallintakeinoja.

Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ikääntyvien naisten auttamista voidaan parantaa *perustamalla naisille tilapäisiä hoito- tai turvakotipaikkoja tai heille kohdennettuja turvakoteja*. Lyhytaikaiset hoito- tai turvakotipaikat mahdollistavat kokonaistilanteen laaja-alaisen kartoittamisen, henkilökunnan ympärivuorokautisen saatavuuden ja tarvittaessa terveydenhuoltopalve-

luiden käytön (myös Perttu 1999, 43). Ikääntyneille naisille suunnatut palvelut ovat tärkeitä, sillä heidän tarpeensa ovat erilaisia kuin lapsiperheillä tai nuoremmilla naisilla (Roberto & McCann 2018, 20). Palveluiden vastaamattomuus voi johtaa ikääntyneillä naisilla avun hakemisesta luopumiseen (Beaulaurier ym. 2007, 754). Siksi kohdennetut hoito- tai turvakotipaikat ja sieltä saatavat palvelut tulee räätälöidä vastaamaan ikääntyneiden naisten avuntarpeita.

Auttamisessa yhteistyö eri ammattilaisten ja toimijoiden välillä on keskeistä (myös Spangler & Brandl 2007, 330; Perttu 1999, 61). Tämän vuoksi turvakoteihin tulee *kehittää verkostoyhteistyömalli*, joka pystyy vastaamaan ikääntyneiden naisten tarpeisiin, tekemään toistuvaa ikääntymisen erityispiirteet huomioivaa riskinarviointia sekä tarjoamaan kohdennettua tukea. Verkostoyhteistyömalli voi perustua nykyisiin turvakoteihin integroituihin ohjelmiin, mutta niissä tulee huomioida vahvemmin ikääntymisen tuottamat erityispiirteet. Tällöin väkivallan katkaisua tukevia vaihtoehtoja voidaan tarjota laaja-alaisesti ja paikata samanaikaisesti julkisessa palvelujärjestelmässä olevia aukkoja (Kilbane & Spira 2018, 169).

Jokaisesta turvakotijaksoilla olleesta ikääntyneistä naisista ja heidän puolisoistaan *tulee tehdä sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus palvelutarpeen arvioinnista* vallitsevan kokonaistilanteen katkaisemiseksi. Ilmoitus voidaan tehdä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35§ tai ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 25§ perusteella. Annetusta avusta ja tuesta kieltäytyminen ei saa muodostua syyksi olla ilmoittamatta turvakodeissa nousseista huolista ja parisuhdeväkivallan olemassaolosta viranomaisille. Viranomaisille tehdyt ilmoitukset voivat tuoda esiin parisuhdeväkivallan olemassaolon ja mahdollistaa ulkopuolisen puuttumisen ja seurannan, jolla puolestaan on parisuhdeväkivaltaa ennaltaehkäisevä vaikutus.

Ikääntyneille naisille täytyy tarjota ikäspesifejä palveluita turvakotijaksojen jälkeen. Ikääntyneitä ihmisiä tulee ohjata systemaattisemmin sellaisten ammattilaisten toimipisteisiin, joissa on parisuhdeväkivaltailmiöön koulutettua henkilökuntaa (Kilbane & Spira 2018, 169). Väkivaltapalveluja tarjoavat esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, kuten Ensi- ja turvakotien

liiton jäsenyhdistysten avopalveluiden lähisuhdeväkivaltatyön yksiköt, jotka tarjoavat maksuttomia matalan kynnyksen palveluita kaikille väkivallan osapuolille. Jatkotuki ja väkivallan katkaisua tukeva työskentely kriisijaksojen jälkeen voivat edesauttaa ikääntyviä naisia ja heidän puolisoitaan väkivallan katkaisussa ja edistää heidän selviytymistään.

Yhteiskunnallisesti ilmiöön puuttuminen vaatii *yhteiskunnallisen keskustelun lisäämistä*, *asenteiden muuttamista ja poliittisia toimenpiteitä*. On oleellista lisätä valtakunnallisesti tietoisuutta siitä, että ikääntyneiden naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa on kysymys ihmissoikeusrikoksesta sekä sosiaalisesta ja rakenteellisesta ongelmasta, jolla on kielteisiä heijastumia ikääntyneiden naisten hyvinvointiin. Tämän vuoksi naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta tulee käydä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, joissa huomioidaan heidät omana kohderyhmänään.

Kansallisten asenteiden muuttaminen vaatii pitkäaikaista *valtakunnallista asennekampanjaa* ikääntyneisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja väkivallan ehkäisystä. Kampanjan tulee välittää yksinkertaistettua sanomaa parisuhdeväkivallan vääryydestä, sen olemassaolosta ja auttamisen keinoista aivan kuten esimerkiksi liikenneturvakampanjat.

Viimeisenä toimenpiteenä suosittelen *ikääntyneiden naisten säilyttämistä omana kohderyhmänään tehtäessä poliittisia päätöksiä* naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä. On tärkeää sijoittaa parisuhdeväkivaltaa kokeneet ikääntyneet naiset etusijalle sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävissä toimenpiteissä (Montero ym. 2013, 367) sekä huomioida heidät vahvemmin valtakunnallisissa kansanterveysohjelmissa. Kansanterveysohjelmien avulla naisia voidaan informoida ilmiöstä ja opastaa heitä erilaisista saatavilla olevista vaihtoehdoista ja palvelujärjestelmän tukimuodoista (Kilbane & Spira 2018, 169).

Aiemmin olen tuonut esiin, kuinka Suomessa tarvitaan lisää tietoa parisuhdeväkivaltaa kokeneista ikääntyneistä naisista, ilmiön yleisyydestä, väkivallan seurauksista, tunnistamisen keinoista, avun hakemisesta ja palvelujärjestelmän toimivuudesta. Tutkimukseni mukaan useiden ikääntyneiden naisten parisuhteet ovat kestäneet kauan, samoin kuin heidän parisuhdeväkivaltakokemuksensa. Ikääntyneiden naisten käyttämät sel-

viytymisstrategiat eroavat kuitenkin nuorempien naisten strategioista heidän elämänkokemuksensa, parisuhteiden pituuden, sukupolviin liittyvien käsitysten ja sosiaalisen verkoston kohdalta (myös Perttu 1998, 25). Kuitenkin tutkimustietoa pitkän aikavälin merkityksistä ikääntyneiden naisten väkivallan kulkuun ja naisten toipumiseen on vähän. Tämän vuoksi tarvitaan tutkimusta siitä, kuinka väkivalta muuttuu naisten elämänkaaren ja elämänkulun aikana ja millaisen tuen avulla ikääntyneitä naisia voitaisiin auttaa toipumaan kokemuksistaan.

Suomessa väkivallan ehkäisyohjelmat painottavat lapsia, nuoria ja työikäistä väestöä. Turvakotien- sekä kriisipalveluiden asiakaskunnissa korostuvat työikäiset aikuiset ja lapsiperheet ja hyvinvointialueiden auttamispalveluissa on vähän ikääntyneille naisille suunnattuja väkivaltatyöhön keskittyviä palveluita. Ehkäisyohjelmien vähyys, palveluiden niukkuus ja auttamisjärjestelmän puutteet jättävät suuren väestöryhmän lähes huomiotta. Siksi tarvitaan tutkimustietoa siitä, millaiset ennaltaehkäisymallit toimivat ikääntyneen väestön kohdalla parhaiten ja miten nykyisiä palveluita voitaisiin kehittää vastaamaan ikääntyneiden naisten tarpeita.

9.3 Tutkimusprosessi

Valitsin tutkimusaiheekseni ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivallan ilmiön näkymättömyyden ja siihen liittyvien tutkimuksellisten puutteiden vuoksi. Näkökulmani valintaan vaikuttivat havaintoni siitä, että parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa tarkasteltiin useammin nuorempien (esim. Nyqvist 2001; Husso 2003; Keskinen 2005; Lindqvist 2009; Notko 2011) kuin ikääntyneiden naisten näkökulmasta ja iästään huolimatta vanhemmat naiset saattoivat kokea parisuhteissaan monimuotoista, raakaa ja pitkäkestoista väkivaltaa. Ikääntyneiden naisten näkymättömyyden vuoksi halusin nostaa heidän ääntään esiin, tuoda naisten kokemusmaailmaa tutkimuksellisen keskustelun kohteeksi ja lisätä ymmärrystä heidän parisuhdeväkivaltakokemuksistaan.

Tutkimuksessani teoreettinen viitekehys rakentui sukupuolistuneen naisiin kohdistuvan väkivaltatutkimuksen ja ikääntyneiden naisten koke-

man väkivaltatutkimuksen pohjalle. Ne tuottivat perustan ikääntyneiden naisten kokeman sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan tarkasteluun. Ilmiön tulkinnallisena viitekehyksenä hyödynsin väkivallan ymmärtämisen ekologista mallia (Preventing violence 2004, 4; Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 31), joka soveltui hyvin naisten kokeman parisuhdeväkivaltailmiön eritasoiseen jäsentämiseen ja selittämiseen. Ekologisen kehyksen vahvuudeksi muodostui ilmiöön liittyvien henkilökohtaisten, ihmissuhteisiin sisältyvien, rakenteellisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden hahmottaminen osana naisten sukupuolistuneita parisuhdeväkivaltakokemuksia. Teoreettisessa viitekehyksessä keskeinen haaste liittyi ikääntyneiden naisten kokeman parisuhdeväkivaltailmiötä käsittelevien tutkimusten puutteeseen (esim. Weeks ym. 2021; Luoma ym. 2018, 1801). Puutteet vaikeuttivat Suomessa tapahtuvan ja ikääntyneisiin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan tutkimista ilmiöön liittyvien erityispiirteiden ja palvelujärjestelmän erilaisuuden vuoksi.

Aineistoni valinnassa olin tietoinen siitä, että turvakotien palveluissa oli parisuhdeväkivaltaa kokeneita ikääntyneitä naisia ja heidän auttamisensa vaati kohderyhmään liittyvien erityispiirteiden huomioimista. Tämän vuoksi valitsin aineistokseni turvakodeissa olleiden ikääntyvien naisten asiakaskertomukset. Asiakaskertomukset toimivat tutkimuksessani työkaluina sosiaalisten ryhmien, organisaatioiden, aikojen ja elämien tutkimiseen (Jacobsson 2016, 167).

Aineiston käyttö edellytti tietoluvan hakemista sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaiselta Findatalta, jonka yhteydessä laadin tietosuojailmoituksen ja tein tietosuojaan liittyvien vaikutusten arvioinnin. Prosessia ohjasivat EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja niin kutsuttu toisiolaki (Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä 552/2019). Aineisto poimittiin turvakotien asiakasrekisterijärjestelmistä, joiden rekisterinpitäjänä toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aineiston pseudonymisoinnista huolehti sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomainen Findata ja anonymisoinnista minä. Koska aineistoni salassapidon vuoksi sitä ei voitu esittää julkisesti, kuvasin tutkimuksessani käyttämääni analyysiprosessia mahdollisimman avoimesti (TENK 2019, 13). Valintani perustui hyvän tieteellisen

käytännön lähtökohtiin tutkimuksen rehellisyydestä ja luotettavuudesta (TENK 2023, 12).

Naisten kokeman parisuhdeväkivaltailmiön jäsentämisessä, ymmärtämisessä ja selittämisessä hyödynsin narratiivista lähestymistapaa, joka toimi tutkimuksessani kerronnallisena tulkintamenetelmänä (Koski 2007, 5; Heikkinen 2015, 156). Aineistoni analyysissä en ollut kiinnostunut niinkään määrällisistä tekijöistä tai asiakirjojen kielellisistä rakenteista, vaan parisuhdeväkivallan esiintymismuodoista, väkivallan tuottamista merkityksistä, ilmiöön sisältyvistä erityispiirteistä ja erilaisista merkityssuhteista. Tämän vuoksi päädyin narratiiviseen analyysiin soveltaen aineistolähtöistä sisällön analyysiä ja temaattista lähestymistapaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–127; Riessman 2008, 54, 73). Analyysiprosessini eteni pelkistämisen, luokittelun, ryhmittelyn ja teemoittelun kautta kohti asteittain syventyvää analyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–127). Menetelmän avulla pystyin tarkastelemaan aineistossani esiintyviä teemoja ja luokkia metodologisista näkökulmista käsin, tekemään havaintoja, yhdistelemään niitä ja muodostamaan uudenlaisia merkitystulkintoja (Alasuutari 1999, 40, 44).

Tukintojen syventämisessä hyödynsin narratiivista tulkintatapaa. Tulkintatapa mahdollisti laajemman yleiskuvan rakentamisen niistä tekijöistä, joita asiakaskertomukset tuottivat sosiaalisista, kulttuurisista ja organisaattorisista konteksteista (Prior 2016, 174) ekologisen kehyksen ja ikääntyneiden naisten kokemaan sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan konteksteissa. Kvalitatiivisille tutkimuksille tyypillisesti tein yleistyksiä yksittäisistä ja yksittäisten kertomusten tutkimisen kautta (Peräkylä 2016, 420). Yleistyksissä siirsin tulkintojani käsitteellisemälle tasolle, selitin parisuhdeväkivaltailmiötä ja tein ilmiötä ymmärrettävämmäksi (Alasuutari 1999, 237). Lopullinen tutkimuskysymykseni muodostui tutkimukseni loppuvaiheessa. Vasta silloin pystyin perustellusti rajaamaan tutkimuskysymykseni nykyiseen muotoonsa ja vastaamaan siihen riittävän perustellusti.

Valitsemani analyysimalli soveltui hyvin käytettäväksi salassa pidettävän, arkaluonteisen ja sensitiivisen aineiston käsittelyyn. Prosessi vei aikaa, sillä toisinaan ikääntyneiden naisten asiakaskertomukset olivat pitkiä, asiakaskertomusmerkintöjä oli runsaasti ja analyysi täytyi tehdä käsin. Tie-

tosuojatussa ympäristössä pystyin hyödyntämään ainoastaan ympäristössä olevia ohjelmia ja vahvan tietosuojan vuoksi en voinut tuoda tai viedä ympäristöön mitään. Tämä teki laajan aineiston käsittelystä vaikeaa ja kankeaa. Ympäristöön liittyvät rajoitukset takasivat aineiston turvallisen käsittelyn ja mahdollistivat analysoinnin, mutta heijastuivat tekemäni analyysin syvyyteen. Kuitenkaan rajoitukset eivät vaikuttaneet ilmiön laaja-alaiseen tarkasteluun, systemaattiseen teemoitteluun ja havaintojen tekemiseen, vaan mahdollistivat tutkimusaineiston haltuunoton, ilmiöön liittyvien osatekijöiden ja merkityssuhteiden hahmottamisen sekä kokonaiskuvan rakentamisen.

Asemani suhteessa tutkimusaineistoon oli sisäinen, jolla tarkoitetaan tutkijan roolia olla monessa suhteessa samanlainen kuin informanttinsa (Dowling 2016, 40). Sisäisessä roolissa minulla korostuivat aiempi työkokemus turvakotityöskentelystä sekä tietoisuus ikääntyneiden naisten kokemasta parisuhdeväkivaltailmiöstä ja auttamisjärjestelmän haasteista. Koska tiedostin, että työkokemukseni sekä aiheeseen liittyvä tieto saattoivat vaikuttaa aineistoni suhtautumistapoihin ja tekemiini tulkintoihin, pyrin tietoiseen reflektiivisyyteen henkilökohtaisten ennakkokäsitysteni minimoimiseksi ja avoimen näkökulman säilyttämiseksi. Dowling (2016) korostaa tutkijan kriittisen refleksiivisyyden merkitystä, jolla hän tarkoittaa tutkimuksen sosiaalisen luonteen ja tutkijan itsensä tietoista arviointia. Hänen mukaansa kriittinen refleksiivisyys sisältää tutkijan oman sosiaalisen aseman tunnustamisen ja sen kysymisen, kuinka vuorovaikutus ja kerätyt tiedot ovat sosiaalisesti ehdollisia ja miten tutkijan sosiaalinen rooli ja vuorovaikutus vaikuttavat kerättyyn tietoon. (Dowling 2016, 41.)

Tutkimusta tehdessäni vaihdoin väkivaltatyön asiantuntijan roolin tutkijan rooliin. Siten näkökulmani ikääntyneisiin naisiin, heidän parisuhdeväkivaltakokemuksiinsa ja asiakaskertomuksiin muuttui etäämmäksi ja analyyttisemmaksi. Tutkijan rooli auttoi minua ilmiön objektiivisemmassa tarkastelussa ja aineistolähtöisemmän näkökulman säilyttämisessä. Dowlingin (2016) mukaan objektivisuudella tarkoitetaan tutkijan riippumatonta roolia suhteessa tutkimuskohteeseen, jonka seurauksena tutkijan, tiedonkeruun ja analyysiprosessin vuorovaikutus minimoidaan. Kuitenkaan kva-

litatiivisessa tutkimuksessa täysin puolueettoman suhteen saavuttaminen on haastavaa henkilökohtaisten historioiden ja omaksuttujen näkökulmien vuoksi. Siksi tutkimuksen tekemisessä voidaan huomioida objektiivisuuden lisäksi subjektiivisuus, joka edesauttaa sosiaalisen vuorovaikutuksen, henkilökohtaisten mielipiteiden ja ominaisuuksien hyödyntämistä osana tutkimuskäytäntöjä (Dowling 2016, 39). Ollessani tutkijan roolissa pystyin ymmärtämään aineistoani teoreettisen viitekehyksen ja metodologisten valintojeni kautta, huomioimaan esiymmärrykseni ja olemaan mahdollisimman ulkopuolinen suhteessa tutkittaviin kuitenkin säilyttäen eettisen herkkyyden.

Koska tutkimusaineistoni oli yhtäaikaisesti arkaluonteinen, laaja ja monipuolinen, edellytti sen käsittely toistuvaa rajausten ja valintojen tekemistä. Tutkimuksessani noudatin tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksia ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä ja hyvän tieteellisen käytännön periaatteista (TENK 2019; TENK 2023). Prosessin jokaisessa vaiheessa kiinnitin huomioita eettisiin kysymyksiin, sillä aiheeni keskiössä olivat ikääntyneiden naisten haastavat ja traumaattiset elämänkokemukset. Keskeisissä rooleissa olivat toistuvat pohdinnat tutkittavien suojaamisesta. Käytännössä tämä vaati aineistolainausten yksittäisten tunnistetietojen muuttamista ja väkivaltakokemusten käsittelyä siten, etteivät ne kuvanneet naisten kokemuksia tarpeettoman yksityiskohtaisesti.

Tutkimukseni eettisyyttä haastoivat etenkin aiheen arkaluonteisuus ja se, että ikääntyneet naiset ja turvakotien työntekijät eivät henkilökohtaisesti tienneet osallistumisestaan tutkimukseeni. Tämän vuoksi aineistoni käsittelyssä korostin yksittäisten henkilöiden tunnistamattomuutta sekä aineiston ja aineistolainausten sensitiivistä käsittelyä (TENK 2023, 13–14). Kiinnitin toistuvasti huomiota aineistoni käsittelytapoihin, kirjallisiin ilmaisumuotoihini ja siihen, mitä aineistostani julkaisen. Toimintani keskiössä olivat tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden arvostaminen, arkaluonteisen aiheen tiedostaminen sekä analyysitapojen, menetelmien ja kielellisten valintojen pohdinta suhteessa luottamuksellisuuteen ja tutkittavien kunnioittamiseen. (Lee 1995, 208–210.) Kyseiset valinnat lisäsivät tutkimukseni eettistä hyväksyttävyyttä.

Käytettyjen menetelmien, analyysivaiheiden ja teoreettisten ratkaisujen kuvaaminen toimivat tutkimuksessani keskeisenä luotettavuuden mittaajana. Periaatteenani oli antaa lukijoille riittävästi tietoa siitä, kuinka tein tutkimustani sekä kuvata raporttiini selkeästi ilmaisemiani asioita, tekemiäni valintoja ja tutkimukseni vaiheita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164–165). Tutkimukseni aineistoani voidaan pitää luotettavana, sillä asiakaskertomukset perustuivat turvakotien työntekijöiden laatimiin kirjauksiin ja virallisiin asiakirjoihin. Lisäksi luotettavuutta tukivat aineistoni alkuperään, hankintaan ja salassapitoon liittyvät protokollat ja toimintatavat. Aineistossa turvakotien työntekijöiden ammattitausta ja asiakaskertomusten luonne saattoivat vähentää vinoumia ja lisäävän kuvattujen tapahtumien avoimuutta. Analyysin uskottavuutta lisäsi se, että siellä esiintyvät teemat alkoivat toistua ja olivat osittain siirrettävissä aiempaan tutkimustietoon. Siten tekemäni havainnot, havainnoista jalostetut tulkinnat ja johtopäätökset eivät perustuneet satunnaisiin tekijöihin, vaan toistuvasti esiintyviin asioihin ja olivat suhteutettavissa naisiin kohdistuvaan ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan (myös Alasuutari 1999, 250–251).

Tutkimusmatkan aikana opin paljon tutkimuksen tekemisestä ja kirjoittamisen tavoista. Matkan aikana huomasin, kuinka tutkijantaitoni kehittyivät ja rohkeus tutkimusaiheen analysointiin, tulkintoihin ja omien pohdintojen kirjoittamiseen vahvistui. Matkan alussa en ollut tietoinen, kuinka monimutkaista, byrokraattista, hidasta ja kallista oli hankkia ihmisten henkilökohtaisia ja salassa pidettäviä asiakaskertomuksia tutkimuskäyttöön, kuinka haastavaa niiden käsittely oli ja mikä painoarvo salassapitovelvollisuudella oli koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen edistyessä kyseisten asioiden ratkaiseminen vaati toistuvaa selvittämistyötä, ongelmanratkaisutaitoja, uuden tiedon omaksumista ja tiedon viemistä käytäntöön.

Vaikka työhistoriani väkivaltatyössä oli lähtökohtaisesti pitkä, syvensi tutkimusprosessini ilmiötietoisuutta ikääntyneisiin naisiin kohdistuvasta sukupuolistuneesta parisuhdeväkivallasta, sen erityispiirteistä ja väkivallan moninaisista merkityksistä. Kokonaisuudessaan oppimisprosessini ja ymmärrykseni lisääntyminen edesauttoivat laajan kuvan muodostamista ikääntyneiden naisten parisuhdeväkivaltailmiöstä, ilmiön erityispiirteistä

sekä niistä rakenteista, jotka vaikuttivat parisuhdeväkivallan jatkumiseen ja ehkäisyyn.

Lähteet

Abbott, Porter H. 2002: The Cambridge Introduction to Narrative. 6. painos. Cambridge University Press, Cambridge.

Acierno, Ron & Hernandez, Melba A. & Amstadter, Ananda B. & Resnick, Heidi S. & Steve, Kenneth & Muzzy, Wendy & Kilpatrick Dean G. 2010: Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The National Elder Mistreatment Study. American Journal Public Health 100 (2), 292–297. https://doi.org/10.2105/ajph.2009.163089.

Aittola, Tapiola & Raiskila, Vesa 1995: Jälkisanat. Teoksessa Berger, Peter L. & Aittola, Tapio, Luckmann, Thomas, Raiskila, Vesa 1995: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. 2. painos. Gaudeamus, Helsinki, 213–231.

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Andersson, Sirpa 2007: Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista. Tutkimuksia 169. STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.

Anderson, Stephen A. & Schlossberg, Margaret C. 1999: Systems Perspectives on Battering. Teoksessa Haraway, Michele & O´Neil, James M. (toim.) What Causes Men´s Violence Against Women. Sage Publications. Inc. Thousand Oaks, 137–152.

Applin, Samantha & Simpson, John-Michael & Curtis, Anna 2023: Men Have Gender and Women Are People: A Structural Approach to Gender and Violence. Violence Against Women 29 (5), 1097–1118. https://doi.org/10.1177/10778012221104844.

Attila, Henna & Keski-Petäjä, Miina & Pietiläinen, Marjut & Lipasti, Laura & Saari, Juhani & Haapakangas, Kimmo 2023: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021. Loppuraportti. Tilastokeskus. Helsinki 2023. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-717-3.

Babbie, Earl 2017: The Practice of Social Research. 14th edition. Cengage Learning, Boston.

Band-Winterstein, Tova 2012: Narratives of aging in intimate partner violence: the double lens of violence and old age. Journal of Aging Studies 26 (4), 504–514. DOI: 10.1016/j.jaging.2012.07.003

Band-Winterstein, Tova 2015: Aging in the Shadow of Violence: A Phenomenological Conceptual Framework for Understanding Elderly Women Who Experienced Lifelong IPV. Journal of Elder Abuse & Neglect 27 (4–5), 303–327. DOI: 10.1080/08946566.2015.1091422

Band-Winterstein, Tova & Eisikovits, Zvi 2010: Towards Phenomenological Theorizing About Old Women Abuse. Ageing International 35 (3), 202–214. DOI: 10.1007/s12126-010-9067-y.

Band-Winterstein, Tova & Eisikovits, Zvi & Koren, Chaya 2010: Between Remembering and Forgetting. The Experience of Forgiveness among Older Abused Women. Qualitative Social Work 10 (4), 451–466. https://doi.org/10.1177/1473325010361998.

Barnett, Ola W & LaViolette, Alyce D. 1993: It Could Happen to Anyone. Why Battered Women Stay. Sage Publications, Inc., Newbury Park, California.

Beaulaurier, Richard L. & Seff, Laura R. & Newman, Frederick L. & Dunlop, Burton 2007: External Barriers to Help Seeking for Older Women Who Experience Intimate Partner Violence. Journal of Family Violence 22 (8), 747–755. https://doi.org/10.1007/s10896-007-9122-y.

Beaulaurier, Richard. L. & Seff, Laura. R. & Newman, Frederick L. 2008: Barriers to Help-Seeking for Older Women Who Experience Intimate Partner Violence: A Descriptive Model. Journal of Women & Aging, 20 (3–4), 231–248. https://doi.org/10.1080/08952840801984543.

Beck, Aaron T. 1999: Prisoners of Hate. The Cognitive Basis of Anger, Hostility, and Violence. HarperCollins Publishers, New York.

Becker, Tebea & Quasthoff, Uta M. 2005: Different dimensions in the field of narrative interaction. Teoksessa Quasthoff, Uta M. & Becker, Tebea (toim.) Narrative Interaction. (e-Pub.) John Benjamins B.V. Amsterdam, Philadelphia, 1–12.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas 1966: The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. Doubleday & Company, Inc. Garden city, New York.

Berger, Peter L. & Aittola, Tapio & Luckmann, Thomas & Raiskila, Vesa 1995: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. 2. painos. Gaudeamus, Helsinki.

Bowen, Glenn 2009: Document Analysis as a Qualitative Research Method. Qualitative Research Journal 9 (2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle.

Bronfenbrenner, Urie 1979: The Ecology of Human Development: Experiment by Nature and Desing. Harward University Press, Cambridge, Massachusetts and London.

Brossoie, Nancy & Roberto, Karen A. 2015: Community Professionals' Response to Intimate Partner Violence Against Rural Older Women. Journal of Elder Abuse & Neglect 27 (4–5), 470–488. https://doi.org/10.1080/08946566.2015.1095664.

Brozowski, Kari & Hall, David R 2009: Aging and Risk: Physical and Sexual Abuse of Elders in Canada. Journal of Interpersonal Violence 25 (7), 1183–1199. DOI:10.1177/0886260509340546.

Burgess, Ann Wolbert & Ramsey-Klawsnik, Holly & Gregorian, Sarah B. 2008: Comparing Routes of Reporting in Elder Sexual Abuse Cases. Journal of Elder Abuse & Neglect 20 (4), 336–352. https://doi.org/10.1080/08946560802359250.

Burr, Vivien 1995: An Introduction to Social Constructionism. Routledge, London, New York.

Burr, Vivien 2005: Overview: Realism, Relativism, Social Constructionism and Discourse. Teoksessa Parker, Ian (toim.) Social Constructionism, discourse and realism. First published 1998. Sage Publications, London, Thousand oaks, New Delhi, 13–26.

Burr, Vivien 2015: Social Constructionism. Third edition. Routledge, East Sussex, New York.

Byrt, Adrienne & Cook, Kay 2025: Mapping Gendered Economic Abuse Across the Relationship Lifecourse: A Qualitative Meta-Ethnography. Journal of Family Violence. https://doi.org/10.1007/s10896-025-00872-7.

Bärlund, Katariina 2019: Äitien alle yksivuotiaisiin lapsiinsa kohdistaman henkirikokset, niiden yritykset ja väkivalta mielentilatutkimusasiakirjoissa. Narratiivinen tutkimus. Akateeminen väitöskirja. Unigrafia, Helsinki. http://hdl.handle.net/10138/305669.

Coffey, Amanda 2014: Analyzing Documents. Teoksessa Flick, Uwe (toim.) The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis. Sage Publications Ltd, London, 367–379.

Cohen, Miri & Levin, Sarah Halevy & Gagin, Roni & Friedman, Gideon 2007: Elder Abuse: Disparities Between Older People's Disclosure of Abuse, Evident Signs of Abuse, and High Risk Abuse. Journal of the American Geriatrics Society 55 (8), 1124–1230. DOI: 10.1111/j.1532-5415.2007.01269.x

Davidson, Cara A. & Safar, Cristina & Yates, Julia & Shillington, Katie J. & Nncube, Nokuzola & Mantler, Tara 2024: Resilience Across the Life Course for Women Experiencing Intimate Partner Violence. Violence Against Women 31 (8), 1860–1879. https://doi.org/10.1177/10778012241236675.

Daw, Jennifer & Halliwell, Gemma & Hay, Susie & Jacob, Suzanne 2022: "You don't notice it, it's like boiling water": Identifying psychological abuse within intimate partner relationships and how it develops across a domestic homicide timeline. Current Psychology 42 (2), 20000–20014. https://doi.org/10.1007/s12144-022-03103-0.

Demir, Gökçe 2017: Intimate Partner Violence in the Elderly Women, Risk Factors, Coping Strategies and Health Consequences: A Qualitative Study. Turkish Journal of Geriatrics 2017; 20 (3), 242–248. https://geriatri.dergisi.org/uploads/pdf/pdf_TJG_994.pdf.

Dobash, R. Emerson & Dobash, Russell 1980: Violence Against Wives. Open Books, London.

Dobash, R. Emerson & Dobash, Russel. P. & Cavanagh, Kate & Lewis, Ruth 2000: Changing violent men. SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.

Dolan, Paddy 2009: Using Documents: a Figurational Approach. Teoksessa Hogan, John & Dolan, Paddy & Donelly, Paul F. (toim.) Approaches to Qualitative Research – Theory & Its Practical Application: A Guide for Dissertational Students. Oak Tree Press, Cork, 185–208.

Dominguez, Silvia Fraga & Storey, Jennifer E. & Glorney, Emily 2021: Help-Seeking Behavior in Victims of Elder Abuse: A Systematic Review. Trauma, Violence & Abuse 22 (3), 466-480. https://doi.org/10.1177/1524838019860616.

Dowling, Robyn 2016: Power, Subjectivity, and Ethics in Qualitative Research. Teoksessa Hay, Iain (toim.) Qualitative Research Methods in Human Geography. 4th edition. Oxford University Press, Canada, 29–44.

Dutton, Donald G. 2003: The Abusive Personality: Violence and Control in Intimate Relationships. The Guilford Press, New York.

Eisikovits, Zvi & Band-Winterstein, Tove 2014: Dimensions of Suffering among Old and Young Battered Women. Journal of Family Violence 30 (1), 49–62. DOI: 10.1007/s10896-014-9655-9.

Elder-Vass, Dave 2012: The Reality of Social Construction. Cambridge University Press, New York.

Ensi- ja turvakotien liitto. Apua lähisuhdeväkivaltaan. https://ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset-ja-palvelut/vakivaltatyon-avopalvelut-ja-turvakodit/. Viitattu 2.7.2026.

Euroopan neuvosto 2011: Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisessä ja torjumisessa. Council of Europe Treaty Series No. 210. https://rm.coe.int/1680462532. Viitattu 12.1.2026.

Eurostat 2024. Gender-based violence statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender-based_violence_statistics. Viitattu 3.4.2026.

Flinck, Aune 2006: Parisuhdeväkivalta miesten ja naisten kokemana. Rikottu lemmenmalja. Acta Universitatis Tamperensis 1169. Tampere University Press, Tampere.

Flinck, Aune & Paavilainen, Eija 2010: Naisten kokemuksia omasta väkivaltaisuudestaan parisuhteessa. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 47 (3), 187–200. https://doi.org/10.23990/sa.3625.

Freeman, Mark 2015: Narrative as a Mode of Understanding. Method, Theory, Praxis. Teoksessa De Finna, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (toim.) The Handbook of Narrative Analysis. John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, 21–37.

Gabriel, Yiannis 2015: Narratives and Stories in Organizational Life. Teoksessa De Finna, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (toim.) The Handbook of Narrative Analysis. John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, 275–292.

Gelles, Richard J. 1979: Family Violence. Second Printing. Sage Publications, Beverly Hills.

Gelles, Richard J. 1985: Family Violence. Annual Review of Sociology, 11 (1985), 347–367. https://jstor.org/stable/2083298.

Gelles, Richard J. 1997: Intimate Violence in Families. Third Edition. Sage Publications, Thousand Oaks, California.

Gerino, Eva & Caldarera, Angela M. & Curti, Lorenzo & Brustia, Piera & Rollè, Luca 2018: Intimate Partner Violence in the Golden Age: Systematic Review of Risk and Protective Factors. Frontiers in Psychology 9 (1595), 1–14. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01595.

Goode, William 1974: Force and Violence in the Family. Teoksessa Steinmetz, Suzanne K. & Straus, Murray A. (toim.) Violence in the Family. Harper & Row, New York, 25–43.

Hamby, Sherry L. & Koss Mary P. 2003: Violence Against Women: Risk Factors, Consequences, and Prevalence. Teoksessa Liebschutz, Jane M. & Frayne, Susan M. & Saxe, Glenn N., (toim.) Violence Against Women. American College Physicians, Philadelphia, 3–38.

Hardesty, Jennifer. L., & Ogolsky, Brian. G. 2020: A Socioecological Perspective on Intimate Partner Violence Research: A Decade in Review. Journal of Marriage and Family, 82 (1), 454–477. https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/jomf.12652.

Hearn, Jeff 1998: The Violences of Men. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.

Heikkinen, Hannu 2015: Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle, tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. PS-kustannus, Jyväskylä, 149–167.

Heise, Lori L. 2011: What works to prevent partner violence? An Evidence Overview. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08abde5274a31e0000750/60887-PartnerViolenceEvidenceOverview.pdf.

Helsingin Sanomat 24.3.2023: Syyte: 91-vuotias surmasi nojatuolissa istuneen vaimonsa vasaralla. https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009472165.html. Viitattu 18.8.2025.

Herrenkohl, Todd I. & Fedina, Lisa & Roberto, Karen A. & Raquet, Kira L. & Hu, Rita X. & Rousson, Ashley N. & Mason, Alex W. 2022: Child Maltreatment, Youth Violence, Intimate Partner Violence, and Elder Mistreatment: A Review and Theoretical Analysis of Research on Violence Across the Life Course. Trauma, violence & abuse, 23 (1), 314–328. https://doi.org/10.1177/1524838020939119.

Hirsch, Calvin H. 2003: Mistreatment of Older Women. Teoksessa Liebschutz, Jane M. & Frayne, Susan M. & Saxe, Glenn N. (toim.) Violence Against Women. A Physician´s Guide to Identification and Management. American College of Physicians, Philadelphia, 169–190.

Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tampere.
Hyvärinen, Matti 2013: KERTOMUS JA KERTOMUKSEN RAJAT. Puhe ja kieli, 27 (3), 127–140. https://journal.fi/pk/article/view/6639.
Hänninen, Vilma 2000: Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 5. painos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere. https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5597-5.
Hänninen, Vilma 2015: Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juha (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. PS-Kustannus, Juva, 168–184.
Iltalehti 12.11.2010: Vanhus oli vähällä surmata vaimonsa. https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2010111212687553. Viitattu 18.8.2025.
Itä-Häme 16.4.2011: Vanha mies potki vaimoaan Heinolassa. https://www.itahame.fi/paikalliset/799460. Viitattu 18.8.2025.
Jackson, Shelly. L. 2016: All Elder Abuse Perpetrators Are Not Alike: The Heterogeneity of Elder Abuse Perpetrators and Implications for Intervention. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology 60 (3), 265-285. https://doi.org/10.1177/0306624X14554063.
Jacobsson, Katarina 2016: Analysing Documents through Fieldwork. Teoksessa Silverman, David (toim.) *Qualitative Research*. 4th edition. Sage Publications Ltd, London, 155–170.
Jokinen, Arto 2017: Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, Tampere, 36–50.
Johnson, Tina 2004: Gender-Based Violence. Journal of the Commonwealth Magistrates´ and Judges´ Association 15 (3), 22–29. https://www.cmja.org/wp/wp-content/uploads/40910comjournal15-3.pdf#page=24.
Jud, Andreas & Grafe, Bianca & Meshkova, Ksenia & Kavemann, Barbara & Meysen, Thomas & Hoffmann, Ulrike & Ziegenhain, Ute & Fegert, Jörn 2023: Prevalence and Predictors of Affirmations of Intimate Partner Violence in Germany: A First Nationwide Study on Victimization in Women and Men. Journal of Interpersonal Violence 38 (1–2), 1473–1493. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/08862605221092066.
Jyrkämä, Jyrki 2013: Kolmas ikä, sukupuoli ja toimijuus. Teoksessa Ojala, Hanna & Pietilä, Ilkka (toim.) Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit. Tampere University Press, Tampere, 89–114.
Kabelenga, Isaac 2018: Elder Abuse in rural and urban Zambia. Interview-study with community leaders. Acta Universitatis Lapponiensis 372. University of Lapland Printing Centre, Rovaniemi.
Kaittila, Anniina 2017: Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 434. Scripta lingua Fennica Edita, Turku. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/133966/AnnalesC434Kaittila.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
Kaittila, Anniina & Nyqvist, Leo 2015: Taloudellinen väkivalta parisuhteessa –kirjallisuuskatsaus. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 22 (3), 262–278. https://journal.fi/janus/article/view/51214.
Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna 2022: Sensitiivinen tutkimuksessa - Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. 3. päivitetty painos. United Press Global.

Kariniemi, Kirsi & Siira, Heidi & Kyngäs, Helvi & Kaakinen, Pirjo 2020: ”Vanhakin on ihminen”. Ikääntyneiden kokemuksia vahvuuksistaan, voimavaroistaan ja kotihoidosta. Gerontologia 34 (1), 24–41. https://doi.org/10.23989/gerontologia.80436.

Karttunen, Laura 2020: Kokemuksellinen kertomuskäsitys. Teoksessa Mäkelä, Maria, Björninen, Samuli, Hämäläinen, Ville, Karttunen, Laura, Nurminen, Matias, Raipola, Juha & Rantanen, Tytti (toim.) Kertomuksen vaarat. Kriittisiä ääniä tarinataloudesta. Vastapaino, Tampere, 55–66.

Katajisto, Jarno 2012: Kokemuksia ja ajatuksia vakavasti traumatisoituneen potilaan arvioimisesta. Traumaperäisen dissosiatiivisista oireista kärsivien potilaiden tunnistaminen. Teoksessa Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen Suomessa. Projektiraportti 2009–2012. Traumaterapiakeskus, Helsinki & Oulu, 57–67.

Keen, Suzanne 2003: Narrative form. Palgrave Macmillan, Hampshire, New York.

Kekäle, Jouni & Puusa, Anu 2020: Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 41–55.

Keskinen, Suvi 1996: Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkerroissa. Naistutkimusraportteja 3/1996. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Keskinen, Suvi 2005: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere University Press, Tampere.

Kilbane, Teresa & Spira, Marcia 2018: Domestic Violence or Elder Abuse? Why it Matters for Older Women. Families in Society 91 (2), 165–170. https://doi.org/10.1606/1044-3894.3979.

Korkeela-Leppälä, Tuula 2001: Naisen ambivalenssi perheväkivaltaa sisältävässä parisuhteessa. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Nykypaino Oy, Helsinki, 25–51.

Koskelainen, Marja 2001: Naisen selviytymisprosessi. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Nykypaino Oy, Helsinki, 53–67.

Koski, Kaarina 2007: Katsaus: Mikä kertomus on? Tieteidenvälisyyden haasteina “kertomusten” tarkastelussa. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry 14 (1), 1–11. https://journal.fi/elore/article/view/78633/39532.

Kuorikoski, Tuija 2022: Client documents in social work with adults as research data: scoping review of opportunities and challenges. Nordic Social Work Research, 1–13. https://doi.org/10.1080/2156857X.2022.2130406.

Kääriäinen, Aino 2004: Asiakirjat lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. Janus 12 (1), 97–104. https://journal.fi/janus/article/download/50254/15156.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980.

Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä 552/2019. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190552.

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014. https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2014/1354/ajantasa/2025-06-27/fin.

Latomäki, Mervi & Runsala, Eila & Koivisto, Anna-Maija, Kylmä, Jari & Paavilainen, Eija 2020. Omaishoitajien kokema kuormittuneisuus ja kaltoinkohtelu. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 57 (2), 100–123. http://dx.doi.org/10.23990/sa.75847.

Lattu, Emilia 2016: Naisten tekemä väkivalta. Acta universitatis Tamperensis 2071. Tampere University Press, Tampere. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0138-5.

Lee, Bill 2012: Using Documents in Organisational Research. Teoksessa Gillian, Symon & Cathy, Cassell (toim.) Qualitative Organizational Research: Core Methods and Current Challenges. SAGE Publications, Inc., 389–407. **DOI:** https://doi.org/10.4135/9781526435620.n22.

Lee, Raymond M. 1993: Doing research on Sensitive Topics. Sage, London.

Lehtonen, Mikko 1996: Merkitysten maailma. Vastapaino, Tampere.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999: Naisiin kohdistuva väkivalta. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Lidman, Satu 2015: Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus. Helsinki.

Lieblich, Amia & Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar 1998: A New Model for Classification Of Approaches to Reading, Analysis, and Interpretation. Teoksessa Laughton, Deborah C. & Carr, Eileen &Westgate, Wendy & Miyata, Lynn (toim.) Narrative research. Reading, Analysis and Interpretation. Sage Publications, Thousand Oaks, California, 1–20.

Lindqvist, Raija 2009: Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 354. University Library of Jyväskylä, Jyväskylä. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3527-6.

Linjakumpu, Aini 2016: Väkivalta uskonnollisissa liikkeissä: teoreettisia lähtökohtia hengellisen väkivallan tutkimiseen. Politiikka 58 (3), 179–192. https://journal.fi/politiikka/article/view/151873.

Luoma, Minna-Liisa & Koivusilta, Mira & Lang, Gert & Enzenhofer, Edith & De Donder, Liesbeth & Verté, Dominique & Reingarde, Jolanta & Tamutiene, Ilona & Ferreira- Alves, José & Santos, Ana J. & Penhale, Bridget 2011: Prevalence Study of Abuse and Violence against Older Women. Results of a Multi-cultural Survey in Austria, Belgium, Finland, Lithuania, and Portugal. (European Report of the AVOW Project). National Institute for Health and Welfare (THL). Finland. https://hdl.handle.net/1822/16541.

Luoma, Minna-Liisa & Tiilikallio, Piia & Helakallio, Päivi 2018: Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 134 (18), 1797–1802. https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2018/18/duo14508. Viitattu 13.3.2026.

Lynch, Kellie R. & Jackson, Dylan B. & Logan, TK 2019: Coercive Control, Stalking, and Guns: Modeling Service Professionals' Perceived Risk of Potentially Fatal Intimate Partner Gun Violence. Journal of Interpersonal Violence, 36 (15–16), 7997-8018. https://doi.org/10.1177/0886260519839419.

Machorrinho, Joana & Veiga, Guida & Santos, Graça & Marmeleira, José 2023: Battered Body, Battered Self: A Cross-Sectional Study of the Embodiment-Related Impairments of Female Victims of Intimate Partner Violence. Journal of Aggression Maltreatment & Trauma, 1589–1603. https://doi.org/10.1080/10926771.2023.2178989.

Marttala, Pia 2011: Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta, Mehtola, Sirkku, Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Ensi- ja turvakotien liitto. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna, 37–50.

McCarthy Kathrine & Mehta, Ruchi & Haberland, Nicole A 2018: Gender, power, and violence: A systematic review of measures and their association with male perpetration of IPV. PLoS ONE 13 (11), 1–27. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207091.

McGarry, Julie & Ali, Parveen & Hinchliff, Sharron 2017: Older women, intimate partner violence and mental health: a consideration of the particular issues for health and healthcare practice. Journal of Clinical Nursing 26 (15–16), 2177–2191. https://doi.org/10.1111/jocn.13490.

Meyer, Sarah R. & Lasater, Molly E. & Carsía-Moreno, Claudia 2020: Violence against older women: A systematic review of qualitative literature. PLoS ONE 15 (9), 1–43. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239560.

Mikkonen, Kai 2005: Elämän tarina, kertomuksen raja*t. Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti Avain 2005* (1), 50–58. https://journal.fi/avain/article/view/74620/36179.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka 2015: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juha (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. PS-Kustannus, Juva, 52–73.

Montero, Isabel & Martín-Baena, David & Escribà-Agüir, Vicenta & Ruiz-Pérez, Isabel & Vives-Cases, Carmen & Talavera, Marta 2013: Intimate Partner Violence in Older Women in Spain: Prevalence, Health Consequences, and Service Utilization. Journal of Women & Aging, 25 (4), 358–371. https://doi.org/10.1080/08952841.2013.838854.

Morgan, Hani 2022: Conducting a Qualitative Document Analysis. The Qualitative Report 27 (1), 64–77. https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044.

Mounton, Charles 2003: Intimate Partner Violence and Health Status Among Older Women. Violence Against Women 9 (12), 1465–1477. https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/1077801203259238.

Mysyuk, Yuliya & Westendorp, Rudi G. J. & Lindenberg, Jolanda 2015: Perspectives on the Etiology of Violence in Later Life. Journal of Interpersonal Violence 31 (18), 3039–3062. https://doi.org/10.1177/0886260515584338.

Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi 2017: Johdanto. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi, (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, Tampere, 11–18.

Niemi, Mia 2018: Sosiaalinen raportti ikääntyneiden perhesuhteissa ilmenevästä kaltoinkohtelusta. https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/sosiaalinen-raportti-ikaantyneiden-perhesuhteissa-ilmenevasta-kaltoinkohtelusta-GESO.pdf.

Nikander, Pirjo & Zehner, Minna 2006: Ikäetiikka – elämänkulun ääripäät, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset. Yhteiskuntapolitiikka 71 (5), 515–526. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117277.

Nikupeteri, Anna 2016: Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Acta Universitatis Lapponiensis 336. Hansaprint Oy, Turenki.

Notko, Marianne 2011: Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 406. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä.

Nousiainen, Virve 1998: Perheväkivalta perheterapiassa. Teoksessa Kiviaho, Pirkko (toim.): Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3/98. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 18–22.

Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja 2017: Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi, (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, Tampere, 51–67.

Nyqvist, Leo 2001: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Ojuri, Auli 2001: Projektin opetukset ja johtopäätökset. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Nykypaino Oy, Helsinki, 189–191.

Ojuri, Auli 2004: Väkivalta naisen elämän varjona : tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänkulusta ja selviytymisestä. Acta Electronica Univerisitatis Lapponiensis 24. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Outila, Marjo 2025: Iäkkäiden ihmisten positiot hoivan ja vanhuuden sosiokulttuurisissa tarinalinjoissa. Acta Electronica Univerisitatis Lapponiensis 410. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

O´Neil, James M. & Harway, Michele 1999: Revised Multivariate Model Explaining Mes´s Risk Factors for Violence Against Women. Teoksessa Haraway, Michele & O´Neil, James M. (toim.): What Causes Men´s Violence Against Women. Sage Publications Inc., Thousand Oaks, 207–241.

Pankarinkangas, Kirsi 2011: Leskien keski-iässä tai myöhemmällä iällä solmimat uudet avioliitot: seurantatutkimus. Publications of the University of Eastern Finland. No 19. Korpijyvä Oy, Joensuu.

Pathak, Neha & Dhairyawan, Rageshri & Tariq, Shema 2019: The experience of intimate partner violence among older women: A narrative review. Maturitas 121, 63–75. https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2018.12.011.

Peltoniemi, Teuvo 1984: Perheväkivalta. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.

Penhale, Bridget 2021: Older Women as the Invisible Victims of Intimate Partner Violence: Findings from Two European Research Projects. Teoksessa Bradbury-Jones Caroline, Isham, Luise (toim.) Understanding Gender-Based Violence. Springer, Cham, 147–166. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65006-3.

Pereira, Miguel Esteves & Azenredo, Andreia & Moreira, Diana & Brandão, Isabel & Almeida, Fernando 2020: Personality characteristics of victims of intimate partner violence: A systematic review. Aggression and Violent Behavior 52, Article 101423, 1–11. https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101423.

Perttu, Sirkka 1998: Vanhuksiin kohdistuva väkivalta ikääntyvien naisten kysymyksenä. Teoksessa Kiviaho, Pirkko (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3/98. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 23–28.

Perttu, Sirkka 1999: Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 21. Nykypaino Oy, Helsinki.

Peräkylä, Anssi 2016: Validity in Qualitative Researsch. Teoksessa Silverman, David (toim.) *Qualitative Research*. 4th edition. Sage Publications Ltd, London, 413–427.

Peterson, Christopher & Maier, Steven F. & Seligman, Martin E.P. 1993: Learned Helplessness. A Theory for the Age of Personal Control. Oxford University Press, New York.

Petrová Kafková, Marcela 2016: The „Real“ Old Age and the Transition between the Third and Fourth Age. Sociológia - Slovak Sociological Review, 48 (6), 622-640. https://www.sav.sk/?lang=en&doc=journal-list&part=article_response_page&journal_article_no=12660.

Piippo, Sisko 2022: Lähisuhdeväkivallan kohtaamisen rakenteet, käytännöt ja toimijuus sosiaalityössä. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 282. University of Eastern Finland, Kuopio.

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2017: Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, Tampere, 57–70.

Pillemer, Karl & Burnes, David & Riffin, Catherine & Mark S. Lachs 2016: Elder Abuse: Global Situation, Risk Factors, and Prevention Strategies. The Gerontologist 56 (S2), 194–205. https://doi.org/10.1093/geront/gnw004.

Pirhonen, Jari & Ojala, Hanna & Lumme-Sandt Kirsi & Pietilä Ilkka 2015: "Old but not that old": Finnish community – dwelling people aged 90+ negotiating their autonomy. Ageing and Society 1 (8), 1–20. doi:10.1017/S0144686X15000525.

Policastro, Christina & Finn, Mary A. 2017: Coercive Control and physical Violence in Older Adults: Analysis Using Data from the National Elder Mistreatment Study. Journal of Interpersonal Violence 32 (3), 311–330. https://doi.org/10.1177/0886260515585545.

Polkinghorne, Donald E. 1995: Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Qualitative Studies in Education, 8 (1), 5–23. https://doi.org/10.1080/0951839950080103.

Preventing violence. A guide to implementing the recommendations of the World report on violence and health 2004. World Health Organization, Geneva.

Prior, Lindsay 2008: Repositioning Documents in Social Research. Sociology 42 (5), 821-836. https://doi.org/10.1177/0038038508094564.

Prior, Lindsay 2016: Using Documents in Social Research. Teoksessa Silverman, David (toim.) *Qualitative Research*. 4th edition. Sage Publications Ltd, London, 171–185.

Protasiuk, Ewa & Chatterjee, Alicia & Dichter, Melissa E. 2024: The power of a look: Tracing webs of power in intimate partner violence through an everyday act. Current Sociology, 72 (7), 1360–1377. https://doi.org/10.1177/00113921231194095.

Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta 1998. Kiviaho, Pirkko (toim.). Tasa-arvojulkaisuja 3/98. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Ramsey-Klawsnik, Holly 2003: Elder Sexual Abuse Within the Family. Journal of Elder Abuse & Neglect, 15 (1), 43–58. https://doi.org/10.1300/J084v15n01_04.

Rajah, Valli & Osborn, Max 2022: Understanding the Body and Embodiment in the Context of Women's Resistance to Intimate Partner Violence: A Scoping Review. Trauma, Violence, & Abuse, 23 (5), 1461–1477. https://doi.org/10.1177/1524838021995941.

Riessman, Catherine Kohler 2005: Narrative Analysis. In: Narrative, Memory & Everyday Life. University of Huddersfield, Huddersfield, 1–7. https://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/4920/.

Riessman, Catherine Kohler 2008: Narrative Methods for the Human Sciences. Sage Publications, Inc., California.

Rikoslaki 19.12.1889/39. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L25.

Roberto, Karen A. & McCann, Brandy Renee 2018: Violence and Abuse in Rural Older Women´s Lives: A Life Course Perspective. Journal of Interpersonal Violence, 1–23. https://doi.org/10.1177/0886260518755490.

Ronkainen, Suvi 1998: Suomalaisuutta tieteellisessä tutkimuksessa ja väkivaltaisuudessa. Teoksessa Kiviaho, Pirkko (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3/98. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 49–54.

Ronkainen, Suvi 2017: Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi, (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, Tampere, 19–35.

Rothschild, Babette 2003: Traumaterapia turvalliseksi. Teoksessa Saarinen, Päivi & Lahti, Hilkka & Parttimaa, Raija (toim.) Matkalla eheäksi ja eläväksi. Traumaterapiakeskuksen loppuraportti 1999–2002. Traumaterapiakeskus, Oulu, 23–35.

Safar, Christina & Jackson, Kimberly T. & Irwin, Jennifer D. & Mantler, Tara 2023: Exploring Coping Strategies Among Older Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence During COVID-19. Violence Against Women 29 (12–13), 2418–2438. https://doi.org/10.1177/10778012231188086.

Sanchez-Prada, Andrés & Delgado-Alvarez, Carmen & Bosch-Fiol, Esperanza & Ferrer-Perez, Victoria A. 2021: Implicit and Explicit Attitudes Toward Intimate Partner Violence Against Women: An Exploratory Study. Journal of Interpersonal Violence, 36 (9-10), 4256-4276. https://doi.org/10.1177/0886260518789903.

Sanz-Barbero Belèn & Baron Natalia & Vives-Cases Carmen 2019: Prevalence, associated factors and health impact of intimate partner violence against women in different life stages. *Plos One* 14 (10), 1–12. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0221049.

Sarac, Elif & Odabas, Deniz 2025: Gender-based economic violence and the exploitation of women: A deep dive. World journal of psychiatry 15 (3): 103725, 1–8. https://doi.org/10.5498/wjp.v15.i3.103725.

Sipiläinen, Heidi 2016: Hoitohenkilökunnan käsityksiä vanhusten kaltoinkohtelusta ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä. Publication of the University of Eastern Finland. Dissertations in health Sciences. Numero 354. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Sorenson, Susan B. & Schut, Rebecca A. 2016: Nonfatal Gun Use in Intimate Partner Violence: A Systematic Review of the Literature. Trauma, Violence, & Abuse, 19 (4), 431–442. https://doi.org/10.1177/1524838016668589.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. http://data.finlex.fi/eli/sd/2014/1301/ajantasa/2025-06-27/fin.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Toisiolaki mahdollistaa sosiaali- ja terveystietojen turvallisen käytön. https://stm.fi/sote-tiedon-hyodyntaminen. Viitattu 13.7.2026.

Spangler, Deb & Brandl, Bonnie 2007: Abuse in Later Life: Power and Control Dynamics and a Victim-Centered Response. Journal of the American Psychiatric Nurses Association. 12 (6), 322–332. https://doi.org/10.1177/1078390306298878.

Stark, Evan 2007: Coercive control: How men entrap women in personal life. Oxford University Press, New York.

Stark, Evan 2018: Coercive control as a framework for responding to male partner abuse in the UK: Opportunities and challenges. Teoksessa Lombard, Nancy (toim.) The Routledge Handbook of Gender and Violence. Routledge, London, 15-27.

Steinmetz, Suzanne K. & Straus, Murray A. 1974: General Introduction: Social myth and Social System in the Study of Intra-Family Violence. Teoksessa Steinmetz, Suzanne K. & Straus, Murray A. (toim.) Violence in the Family. Harper & Row, New York, 3–24.

Storkey, Elaine 2015: Scars Across Humanity. Understanding and overcoming violence against women. Society for Promoting Christian Knowledge, London.

Straka, Silvia M. & Montminy, Lyse 2006: Responding to the Needs of Older Women Experiencing Domestic Violence. Violence Against Women 12 (3), 251–267. https://doi.org/10.1177/1077801206286221.

Stöckl, Heidi & Watts, Charlotte & Penhale, Bridget 2012: Intimate Partner Violence Against Older Women in Germany: Prevalence and Associated Factors. Journal of Interpersonal Violence 27 (13), 2545–2564. https://doi.org/10.1177/0886260512436390.

Stöckl, Heidi, & Penhale, Bridget 2015: Intimate Partner Violence and Its Association with Physical and Mental Health Symptoms Among Older Women in Germany. Journal of Interpersonal Violence. 30 (17), 3089–3111. https://doi.org/10.1177/0886260514554427.

Suomen YK-liitto. Kestävä kehitys. Kestävän kehityksen tavoitteet. https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys. Viitattu 13.2.2026.

Suokas-Cunliffe, Anne 2003: Lapsuuden kompleksisen trauman jäljet aikuisuudessa. Teoksessa Saarinen, Päivi & Lahti, Hilkka & Parttimaa, Raija (toim.) Matkalla eheäksi ja eläväksi. Traumaterapiakeskuksen loppuraportti 1999–2002. Traumaterapiakeskus, Oulu, 107–130.

Svenaeus, Frederick 2014: The phenomenology of suffering in medicine and bioethics. Theoretical medicine and bioethics 35 (6), 407–420. https://doi.org/10.1007/s11017-014-9315-3.

Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu 2006: Johdanto. Teoksessa Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (toim.) Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun ensi- ja turvakoti ry, Oulu, 13–16.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Turvakotipalvelut 2024. Turvakodeissa asiakkaita enemmän kuin koskaan. Tilastoraportti 32/2025. https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/fa50ab7d-aa57-4012-84af-c3957b1abdf3/content. Viitattu 2.6.2026.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Turvakotipalvelut. https://thl.fi/palvelumme/turvakotipalvelut. Viitattu 2.6.2026.

Tetterton, Summer & Farnsworth, Elizabeth 2010: Older Women and Intimate Partner Violence: Effective Interventions. Journal of Interpersonal Violence 26 (14), 2929–2942. https://doi.org/10.1177/0886260510390962.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 (2. uudistettu painos). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf.

Ukkonen, Taina 2003: Kertomisen voima. Elore 2 (10). https://journal.fi/elore/article/view/78416/39315.

Utriainen, Terhi 2004: Suojaavat kehykset ja alaston kärsimys. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa & Utriainen, Terhi & Leppo, Anna (toim.) Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Vastapaino, Tampere, 226–252.

Vanhus ja perheväkivalta 1986. Heinänen, Arja (toim.). Ensi Kotien Liiton julkaisu 8. Oriveden Sanomalehti Oy, Orivesi.

Veldhuis, Cindy 2024: Cultivating Dependence, Denial, and Self-Blame: A Narrative Review of the use and Effects of Coercive Tactics in Intimate Partner Violence. Gender Issues 41 (10), 1–30. https://doi.org/10.1007/s12147-024-09327-7.

Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti 2005. Krug, Etienne G. & Dahlberg, Linda L. & Mercy, James A. & Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.). Suom. Eila Salomaa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/05e81fd8-f08a-409f-85b6-4a1793446c70/content.

Waites, Elizabeth A. 1993: Trauma and Survival. Post-Traumatic and Dissociative Disorders in Women. A Norton professional book. W.W. Norton & Company, Inc., New York.

Walker, Lenore E. 1978: Battered Women: Society´s Problem. Teoksessa Chapman, Jane Roberts & Gates, Margaret (toim.) The Victimization of Women. SAGE Publications, Beverly Hills California, London, 143-174.

Walker, Lenore E. A. 2016: The Battered Woman Syndrome. Fourth Edition. 4. korjattu painos. Springer Publishing Company, LLC, New York.

Weeks, Lori. E. & Macquarrie, Colleen & Begley, Lorraine & Gill, Carmen & Leblanc, Kristal. D. 2016: Strengthening resources for midlife and older rural women who experience intimate partner violence. Journal of Women & Aging 28 (1), 46–57. https://doi.org/10.1080/08952841.2014.950500.

Weeks, Lori E. & Dupuis-Balnchard, Suzanne & Arseneault, Rina & MacQuarrie, Colleen & Gagnon, Daniel & LeBlanc, Ginette Marie 2017: Exploring gender and elder abuse from the perspective for professionals. Journal of Elder Abuse & Neglect 30 (2), 127–143. https://doi.org/10.1080/08946566.2017.1388756.

Weeks, Lori E. & Stilwell, Christie & Gagnon, Danie & Dupuis-Blanchard, Suzanne & MacQuarrie, Colleen & Jackson, Lois A. 2021: Initiatives to Support Older Women Who Experience Intimate Partner Violence. Violence Against Women 27 (15–16), 3011–3029. https://doi.org/10.1177/1077801220988355.

Weiste, Elina 2017: Kärsimyksen institutionaalinen tunnustaminen. Teoksessa Stevanovic, Melisa & Voutilainen, Liisa & Weiste, Elina (toim.) Elämän peruskysymykset – Anssi Peräkylän 60-vuotisjuhlakirja. Helsingin yliopisto, Helsinki, 46–55. https://core.ac.uk/download/pdf/84612359.pdf.

Wiggins, James A 1983: Family violence as a Case of Interpersonal Aggression: A Situational Analysis. Social Forces 62 (1), 102–123. https://doi.org/10.1093/sf/62.1.102.

World Health Organization 2002: World report on violence and health: summary. World Health Organization, Geneva.

Wydall, Sarah & Zerk, Rebecca 2017: Domestic abuse and older people: Factors influencing help-seeking. The Journal of Adult Protection 19 (5), 247–260. https://doi.org/10.1108/JAP-03-2017-0010.

Wyse, Lois 1993: Weaving the Fabric of Abuse: Learned Hopefulness and Learned Helplessness. Teoksessa Barnett, Ola W. & LaViolette, Alyce D. (toim.) It Could Happen to Anyone. Why Battered Women Stay. Sage Publications, California, 1–22.

Yhdistyneet Kansakunnat. Naisiin kohdistuva väkivalta. https://unric.org/fi/naisiin-kohdistuva-vaekivalta/. Viitattu 2.7.2025.

Yle 7.1.2013: Vanhus pahoinpiteli puolisonsa Lahdessa. https://yle.fi/a/3-6439978. Viitattu 18.8.2025.

Yleinen tietosuoja-asetus. https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_fi.htm. Viitattu 13.7.2026.

Yunus, Raudah Mohd & Hairi, Noran Naqiah & Choo, Wan Yuen 2017: Consequences of Elder Abuse and Neglect: A Systemic Review of Observational Studies. Trauma, Violence & Abuse 20 (2), 197–213. https://doi.org/10.1177/1524838017692798.

Zapata-Calvente, Antonella Ludmilla & Megìas, Miguek Moya & Schoebi, Dominik 2019: Gender-Related Ideological and Structural Macrosocial Factors Associated With Intimate Partner Violence Against European Women. Psychology of Women Quarterly 43 (3), 317-334. https://doi.org/10.1177/0361684319839367.

Zink, Therese & Jacobson, Jeff C. & Pabst, Stephanie Jr. & Regan, Saundra & Fisher, Bonnie S. 2006: A Lifetime of Intimate Partner Violence: Coping Strategies of Older Women. Journal of Interpersonal Violence 21 (5), 634–651. https://doi.org/10.1177/0886260506286878.